

DOI: 10.13146/OR-ZSE.2018.001

PHD-DISSZERTÁCIÓ

**„A FÖLD MEGVÁLTÁSA ELŐBBREVALÓ
A NÉP MEGVÁLTÁSÁNÁL”**

A ZSIDÓ NEMZETI ALAP

MAGYARORSZÁGI IRODÁJÁNAK TEVÉKENYSÉGE

A KORABELI CIONISTA SAJTÓ TÜKRÉBEN 1938-IG

TÓTH SÁNDOR

OR-ZSE

Zsidó Vallástudományi Doktori Iskola

Témavezetők:

Prof. Dr. Haraszti György

Dr. Zima András

BUDAPEST

2018

„Öt szóból áll az én mottóm: A Föld megváltása előbbrevaló a Nép megváltásánál. Zsidók lesznek mindig Erec Jisrael számára, de Erec Jisrael zsidók számára talán már csak rövid ideig. Játéklabda vagyunk az egész világ politikusainak kezében. Vigyáznunk kell, hogy szilárd talajra essünk!”

(Menachem Ussischkin)

Tartalomjegyzék

Előszó	6
I. Bevezetés	8
1. Témamegjelölés	8
2. Kutatási módszerek	9
II. Keren Kajemet Lejisrael	12
1. A kerem kajemet etimológiája.....	12
2. A KKL megalapításának gondolata és megvalósítása	13
3. Az alapítvány tevékenysége az I. világháborúig	17
4. Munka az I. világháború alatt.....	20
5. Átalakított módszerek és eredményeik a két világháború között.....	21
III. A cionista mozgalom Magyarországon	25
1. A cionizmus előfutárai	27
2. A cionizmus kezdetei	29
2. 1. Herzl fellépése és a magyarországi reakció	30
2. 2. Az első pozsonyi értekezlet.....	32
2. 3. Pozsonytól Budapestig.....	35
IV. A KKL Magyarországon	38
1. A magyarországi munka kezdetei	41
2. Dr. Dömény Lajos vezetése	42
2. 1. Hírek és beszámolók a <i>Zsidó Élet</i> c. lapban	42
2. 2. Kimutatások 1909-10-ig a <i>Magyarországi Cionista Szervezetben</i>	44
2. 2. 1. Felhívások és éves jelentés.....	46
2. 2. 2. Az adományok rendszerezése	48
2. 2. 3. Éves jelentés és az új titkár	50
2. 2. 4. A gyűjtések népszerűsítése.....	52
2. 3. KKL-tevékenység 1911-13-ig.....	54
2. 3. 1. Az iroda gyűlései.....	54
2. 3. 2. Gyűjtések és beszámolók	56
2. 3. 3. Olajfaültetés 1912-ben	59
2. 3. 4. Gyűjtés a Jemeni házakra 1912-13-ban	60

3. Dr. Jordán Viktor vezetése	64
3. 1. Az iroda működése az I. világháborúig	64
3. 2. Dömény halála	65
3. 3. Tevékenység az I. világháború idején dr. Simon Lajos vezetésével.....	68
3. 3. 1. KKL-munka 1915-ben	68
3. 3. 2. Gyűjtések és felhívások 1916-17-ben	70
3. 4. Tevékenység és beszámoló a háború utolsó évében	72
4. Dr. Krausz Miksa vezetése	76
5. Dr. Izsák Ede vezetése	82
5. 1. KKL-tevékenység 1922 és 1924 között.....	82
5. 2. Székely Béla küldött tevékenysége.....	87
5. 2. 1. Agitáció és Palesztina-munka 1925-ben	87
5. 2. 2. Ussischkin látogatása Budapesten.....	91
5. 2. 3. Budai körlevél	94
5. 2. 4. Úton az összefogás felé	98
5. 2. 5. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége.....	101
5. 2. 6. Országos értekezlet és KKL-munka 1927-ben.....	103
5. 2. 7. Magyar Cionista Szövetség	107
6. Léderer Ignác vezetése	109
6. 1. KKL-munka és az első országos értekezlet	109
6. 2. A Pro Palesztina Szövetség első éves közgyűlése és munkája 1928-29-ben.....	113
6. 3. A KKL propagandájának újabb eszközei.....	116
6. 4. Budapesti közgyűlés és országos értekezlet	118
6. 5. A Pro Palesztina Szövetség második közgyűlése és a zürichi Cionista Kongresszus ..	120
6. 6. Az Erec Jisrael-i arab támadások visszhangja és a KKL-munka erősödése	123
6. 7. Egyesületi élet.....	125
6. 8. Hősök emlékerdeje.....	129
6. 9. Értekezlet és Herzl-könyv	132
7. Marton Ede vezetése	135
7. 1. A KKL 30. jubileuma	135
7. 2. Hagyatéki akció	139
7. 3. Léderer Ignác Erec Jisraelben	140

7. 4. Az ifjúsági KKL-munka folytatása.....	141
7. 5. A KKL-iroda hirdetései és tevékenysége 1933-ban	142
7. 6. Látogatás Ussischkinnél.....	145
7. 7. KKL-munka 1934-ben.....	147
7. 8. Silberbusch Budapesten és Debrecenben.....	152
7. 9. KKL-munka Silberbusch támogatásával 1935-ben	154
7. 10. A KKL magyarországi irodájának 1935-ös kiadványai.....	159
7. 11. Cionista világ- és országos konferencia.....	161
7. 12. KKL-munka Bató Lajos támogatásával 1936-ban.....	163
7. 13. Országos értekezletek 1937-ben	168
7. 14. KKL és vezetőjének jubileuma	174
7. 15. KKL-kiadványok 1938-ban	178
V. Összegzés	181
VI. Függelék.....	185
VII. Képjegyzék.....	208
VIII. Forrásjegyzék.....	209
IX. Irodalomjegyzék.....	212
Abstract	221

Előszó

A Keren Kajemet Lejiszraelhez személyes kapcsolat fűz. Az OR-ZSE judaisztika tanár szakán folytatott tanulmányaim alatt 1995-97 között egyik kedves tanárom volt az Izraelből érkezett Nómi Spitzer. Nekünk akkor a judaisztika és héber oktatás metodikáját tanította, nem melleleg pedig önkéntesként évtizedeken keresztül Jeruzsálemben és körzetében a KKL tanármozgalmának képviselője, majd elnöke volt. Még tanulóéveim alatt elkezdődött közös munkánk, mégpedig egy, a zsidó identitás témájában rendezett, középiskolásoknak szóló nemzetközi vetélkedő tananyagának – Százéves a cionizmus – héberről magyarra fordításával. Miután a kétkötetes kiadvány fordításával elkészültem, Nómi felhívta a KKL jeruzsálemi oktatási osztály vezetőjének figyelmét rám, mint olyan tanárra, aki be tudna kapcsolódni a KKL munkájába Magyarországról. Így lettem itt a KKL oktatási képviselője 1997-től 2003-ig. Előadásokat tartottam, vetélkedőket szerveztem, KKL oktatási anyagokat terjesztettem középiskolás diákok részére, hogy minél jobban megismerjék Izraelt. Részt vettem nemzetközi versenyek szervezésében, illetve a Szochnuttal és Izrael Állam Nagykövetségével közös projektekben is. Tevékenységem a jeruzsálemi oktatási osztály alá tartozott, azonban – mivel egy jogvita folytán Magyarországon nem jegyezték be nemzetközi szervezetként a KKL-t – közvetlen felettesem a bécsi iroda volt. 2003-ban a KKL jeruzsálemi oktatási osztályán komoly leépítések történtek, és miután hivatalos magyarországi képviselő nem volt, az én állásom is megszűnt. Mindazonáltal érdeklődésem, a KKL szellemisége iránti elkötelezettségem változatlanul megmaradt.

Az egyetemen folytatott további tanulmányaim során lehetőségem volt egyre jobban elmélyedni bizonyos témákban, így az általam – személyes érintettség folytán is – választott KKL témakörében. Eleinte a KKL története és tevékenysége állt a fókuszban, majd figyelmem a magyarországi működésre irányult. Növekvő érdeklődéssel tanulmányoztam a korabeli sajtót, majd lehetőségem nyílt két hetet kutatással tölteni a jeruzsálemi Központi Cionista Levéltárban, ahol sok eredeti dokumentumot találtam. Disszertációm az így összegyűjtött anyag feldolgozásával új elemekkel gazdagíthatja a szakirodalmat.

Ezúton fejezem ki köszönetemet mindazoknak, akik segítettek kutatásaimban. Külön köszönet illeti Ungárné Dr. Komoly Judit professzor asszonyt, aki személyes hangvételű interjúban emlékezett vissza a gyermekkorában az otthonukban elhelyezett KKL-perselyre. Ez a függelékben

olvasható. Beszélgetésünk során derült fény számomra arra, hogy Komoly Judit az egyik korabeli cionista vezető unokája. Apai nagyapja, Kohn Dávid Dömény Lajos mellett dolgozott a magyarországi KKL-irodán, aminek képviselőjét látta el az 1911-ben megrendezett Cionista Kongresszuson Bázelen. A Magyarországi Cionista Szervezet mint Szövetkezet egyik igazgatója lett ugyancsak 1911-ben. A személyes emlékezet segíthet abban, hogy a múlt feltárása a hitelesség mellett elevenebbé és élményszerűbbé váljon, hiszen nem utolsósorban éppen az élmény az, ami megszólíthatja a mai kor olvasóját is.

I. Bevezetés

1. Témamegjelölés

Disszertációmban a Keren Kajemet Lejiszrael (rövidítve: KKL = Zsidó Nemzeti Alap) magyarországi irodájának működését és tevékenységét mutatom be 1938-ig. A KKL-t 1901-ben alapította az V. Cionista Kongresszus, Theodor Herzl nagy ívű beszéde hatására.¹ Az alapítvány célja kezdettől fogva az volt, hogy földvásárlással és letelepítéssel Erec Jiszraelben hazát teremtsen a zsidóság számára. Alaptőkéjét és bevételeit teljes egészében adományok jelentették, s mivel célja az egész zsidóság érdeke volt, működése, elterjesztése is – adományok gyűjtésével – közös munkát feltételezett. A központi irodának világszerte alakultak fiókirodái, országos gyűjtéseket megszervezve és lebonyolítva. Ezek mintájára alapították a magyarországi cionista vezetők a KKL magyarországi (budapesti) irodáját, ahonnan vidéki megbízottak kinevezésével megszervezték az országos hálózatot és felhívásokkal, kiadványokkal, gyűlésekkel segítették a minél szélesebb körű adománygyűjtéseket. A magyarországi iroda a mindenkori központi iroda alá tartozott, de a megbízottak kinevezésében szerepe volt a cionisták országos értekezletének. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének megalakulásától kezdve (1926) a hivatalos gyűjtési engedélyt a KKL is ezen az ernyőszerkezeten keresztül kapta. A magyarországi iroda továbbra is működött, munkáját pedig segítette a Pro Palesztina Szövetségben belül alakult KKL-szakosztály.

Disszertációmban a KKL magyarországi tevékenységét mutatom be, ami eddig feldolgozatlan volt. Ezt a megalakulástól 1938-ig követem. A II. világháború, illetve Izrael Állam megalakulása új történelmi helyzetet teremtett, amely a KKL-t is új kihívások elé állította. Ezek feldolgozása külön dolgozat témája. Kutatásaimat különböző kérdések mentén folytattam, különös figyelemmel a munkát alakító személyekre és eseményekre, a magyar és nemzetközi KKL-gyűjtések kapcsolatára, valamint a KKL-munka magyarországi elterjesztésére. A KKL természetéből adódóan cionista intézmény, Magyarországon pedig a cionista mozgalom a zsidóság kis részét érintette. Ennek ellenére érdekes volt megfigyelni azt a változatosságot és színességet, ami a tevékenységek és gyűjtések során az érdeklődő elé tárul különösen a vidéki hitközségekben. Ez tovább árnyalja ezek kulturális, szociális, gazdasági összetételét és kapcsolatrendszerét. Az

---

¹ SHIMONI 1995, 97.

önmagukban száraz kimutatások, gyűjtési eredmények eleven közösségi életet takarnak, hiszen mindezt az ifjúsági szervezetek, nőklubok stb. ötletgazdag rendezvényei előzték meg. De miként maga a cionista mozgalom, a KKL Magyarországon állandó nehézségekkel küzdött. Ezek nagyrészt a zsidóság hivatalos vezetői által folyamatosan megfogalmazott politikai ellenérdekből következtek, amely abból adódott, hogy féltették az emancipáció eredményeit, kisebb részben pedig anyagi természetűek voltak. Az emancipáció féltése abban az időben érthető és indokolt volt a magyarországi zsidó vezetőség részéről, hiszen ezzel a sikeresnek vélt stratégiát védte. Más kérdés – de ez nem tartozik a dolgozat témájához –, hogy mindez történelmi tévedésnek bizonyult.

2. Kutatási módszerek

A témával való ismerkedés során fontos a kutatás tudományterületeinek megnevezése, továbbá a kutatási módszerek tisztázása. A Keren Kajemet Lejiszrael egy alapítvány, igazgatói tanáccsal, központi irodával, nemzetközi fiókhálózattal. Ezen belül a magyarországi iroda apró részegység. Azonban maga a KKL is része egy nagyobb egységnek, a Cionista Világszövetségnek, amelyen belül megalakult. A kutatásnak ennél fogva több tudományterületet is érintenie kell, tehát interdiszciplinárisnak mondható. Az alapítványt a történelem folyamatában kell szemügyre venni, különös tekintettel a tevékenységekben, gyűjtési célokban és módokban megmutatkozó változásokra, melyek háttérben történelmi folyamatok, illetve egyes történelmi események vagy személyek álltak. A történelmi folyamatokon belül társadalmi jelenségek bemutatása is szükséges a KKL tevékenységének megértéséhez, ez pedig már a társadalomtörténet irányába vezet, beleértve a kultúr- és művelődéstörténeti irányultságot. Ehhez csatlakozik a szociológia, mellyel mélyebben megismerhetők az intézmények jellemzői, valamint a csoporttevékenységek. Ráadásul, mivel a szervezet magyarországi részegysége meglehetősen kis létszámú, mondhatni marginális csoport maradt, előtérbe kerül még egy tudományág, a mikrotörténelem,² melyhez kapcsolódik a történelmi antropológia is. A mikrotörténet tulajdonképpen felfogható a társadalomtudományi látásmód egyik eszközeként is – az összehasonlítás, modellalkotás, kvantifikáció mellett. Valamely kis egység – jelen esetben egy alapítvány – intenzív, történelmi vizsgálata mikrotörténelmi szempontot jelent. Ez a kutatásban többféleképpen is megnyilvánulhat: keletkezéstörténet feltárásával, kis részletek

---

² Microstoria. Az első kifejezetten ebben a tudományágban a *Quaderni Storici* (1966-tól) folyóirat és a *Microstorie* (1981-től) kiadvány történészei jelentettek meg cikkeket. Leghíresebb képviselőik: Carlo Ginzburg, Carlo Poni, Giovanni Levi, Natalie Zemon Davis. Vö.: GYÁNI 1997. SCHLUMBOHM 2000. Siegfried Kracauer-t említi elsőként.

alaposabb vizsgálatával, az egyes ember kapcsolatrendszerének bemutatásával, vagy akár a társadalom perifériáján élők történelembe való beemelésével.³ Fontos a kis léptékű, intenzív történelmi vizsgálat, melynek során lehetőség nyílhat új ismeretek feltárására.

Mindemellett érdemes megemlíteni, hogy a posztmodern felfogás szerint a történelem inkább az irodalomhoz tartozik, semmint a tudományokhoz, mivel sem a tárgy, sem pedig a kutatás nem objektív. A történelmi fogalmak mindig az adott kor ideológiájában gyökereznek, így ahány diskurzus, annyiféle elmélet, konstrukció lehet. A kutató, vagy történész figyelme ezért is fordulhat egyre inkább a kisebb közösség, vagy az egyén felé, így gyakran elmosódik a határ a történelmi antropológia és a mikrotörténelem között.⁴

A disszertáció kutatási módszere a történetírói munkamódszert követi.⁵ Első helyen az anyaggyűjtés állt, ez jelentette a korabeli dokumentumok felkutatását és összegyűjtését, valamint a sajtóorgánumok vonatkozó cikkeinek, híradásainak, a megjelent kimutatásoknak az összegyűjtését. Az anyag feldolgozása egyrészt történelmi, másrészt ok-okozati összefüggésben való értelmezésben és elemzésben valósult meg, mindvégig törekedve arra, hogy a tények, illetve a ténytudás valóság objektivitása megmaradjon. Ebben a folyamatban segítséget nyújtott a témával foglalkozó szakirodalom megismerése és feldolgozása is. A KKL-lel foglalkozó szakirodalom nagy része héber nyelvű, néhány angol – és még kevesebb magyar – nyelvű kiadvánnyal gazdagítva. A magyarországi irodával kapcsolatban mindössze néhány említést találtam dr. Novák Attila és dr. Róbert Péter munkáiban.⁶ Ezzel ellentétben a cionizmusnak – jelen esetben, mint a KKL értelmező keretének – óriási szakirodalma van mind angol, héber, mind pedig magyar nyelven is.

Dolgozatom elsődleges céljával a KKL magyarországi irodája működésének bemutatását tűztem ki, és az általam felkutatott, összegyűjtött és feldolgozott anyag mennyisége erre lehetőséget is nyújt, ezért az értelmező és magyarázó keretet némiképpen szűkítenem kellett. Ez a disszertáció felépítésében a következőképpen mutatkozik meg: a bevezetés után, a II. fejezetben, a KKL bemutatásával, megalakulásával és általános működésével foglalkozom. Ezt követi a III. fejezet, bemutatva a magyarországi viszonyokat, a cionizmus és különböző szervezeteinek

---

³ Vö.: SZIJÁRTÓ 2006.

⁴ Uo.

⁵ Vö.: GYÁNI 2006.

⁶ Ld. pl.: NOVÁK 2001 és RÓBERT 1; 2.

DOI: 10.13146/OR-ZSE.2018.001

meghonosodását és elterjedését. A két előkészítő-értelmező fejezet után pedig a IV. fejezet fókuszában már a KKL magyarországi irodája áll, végigkísérve munkáját nagyobb egységekre bontva 1938-ig, vezetőivel, tagjaival, tevékenységi köreivel együtt. Végül a függelékben a képeket megelőzően a már említett interjú, valamint néhány térkép is megtalálható.

II. Keren Kajemet Lejiszrael

Dolgozatomnak ebben a fejezetében a KKL megalakulását és tevékenységét mutatom be összefoglaló jelleggel. Mivel a témának jelentős izraeli szakirodalma van, igyekeztem minél több kutató munkáját összegyűjteni, hogy az ismertetés átfogó és egyben sokszínű is legyen. Az összefoglalással az is célom, hogy magyar nyelven ismertessem a KKL történetét és főbb tevékenységi területeit.

A cionista letelepedéssel foglalkozó szervezetek közül talán az egyik legismertebb intézmény a KKL. Kiemelkedő szerepe és jelentősége volt Erec Jiszraelben a cionista mozgalom politikai, gazdasági és társadalmi érdekeinek gyakorlati megvalósításában, elsősorban a zsidó nemzet tulajdonába kerülő földek megvásárlásában, melyeken később megalakulhatott Izrael állama.

1. A kerem kajemet etimológiája

A kerem szó több sémi nyelvben is megtalálható, így az ugariti, akkád, arám és arab nyelvekben. Jelentései között szerepel pl.: szarv, sófár – egyik elnevezéseként –, kürt, olajat tároló edény, szög, fényugár, alaptőke, egy meghatározott célra szánt pénzösszeg stb....

A kerem kajemet szótári jelentése átvitt értelemben: letétbe helyezett pénzösszeg, biztos alapzat.¹

A kerem kajemet kifejezés megtalálható a Misna Zraim (magok, vetések) rendjének második traktátusa, a Peá (a mező széle) traktátus 1. részében, amely tulajdonképpen egy szociális, jótékonyági törvény, miszerint a termőföld szélét nem szabad learatni, hanem meg kell hagyni a szegényeknek:

אֵין דְּבָרִים שְׂאֵד אֹכֵל פִּי וְתִיבָהּ בְּוֹלָם הַנָּה,
וְהִקְרָו קִימָת וְלֹא וֹלָם הַבָּא:
כְּבוֹד אֵב וְאֵם,
וְגַם לֹת הַחֲסִדִים,
וְהַבָּאֵת שְׁלוֹם בֵּי אָדָם לְחֵב וְ;
וְתִלְמֵת תּוֹרָה כְּכֹד כְּלָם.²

¹ EVEN-SHOSHAN 1993.

² MISNAJOT 2003, I. kötet.

„Ezek a dolgok pediglen azok, melyeknek gyümölcsét az ember már ezen a világon élvezzi, míg igazi jutalmukat a túlvilágon nyeri: a szülők tisztelete, a jótékonyág és a béke szerzése az emberek között. A törvénytannulmány jutalma azonban valamennyiét felülmúlja.”³

A Misna ebben a részben tehát olyan parancsolatokat sorol fel, amelyek kettős jutalmat nyerne, egyrészt magáért a jócselekedetért e világban, másrészt áldásos hatásáért az eljövendő világban.

A Pinchász Keháti szerkesztésében megjelent és nagy népszerűségnek örvendő Misna a kerem kajemet kifejezést a micvá jutalmaként értelmezi, melynek szintén kettős dimenziója van, ebben és az eljövendő világban is. Ebben a hagyományban gyökerezett 1889-ben Rison Lecion alapítónak elképzelése egyletükről, melynek nevéül a kerem kajemetet választották,⁴ kifejezésre juttatva ezzel azt a gondolatot, hogy a kemény munka és szünni nem akaró erőfeszítés nemcsak az akkori, hanem az eljövendő világban, az újabb generációk számára is örökérvényű jutalmat hordoz.

2. A KKL megalapításának gondolata és megvalósítása

1880-as évektől, az újkori letelepedés kezdetétől, a dél-oroszországi pogromokat követően több zsidó szervezet is foglalkozott földek vásárlásával, melyeken mezőgazdasági településeket hoztak létre. Ilyenek voltak pl. a Zsidó Kolonizációs Társaság,⁵ a Chovevé Cion egyletei,⁶ vagy magánszemélyként Rothschild báró.⁷ Ebben az időszakban már felmerült egy nemzeti alap létrehozása, amely a zsidó nép adományaiából földeket vásárol, államosít és kezel Erec Jiszraelben. Ennek megalakítására az első felhívást prof. Zvi Hermann Schapira intézte 1884-ben a Katowicében megrendezett Chovevé Cion konferencián.⁸ A következő években hasonló felhívásokat intéztek közösségeikhez Johann Kremenezky Bécsben és Max Isidor Bodenheimer Kölnben. Ők hárman csatlakoztak elsőként Herzlhez a cionista munka kezdetén, aktívan részt vállalva az I. Cionista Kongresszust megelőző időszak szervezési munkájából. A nemzeti alap gondolata cionista körökben nagy hatást váltott ki, megalakulásával pedig a cionizmus ideológiájának egyik tartópillérévé is vált.⁹

---

³ A talmud könyvei 1921, 35.

⁴ SHVA 1991, 14.

⁵ Jewish Colonization Association.

⁶ = Chibat Cion (Cion szerelmesei), orosz alapítású mozgalom.

⁷ Baron Edmond Benjamin James de Rotschild.

⁸ SHILONY 1990, 2; NOVÁK 2001, 28.

⁹ SHILONY 1990, 2.

1897-ben az I. Cionista Kongresszus utolsó napján Schapira indítványozta a nemzeti alapítvány létrehozását, hangsúlyozva a nemzeti jelleget, adományokból való megalapozását, egyértelmű küldetését és célját, az Erec Jisrael-i földek megvásárlását, használatát, államosítását, valamint bérbeadását földhasznosítási és letelepedési célokra. Indítványát nyomtatott szórólapok kiosztásával is nyomatékosította.¹⁰ A tárgyaláson Bodenheimer¹¹ hevesen tiltakozott az alapítás ellen a teljes és végleges jogi megalapozás hiánya miatt. A cionista vezetők nagy része egyértelműnek tartotta, hogy a letelepedésre szánt földek nem egyéni, hanem nemzeti tulajdont képeznek. Arra a következtetésre jutottak, hogy a föld nemzeti tulajdona meggátol számos igazságtalanságot. Azt állították, hogy azokban az országokban, ahol a földtulajdon nemzedékeken keresztül egy-egy társadalmi, vagy egyéb csoport kezében van, nem tudja kikerülni az ebből származó egyenlőtlenségeket és igazságtalanságokat. Ezért azt mondták, hogy a leendő új államban, ahol mindent újból kell teremteni kétezer év után, ezeket a problémákat el lehet kerülni. A Tóra, a héber jog számos törvényt alkotott, hogy egyeseknek ne lehessen uralmuk a föld felett. Ezek a törvények annyira bonyolultak és szerteágazók, hogy az évszázadok során könyvtárakat írtak róluk. A Tóra útját kívánták követni, amely egyértelműen kimondja, hogy a föld egyetlen emberhez sem tartozik. A megvett földek a zsidó nép örök tulajdonát képezik és a föld csak bérbe adható a bibliai mondat alapján: *„És a föld ne adassék el véglegesen, mert enyém a föld, mert jövények és zsellérek vagytok ti nálam, birtokotok egész országában kiváltást engedjétek a föld számára.”*¹²

A javaslat lelkesedést váltott ki és elvi jóváhagyást nyert, de a megalapítást jogi okok – alapító okirat és célok kidolgozása – miatt elhalasztották. Szükség volt a földvásárlás és letelepedés újkori formájának teljes körű, konkrét feladatokat megnevező kidolgozására. Erre külön bizottságot alakítottak. A következő kongresszusokon is tárgyalták az alapítvány ügyét, a IV. kongresszus határozatilag sürgette a megalapítást. 1901-ben, az V. Cionista Kongresszus kezdetén a nagy elvárások és a jogi ügyintézés lassú üteme miatt feszültség keletkezett. Herzl a plenáris ülés napirendjére tűzte az ügyet, melynek során ismételten nem szavazták meg a javaslatot. Azonban a határozathozatal során felmerült hiba miatt a Herzl nagy hatású beszéde után megismételt szavazáson a javaslatot – kizárólag Bodenheimer ellenszavazata mellett – elfogadták. Ekkor

---

¹⁰ SHILONY 1990, 5. A cionista kongresszushoz, mint társadalmi gyakorlathoz ld. VITAL 1997.

¹¹ A kongresszus jogi tanácsadója. Vö.: SHVA 1991, 8.

¹² Vájikrá (Mózes III.) 25/23. Vö.: SHILONY 1990, 2-5.

fogalmazták meg a KKL alapelveit, legfontosabbként azt, hogy az alapítvány a zsidó nép tulajdona, alaptőkéje 200.000 font sterling, melyen felüli összeget fordíthat földvásárlásra. Leszögezték, hogy a munkához szükséges jogi alapokat az AC¹³ következő üléséig meg kell teremteni, erre a munkára pedig létrehozták a KKL megalapításának jogi bizottságát.¹⁴ A KKL létrehozását első elgondolója, Schapira professzor már nem élhette meg.

A következő években körvonalazták az alapítvány tevékenységét, kialakították a hatásköröket, megnevezték a hivatalos ügyekben eljáró szerveket. Ez a mintegy hatéves folyamat 1903-ra zárult le. Az Anglo-Palestine Company igazgatói bizottsága lett hivatalosan a KKL felügyelő bizottsága, melynek élére Kremenezkyt választották, aki egyben az AC-bizottság tagja is volt. A felügyelő bizottság kizárólag az AC által előterjesztett ügyeket tárgyalhatta. Szintén fontos lépés volt a KKL jövőbeli munkájára nézve az Erec Jisrael kutatásának bizottsága (Erec Jisrael-i Bizottság) létrehozása, melyet Herzl és az AC kezdeményezett. A szervezet feladata tulajdonképpen kutatás-fejlesztés volt, melynek első lépéseként Erec Jisraelben mezőgazdasági kísérleti telepeket hoztak létre és működtettek. Az AC az Erec Jisrael-i Bizottságot ideiglenes jelleggel a KKL ügynökévé tette. Elnökének Otto Warburgot nevezték ki, tagjai voltak többek között Selig Suskin és Franz Oppenheimer.¹⁵

Kremenezky és Bodenheimer egy dologban nem értettek egyet, ez pedig a KKL megalapításának módja volt. Kremenezky szerint minél hamarabb meg kell alapítani, megszerezve az alaptőkéhez szükséges összeget, hogy a gyakorlati munka elindulhasson, és ezt követhesse a hivatalos engedély is. Az 1901-es alapítás után az AC Kremenezkyt nevezte ki a KKL felelősévé, ezt követően ő képviselte az alapítványt a cionista kongresszusokon. Bodenheimer ezzel szemben már az alapítás ellen is tiltakozott, amíg nincs megfelelő alapító okirat és jogi státusz. Azt vallotta, hogy a KKL-nek nem kell más szerv beosztottjának lennie, hanem független intézményként egyenesen a cionista kongresszus alá tartozzon, amely a nép akaratát képviseli. Elképzelése szerint a KKL-t eredendően független alapítványként kell létrehozni, hogy saját maga határozhassa meg politikáját, működését. Mivel ennek ellenére mégis megalapították, ő folyamatosan harcolt a halasztásért és a jogi feltételek megteremtéséért. Ezzel párhuzamosan részt vett a kongresszus

---

¹³ Zionist Action Committee.

¹⁴ SHILONY 1990, 11-12; SHVA 1991, 8-13.

¹⁵ SHILONY 1990, 12.

különböző bizottságainak munkájában, hogy megfelelő szervezeti és jogi utat találjon a KKL számára.¹⁶

A VI. kongresszust követő időszakban világossá vált, hogy az AC kezeli a KKL vagyonát. Ebben nagy hatása volt Kremenezkynek, aki nemcsak a KKL-bizottság elnöke, hanem az AC tagja is volt. Az AC-nek még Herzl halála előtt sikerült meghoznia a döntést, miszerint a KKL is finanszíroz földvásárlásokat.¹⁷ 1905 végén az AC felhatalmazta Kremenezkyt – David Wolffsohn és Otto Warburg társaságában –, hogy pénzeket vegyen fel a KKL számlájáról. Miután a VII. kongresszus Wolffsohnt beválasztotta az AC tagjai közé, majd a cionista világszövetség elnökévé, ő az összes szervezet székhelyét szülővárosába, Kölnbe tette át – így a KKL központja is oda költözött 1907-ben.¹⁸ Ekkor az AC vezetése gyakorlatilag három ember – Wolffsohn, Warburg és Jakobus Kann – kezébe került, megörökölve a KKL fölötti rendelkezést is. Ezzel párhuzamosan az Erec Jiszrael-i Bizottság továbbra is felelős volt a KKL vagyonának kezeléséért.¹⁹

1906-ban az éves értekezleten elfogadták azt a javaslatot, miszerint a KKL-t mint céget Angliában jegyezzék be, továbbá azt az alapelvet is, amiért Bodenheimer következetesen harcolt az I. Cionista Kongresszus óta, hogy a KKL független legyen mind az AC, mind pedig egyéb cionista szervezetektől és személyektől, csak és kizárólag a kongresszusnak legyen alárendelve. Ennek következtében Kremenezky felszámolta az addig ideiglenesen – bécsi központtal – működő KKL Bizottságot, átadva a munkát a kölni központnak. Ugyanakkor az Erec Jiszrael-i Bizottság is átadta a felelősséget a KKL-nek, így a KKL-en belül külön osztály alakult az Erec Jiszrael-i földek kezelésére. 1907. május 7-én ünnepélyesen bejelentették, hogy a KKL-t Londonban hivatalos céggé bejegyezték.²⁰ Ekkor megalakították a direktóriumot is, melynek elnökéül egyhangúan Bodenheimert nevezték ki.²¹ Ettől kezdve a kölni főiroda irányította a munkát, folytatta a levelezést, összefogta a földvásárlással kapcsolatos jelentéseket. Mivel a direktórium tagjai nem egy helyen, hanem Európa-szerte különböző városokban tartózkodtak, a sürgős ügyekben

---

¹⁶ SHILONY 1990, 24-28.

¹⁷ Elsőként 1905-ben vásárolt földeket Chitinben mezőgazdasági iskola létrehozására a kisinyovi pogrom árvái részére. Vö.: SHILONY 1990, 156-157.

¹⁸ Vö. *Zsidó Élet* 1907. márc. 29. 4.

¹⁹ SHILONY 1990, 26.

²⁰ Uo. 32; *Zsidó Élet* 1907. máj. 17. 3. A kérelmet ápr. 8-án adták be, amelyet néhány napra rá engedélyeztek. SHILONY 1990, 29.

²¹ Tagjai: Kremenezky, Wolffsohn, Warburg, Kessler, Henkin, Chelnov.

Wolffsohn és Bodenheimer levelezés útján írásbeli szavazást rendezett. A kölni iroda központosította a pénzgyűjtés és a propaganda munkáját is.²²

3. Az alapítvány tevékenysége az I. világháborúig

Az így megalakult, önálló szervezetű és igazgatású KKL hivatalosan is megkezdhette legfőbb munkáját, a földvásárlást és betelepítést. Az Ottomán Birodalom azonban nehézségeket gördített a földvásárlások elé: törvény írta elő, hogy csak magánszemély vásárolhat földet, cég vagy társaság nem. Ez számos kockázatot és problémát vetett fel, pl. kit illet a tulajdonjog a földtulajdonos halála, illetve háború vagy államközi viszályok esetén, amennyiben a tulajdonos nem a birodalom tagja volt. Ráadásul a birodalom kisajátíthatta azokat a földeket is, melyeket megvásároltak ugyan, de még nem művelték. Ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy kezdetben a KKL viszonylag kevés pénzt fektetett a földvásárlásba.²³

1907-ben, a VIII. kongresszuson, Hágában megalakították az Erec Jiszrael-i Hivatalt, melyet az Erec Jiszrael-i Bizottság Jaffón nyitott meg, Arthur Ruppín vezetésével. Ekkor terjesztették elő a KKL földjein tervezett építkezések finanszírozására a hitelnyújtás, valamint a bérbeadás javaslatait.²⁴ 1908-ban, Ruppín Erec Jiszrael-i kutató- és tanulmányútja után a vezetőség elfogadta azon javaslatát, hogy a KKL csak olyan földeket vásároljon, melyekről előzőleg elkészítették a felhasználás tervét, legyen az mintatelep, kísérleti állomás, közintézmény, település vagy akár folyószabályozás bővítése. Ezek létesítését a KKL finanszírozta, részben a leendő intézményeknek nyújtott hitel formájában. Így tették lehetővé többek között az első zsidó város, Tel-Aviv felépítését is.²⁵ Az Erec Jiszrael-i Hivatal és a KKL vezetése között azonban nem volt zökkenőmentes az együttműködés. Éles viták és hatalmi harcok is alakultak elsősorban Ruppín és Bodenheimer között, melyek kiterjedtek a földvásárlásokra, a letelepítés megvalósításának módjaira és a tekintély kérdésére is.²⁶ A belső harcok ugyanakkor nem akadályozták a

---

²² SHILONY 1990, 29-32.

²³ Uo. 32.

²⁴ A jaffói Achuzat Bait Egylet 60 tagjának kérelmét is itt terjesztették elő, melyben kölcsönt kértek az északra fekvő KKL-földeken való építkezésre. Így kezdődött a későbbi Tel-Aviv felépítése. SHILONY 1990, 34.

²⁵ KATZ 2001, 1-3; RAPPEL 2002, 15.

²⁶ SHILO 1992, 181.

tevékenységet: 1910-ben szintén Ruppín javaslatára alapították meg Deganja települését, amely a nemzeti földön való kollektív letelepedés modelljeként szolgált.²⁷

1911-ben a X. Cionista Kongresszus Warburgot választotta elnöknek, vezetésével pedig az egész szervezet támogatta a KKL legfőbb tevékenységi területét, a földvásárlásokat. A KKL különféle helyeken vásárolt földeket, melyeken gazdaságokat – jisuv²⁸ – hozott létre. Ez volt az első zsidó letelepítő szervezet, amely fontosnak látta, hogy az ország területének feltérképezésével, a letelepedési célok vizsgálatával egybekötött kutatásokat kell végezni Erec Jiszraelben és ezeket a kutatás-fejlesztéseket kezdettől fogva támogatta és finanszírozta. A földek jelentős részét ebben az időben magánszemélyektől és zsidó társaságoktól vásárolta. A KKL-telepek sok nehézséggel küzdöttek, de mindenhol egy-egy újabb régió magját képezték, melyek folyamatosan bővültek, majd nagyobb tömbökké alakultak. Az első évek kutatásai, mezőgazdasági munkái, erdősítései minimális eredményekkel, ugyanakkor nagy pénzvesztéssel jártak. Herzl halála után Chulda földjén telepítették a róla elnevezett erdőt,²⁹ melynek anyagi alapját az Olajfaadományok Egylete biztosította. Az akció – mint erdősítés – fontos lépés volt, azonban az olajfa óriási bukást jelentett. Mivel nagy a gondozási igénye, melyet nem tudtak biztosítani, rövid időn belül tönkrement. A további károk megelőzésére igénytelenebb, gyorsabban növekvő fafajtákat kezdtek ültetni, pl. eukaliptuszt, fenyőt, tölgyet. Ezek a fajták képezik a mai napig az erdők alapját.³⁰

A KKL-földeken kifejlődött településformák színes képet mutatnak.³¹ A települések egy részének feladata a letelepedések előkészítése volt, mint pl. az olajfaligetek és a Herzl-erdő ültetvényei, mezőgazdasági munkásokat betanító és képző telepek – pl. Kinerettelep –, mezőgazdasági kísérleti telepek – pl. Atlit, Aharon Aharonson vezetésével. Az állandó települések is különböző arculattal rendelkeztek, létrehoztak mosávokat – pl. Petach Tikva és Ben Seman mellett – és kvucákat – pl. Gan Smuel, vagy a már említett Deganja. Az itt élő úttörő munkások kényelmére lakóépületeket is épített a KKL. Az állandó települések közé tartozott a jemenita telepek létrehozása – 1910-től, az újabb bevándorlás kezdetétől –, melynek a zsidó fizikai munka meghonosítása és elterjesztése is célja volt. A jemeni munkásnegyedek építését Bodenheimer

---

²⁷ Részletesen ld.: SHILO 1986. Ruppín tevékenységéhez ld.: SHILO 2007.

²⁸ = település.

²⁹ RAPPEL 2002, 17.

³⁰ KATZ 2001, 77-78; SHILONY 1990, 75-78.

³¹ SHILONY 1990, 409-412.

kezdeményezte, nemzetközi gyűjtési akció meghirdetésével.³² Ennek eredményeképpen a KKL 50 házat és 13 barakkot épített a jemeni bevándorlók részére.³³ A KKL-nek szerepe volt modern héber lakónegyedek létrehozásában is a már meglévő, vegyes lakosságú városok mellett. Ezeken a helyeken külön telkeket biztosítottak középiskolák építésére. Így épült Tel-Avivban a Herzlia, vagy Jeruzsálemben a Héber Gimnázium. Mindez elősegítette a nemzeti kulturális-gazdasági autonómiát is. Nemcsak az Erec Jisrael-i, hanem a diaszpórában élő zsidóság számára is fontos tudományos központtá vált a Jeruzsálemi Héber Egyetem és a Haifai Technion, melyek földjeit a KKL ebben az időszakban vásárolta, valamint a Becelel művészeti főiskola, amely ekkor már megkezdte működését.³⁴

Shilony a KKL tevékenységét az I. világháborúig terjedő időben három szakaszra bontva összegzi:³⁵ az első szakaszban, 1903-06 között a KKL tevékenységét az AC felügyelte és kezelte. Bár a KKL-nek kezdettől fogva legfőbb célja a földvásárlás és letelepítés volt, ebben az időszakban a pénzt elsősorban nem földvásárlásra, hanem a letelepedés előkészítésére fordították. Kutató- és tanulmányutakat szerveztek, kutatóbizottságokat alapítottak és finanszíroztak. A kisinyovi pogrom után – amely az egész zsidóságot megrázta – mégis vásároltak földeket,³⁶ ezek jelentették a KKL első mezőgazdasági telepeit. A második szakaszban, 1906-10 között már a saját direktórium kezelte az alapítványt. Az Ottomán Birodalom törvényeiből adódó nehézségek miatt még mindig próbáltak tartózkodni a földvásárlástól. Ehelyett különböző egyletek és más letelepítő szervek kezdeményezéseit támogatták, előzetes tervek és szigorú kötelezettségvállalás mellett rendelkezésre bocsátva mezőgazdasági területeket, vagy telepeket biztosítva oktatási, tudományos, kulturális célokra, vagy hitelt nyújtva pl. lakónegyedek építésére. Továbbá cionista egyesületek, cégek alapításához biztosították a kezdeti tőke egy részét, illetve átvállalták különböző egyesületek propagandájának vezetését és az adománygyűjtést. Néhány esetben azonban a KKL is hozott létre településeket. A harmadik szakaszban, 1910-14 között megkezdődött a kiterjedt földvásárlás, emellett pedig előtérbe került a mezőgazdasági kísérletek teljes körű támogatása.

---

³² A magyarországi akció részleteit ld. jelen dolgozat IV.2.3.4. Gyűjtés a Jemeni házakra 1912-13-ban c. fejezetében.

³³ PENSLAR 1990, 104.

³⁴ SHILONY 1990, 172, 347-355. A Jeruzsálemi Héber Egyetemről bővebben ld.: Uo. 399-402.

³⁵ Uo. 415-425.

³⁶ Ussischkin javaslatára 7-14 év közötti árva gyermekek részére hoztak létre a Kineret mellett mezőgazdasági iskolát. Ld.: SHVA 1990, 20; SHILONY 1990, 409.

A cionista mozgalom különböző irányzatainak képviselői egy dologban egyetértettek, ez pedig fő célkitűzésük volt, hogy Erec Jiszraelben hazát teremtsenek a zsidóság számára. Ebben a munkában a KKL volt a Cionista Világszövetség fő munkaeszköze, mint az első olyan intézmény, amely az Erec Jiszrael-i földek átfogó megvásárlásával ezeket a zsidó nemzet örök tulajdonába adta.

A KKL bevételei elsősorban adományokból származtak. Az évek folyamán egyre szélesedő munka bővülő társadalmi erőforrások felkutatását, sok új adományág megjelenését jelentette. Kezdetben ennek egyik emblemikus eszköze a kék persely volt. A KKL kék perselye több ezer zsidó oktatási intézményben, zsinagógában, közintézményben, vállalkozásban jelent meg, bekapcsolva ezzel egyéneket, családokat, közösségeket hétköznapiakon, ünnepekkor, családi eseményekkor, közösségi ünnepek és gyűlések alkalmával Erec Jiszrael életébe. A perselyek kezelői, akik helyi szinten a további gyűjtéseket is szervezték, a KKL megbízottai voltak, akiket közösségük – mint köztisztviselőként álló tagokat – nevezett ki, és akik munkájukat önkéntesként végezték. A kék persely mellett megjelent az aranykönyv, faültetés, végrendelet, életjáradék, majd később több nagy gyűjtési akció. Ezek mellett fontos bevételt jelentettek a hitelekből, kötvényekből és bérbeadásokból származó jövedelmek. A KKL minden zsidó közösségnek lehetővé tette Bagdadtól és Kairótól kezdve Varsón, Budapesten, New Yorkon, Buenos Airesen át egészen Harbinig, hogy a cionista munkában, az országépítésben társ lehessen. Ezt segítette elő a sokféle propagandaanyag: tájékoztató füzetek, felhívások, térképek, fotók, plakátok és dokumentumfilmek, melyek a kor legmodernebb technikáival készültek.³⁷

4. Munka az I. világháború alatt

1904 és 1914 között az Erec Jiszrael-i gazdaságot a korábbi korszakokhoz képest viszonylag gyors fejlődés jellemezte. Ennek oka a többi között a nemzetközi gazdasági fellendülés és az Erec Jiszrael-i lakosság jelentős növekedése. Mordechai Eliav számítása szerint a zsidó jisuv csaknem 35.000 lélekkel bővült, 55.000-ról 88.000-re emelkedett, melynek 1/3-a természetes szaporodás, 2/3-a pedig a bevándorlásból származik. Erec Jiszrael geopolitikai státuszának megerősödése a nemzetközi közlekedésben is jelentős javulást eredményezett: állandó hajójáratokat indítottak a

---

³⁷ SHVA 1990, 36.

zarándoklat és a bevándorlási hullám miatt. Ugyanakkor az országon belüli közlekedés is javult a vasút- és úthálózat fejlesztésével.³⁸

Az I. világháború fordulatot jelentett a KKL tevékenységének alakulásában. A háború és az Erec Jiszrael sújtó válság szinte egyik pillanatról a másikra bénította meg a munkát. A háború kitörésekor a törökök leállították a földek eladását, mivel az ellenséges országokkal megszakították a diplomáciai kapcsolatokat, a KKL pedig angol cég volt. Így leálltak a már megkezdett munkálatok is. A kapcsolatok megszakadása kihatott a különböző országokból eddig rendszeresen áramló pénztulásokra is, ezzel együtt pedig az ellenséges országok cionistái sem vehettek részt az Erec Jiszrael-i munkában. A földvásárlás és az új letelepítés egészen a háború végéig lehetetlenné vált.³⁹

Bodenheimer a háború kitörésekor a semleges Hágába költöztette a központot, hogy elkerülje a KKL bevonását a háborúba. Mivel ő német állampolgár volt, lemondott a vezetői tisztségről. Az ideiglenes vezetőség összes tagja semleges ország állampolgára volt, élükön Nehemia de Lieme-vel. Jelentős változás az angol hadsereg bevonulásával kezdődött, mellyel megalakult a brit mandátum. Ebben az időszakban a Balfour-nyilatkozat⁴⁰ jelentett fordulópontot a zsidóság és azon belül a cionizmus számára, valamint a deklarációnak köszönhető az is, hogy ettől fogva a KKL teljesen törvényes módon működhetett.⁴¹

5. Átalakított módszerek és eredményeik a két világháború között

Az I. világháborút követő években a migráció Európa-szerte elfogadott jelenség volt, melybe természetes módon a zsidók is bekapcsolódtak. Az 1920-as évek közepén azonban az Amerikai Egyesült Államok bezárta kapuit a migráció előtt, így a kivándorló zsidók egyre nagyobb része, bár nem ideológiai meggyőződésből, hanem kényszerűségből mégis Erec Jiszraelre választotta új otthonának. Ez a világjelenség volt tehát a kiváltó oka annak, hogy megváltozott a zsidó migráció

---

³⁸ DAN GILADI 1984, 6.

³⁹ A KKL-ről az I. világháborúban bővebben ld.: SHILONY 1985.

⁴⁰ 1917. november 2-án küldte el James Balfour brit külügyminiszter Lord Rotschildnak a brit kormány rokonszenvenyilatkozatát a cionista törekvések mellett, melyben azt is közli, hogy támogatja a zsidó nemzeti otthon megteremtését Erec Jiszraelben. Ez volt a Cionista Világszövetség egyik első politikai sikere. A levél magyar fordítását ld.: *A zsidó állam* 1948, 77. A brit mandátum és a Balfour-nyilatkozat politikai háttéréhez ld. Raab Andornak a háború befejezésekor a *Nyugat* c. folyóiratban megjelent cikkét (melyet a *Múlt és Jövő Új Folyama* 90 év után újra megjelentetett): RAAB 2008.

⁴¹ SHILONY 1990, 3.

iránya.⁴² Az izraeli kutatók a bevándorlási hullámokat számokkal jelzik, melyek közül három esik a két világháború közötti időszakra.

A harmadik alija 1919 és 1923 között zajlott, melynek során 35.000 bevándorló érkezett Erec Jiszraelbe. Legtöbbjük közmunkát végzett, utak építésében, új lakónegyedek létesítésében foglalkoztatták őket. A harmadik alija fontos szerepet játszott a kollektív letelepedési formák bővítésében is: sok kibuc és mosáv alakult ebben az időben. Bár a munkák nagy részét állami forrásokból finanszírozták, ezekben az években egyre nagyobb magántőke áramlott Erec Jiszraelbe, amely leginkább városi beruházásokban mutatkozott meg, mint például földek vásárlásában további lakónegyedek létesítésére, valamint a kisipar és kiskereskedelem fejlesztésében. A bevándorlók jelentős hányada telepedett le városokban, ugyanakkor pedig ez a letelepedési forma a faluban élők körében is egyre nagyobb vonzerőt gyakorolt.⁴³

Az állami és magántőke használatának, továbbá arányainak ideológiai vetülete alapján az is kérdés, hogy ebben az időben melyik tőkének volt elsődleges szerepe. Halamish véleménye szerint azok a bevándorlók, akik elsősorban nemzeti felszabadítást láttak a letelepedésben és a cionizmusban – és általában jelentősebb vagyonnal is rendelkeztek –, előnyben részesítették a magántőkét. Akik azonban nemcsak a nemzeti, hanem társadalmi, szociális problémákra is választ és megoldást kerestek a cionizmusban, azok az állami tőkét tartották előbbre valónak.⁴⁴ A magántőke felhasználásával az 1920-ban Londonban ülésező éves cionista kongresszus is foglalkozott. A cionista vezetők egyetértettek abban, hogy az Erec Jiszrael-i földeknek zsidó állami tulajdonban kell lennie. Azt a döntést hozták, hogy bár a földvásárlás továbbra is a KKL központi feladata, azonban ahhoz, hogy minél rövidebb idő alatt minél több területet lehessen megvásárolni, rövid távon, bizonyos feltételek mellett – melyek közül legfontosabb, hogy a megvásárolt földek hosszú távon a zsidó nép tulajdonába kerüljenek – szükség van a magántőke bevonására is.⁴⁵

Az 1920-as évek első felében a KKL földvásárlási politikájának középpontjában mezőgazdasági földek vásárlása állt – elsősorban Emek Jezréelben és Emek Bet Seánban –, majd ezt követte a városi fejlesztés a tengerparti sáv összefüggő földterületeinek megvásárlásával. Ez a

---

⁴² SHAPIRA 1998, 220-221.

⁴³ YAAR – SHAVIT 2001, 64-68. A harmadik alijáról és Emek Jezréel megváltásáról magyar nyelven bővebben ld. BENARI É.N.

⁴⁴ HALAMISH 2004, 11-13.

⁴⁵ KATZ 2001, 4.

folyamat csúcspontját Emek Chefer alapításával érte el, mellyel Észak-Tel-Avivot és Dél-Haifát összekötő egységes zsidó földterület jött létre. Szintén ezt erősítették 1928-ban a haifai öbölben történő földvásárlások, majd ezeken jelentős ipari központok létesítése.⁴⁶ 1922 és 1927 között a magáncégek mintegy negyedmillió dunam földet váltottak meg, a KKL pedig ennek csaknem kétszeresét. Az 1926-27-es gazdasági világválság azonban megakasztotta a magántőke beáramlását. Magáncégek sokasága ment tönkre, így pedig a már megvett vagy foglalóval leszerződött földek is újra idegen kézre kerülhettek. Ennek megelőzésére sok magáncég ajánlotta megvételre földjét a KKL-nek. Ez a folyamat újra csak az eredeti elképzelést és tervet erősítette meg: a föld legyen nemzeti tulajdon.⁴⁷

1922-ben a KKL központi irodáját Jeruzsálembé költöztették, elnökének pedig Menachem Ussischkint választották, aki majdnem két évtizedig vezette a KKL-t mint igazgató és egyben a direktórium elnöke.⁴⁸ Ussischkin sokat tett azért, hogy Jeruzsálem a zsidóság szellemi metropoliszává váljon és központi státuszát a hatóságok is elismerjék. Véleménye szerint a KKL és Jeruzsálem egymástól elválaszthatatlanok, sőt Jeruzsálem nélkül nincs Erec Jisrael sem.⁴⁹

A háborúban a KKL által ültetett erdők jelentős része elpusztult, így új erdősítésekre is szükség volt. Ebben az időszakban Efraim Hareuveni, a brit mandátum kormányának botanikai tanácsadója javaslatára olajfák helyett fénykedvelő, de igénytelen, száraz, homokos területeken is megélő tamariszkusz cserjéket ültettek az ország déli régióján keresztül vezető vasútvonal mentén, melyet addig a homok időről időre betemetett. A cserjék elszaporodtak, megfogva ezzel a szabadon mozgó sivatagi, vándorló homokot. Szintén az olajfa helyett ültették ebben az időben a szárazságot jól tűrő eukaliptuszt is.⁵⁰

1924 és 1929 között, a negyedik alijával majdnem 70.000 bevándorló érkezett, kétszer annyi, mint az előző hullám során. Ez az alija jelentősen megnövelte az Erec Jisrael-i zsidó lakosság számát, megerősítve ezzel a középosztály gazdasági és társadalmi jelenlétét, ugyanakkor pedig a városi munkásosztály szerepét is. Ekkor formálódott át a kísérleti letelepedés valódi zsidó társadalommá.⁵¹ Az ezt követő tíz évben, 1939-ig folyamatosan tartott az ötödik alija, mellyel

---

⁴⁶ Uo. 9.

⁴⁷ BEN-ARTZI 1993, 51.

⁴⁸ KATZ 2001, 279; SHILONY 1990, 4.

⁴⁹ EVEN-ORENSTEIN 1996, 13-14; EFRATI 2011.

⁵⁰ HAREUVENI 2002, 24-26.

⁵¹ YAAR – SHAVIT 2001, 69-71.

elsősorban szakemberek érkeztek Erec Jiszraelbe. Ezzel a hullámmal lehetővé vált hazai termékek előállítás, mely pozitívan hatott a gazdasági és kereskedelmi kapcsolatokra, valamint serkentette a mezőgazdasági letelepedés hatékonyabb és modernebb formáinak kialakulását, ráadásul pedig felvirágoztatta az oktatást és a tudományos életet is.⁵²

A KKL újabb és újabb földvásárlásaihoz folyamatos pénzforrásra volt szükség, ezért a vezetők a nemzetközileg meghirdetett gyűjtések mellett személyes adománygyűjtést is végeztek. Az 1920-as évektől kezdve KKL-küldöttek járták a világot országról országra, településről településre haladva, rendezvényeket, előadásokat, gyűléseket tartva, melyeken bemutatták az Erec Jiszrael-i földvásárlásokat, építómunkákat és a mindennapi életet, lelkesítve és megnyerve ezzel hallgatóságukat az országépítésnek, a KKL munkájának. A legnépszerűbb agitátor Menachem Ussischkin volt, a KKL központi irodájának vezetője. Útjai nyomán jelentősen megnövekedtek a KKL-nek felajánlott adományok. 1925-ben kelet-európai, majd egy évre rá nyugat-európai körutat tett, melynek során Angliából indulva Hollandia, Belgium, Franciaország, Svájc és Ausztria után Magyarországra is ellátogatott.⁵³ Az 1920-30-as években további – nem túl jelentős – bevételi forrást jelentett a KKL-nek a Phönix Biztosító Társasággal kötött szerződése, melynek értelmében a KKL által szervezett biztosításokért jutalékot kapott.⁵⁴

A KKL tevékenysége szorosan összefonódott a cionista eszmeiséggel. Az atyák földje iránti vágyakozást a cselekvés szintjére emelte. A föld megváltásával lehetőséget adott az alija gondolatában rejlő fogalmak megvalósítására és arra is, hogy ne csak az egyént, hanem az egész galuti közösséget megszabadítsa üldözött, kisebbségi szerepéből. Az eszméket tehát nemzeti kollektív cselekvés követte, mely keretként életre hívta és működtette a KKL intézményét, mint első és egyetlen olyan szervezetet, mely kifejezetten az Erec Jiszrael-i földek teljes körű felvásárlásával foglalkozott, hogy azokat nemzeti földekké alakítva a zsidó nép örök tulajdonába adja.⁵⁵

---

⁵² Uo. 72-74. A magyar mérnökök azonban nem ekkor, hanem már előbb, a harmadik alijával érkeztek Erec Jiszraelbe, bár kivételként meg kell említeni Beregi Ármint, aki visszatért Magyarországra, majd 1935-ben újra – immár véglegesen – alijázott. Részletesen ld.: GILADI 1992.

⁵³ SHVA 1990, 38. Ussischkin budapesti látogatásáról bővebben ld. jelen dolgozat IV.5.2.2. Ussischkin látogatása Budapesten c. fejezetét.

⁵⁴ KATZ 2001, 15.

⁵⁵ HACOEN 2001, 366-368; KATZ 2003, 489-490.

III. A cionista mozgalom Magyarországon

A cionista mozgalom magyarországi történetének áttekintéséhez elsőrendű forrásul a sajtóorgánumok szolgáltak, annál is inkább, mert sok publikációban az eredeti dokumentum is megjelenik. A budapesti cionista újságok között elsőként a *Zsidó Néplapot* adták ki 1904-05-ben heti rendszerességgel. A *Zsidó Élet*¹ című hetilap 1907-ben, a *Magyarországi Cionista Szervezet* című havilap 1908-10-ben jelent meg, 1910-től kéthetente adták ki, 1911-től pedig *Zsidó Szemle* néven folytatódott és 1917-ben hetilappá vált, így jelent meg egészen 1938-ig.²

Kultúrcionista irányvonala miatt fontos a *Múlt és Jövő* irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai folyóirat (1911-44), melynek szerkesztője, Patai József³ publicisztikai pályafutását az *Egyenlőség* hasábjain kezdte. Szabolcsi Lajos,⁴ aki édesapjától, Szabolcsi Miksától⁵ örökölte az *Egyenlőség* szerkesztését, így emlékszik rá:

„Tizenkét éves koromban héber házitánítót vett a házhoz édesapám számomra. Felfedezett egy fiatal hebraistát, Klein Józsefet, hamarosan magyar nevet adott neki, Patait, az vette a kezébe héber oktatásomat. Patai a laphoz került, engem kellett tanítania és éveken át a családhoz tartozott.”⁶

A cionista sajtó nagyon gyakran harcolt az ellene – általában más lapokban is – felhozott különféle vádakkal, ezért vizsgálódásaimat ki kellett terjesztenem más zsidó sajtóorgánumokra, elsősorban a már említett neológ *Egyenlőségre* (1882-1943) és a *Magyar Zsidó Szemle* (1884-1948) című tudományos folyóirat néhány írására. A mai sajtótermékek közül cionista szempontból külön figyelmet érdemel a *Múlt és Jövő Új Folyama*, amely hű maradt Patai kultúrcionizmusához színvonalas, tudományos igényű cikkek megjelenítésével.⁷

---

¹ Részletesen ld. jelen dolgozat IV. fejezetét.

² 1919. március 30-november 28-ig *Jövők* címmel jelent meg. Dr. Richtmann Mózes főszerkesztőt Widdler Dávid váltotta, majd a december 5-i számtól újra *Zsidó Szemle* címen adták ki, szerkesztője ekkor dr. Lukács Leo lett. 1920-tól dr. Schönfeld József szerkesztette az újságot, halála után, 1935-től pedig özvegye és lánya folytatta.

³ Patai József (1882-1953) író, költő, műfordító. Gyöngyöspatáról származott, innen kapta a Patai nevet. 1912-től a *Múlt és Jövő* szerkesztője, 1940-ben kivándorolt Palesztinába.

⁴ Szabolcsi Lajos (1889-1943) író, lapszerkesztő. Édesapja halála után (1915-től) az *Egyenlőség* szerkesztője és kiadója.

⁵ Szabolcsi Miksa (1857-1915) újságíró, lapszerkesztő. A tiszaezlári perben kezdte publicisztikai pályafutását. 1886-tól haláláig az *Egyenlőség* szerkesztője és kiadója.

⁶ SZABOLCSI 1993, 75. Patai József és Szabolcsi Lajos kapcsolatához bővebben ld. Raphael Patai visszaemlékezését: PATAI 1993b.

⁷ Az 1993/4. szám alcíme: Cionizmus, az 1998/2-3. szám alcíme: Az 50 éves Izrael, a 2008/2-3. szám alcíme: Ős-Új Ország: Izrael 60, a 2010/1. szám Theodor Herzl születésének 150. évfordulóját ünnepli.

Fontosnak tartok még előjáróban két cikksorozatot kiemelni. Mindkettő 1934-ben jelent meg és a magyarországi cionizmus történetét tárgyalja. A szerzők maguk is cionista vezetők: Kahan Nison⁸ és Bettelheim Sámuel.⁹ Kahan cikksorozata a *Zsidó Szemlében* látott napvilágot, első részlete 1933 decemberében, majd ezt követően 1934 február végéig szinte mindegyik számban. Bettelheim visszaemlékezéseit az *Országos Egyetértés* című újságban publikálta, kezdődátuma 1934. január 1-je, sorozata kisebb szünettel augusztusban fejeződik be. Érdeemes megjegyezni, hogy mindketten a magyarországi cionizmus alapítói közé tartoztak, de amíg Kahan egész életében cionista maradt, Bettelheim az első idők után elfordult a mozgalomtól. Írása bevallottan szubjektív és több ponton is nyíltan támadja Kahant. Feltételezhetően ismerte a *Zsidó Szemlében* megjelenő sorozatot, esetleg emiatt kezdte írni saját visszaemlékezéseit. „...*homályos marad, hogy Bettelheim Sámuel, nagy cionista szakaszát követően, harminc éven át, az Agudat Jisráél tagjaként miért ír emlékiratokat, és ráadásul egy, a neológiához közel álló folyóiratban publikálja azokat.*”¹⁰

Az összefoglaló történeti munkák közül, melyek elsősorban az ismeretterjesztés igényével íródtak, ily módon nem feltétlenül tudományos munkák, kifejezetten a magyarországi cionizmus előtörténetével és kezdeteivel foglalkozik Peter Haber¹¹ cikke, valamint a *Múlt és Jövő Új Folyamában* megjelent Walter Pietsch¹² és Michael K. Silber¹³ tanulmánya. Szintén itt jelent meg Raphael Patai *The Jews of Hungary* című könyvének egy fejezete magyar fordításban.¹⁴ A cionista sajtó történetét dr. Róbert Péter¹⁵ dolgozta fel, a magyar cionista mozgalom történetét dr. Alexander Emed¹⁶ összefoglalta, dr. Novák Attila¹⁷ pedig részletekbe menően is publikálta.

---

⁸ Dr. Kahan Nison/Cohen Niszan (1883-1949) ügyvéd, a Makkabea alapító tagja, a Magyarországi Cionista Szövetség előjárója, később a Zsidó Tanács tagja. A II. világháborút követően alijázott.

⁹ Bettelheim Sámuel (1872-1942) a pozsonyi jesivában tanult újságíró, publicista. Az első világháború során az anticionista Agudat Jisráél mozgalomhoz csatlakozott. Ld.: HABER 2001, 162-163; GILADI 1992, 255; KAHAN 1934, I/15; PATAI 1993a, 28; SCHWEITZER 1994b, 52.

¹⁰ HABER 2001, 163.

¹¹ HABER 2001.

¹² PIETSCH 1998.

¹³ SILBER 2010.

¹⁴ PATAI 1993a. HARASZTI 1997 a könyvnek ezt a fejezetét elfogadja.

¹⁵ RÓBERT 1-5, 1993.

¹⁶ EMED 2002.

¹⁷ Leginkább NOVÁK 1993a,b, 1996a, 2000, 2009. 1938 után ld.: NOVÁK 1998a,b.

1. A cionizmus előfutárai

Azon kutatók szerint, akik azt az álláspontot képviselik, hogy a cionizmus a zsidó hagyományban gyökerezik,¹⁸ a mozgalom magyarországi történetének mindenképpen része az ún. protocionizmus. Amíg a cionizmus nyugati előfutáira nagy hatást gyakorolt a házkálá azzal, hogy ezen ideológiával ellentétben már nem bíztak az emancipáció sikerében és ehelyett próbáltak új utat keresni, addig a magyarországi protocionisták az ortodoxia köréből kerültek ki. Nem engedték, hogy az emancipáció megérintse őket és közösségeiket is próbálták óvni ettől a befolyástól. Az asszimiláció helyett – és annak sikerétől tartva – a zsidóságot népként határozták meg és a Cionba való vágyakozást konkrét formába öntötték.¹⁹

Schreiber Mózes, más néven Hátám Szófér (1763-1839) több mint 30 évig tevékenykedett rabbiként Pozsonyban, jesivát alapított, amely jelentős Talmud-főiskolává fejlődött és munkájának nyomán vált Pozsony a magyarországi ortodoxia központjává. Tanítványait arra bátorította, hogy menjenek Jeruzsálembe és erősítsék meg az ottani zsidó közösséget. Hangsúlyozta, hogy a zsidóság nem felekezet, hanem az Ígéret Földjén kívül száműzetésben élő nép.²⁰

Hátám Szófér tanítványai folytatták mesterük munkáját. Hirschenstein Jekutiel varasdi rabbi elképzelése szerint diplomáciai úton kell előkészíteni a zsidó állam létrehozását.²¹ Jehuda Alkalai zimonyi rabbi személyesen tett diplomáciai lépéseket, Angliától Törökországig szinte minden országban járt, egyesületeket és társaságokat alapított. Hosszú távú eredményei nem lettek, azonban a szervezésben több kutató is Herzl előfutárának tartja, annál is inkább, mert Herzl nagyapja, Leib Simon a zimonyi hitközség tagja volt, ahonnan gyakran tett látogatást fia családjánál, Budapesten.²²

Akiva Josef Schlesinger²³ huszti rabbi az Erec Jisraelbe való visszatérést mezőgazdasági települések létrehozásában látta, melyekhez előzetesen a törököktől kell földet vásárolni. Emellett

---

¹⁸ ZIMA 2015, 9-11 értelmezése szerint a protocionizmus fogalmát elfogadja Jakov Katz és Gideon Shimoni, elutasítja Laurel Plapp és Anita Shapira.

¹⁹ FERZIGER 1993, 36; PIETSCH 1998, 13-14; RÓBERT 1, 6. EMED 2002, 151 szerint a napóleoni gondolatok hatására kezdeményezte Hátám Szófér a Szentföldi letelepedést.

²⁰ PIETSCH 1998, 13-14; GILADI 2009, 129.

²¹ PATAI 1993a, 20-21; RÓBERT 1, 6.

²² Jehuda Alkalai (1798-1878) ld. EMED 2002, 152; PATAI 1993a, 21-23; RÓBERT 1, 5.

²³ Akiva Josef Schlesinger (1837-1922) tanítómestere Hátám Szófér fia, Smuel Benjamin Szófér volt. Pietsch említi, hogy Schlesinger több művében is az ókori Izrael helyreállítását hangsúlyozta, emiatt az utópisztikus jelleg miatt néhány kutató nem számítja őt a cionizmus előfutárai közé. ld.: PIETSCH 1998, 14-15; SILBER 2010, 46-49.

szükségesnek tartotta zsidó hadsereg szervezését, továbbá a héber nyelv és a régi öltözködés újjáélesztését is. Schlesinger megtapasztalta az emancipáció zsidóságra gyakorolt hatásait Magyarországon és elveihez híven 1870-ben Erec Jiszraelben telepedett le, ahol Petach Tikva egyik alapítója lett.²⁴

Szintén Hátám Szófér tanítványa és szellemi örököse volt Josef Natonek jászberényi majd székesfehérvári rabbi.²⁵ Jászberényt 1860-ban kellett elhagynia, amikor egy nyilvános beszédében kijelentette, hogy a zsidók hazája nem Magyarország, hanem Palesztina. Több írása és könyve jelent meg, kapcsolatot tartott fenn Zvi Hirsch Kalischerrel,²⁶ barátság fűzte Moses Hesshez.²⁷ Natonek bizottságokat szervezett Berlinben, Frankfurtban és Kölnben, majd Kalischer és Hess támogatásával Párizsba utazott, ahol terveinek megnyerte az Alliance Israélite Universelle-t. Ajánlólevelet és felhatalmazást kapott a konstantinápolyi tárgyalásra, amit tovább erősített egy bécsi ajánlólevél is.²⁸ A konstantinápolyi utazás mégsem hozta meg a várt eredményeket. Ebben valószínűleg része volt annak a levélnek is, amelyben az Alliance tájékoztatta Natoneket, hogy az anyagi lehetőségek miatt csak a már Jeruzsálemben élő zsidókat tudják támogatni, széles körű betelepítést nem tudnak finanszírozni.²⁹ Ennek ellenére Natonek többször tárgyalt a nagyvezírral, aki átvette a betelepítésre, földvásárlásra, kolóniák alapítására irányuló kérelmeket. „*Biztos vagyok benne, hogy urunk, a szultán teljesíti kérésüket, s a birodalom tanácsosai meglátják, mit tehetnek. Néhány napon belül választ kapnak urunktól, a szultántól.*”³⁰ Mindez azonban nem történt meg. Natonek Magyarországra visszatérve 1872-ben hetilapot adott ki *Das Einige Israel* címmel Budapesten, előfizetői között volt Herzl Jakab, Theodor Herzl édesapja is.³¹ A lap megszűnése után továbbra is publikálta írásait, cikkeket, melyekben hangoztatta egy zsidó nemzeti mozgalom létrehozásának szükségességét.

---

²⁴ Másik két – szintén magyar – alapító tagja: Gutmann Dávid Meir és Stampfer Jósua. Patai „ősatyáknak” nevezi és párhuzamba állítja őket Herzl és Nordauval. Ld.: PATAI 1993a, 27. Schlesinger 1898-ban megjelent művében (Judenstaadt in Brit Olám Áháron) üdvözölte Herzlt.

²⁵ Josef Natonek (1813-1892) Ld.: PATAI 1993a, 24-26; PIETSCH 1998, 15-19; RÓBERT 1993, 57. EMED 2002, 151-162: a könyv harmadik részének utolsó fejezete: Natonek József, az első politikai cionista. A szerző több ponton is párhuzamot von Natonek és Herzl között.

²⁶ Zvi Hirsch Kalischer (1795-1874) Thorn rabbija (Poroszország), protocionista, kapcsolatban állt az Alliance Israélite Universelle világszervezet vezetőivel.

²⁷ Moses Hess (1812-1875) német filozófus, a Róma és Jeruzsálem c. könyv írója.

²⁸ EMED 2002, 159. A bécsi török nagykövet ajánlólevelét idézi PATAI 1993a, 25.

²⁹ Ráadásul Natonek konstantinápolyi útját sem fizették. Ld.: PATAI 1993a, 25; PIETSCH 1998, 18.

³⁰ Idézi PATAI 1993a, 26; PIETSCH 1998, 18.

³¹ EMED 2002, 161; RÓBERT 1, 6.

Összefoglalva érdemes megjegyezni, hogy – az eddig is hivatkozott kutatók álláspontja szerint – a magyarországi cionista előfutárok több tekintetben is megelőlegezték Herzl munkásságát: mindenekelőtt a zsidóságot népként határozták meg, terveiket először irodalmi formába öntötték, Palesztinát politikai eszközökkel próbálták megszerezni, adományokat gyűjtöttek szervezetektől és vagyonosabb segítőtől, külön társaságokat alapítottak, Josef Natonek pedig még két dolgot tett, amivel Herzlrel párhuzamba állítható: folyóiratot indított és Konstantinápolyba utazott.³² Az ortodox Hátám Szófér és tanítványai, ugyanúgy, mint a politikai cionizmus, a zsidóságot fenyegető veszélyre keresett megoldást.

2. A cionizmus kezdetei

Bár az eddig bemutatott törekvések, kisebb mozgalmak jelenthettek volna a cionizmusnak egyfajta befogadó közeget Magyarországon, fontos kiemelni, hogy ez a zsidóság legnagyobb részét nem érintette. Épp ellenkezőleg, az a mozgalom érintette leginkább, ami ellen Hátám Szófér tanítványaival együtt küzdött, ez pedig az emancipáció, amely ekkorra meghozta az országban a recepciót.³³ Az egyenjogúság, majd asszimiláció nem egyoldalú folyamat volt, hanem együttműködést jelentett a magyarok és zsidók között. A zsidók rögtön a következő évben, a millennium ünnepségében megmutathatták hálájukat és hazaszeretetüket,³⁴ többek között a Dohány utcai zsinagógában megtartott ünnepélyes istentisztelettel, amelyre „*ragyogóbbnál ragyogóbb díszmagyarba öltözött hitrokonok érkeztek.*”³⁵ Gyönyörűen szólt erről a korszakról Fejtő Ferenc:

„... a magyarság élén Kossuth Lajos, Eötvös József, Trefort Ágoston, Greguss József, azaz a csodálatos reformnemzedék állott. Az akkori Európának egyik legbriliánsabb értelmiségi nemzedéke. (...) Távól állt tőlük minden faji és nemzeti előítélet. Elszánt magyar patrióták voltak. Patrióták, s nem nacionalisták. Tárt karokkal fogadtak mindenkit, aki magyarrá kívánt válni, akik a magyar haladás ügyét előrevitték. (...) E rendkívül nagyvonalú nemzedék hatásának köszönhető a magyar zsidóságnak az egyszerre tragikus és egyszerre reményteli sorsa. A tragikus az, hogy

---

³² PATAI 1993a, 26; PIETSCH 1998, 18-19.

³³ 1895. évi XLII. törvénycikk az izraelita vallásról.

³⁴ Vö.: EMED 2002, 47; RÓBERT 1, 7; SCHWEITZER 1994b, 42-43; OLÁH 2013.

Az asszimiláció negatív következményeiről ld.: VITAL 1993. Az asszimiláció és disszimiláció kérdésköréhez ld.: NOVÁK 2010.

³⁵ *Egyenlőség*, 1896. május 15. 6-7. Szabolcsi Miksa: *Ezredévi istentisztelet az ország első zsidó templomában*

összetévesztették ezt a nemzedéket az egész nemzettel. Holott a nemzet nagy része egy elmaradott, Ázsia és Európa között még nem választott, klerikális hatásoknak kitett, félfeudális nemzet volt.”³⁶

2. 1. Herzl fellépése és a magyarországi reakció

Egyelőre azonban reményteljes jövő látszott, és ebbe az ünnepélyes lelkesedésbe fújta bele Theodor Herzl a maga riadóját.³⁷ Erre a liberalizmussal merőben ellentétes hangra nyomban reagált a magyar zsidó sajtó. Szabolcsi Miksa cikkének már a címe sem hagy kétséget az állásfoglalás mikéntjéről: *Nem kérünk az új hazából.*³⁸ A lap későbbi számainak írásai is ezen a véleményen vannak, egyetértésben a *Magyar Zsidó Szemlével*, hangoztatva, hogy a zsidók Magyarországon szabadságot, szeretetet, tiszteletet kapnak, rámutatva, hogy a zsidóságnak erkölcsi, nem pedig politikai, vagy államalkotói értékei vannak.³⁹ Ráadásul még attól is tartottak, hogy ezek a cionista törekvések újra felszínre hozzák az antiszemita indulatokat, amelyek a tisztaeszlári per után végre elülni látszottak.⁴⁰

Az 1897-es első bázeli Cionista Kongresszuson Magyarországról összesen hét küldött vett részt, mind vidékiek voltak és nem választott, hanem önkéntes, önjelölt küldötteként utaztak Bázélbe.⁴¹ „A hét magyar zsidó jelenléte csak annyit bizonyít, hogy akadt hét egyén Magyarországon, akit eléggé érdekelt a kongresszus, hogy odautazzék.”⁴² Érdekes módon egyetlen olyan küldött volt, aki ettől kezdve aktív szerepet vállalt a magyar cionista mozgalomban, Rónai János.⁴³ Kongresszusi felszólalásában rámutatott arra, hogy Magyarország egyelőre nem jó talaj a cionizmus számára.⁴⁴ Hazatérve Erdélybe, Nagyszebenben létrehozta az első cionista egyesületet Czion Egylet néven.⁴⁵ Továbbra is írásokat, cikkeket küldött Herzl-nek és még a kongresszus

³⁶ Kőbányai János interjúja Fejtő Ferencsel. KŐBÁNYAI 1996, 92.

³⁷ Herzl írásait magyar nyelven ld. HERZL E.K. és HERZL 1944.

³⁸ *Egyenlőség*, 1896. március 6. 1-3.

³⁹ *Magyar Zsidó Szemle*, 1896. 103-106. Dr. Hajdu Gábor: *A zsidó állam. Egyenlőség*, 1896. november 22. 4-6: *Fantazmagoria*; december 6. 2 (Melléklet): *Zsidó állam*. Herzl gondolatainak a budapestihez hasonló bécsi fogadtatásáról Stefan Zweig írt: *Herzl Tivadar – Visszaemlékezések 30. halálának évfordulóján. Országos Egyetértés* 1934. június 15. 7; július 1. 7-8. Idézi SCHWEITZER 1994b, 45.

⁴⁰ Dolgozatomban – a témából adódóan – nem foglalkozom a tisztaeszlári vérváddal. A témáról ld. Szabolcsi Miksa tudósításait (részben az *Egyenlőség* hasábjain) és fia, Szabolcsi Lajos visszaemlékezését. SZABOLCSI 1993, 25-34.

⁴¹ EMED 2002, 48 és HABER 2001, 158 név szerint felsorolja őket; PATAI 1993a, 27.

⁴² PATAI 1993a, 27.

⁴³ Dr. Rónai János (1849-1919) ügyvéd már előzőleg levelezett Herzl-lel. Ld.: EMED 2002, 48-50; HABER 2001, 160-161; RÓBERT 1, 9; KAHAN 1934, I/15.

⁴⁴ *A Jövő*, 1897. szeptember 10. 3-4: *A cionista kongresszus befejezése*.

⁴⁵ Alapszabályát ismerteti SCHWEITZER 1994b, 51. Vö.: NOVÁK 2000, 13-14; ZIMA 2015, 17.

évében kiadott egy német nyelvű röpiratot *Zion und Ungarn* címmel, amelyben megpróbálta megcáfolni mind az ortodox, mind pedig a neológ oldal cionizmusellenes érveit. Írásába beleszerkesztett egy Szabolcsi Miksának szóló válaszcikket is, melyet az *Egyenlőség* nem közölt le. Álljon itt most ebből egy részlet:

„Szerkesztő Úr, amit ön a magyar anyaországról, a zsidók hazafias érzelmeiről írt, az tökéletesen igaz. Én is így érzek, sőt bizony mélyebben, mint ön. Mert kellemes lehet a fővárosban előkelő szerkesztőnek lenni, a zsidóság színe-javával érintkezni, az Otthonban keresztény hírességekkel társalogni. De megélni éveken át vidéken (...) oly sok küzdelemmel és keserűséggel jár, hogy azt egy kényelmes fővárosi (...) el sem tudja képzelni. (...) Kifejti azt is Szerkesztő Úr, hogy az országnak mennyire szüksége van a zsidók együttműködésére. Bizony igaz. De eltekintve attól, hogy ezt nagyon sokan nem így gondolják, ez a „dicsőség” nagy valószínűség szerint nem is fog örökké tartani. Előbb vagy utóbb az a felfogás fog eluralkodni, hogy már eleget tanultak tőlünk, s az iskolamesternek el kell hordania magát. (...) Amit most a – Magyarországon még tulajdonképpen nem is létező – cionista törekvésekkel szemben felhoznak, az szándékosan vagy nem, de kétségbe vonja hazaszeretetünket és elferdíti a tényeket. (...) Eszerint (...) a cionizmus vezetői, akik egy szorongatott népért áldozzák magukat, a szabadság és a megsértett törvény ellenségei.”⁴⁶

Bár nem vett részt az első kongresszuson,⁴⁷ Herzl írásait ismerve, az eseményeket követve – egyben sérelmezve, hogy a kongresszus nem kapott kellő sajtóvisszhangot⁴⁸ –, Bettelheim Sámuel is cionista szervezkedésbe kezdett Pozsonyban. Mint az előző fejezetben már említettem, Pozsonyban világhírű jesiva működött, a cionista gondolatok Hátám Szófértől örökölt hagyományával. Bettelheim – ortodox fiatalokat gyűjtve maga köré – 1899-ben megalapította az ország első cionista egyletét, melyet Ahavat Cion-nak neveztek. Propagandájuknak olyan hatása volt, hogy Szófér Bernát pozsonyi főrabbi, Hátám Szófér unokája, beleegyezett, hogy a jesiva tanulói is csatlakozhassanak a mozgalomhoz.⁴⁹

---

⁴⁶ Idézet a Cion és Magyarország (Zion und Ungarn) c. röpiratból: RÓNAI 1993. 35.

⁴⁷ PATAI 1993a, 28 szerint részt vett, de ezt más adat nem erősíti. Ld. jelen dolgozat III. fejezet 41. lábjegyzetét.

⁴⁸ Említi a *Neue Freie Presse*-t és a *Wiene Abendblatt*-ot, ahol csak három sorban foglalták össze, de a *Die Welt* leközölte Herzl és Nordau beszédeit. Ld.: BETTELHEIM 1934, I/11. Vö.: HABER 2001, 163. Nem jelent meg tudósítás többek között az *Egyenlőség*ben sem, említi RÓBERT 2013. A *Magyar-Zsidó Szemle* 1897-ben azonban három cikket is közölt, melyek közül kettő kifejezetten a kongresszussal foglalkozott. Érdekes, hogy a háromból két cikk alatt nincs feltüntetve szerző. (A *zionizmus*, 271-273; A *zionizmus*, 289-302, benne: A *zsidók általános helyzete – Nordau beszéde*; A *bázeli cionista kongresszus*, 305-310) A magyar katolikus sajtó reakcióját ld.: KISS J. 1997, 60-65.

⁴⁹ BETTELHEIM 1934, II/6. Vö.: EMED 2002, 49; HABER 2001, 164.

2. 2. Az első pozsonyi értekezlet

Bettelheim és Rónai munkájának köszönhetően sorra alakultak cionista csoportosulások Erdélyben, a Felvidéken és Nyugat-Magyarországon is.⁵⁰ Herzl levelezés és személyes találkozások útján is segítette a magyarországi cionista csoportok tevékenységét, így adódott lehetősége a vele való folyamatos kapcsolattartásra többek között Bettelheim Sámuelnek, Gábel Gyulának⁵¹ és Kahan Nisonnak is. Már 1899-ben tervezték Budapesten országos szervezet létrehozását, melynek előkészítésére tartottak egy ülést,⁵² de valószínűleg maga a szervezet csak később alakulhatott meg. 1901-ben és 1902-ben is alakultak Budapesten egyesületek, illetve már létezett a Budapesti Magyar Cionista Egyesület.⁵³ 1902-ben Bécsben Herzl elnökletével létrehozták az Ideiglenes Országos Bizottságot, a program megerősítésére és elfogadására pedig 1903-ban, az első országos cionista értekezleten került sor Pozsonyban. Itt választották meg a vezetőséget: elnöknek Rónai Jánost, elnökhelyettesnek Oesterreicher Bélát.⁵⁴ Bettelheim Sámuel a központi iroda vezetőjeként teljes elnöki jogokat kapott, az országos választmány ifjúsági képviselőjének pedig Kahan Nisont nevezték ki.⁵⁵ Programjukat is ekkor szavazták meg, melynek első két paragrafusából világosan látszik a cionizmus magyar irányvonala:

„1.§ A Bázeli program teljes érvényben tartásával a magyar cionisták arra törekszenek, hogy a hontalan zsidók számára Palesztinában közjogilag biztosított otthont teremtsenek.

2.§ A magyar cionisták nem akarnak politikai nemzetiségnek számítani, és semmilyen nemzeti politikát nem kívánnak folytatni.”⁵⁶

A szervezet még három éven át pozsonyi székhellyel működött és több vidéki városban megerősödött. Gyakran a helyi zsidó közösségek vállalták a cionista feladatokat is. Pozsonyban

---

⁵⁰ A városok felsorolását ld. BETTELHEIM 1934, III/6; KAHAN 1934, I/15-16. Vö.: HABER 2001, 165.

⁵¹ Gábel Gyula (1858-1944?) újságíró, középiskolai tanár. Az *Ungarische Wochenschrift* című hetilap szerkesztője.

⁵² Ezen a megbeszélésen Herzl is részt vett. Ld.: EMED 2002, 49; HABER 2001, 167-168; RÓBERT 1, 15.

⁵³ A Bettelheim-hagyatékra hivatkozik HABER 2001, 168. Vö.: BETTELHEIM 1934, VII/9; KAHAN 1934, I/16.

⁵⁴ Ld. jelen dolgozat függelékének 5. képét. Dr. Oesterreicher Béla (1862-1938) ügyvéd, a Magyar Cionista Szövetség második országos elnöke.

⁵⁵ BETTELHEIM 1934, VIII/13; KAHAN 1934, I/16. Vö.: HABER 2001, 172-173; KISS 2012, 3.

⁵⁶ *Ungarische Wochenschrift* 1903.03.27, 6: *A magyar cionisták országos szervezete*. Idézi HABER 2001, 172 és KAHAN 1934, I/16. Vö.: NOVÁK 2000, 14.

például – miután Bettelheimet beválasztották az ortodox hitközség vezetőségébe –, a város ortodox zsinagógáiban körbejárt a KKL-persely.⁵⁷

Budapesten az egyetemisták tevékenysége erősítette meg a cionista mozgalmat. 1902-ben megalakult a Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete, amely a zsidó kultúra terjesztése mellett kóser menzát is működtetett.⁵⁸ Egy évvel később kezdte meg tanulmányait a jogi karon Kahan Nison, aki még Besztercén gimnazistaként cionista együletet alapított.⁵⁹ Így írt az egyetemi helyzetről:

„A hitközség megtiltotta, hogy az egyesületben cionista propagandát folytassak. Én azonban nem hederítve e tilalomra (...) magam köré kezdtem gyűjteni a cionista érzelmű hallgatókat (...), Bokor Ármint, Eisenberg Bernátot, Grünhut Henriket, Schönfeld Ármint és Schönfeld Józsefet (...) Kidolgoztam egy alapszabálytervezetet és azt 1903. szeptember 20-án a Bokor Ármin diákszobájában tartott első értekezletünk el is fogadta, az egyesület nevéül a Makkabeát választva.”⁶⁰

Célul a cionizmus és a zsidó kultúra terjesztését tüzték ki elsősorban az ifjúság körében, valamint a cionista sajtó megteremtését. Az alapító ülés a Saphir Tánciskolában folyt le, mert – bár az alapító tagok egytől egyig a Magyar Zsidó Ifjak Egyesületéből kerültek ki – az egyesület nem engedte saját termeinek használatát. A támadások és fenyegetések ellenére a diákszobában összegyűltek kívül jelen volt még többek között Bisseliches Mózes, dr. Krauss Sámuel, Lóvy József és Patai József is. Érdeemes még megjegyezni, hogy az alapító tagok mindnyájan vidékiek voltak.⁶¹

„Beregi Ármin röviddel megalakulásunk után csatlakozott hozzánk és tekintélyét a Makkabeában nagyban növelte, hogy ő volt az egyetlen budapesti közöttünk, vidékiek közt és hozzá az országos hírű színésznek, a velünk szimpatizáló Beregi Oszkárnak az öccse!”⁶²

A Makkabea tagjai hetenként találkoztak a Royal, majd a New York Kávéház különtermében, ahol a cionista előadást éjszakába nyúló vita követte. Első nyilvános estélyüket december 20-án, hanukaünnepélyként rendezték meg a Royal nagytermében. Az együletnek 24 tagja volt, az

---

⁵⁷ HABER 2001, 170.

⁵⁸ Feltehetően Szabolcsi Miksa javaslatára alakult „semleges” együletként. Ld.: HABER 2001, 177. Vö.: GILADI 1992, 254.

⁵⁹ Az egyület neve *Ivria* volt. Ld.: EMED 2002, 49.

⁶⁰ KAHAN 1934, II/5.

⁶¹ BETTELHEIM 1934, XI/8; KAHAN 1934, II/5. Vö.: EMED 2002, 50-52, 140-141; HABER 2001, 178.

⁶² KAHAN 1934, II/5.

ünnepségen több százan vettek részt. Mezei Ernő politikus tartotta az ünnepi beszédet, melyet Bokor Ármin beszéde és Patai József szavalata követett. Ezen az estén csatlakozott a Makkabeához Dömény Lajos.⁶³ Az ünnepély közvetlen sajtóvisszhangja pozitív volt. Az *Egyenlőség Egyetemi hallgatók chanukája* cím alatt beszámolt a Magyar Zsidó Ifjak Egyesülete ünnepségéről, egy bekezdéssel lejjebb pedig az „*egylet kebelében fennálló Makkabea asztaltársaság*” hanukai ünnepélyét méltatta, kiemelve a „*mi Patai Józsefünk*”-et,⁶⁴ megjegyezve, hogy „*Mi magunk sem a különben árttalan cionista játékot tartjuk szem előtt, hanem tekintjük azt, hogy a lelkes ifjak azon fáradoznak, hogy a nemes zsidó hitéletet olyan körben ápolják, mely eddig attól távol állott.*”⁶⁵ Mindemellett a lap Patai József verse mellett teljes terjedelmében leközli Mezei Ernő beszédét is.⁶⁶ A Makkabea jövője azonban nehezebbnek bizonyult ennél a korai sikernél.

„*A hivatalos zsidóság, mely addig nem vette komolyan szervezkedésünket, látván első sikerünket, elhatározta, hogy csirájában elfojtja a mozgalmat. Az „Egyenlőség” megkezdte ellenünk ádáz támadásait és barátainkat a hivatalos körök ígéretekkkel és fenyegetésekkel igyekeztek rábírní a zászló cserbenhagyására (...) A második szemeszter elején harcok csapatunk nyolc tagra olvadt le és még elnökünk sem volt, miután dr. Krauss Sámuel eltávozott Budapestről.*”⁶⁷

A Makkabea ekkor végleg kivált a Magyar Zsidó Ifjak Egyesületéből, új elnöknek Bisseliches Mózeszt választották, az egyetemi ifjúság körében röpiratokkal, élőszóval, heti vitaestélyekkel terjesztették a cionista eszméket és „*sikerült egy év leforgása alatt (...) kezébe vennie az egész magyar cionizmus vezetését és irányítását.*”⁶⁸

Theodor Herzl nem csak a magyar cionista vezetőkkel tartott fenn személyes kapcsolatot. 1903 tavaszán bécsi otthonában fogadta Szabolcsi Miksát, az *Egyenlőség* szerkesztőjét, a magyarországi cionizmus egyik legnagyobb hatású ellenzőjét, ellenfelét is.⁶⁹ Szabolcsi szerint

⁶³ Dömény Lajos (1880-1914) ügyvéd, osztrák-magyar hadnagy. A zsidó cserkészlet megalapítója, a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának létrehozója és vezetője, a *Zsidó Néplap* szerkesztője. Az első világháborúban az orosz fronton esett el.

⁶⁴ BETTELHEIM 1934, XI/8 az egyetlen forrás, amely szerint Patai később kapott munkát az *Egyenlőség*nél, mint ahogy a Makkabea tagja lett.

⁶⁵ *Egyetemi hallgatók chanukája. Egyenlőség, 1903. december 27. 9.*

⁶⁶ Uo. 4 (melléklet): *Patai József: Egyszer volt..., 3-5: Mezei Ernő: A zsidó bátorság.*

⁶⁷ KAHAN 1934, II/5. Vö.: BETTELHEIM 1934, XI/8.

⁶⁸ KAHAN 1934, II/5.

⁶⁹ A beszélgetést ld.: SZABOLCSI 1993, 83-88. *Látogatás Herzl Theodor dr.-nál* cím alatt az *Egyenlőség* 1904. július 10-i számában közölte (4-5). „*Az interjút az Egyenlőség némi retussal közölte.*” Írta BETTELHEIM 1934, IX/14.

Herzl nem érti meg a magyar zsidók hazafiságát, ezért ezt hosszasan magyarázza neki, majd Herzl mondatát, miszerint „*mi a zsidóknak nem akarunk ártalmára lenni sehol sem, legkevésbé Magyarországon, mely szülőföldem*”⁷⁰ úgy értelmezi, hogy „*azt jelenti, hogy Magyarországra nem terjeszti ki a politikai cionizmus agitációját.*”⁷¹ Mégis volt Herzlnek egy kijelentése, amely megrendítette Szabolcsit:

„*Magyarországon nemsokára olyan antiszemizmust kapnak, hogy a mienk mellette meg se kottyán. Ha én már most forszíroznom ott a politikai cionizmust, azt mondanák, hogy az antiszemizmust a cionizmus idézte föl. Azt én nem akarom. Úgyis mienk lesznek önök, magyar zsidók, az antiszemizmus majd karjainkba hajtja önöket.*”⁷²

2. 3. Pozsonytól Budapestig

A második cionista országos értekezlet is Pozsonyban került megrendezésre 1904. március 13-án, 52 küldöttel.⁷³ Elnöknek Bettelheim Sámuel volt választották meg, aki tisztségét három éven át viselte. Új alapszabályzatot fogadtak el, valamint megegyeztek abban, hogy támogatják a Mizrahi⁷⁴ tevékenységét. Megállapodtak a sajtóorgánum kérdésében is, a Makkabea megbízást kapott egy magyar nyelvű cionista lap szerkesztésére és kiadására Budapesten. A *Zsidó Néplap* első száma egy hónappal később, április 29-én jelent meg Dömény Lajos szerkesztésében, Bokor Ármin kiadásában mint *társadalmi és szépirodalmi hetilap*. A lap mindössze két évfolyamot élt meg (anyagi okok miatt 1905 nyarán és őszén is kisebb szünetek szakították meg),⁷⁵ a cionista szellemű írások, a kül- és belföldi szervezeti élet nyomon követése mellett felvette a harcot az *Egyenlőséggel* is. Az állandó munkatársak közé tartozott Bisseliches Mózes, Beregi Ármin, Eisenberg Bernát és

---

⁷⁰ SZABOLCSI 1993, 87.

⁷¹ Uo. „...*a magyar cionizmus elsősorban csak piros-fehér-zöld lehet, és igazán nem vagyok annyira elfogult, hogy ezt rossznéven venném Magyarországon.*” Herzltől idézi SCHWEITZER 1994b, 53; RÓBERT I, 19.

⁷² SZABOLCSI 1993, 86.

⁷³ A Makkabea 7 küldöttel képviseltette magát, köztük volt Bokor Ármin, Dömény Lajos és Kahan Niszson is. Ld.: EMED 2002, 53, HABER 2001, 180; KAHAN 1934, III/3.

⁷⁴ Vallásos cionisták, 1904-ben szintén Pozsonyban tartották első világkonferenciájukat. Részletesen ld.: BETTELHEIM 1934 XIII/8.

⁷⁵ „...*már a harmadik számnál elfogyott a pénzünk és bizony csúnya kudarccal végződik első kísérletünk, ha segítségünkre nem siet dr. Schächter Miksa orvosnár (...), aki másfél éven keresztül pompás kiadásban, saját költségén nyomtatta a „Zsidó Néplapot”, az ország legelső nyomdájában: a Franklin Társulatnál...*” KAHAN 1934, III/3. Ezzel szemben BETTELHEIM 1934, XII/4 azt állítja, hogy két éven keresztül ő maga fedezte a nyomtatás költségeit. Ezt megerősíti GILADI 1992, 255.

Hegedüs Nándor.⁷⁶ Dolgozatom témájának szempontjából fontos megemlítenem, hogy a *Zsidó Néplap*ban jelentek meg az első kimutatások a *Nemzeti Alap* bevételeiről.⁷⁷

Ezekben az években a mozgalom súlya fokozatosan áttevődött Pozsonyból Budapestre, a harmadik országos értekezlet már itt ült össze 1905-ben. A konferencián a Makkabea fiataljai újabb feladatokat vállaltak, legfontosabbként a mozgalom hivatalossá tételét Magyarországon. A legalizációs bizottság tagja lett Bokor Ármin, Beregi Ármin, Dömény Lajos és Chaim Weiszbürg.⁷⁸ Javasolták továbbá újabb egyesületek létrehozását, melyeket a következő években meg is alakítottak: Pfeifer Izsák, Hirsch Márton és Feuerstein Avigdor Hameiri munkájaként az *Akiba Egyletet* a Rabbiszeminárium növendékeiből, Widder Dávid és Pártos Nándor irányításával a középiskolai ifjúságot összegyűjtő *Ivriát*, Krausz Ella (Beregi Árminné), Lebovits Aranka, Bisseliches Teréz vezetésével a *Deborah* női egyletet, Kohn Dávid és Dömény Lajos támogatásával, Zsoldos Andor vezetésével pedig a *Vívó- és Athlétikai Clubot (VAC)*. A különböző helyi cionista csoportok 1906-ban a Budapesti Cionista Kerületi Bizottságban egyesültek, melynek első elnökéül dr. Kiss Arnold budai főrabbit, elnökhelyettesnek pedig Beregi Ármint választották meg.⁷⁹ Szintén ebben az időben alapította meg Dömény Lajos a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodáját, melynek 1913 decemberéig vezetője is volt.⁸⁰

1906-ban a negyedik kongresszust ismét Pozsonyban tartották, ahol kimondták, hogy a központot Budapestre helyezik át. Bettelheim lemondott az elnöki tisztségről, a helyébe dr. Gruber Sándort választották. A következő évben ismét új elnököt választottak Oesterreicher Béla személyében, aki 1911-ig állt a mozgalom élén. A vezetőség tagjai: Dömény Lajos, Beregi Ármin, Bokor Ármin, dr. Schönfeld József, Kahan Nison, Le(i)bovits Lipót „mindnyájan a háború előtti magyar cionista ügy legendás alakjai voltak.”⁸¹

A *Zsidó Néplap* után, 1907-ben kiadták a mindössze egy évfolyamot megélt *Zsidó Élet* c. újságot Bokor Ármin és dr. Singer Leó szerkesztésében, 1908-tól pedig új folyóiratot indítottak

---

⁷⁶ Eisenberg Bernát „Epsilon”, Hegedüs Nándor „Nátán” név alatt. Ld.: KAHAN 1934, III/3.

⁷⁷ Első megjelenés: *Zsidó Néplap*, 1904. július 22. 11.

⁷⁸ EMED 2002, 54.

⁷⁹ HABER 2001, 179; GILADI 1992, 254; KAHAN 1934 V/11. Az egyesületek alapításában és szervezésében nagy részt vállalt Dömény Lajos. Ld.: EMED 2002, 141.

⁸⁰ EMED 2002, 54-55. Részletesen ld. jelen dolgozat IV. fejezetét.

⁸¹ EMED 2002, 55.

Magyarországi Cionista Szervezet címmel dr. Alt Zsigmond, majd dr. Schönfeld József szerkesztésében. A lap nevét 1911-ben *Zsidó Szemlére* változtatták.⁸²

A szervezet hivatalos elismerésére azonban 1927-ig várni kellett. 1902-től folyamatosan, minden évben benyújtotta az alapszabályt a vezetőség a belügyminisztériumhoz, 1908-ban a Cionista Világszövetség elnöke, David Wolffsohn Budapestre utazott, hogy személyesen tárgyaljon gróf Andrássy Gyula belügyminiszterrel, de az eredmény még ekkor sem a legalizáció, hanem csak az illegális működés feletti szemhunyas lett.⁸³ 1911-ben alapítottak egy szövetkezetet, melyet mint céget jegyeztettek be a fővárosi törvényszéken, elsősorban a betiltás elkerülésére, másrészt pedig a folyóirat költségeinek fedezésére. „*Igazgatósága mindenkor azonos volt a cionista mozgalom vezetőségével*”,⁸⁴ de ez természetesen nem jelentette magának a cionista mozgalomnak a hivatalos elismerését.⁸⁵

---

⁸² EMED 2002, 56-57: 1908-tól „*Magyar Zsidó Szervezet*”-nek írja. Vö.: KAHAN 1934 V/11. A névváltozáshoz ld. az 1910. decemberi (IV/12) szám címlapját.

⁸³ A hivatalos elismerést ellenezte és akadályozta Mezei Ferenc, az Izraeliták Országos Irodájának vezetője és Szabolcsi Miksa, az *Egyenlőség* főszerkesztője is. Vö.: EMED 2002, 57-58, 84-85; KAHAN 1934 VI/7.

⁸⁴ KAHAN 1934 VI/7.

⁸⁵ Ld.: Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet (1911) és A Magyar Cionista Szövetség alapszabályai (1927). Vö.: KAHAN 1934 VI/7.

IV. A KKL Magyarországon

Disszertációmnak ez a fejezete teljes egészében saját kutatásra épül. Kutatómunkám folyamán törekedtem minél több korabeli irat összegyűjtésére, amelyeket egyrészt Budapesten, a Magyar Nemzeti Levéltárban (MNL) és Budapest Főváros Levéltárában (BFL), másrészt pedig Jeruzsálemben, a Központi Cionista Levéltárban (KCL) találtam meg. A Magyar Zsidó Levéltárban azt a felvilágosítást kaptam, hogy néhány KKL-bélyegen kívül más anyag nincs a gyűjteményben – így sajnos itt nem tudtam kutatást folytatni. A budapesti iratok a cionista szervezet anyagai, jelesül a Magyarországi Cionista Szervezet mint Szövetkezet 1911-ben jóváhagyott alapszabályai – mely dokumentumhoz közgyűlési jegyzőkönyvek és taglisták is kapcsolódnak –, majd az 1927-ben elismert Magyarországi Cionista Szervezet alapszabályzata, továbbá a Magyar Cionista Szövetség választmányának és országos intéző bizottságának 1936-37-ből származó jelentése.¹ A kutatás kezdeti stádiumában nagy segítségemre voltak a már kiadott bibliográfiák, a különböző egyesületek anyakönyveinek, beszámolóinak, jelentéseinek jegyzékei.²

A jeruzsálemi levéltár katalógusában jól kereshetők a KKL magyarországi iratai, ezek alapján kiterjedt levelezést találtam a KKL központja és a budapesti iroda között – nagyrészt német nyelven, a kisebb rész magyar mellett vannak angol és héber nyelvű levelek is; külön cikket vagy tanulmányt lehetne írni belőlük. A levelezésen belül kiemelésre méltó dr. Dömény Lajos, a KKL első magyarországi vezetőjének két utolsó levele, melyeket halála előtt, az I. világháború kezdetén az orosz frontról írt. Bár levelei személyes hangvétellük, szervesen hozzátartoznak, sőt gazdagíthatják az utókornak a cionista mozgalomról alkotott képét. A levelek mellett találtam jegyzőkönyveket a magyarországi iroda tanácskozásairól az 1911-12-es évekből, éves jelentéseket 1908-09-ből, 1910-11-ből és 1935-ből, bevételi és kiadási jegyzőkönyveket, bizonylatokat, elszámolásokat, egy-egy nagyobb gyűjtés részleges kimutatásait. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének megalakulása (1926) után szinte minden évből van vezetőségi és taglista, bár ezeket több fondból kellett összegyűjteni. Szintén az elsődleges forrásokhoz tartoznak a különböző korabeli kiadványok, cionizmust, KKL-t bemutató kis könyvek, gyermekek számára kiadott *gyűjtőkönyvecskék*, felhívások, körlevelek, naptárak, levelezőlapok, melyeket részben a KCL

---

¹ Jelzeteket ld. a forrásjegyzékben, valamint az adott dokumentummal foglalkozó rész lábjegyzeteiben.

² SCHEIBER 1993; HARASZTI 1993a,b; FROJIMOVICS 2007; BARABÁS 2007 és 2009.

anyagában, részben pedig az OR-ZSE könyvtárában és az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK) találtam meg.

Ezekre épülve további forrásként és legnagyobb részben – ahogy a dolgozat alcíme is mutatja – a korabeli magyar cionista sajtó anyagára támaszkodom. Ennek felkutatása kihívást jelentett számomra, mivel az első ismert sajtóorgánumok, a *Zsidó Néplap* és a *Magyarországi Cionista Szervezet* között jó néhány évnyi űr tátong. Két helyen találtam erre nézve fogódzópontot, egyrészt a Bethlen Téri Füzetek³ egyik kiadványa említi egy *Zsidó Élet* c. lapot, másrészt pedig a *Zsidó Szemle* 1934-es évfolyamában megjelent cikksorozatban emlékszik vissza a szerző a kérdéses időszakra, összefoglalva a cionista sajtótermékeket:

„1905 év végén anyagi nehézségek miatt a Zsidó Néplap kénytelen volt megjelenését beszüntetni és 1906-ban a magyar cionista mozgalomnak nem volt semmiféle sajtóorgánuma. Csak 1907 január 1-től kezdve jelenhetett meg újra Zsidó Élet címmel Bokor Ármin és dr. Singer Leó szerkesztésében cionista hetilapunk. (...) Midőn 1907 végén ez a lap is megszűnt, az Országos Bizottság 'Magyar Cionista Szervezet' címmel új folyóiratot adott ki... E folyóiratban és 1911 óta ennek folytatásában a Zsidó Szemlében jelentek meg dr. Schönfeld József...cikkei.”⁴

A *Zsidó Élet* – alcíme szerint *Szépirodalmi, társadalmi és közgazdasági hetilap* – 1907-ben megjelent számai közül egyet találtam a KCL anyagában (melyet a katalógus nem mutatott), az OSZK gyűjteményében viszont fellelhető a lap 3.-tól a 32. számáig, január 25-től szeptember 6-ig. A katalógus nyilvántartása szerint a hetilap elődje a *Zsidó Néplap*, folytatása pedig a *Magyarországi Cionista Szervezet* c. lap volt. Ez egybecseng Kahan Nison idézett cikkével. Mivel a cionista sajtóval foglalkozó, számomra ismert munkákban nem említik a *Zsidó Életet*, ennek anyaga – saját kutatásom – minden bizonnyal új elemmel gazdagítja a szakirodalmat.

A *Magyarországi Cionista Szervezet* c. havi megjelenésű lap 1908-as évfolyamából három számot – május, szeptember és december – találtam a KCL anyagában (szintén nem a katalógus alapján). Mindhárom szám elején a II. évfolyam megjelölés látható, majd ezt folytatva az 1909-es évfolyam III., az 1910-es IV., sőt, a *Zsidó Szemle* 1911-ben megjelent első évfolyamán az V. évfolyamszámolás olvasható. A lap 1909-es évfolyama – a decemberi szám kivételével –

---

³ EMED 2002, 56.

⁴ KAHAN/V. 11. Később Schönfeld József válogatott cikkei könyv formájában is megjelentek. Ld.: SCHÖNFELD 1928.

megtalálható az OR-ZSE könyvtárában, az 1910-es, teljes évfolyam pedig az OSZK gyűjteményében. Bár az újságoknak – ezekben az első években – különböző a címük, a magyarországi cionisták mégis egységes vonulatnak tekintették. Ennek ékes bizonyítéka a *Zsidó Szemle* 1935-ös évfolyamának április 16-i száma, mely jubileumi számként jelent meg a lap 30 éves fennállását ünnepeelve.⁵ Eszerint a cionista sajtóorgánomot – a számozás szerint legalábbis 1907-től – egy folyamnak értékelték.⁶ Sőt, az ünnepi cikkek egészen a *Zsidó Néplaptól* kezdik a számítást: „*Tulajdonképpen innen-onnan 31 esztendeje, hogy a Zsidó Néplap első száma megjelent; a jubiláris 30 esztendő csak úgy futja ki, ha a közbeeső lap nélküli időt beszámítjuk.*”⁷ – írja Bató Lajos, aki a *Zsidó Néplap*nak 1904-től egyik fő munkatársa, 1935-ben – visszaemlékező cikke megírásakor – pedig a KKL romániai igazgatója volt. A *Zsidó Szemle* teljes folyama (1938-ig) rendelkezésemre állt az OR-ZSE könyvtárában, továbbá a *Múlt és Jövő* folyóirat, és néhány más nem cionista lap is, amelyekből egy-két cikket kerestem.

Az általános cionista sajtó mellett figyelemreméltó a magyarországi KKL kiadványa, az 1935-38 között megjelentetett *A Föld Szava* c. újság. Az évi négy – utolsó évében három – alkalommal kiadott lap töredékesen található meg az OSZK gyűjteményében. A kiadvány kizárólag a KKL tevékenységével foglalkozik, ismertetve az Erec Jisrael-i, a központi, a nemzetközi és a magyarországi munkát is. Feldolgozása mindenképpen gazdagítja a KKL magyarországi irodájáról kialakult képet.

A magyarországi KKL híreinek, beszámolóinak, kimutatásainak kigyűjtése a cionista sajtóorgánumokból, majd az anyag rendezése és feldolgozása saját kutatásom és munkám. Ennek – és az előzőekben említett források dokumentumainak – alapján mutatom be ebben a fejezetben a KKL magyarországi irodájának tevékenységét. Az alapítványt Magyarországon kb. az I. világháborúig magyar fordításban *Zsidó Nemzeti Alap* néven tüntették fel. A *Keren Kajemesz Lejiszroél* megnevezés 1915-ben látható először, 1922-től pedig előfordult, hogy csak héber betűkkel írták a kimutatások elejére. A KKL rövidítés a cionista sajtóban 1926-tól jelent meg. Elemzésemben én is az aktuális dokumentum, illetve sajtóorgánum szerinti megnevezést használom.

---

⁵ XXX. évfolyam 14-15. szám.

⁶ Ehhez kapcsolódva jegyzem meg, hogy az OSZK keresőjében a *Magyarországi Cionista Szervezet* c. lap megjelenítésekor annak előzményeként a *Zsidó Élet*, folytatásaként a *Zsidó Szemle* van feltüntetve.

⁷ *Berésit... (A magyar cionista sajtó ős- és hőskorából)*. *Zsidó Szemle* 1935. ápr. 16. 5.

Kutatásaim során a következő kérdésekre kerestem választ:

- Kik és milyen körülmények között alakították meg a KKL magyarországi irodáját?
- Mely felsőbb szervek befolyásolták az iroda tevékenységét?
- Kik voltak a szervezet vezetői? Milyen elképzelések mentén irányították az irodát?
- A nagyobb magyarországi gyűjtések eredményei megjelentek-e nemzetközi szinten?
- Milyen hatással voltak az iroda működésére a történelmi események?
- A KKL magyarországi tevékenysége a cionista mozgalmon belül maradt-e, vagy nem cionista körökben is elterjedt?
- Mennyire mondható sikeresnek a KKL magyarországi tevékenysége?

1. A magyarországi munka kezdetei

A nemzeti alapról szóló első hírek – a *Zsidó Néplapban* – 1904-ből valók. Egy rövid kimutatás a kezdet,⁸ amelyben nincs feltüntetve, hogy az adományokat hová küldték, hogy volt-e már iroda Budapesten. Négy adományozó neve van felsorolva, egyikük a Makkabea aranykönyvi bevezetésére ajánlja fel a befizetett összeget. Néhány számmal később⁹ egy híradás olvasható a nemzetialap-bélyegről, amelyet az osztrák posta hivatalos levélbélyegként fogadott el.

Rendszeres gyűjtés még nem volt ezekben az években. Dr. Schönfeld József 1914-ben így emlékezett vissza: „(...) találunk néha egy pár koronás adományra, amelyet valaki a *Zsidó Nemzeti Alap* részére beküldött a lapnak, hogy azt a központnak eljuttassa.”¹⁰ Majd folytatja: „És Dömény Lajos egy szép napon íveket nyomtat, könyvecskéket küld szét, perselyeket rendel és osztat ki, kisasszonyt ültet be egy szobába, az országban bizalmi férfiakat nevez ki és máról holnapra megteremti a *Zsidó Nemzeti Alap* magyarországi szervezetének egész tekintélyes hálózatát (...).”¹¹ Ehhez a visszaemlékezéshez csatlakozik dr. Jordán Viktor 1918-ban, a nemzeti alap magyarországi irodájának éves jelentésében: „És ő nemcsak életbe hívta 1906-ban az irodát, hanem meg is szervezte azt, 8 éven át, az *Országos Értekezletektől* – országos biztosi jelleggel – annak élére

---

⁸ *Zsidó Néplap* 1904. júl. 22. 11.

⁹ 1904. aug. 12. 8.

¹⁰ Dömény... *Zsidó Szemle* 1914. szept. 20. 4.

¹¹ Uo.

*állítva (...) dolgozott benne. (...) Megszervezte az egész ország területén a Zsidó Nemzeti Alapot és másfél száz bizalmi tisztet nevelt munkatársakul.*¹²

2. Dr. Dömény Lajos vezetése

2. 1. Hírek és beszámolók a *Zsidó Élet* c. lapban

Mindebből látszik, hogy 5-6 évvel a Zsidó Nemzeti Alap megalakulása és a nemzetközi gyűjtések megindulása után dr. Dömény Lajos ügyvéd létrehozta a nemzeti alap magyarországi szervezetét. A magyarországi iroda 1908-09-es jelentése a következőképpen kezdődik:

*„Magyarországon a zsidó nemzetialapot 1905 év szeptemberében Dr. Künsztler Mór ur kezdte országosan szervezni, segítette őt munkájában Dr. Eisenberg Bernát, ügyvéd ur, s a kezdett nehéz munkája után 1906 júniusában vette át Dr. Dömény Lajos, a ki azóta is a nemzetialap vezetője.”*¹³

A fenti idézetet alátámasztják a *Zsidó Élet* c. hetilapban megjelent tudósítások, elsőként is az 1907-es (az előző évről beszámoló) éves jelentés,¹⁴ mely azzal kezdődik, hogy az országos bizottság előző év szeptemberében bízta meg dr. Dömény Lajost a Zsidó Nemzeti Alap kezelésével. A jelentés szerint az országban elhelyezett 821 KKL-perselyből 682-t már a budapesti kezelőség helyezett ki – míg az előző 139-et még a „Centralbureau”. A jelentés szól a gyűjtőívekről is és számszerűsíti az egész éves gyűjtés eredményeit. Kiemeli Kohn László orvostanhallgató munkáját. Mindezek után ismerteti az országos bizottság nemzeti alapra vonatkozó határozatait, melyeknek első pontja országos nemzeti alap iroda felállítása és országszerte nemzetialap-biztosok kinevezése. Határozat született továbbá arról, hogy minden cionista egyesület a tagdíjából származó bevételeinek 5%-át a nemzeti alapnak szolgáltatja be, negyedévenként pedig nemzetialap-napot rendez; önadóztatás útján minden cionista – saját maga által – meghatározott éves összeget ad a nemzeti alap javára, végezetül pedig az elnökség megbízást kapott arra, hogy a gyűjtések minél szélesebb körben való elterjesztése céljából belügyminiszteri engedélyt szerezzen.

A lap egy későbbi számában rövid beszámoló olvasható az V. országos értekezlet nemzetialap-jelentéséből.¹⁵ E szerint újabb közel 900 perselyt helyeztek el, melyekkel együtt

---

¹² *Zsidó Nemzeti Alap. Zsidó Szemle* 1918. aug. 23. 13.

¹³ *A Zsidó Nemzetialap magyarországi irodájának jelentése 1908. június 1- 1909. június 1-ig.* Ld.: KKL1/217.

¹⁴ *A Zs. N. A. Magyarországon. Zsidó Élet* 1907. márc. 1. 3.

¹⁵ *Az V. országos értekezlet.* Uo. máj. 17. 8.

számuk 1058-ra emelkedett. Munkájáért külön elismerés illeti Kohn Lászlót. Az országos értekezlet határozatai és felhívásai néhány számmal később találhatók, melyek sorában külön helyet foglal el a nemzeti alap.¹⁶ Az országos konferencia jelenti, hogy Budapesten felállította a nemzeti alap magyarországi irodáját dr. Dömény Lajos vezetésével. Felhívja az irodát és a vidéki megbízottakat is, hogy saját hatáskörben semmiféle gyűjtőeszközt ne állítsanak elő, hanem csak és kizárólag a „*Hauptbureau*” által előállított és „*szigorú elszámolás kötelezettsége mellett átvett értékeket*”¹⁷ hozzanak forgalomba, ezeken belül is külön említve a perselyeket, gyűjtőíveket, bélyegeket és táviratblankettákat. A gyűjtések bevételei szintén a központnak továbbítandók, az erre használatos csekken, tehát „*semmiféle pénzt a Nemzeti alap országos irodájának ne küldjenek.*”¹⁸ Az utolsó pontban a konferencia felhívja az összes egyesületet, hogy tagdíjaik 5%-át küldjék be a nemzeti alapnak.

A *Zsidó Életben* folyamatosan jelentek meg beszámolók a cionista szervezetek nemzetközi munkájáról. Ebben az időszakban a nemzeti alap szempontjából jelentőséggel bír az a bejelentés, miszerint a Zsidó Nemzeti Alap alapszabályait az illetékes angol hatóságok elé terjesztették,¹⁹ majd a néhány számmal később olvasható mondat: „*A Nemzeti Alap végre törvényes jog alapot nyert.*”²⁰ Szintén fontos hír a központ székhelyének megváltoztatása: „*A Zentralbureau des jüdeischen Nationalfondes a legközelebbi hetekben Bécsből Kölnbe költözik át.*”²¹

A lap minden számában rövid kimutatás található „*Zs. N. A. gyűjtése*” címmel, „*Kivonat a 'Die Welt' heti számából*” alcímmel.²² Ezek általában rövid listák, melyeken a persely, gyűjtőív és önmegadóztatás formái szerepelnek, az adakozók neve és a felajánlott összeg feltüntetésével. Néhányszor megjelenik olajfaadomány, aranykönyvi bejegyzés, felajánlás a jeruzsálemi nemzeti könyvtárnak, illetve üdvözlés megváltása és a „*'Cionista Otthon' javára*” befizetett adományok.²³ A leghosszabb lista Bokor Ármin – a lap szerkesztőjének – esküvője után jelenik meg, itt ugyanis a nemzeti alapra befolyt összegek mellett külön felsorolása látható azoknak, akik az esküvő

---

¹⁶ *Az összes egyesületeknek és bizalmi férfiaknak.* Uo. jún. 7. 2-3.

¹⁷ Uo. 3.

¹⁸ Uo.

¹⁹ *A szűkebb A. C. ülése.* Uo. márc. 29. 4.

²⁰ *A nagy A. C. jelentése.* Uo. máj. 17. 3.

²¹ Uo. márc. 29. 4.

²² Uo. általában a 3. vagy 4. oldalon. Az első – általam megtalált – kimutatást ld.: jan. 25. 4.

²³ Ld. pl.: Uo. febr. 1. 4; febr. 22. 3; ápr. 19. 3.

alkalmából sürgőnymegváltásként adományokat ajánlottak fel – „*lapunk kiadóhivatalához.*”²⁴ A gyűjtések részletezése végeztével gyakran olvasható a következő felhívás: „*Elvtársak! Gondoljatok a nemzeti alapra!*”²⁵ A kimutatásokhoz kapcsolódik Dömény 1907. szept. 29-i keltezésű levele a kölni főirodához, melyben már ismételten hívja fel figyelmüket és kéri a mielőbbi intézkedést két olyan júliusi befizetéssel kapcsolatban, melyek azóta sem nyertek kimutatást a „*Welt*”-ben.²⁶

Egy másik, október 2-i keltezésű, a nemzeti alap kölni központja által aláírt és pecséttel ellátott német-magyar kétnyelvű („*Aláírások, illetve czégyjegyzések bejelentése*” című) nyomtatványon dr. Dömény Lajost nevezik meg a csekkek kiállítójaként és aláírójaként.²⁷ Egy következő, október 19-i keltezésű levélben azt a kérdést teszik fel a kölni központnak, hogy a magyarországi számlát – a központi iroda áthelyezését követően – továbbra is a bécsi, vagy már a kölni címen fogják-e nyilvántartani.²⁸ Dömény Lajos, mint nemzetialap-biztos – és a későbbiekben a nemzetialap-bizottság tagjai is – kinevezését a Cionista Országos Értekezlettől kapta.²⁹ A munka az idézett kortársak³⁰ és az 1907. év folyamán megjelent beszámolók³¹ szerint is nagy lendülettel kezdődött: gyűjtőívek, perselyek, prospektusok kiosztása folyamatos budapesti és vidéki agitáció keretén belül munkatársak képzésével, hogy a szervezet minél hamarabb kiterjedjen az egész országra. A perselygyűjtés megszervezése mellett további állandó bevételt reméltek a cionista egyesületek tagdíjaiból, valamint az önadóztatásból. Ez a két forma azonban – mint majd a későbbiekből kiderül – nem vált általános gyakorlattá, ezért a szervezet még több évtizeddel később is különböző felhívásokkal igyekezett érvényre juttatni.

2. 2. Kimutatások 1909-10-ig a *Magyarországi Cionista Szervezetben*

Az 1908-10-ben havi rendszerességgel megjelent *Magyarországi Cionista Szervezet* c. lapnak 1909-től minden számában – általában az utolsó előtti, vagy az utolsó oldalán – olvasható a nemzeti alapra befolyt adományok előző havi kimutatása az iroda felhívásaival, újabb gyűjtési akcióival

---

²⁴ Uo. aug. 16. 2-3.

²⁵ 1. megjelenés: Uo. jún. 21. 3.

²⁶ Ld.: KKL1/216.

²⁷ Az eredeti iratot ld.: Uo.

²⁸ Magyar-német kétnyelvű, középen kettéválasztott, kézzel írott levél. Ld. Uo.

²⁹ Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 14. lábjegyzetét.

³⁰ Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 10-12. lábjegyzetét.

³¹ Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 14-15. lábjegyzetét.

együtt.³² A nemzeti alap központi irodájának hírei, a nemzetközi kimutatások az újság *külföld* rovatában kerültek közlésre. Minden számban több rövid felhívás is található a lap alján „*Gondoljunk a Nemzetialapra!*”, illetve „*Gyűléseinken ne feledkezzünk meg a Nemzetialap gyűjtéséről!*” szövegekkel.³³

A nemzetközi kimutatásokkal kapcsolatban érdemes megemlíteni az országok sorrendjének felállítását. Magyarország – a KKL egész működési ideje alatt – szinte mindig a lista vége felé, néhány alkalommal a közepe körül áll. A számok után minden egyes alkalommal olvasható buzdítás nagyobb adakozásra. Álljon itt néhány példa:

*„A Magyarországon élő zsidók számához viszonyítva a nálunk gyűjtött összegből minden zsidó lélekre 0.69 K esik, a mi bizony elég kevés, ha tekintetbe vesszük, hogy más, sokkal kisebb jelentőségű, s bennünket sokkal kevésbé érdeklő célokra mily összegeket adományoznak. Szolgáljon ezen kimutatás buzdításul elvtársainknak a jövőre nézve.”*³⁴

*„Közeledik a IX. cionista világtalálkozó Hamburgban, a hol szemlét tartanak mindenki munkája felett. Mi, kik társadalmilag és anyagilag kedvezőbb viszonyok között élünk, mint ausztriai testvéreink, pirulnunk kell, hogy a nemzetialap érdekében alig 10-ed részét szolgáltattuk eddig amazokénak...”*³⁵

*„Az 1913. évi előirányzat szerint egy millió koronának kell ez évben befolynia, hogy az ezidei munka elvégezhető legyen. Eleddig azonban csak mintegy 850.000 K gyűlt össze. Az év végéig tehát még 150.000 K-t kell összehoznunk. Magyarország zsidóságára ebből megfelelő rész esik. Teljesítsék elsősorban a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi bizalmi férfiai és a cionisták kötelességüket.”*³⁶

---

³² Az 1908-as (II. évfolyam) általam fellelt 3 számában nincs kimutatás a befolyt adományokról. Számozása szerint havonta jelent meg.

³³ Ld. pl. *Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. márc. 1, máj. 1, stb. Más rövid felhívások is olvashatók, pl.: „*Nagyobbítsuk a pártalapot!*” vagy „*Erősítsük sajtónkat!*”

³⁴ Uo. jan. 7.

³⁵ Uo. nov. 17.

³⁶ *Zsidó Szemle* 1913. dec. 1. 13.

2. 2. 1. Felhívások és éves jelentés

1909-ben a magyarországi iroda közleményeit egy felhívás nyitja meg, amelyben kéri a cionista helyi vezetőket, hogy jelöljenek ki bizalmi férfiakat a nemzeti alaphoz,³⁷ illetve a kijelöltek neveit küldjék be az irodához. Egy következő közlemény arról tájékoztat, hogy bár a pénzfeladási csekkekre még a bécsi iroda címe van nyomtatva, már a budapestire érkeztek, feltüntetve a pontos címet is: IV. Hajó utca 10.³⁸ Az adományok kimutatását májusig az *Allgemeine Jüdische Rundschau* alapján közlik, feltüntetve az adományágakat és az azokra befolyt összegeket.³⁹ Gyűjtések eszerint a következő területeken folynak: perselyek, gyűjtőívek, általános adományok, olajfák, aranykönyvi bevezetés, önadóztatás, sürgönyblanketta, bélyegek és templomi adomány. A februári kimutatásban megjelenik egy kisebb összeg a *Misrachi gimnáziuma* és a *Becalel* részére is.⁴⁰ A legnagyobb összeg minden kimutatásban a perselyadományokból származik. Ezt megerősíti dr. Dömény Lajos nemzetialap-biztos az országos értekezleten előterjesztett jelentésében is,⁴¹ kiemelve, hogy az év során 1014 új perselyt helyeztek el, melyekkel együtt összesen már 2614 persely van országszerte. A beszámoló kitér a 30 új bizalmi férfira, illetve az összesen 10.000 példányban kiadott röpiratokra.

Részletesebb áttekintést nyújt az éves munkáról az 1908-09-es jelentés,⁴² bemutatva a szervező- és propagandamunkát és a gyűjtések eredményeit. A vidéki *bizalmi férfiak* kiválasztásánál elsődleges szempont volt a megbízhatóság, így nem tartozik mindegyikük a cionista mozgalomhoz. A jelentés szerint ez lehet az egyik oka annak, hogy a sok szervezés és munka ellenére a gyűjtések nem hozták meg a várt eredményt, hiszen a hosszú távú munkához elengedhetetlen a meggyőződés. Pozitívumként értékeli viszont, hogy a perselyek és gyűjtőívek sok helyen már meghonosodtak, természetes adományozási formát jelentenek, ráadásul a folyamatos kimutatások miatt az emberek látják, hogy a pénz valóban oda érkezett, ahova ők szánták. Ezzel kapcsolatban fontos megjegyzés, hogy 1909 májusától a részletes kimutatásokat

---

³⁷ *A zsidó nemzetialap magyarországi irodájának közleményei. Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. febr. 11. Októbertől a felhívás „*esetleg nők*” kiegészítéssel jelenik meg.

³⁸ Uo. Ugyanez a cím található az 1908-ban írott hivatalos levelek fejlécén is. Ld.: Archion KKL1/216. A Hajó utca 10. számról, mint „*új cionista otthon*”-ról tudósít: *Zsidó Élet* 1907. ápr. 26. 3.

³⁹ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. febr. 11, márc. 11, ápr. 11, máj. 12.

⁴⁰ Uo. febr. 11.

⁴¹ (*Május 30. délelőtti ülés*) Uo. jún. 4.

⁴² Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 13. lábjegyzetét. 5 oldalas dokumentum, kissé sérült, néhol hiányos, illetve nehezen olvasható, aláírás nélküli + 2 oldal táblázat.

már a *Magyarországi Cionista Szervezet* c. lap közli külön mellékletként, melynek első részében a kezelésre vonatkozó általános utasításokat lehet olvasni. A jelentésben a magyarországi iroda köszönetet mond a kölni központnak az irányításért és támogatásért, a magyar iroda megszervezésében nyújtott segítségével, valamint külön Kaufmann Hugónak, aki a központ küldötteként több hetet töltött Magyarországon. A magyarországi önkéntesek közül kiemeli Róth Nátán, Siklósi Fülöp és Izsák Simon munkáját. Az éves kimutatás szerint a legtöbb adomány a perselyekből, ezt követően pedig általános adományokból, illetve a gyűjtőíveken folyt be. Ezek után következik jóval mérsékeltebb összegekkel az olajfa, önadóztatás, nemzetialap-bélyeg és sürgönyblanketta. A beszámolót követi egy kétoldalas kimutatás, amely városok szerinti bontásban jeleníti meg a különböző adományágakra befizetett összegeket. A jelentés abban a reményben zárul, hogy a gyűjtések összege hamarosan meg fogja közelíteni azt a mértéket, amely az országtól – a zsidóság számarányát tekintve – elvárható.

A jelentést követően valóban változik az újságban megjelenő közlemények és kimutatások arculata, melyek ezentúl több oldalon keresztül, szinte mellékletként jelennek meg.⁴³ A fejléc csupa nagybetűvel hirdeti a címet: „*Zsidó Nemzetialap*”, jobb sarkában apró betűs magyarázattal: „*A Zsidó nemzetialap célja, hogy üldözött testvéreink számára földet Palesztinában vásároljunk. 1901-ben az V. cionista kongresszus alapította s jelenleg körülbelül 2 millió korona vagyona van.*”⁴⁴ A központi iroda aktuális felhívása kerül előre, ezt követik a magyarországi iroda felhívásai, közleményei, a bizalmi férfiaknak szóló kezelési utasítások, majd a héber feliratos (קרן קיימת לישראל) logót követően a nemzeti alapra összegyűlt adományok részletezése következik. Nemcsak a végösszeg, hanem az adományozók neve és a felajánlott összegek is kimutatásra kerülnek.⁴⁵

A központi iroda két nagy gyűjtési felhívását közölte a lap még ebben az évben: az egyik Herzl halálának ötödik évfordulójára olajfák ültetése – Herzl-erdő telepítése –, a másik pedig a 60 éves Nordau aranykönyvi bevezetése volt.⁴⁶ A két nagy gyűjtési akció kiegészítéseként a magyarországi iroda folyamatosan ajánlotta a Herzl- és Nordau-bélyegeket is. Bár magukat a bélyegeket itt nem mutatták be, a leírás alapján, egy pillanatra megállva szinte láthatjuk is azokat:

---

⁴³ Az 1910. januári számban a 17. oldaltól külön számozást is kap.

⁴⁴ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. jún. 19.

⁴⁵ Uo. jún. 20-22. Ettől kezdve az összes kimutatás feltünteti az adományozót a felajánlott összeggel együtt.

⁴⁶ Uo. jún. 19, júl. 11.

„Lehetett volna-e megfelelőbb tárgya az új nemzetialap bélyegeknél, mint Herzl alakja, a mint tekintete gondolkozva a távolba méléz és előtte a felkelő nap sugaraiból Dávid pajzsa kibontakozik...”⁴⁷

A magyarországi iroda felhívásai elsősorban a nemzeti alap bizalmi férfiához szólnak. Ezek egy része kezelési utasítás a bélyegekhez, táviratlapokhoz, gyűjtőívekhez, a perselyek évente kétszeri kiürítéséhez és a meghatározott csekken való beküldéséhez. A júniusi számban feltüntetik az iroda új címét, amely egyben a kiadóhivatal címe is: Arany János u. 33.⁴⁸

2. 2. 2. Az adományok rendszerezése

Az adományok kimutatása a perselygyűjtéssel kezdődik, majd a gyűjtőívekkel folytatódik. Ezután jönnek a más adományozási ágak, önadóztatás, olajfa, templomi gyűjtés, nemzetialap-bélyeg, általános adományok, stb. Minden adományozási formán belül városokra lebontva, névvel és a felajánlott összeggel szerepelnek az adakozók, a listák végén az összesített befizetések feltüntetésével. A kimutatás legvégén pedig az összes befizetés – a havi végösszeg – látható. A jól áttekinthető és követhető kimutatásokból akár statisztikát is lehetne készíteni, azonban a magyarországi iroda működése szempontjából fontosabbnak látszik az a kérdés, hogy mikor mire gyűjtöttek? Viszonylag gyakori, hogy rövid megjegyzést is fűznek egy-egy adományhoz,⁴⁹ így az összefogáson kívül személyes indíttatásokra, rokoni, baráti kapcsolatokra is fény derül. Az év során – a felhívásoknak megfelelően – folyamatos emelkedést mutat az olajfaültetés, az általános adományok nagy részét pedig Nordau aranykönyvi bevezetésére ajánlják fel.

Az augusztusi számban a magyarországi iroda közzétesz hat budapesti címet, amely nemzetialap-bélyeg árusítóhelyeként működik. A listát ezután folyamatosan bővítik, kérve a vidéki megbízottakat, hogy találjanak helyi árusító cégeket, valamint az összes cionistát, hogy vásárolják a bélyegeket.⁵⁰ Az eredmény látványos: amíg júliusban 12 K gyűlt össze a bélyegekből,

---

⁴⁷ Uo. jún. 20.

⁴⁸ Uo. „*Dr. Dömény Lajos kezéhez*” Július és szeptember között az iroda címe Rákóczy út 78, majd októbertől ismét Arany János u. 33. 1910. augusztus és október között a cionista intézmények címe IV. Szarka u. 7., majd novemberben a VI. Király u. 36. szám alá költöztek, ahol 1932-ig működtek az irodák. 1932. augusztusától a cím: VI. Andrásy út 67. I.

⁴⁹ Leginkább az olajfaültetésnél figyelhető meg. Pl. „*Dr. Kahan Nison egy olajfát adományoz a Herzl erdőben* „*Dr. Kahan Nison*” névre Herzl halálának évfordulója alkalmából, minthogy a Herzl sírjához való utazásban nem vehetett részt.” *Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. júl. 12; „*Dr. Dömény Lajos egy olajfát ültet a koma egylet nevére.*” „*Bettelheim Samu egy olajfát ültet ujszülött fia Benjamin Sef nevére.*” Uo. okt. 19.

⁵⁰ Uo. aug. 12.

augusztusban az összeg 58.62 K-ra ugrik és az év további részében ezen a szinten is marad. A perselyekből befolyt összeghez képest – ezekben a hónapokban 300 és 500 K között – ezek az adományok természetesen jóval kisebbek maradtak.⁵¹

Gyermekekhez szóló gyűjtési felhívás olvasható az augusztusi és szeptemberi számban, kérve a rendelések mielőbbi beküldését:

„Ősi szokás, hogy kicsinyeink Simchas Thorakor a thora ünnepe alkalmával a thorakörmenetet zászlócskákkal kísérik. Tavaly kíséreltük meg először, hogy ezen célra nemzetialap zászlócskákat készítsünk s azokat a zsidó nemzeti alap javára eladjuk. Miután ezen kísérletünk bevált, ez évben is szándékozunk ily zászlócskákat, még pedig sokkal nagyobb mennyiségben készíteni és azokat a zsidó nemzetialap javára értékesíteni.”⁵²

A szeptemberi számban egy fél oldalt foglalnak el az újévi köszöntések, mindegyik magyarországi cionista vezető egy-egy rövid mondatban fejezi ki jókívánságait. A következő években előzetes felhívásokkal propagálták az újévi üdvözetek nemzeti alapra történő megváltását, így a névsor sokszor több oldalon keresztül tart.⁵³ Azonban még ebből az első 12 névből itt egyet kiemelnek:

„Eltársaimnak és jó barátaimnak, különösen pedig nemzetialap munkatársaimnak ezuton kívánok כוה"ט Dr. Dömény Lajos Budapest”⁵⁴

Ugyanebben a számban tették közzé Komlói Soma pozsonyi nemzetialap-biztos első levelét, melyben tájékoztatja az irodát, hogy minden egyes megrendelése/vásárlása számlájára nemzetialap-bélyeget is ragaszt. Második levelét nem közölte az újság, csak mint indítvány olvasható, Bettelheim Samu aláírásával.⁵⁵ Eszerint mindketten arra kötelezték magukat, hogy min. 40 fillér nemzetialap-bélyeg melléklése esetén üzleti felvilágosítással szolgálnak. A kezdeményezéshez sokan csatlakoztak, az 1910 januárjában megjelent lista már 9 nevet tartalmazott.⁵⁶ Ugyanakkor helyesbítették az indítvány keletkezési körülményeit is:

---

⁵¹ 1910. februárjában viszont 140.58 K a bélyegekből származó bevétel. Uo. 1910. febr. 20. Az előzőekhez ld.: Uo. 1909. júl. 12-13, aug. 13-15, szept. 14-15, okt. 16-18, nov. 17-19.

⁵² Uo. szept. 13-14.

⁵³ Az első hosszú listát ld. *Zsidó Szemle* 1918. szept. 6. 15-16.

⁵⁴ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1909. szept. 16. Ld. jelen dolgozat függelékének 9. képét.

⁵⁵ Uo. okt. 16, nov. 16.

⁵⁶ Legtöbben a Felvidékről, illetve egy-egy fő Heves és Nógrád megyéből. Budapestről először 1910. áprilisában jelentkeztek.

„Mindenekelőtt meg kell jegyeznünk, hogy a lapunk X és XI. számában közölt s már eddig is oly életrevalónak bizonyult s a cionista világban élénk érdeklődéssel fogadott információadás és annak minden részlete derék pozsonyi nemzetialap-biztosunktól, Komlósi Soma urtól származik s csak elnézésből volt az mint a Bettelheim úr indítványa feltüntetve.”⁵⁷

1910-ben, purimhoz közeledve ismét megjelenik a gyermekekhez szóló felhívás: kapcsolódjanak be a központi iroda által szervezett akcióba és gyűjtsenek össze fejenként 10 koronát, mely után érmet kapnak ajándékba.⁵⁸ Ugyanitt olvasható még egy felhívás a központi irodától Johann Kremenezky aranykönyvi bevezetésére 60. születésnapján.⁵⁹ Szintén itt hívják fel a figyelmet használt anyagok gyűjtésére (pl. használt levélbélyegek, palackkupakok), amelyet már mint meglévő adományozási formát *természetbeni adományok* néven eddig is minden hónapban kimutattak.⁶⁰ A felhívás után azonban nem látható számottevő növekedés. Új gyűjtési módként megjelenik az *Adománykönyv*, egy művészi kivitelű kiadvány, melybe kiemelt családi ünnepek alkalmával – esküvő, születés, halálozás – írják be az adakozók neveit.⁶¹

2. 2. 3. Éves jelentés és az új titkár

Az év első felében a lap beszámol dr. Dömény Lajos agitációs munkájáról a budapesti vallásos közösségekben, kiemelve egy újonnan alakult mizrachi-egyesületet.⁶² Az iroda két alkalommal is felhívást intéz a bizalmi férfiakhoz, hogy mindnyájan fizessenek elő az újságra:

„...csak ezúton nyerhetnek tudomást mindazon fontos eseményről és tudnivalóról, melyekről a napilapok hasábjain nem találnak feljegyzést. Továbbá csak ezen újság alapján győzhetik meg az adakozókat arról, hogy adományaikat az általuk kívánt célra fordítottuk.”⁶³

Szintén ebben az időszakban olvasható a kimutatásban új megjelöléssel „*uj a nemzeti alapot ismertető brosur*”.⁶⁴ A rövid leírásból kiderül, hogy Adolf Böhm frissen megjelent *Der*

---

⁵⁷ Uo. 1910. jan. 2. és 18.

⁵⁸ Uo. febr. 16. A gyűjtések kimutatását ld.: Uo. márc. 15, ápr. 14.

⁵⁹ A kimutatásokat ld. az általános adományokból: Uo. márc. 16, ápr. 18, máj. 17-18.

⁶⁰ Felhívás: Uo. febr. 17, ismétlés jún. 11. Az első kimutatást ld.: Uo. 1909. jún. 22.

⁶¹ Uo. ápr. 14.

⁶² „*Slom Jerusálájim*” Uo. márc. 8-9.

⁶³ Uo. márc. 14, ápr. 14.

⁶⁴ Első megjelenés: Uo. ápr. 17. Ára 20 fillér. Nyitráról és Kassáról 9-10 darabot is vásároltak. Ld.: uo. jún. 16.

Jüdische Nationalfonds ein Instrument zur Abhilfe der Judennot című kézikönyvről van szó,⁶⁵ melyet hónapról hónapra néhányan megvásárolnak.

A májusi szám tartalmazza a magyarországi iroda éves jelentését. A gyűjtések számszerű eredményének közzlése után a jelentés kitér a perselyűrités fontosságára és méltatja a bizalmi férfiak munkáját – 66 új, összesen 150 fő –, hozzátéve, hogy „*a további fejlődés megbízható kezekbe van letéve.*”⁶⁶ Kiemeli a legjobb eredményt hozó személyeket és egyesületeket. Az irodáról elmondja, hogy augusztusban rendezték be és azóta egy alkalmazottal működik – a jelentés aláírásából végre a név is kiderül: Lindenbaum Dávid –, azonban „*a kölni iroda ezenfelül határozottan kívánja egy titkár alkalmazását.*”⁶⁷

A júniusi számtól új felhívás jelenik meg, amely buzdít a nemzeti alap földjéről való „*palesztinai ethrog*” rendelkezésére.⁶⁸ A korábbi közleményeket, kezelési utasításokat és felhívásokat is hónapról hónapra újra közlik, így júliusban – Sir Montefiore Mózes rövid méltatásával együtt, melyet a halálának 25. évfordulójára indított *földadomány* gyűjtési felhívás követ – ez a rész 3 oldalra duzzad.⁶⁹

Szintén júliusban, az *egyesületi hírek* rovat mutatja be Engel Jeremiásnak, a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodája új titkárának vidéki munkáját. A Dunántúlon tett körútja alkalmával, nagyobb városokban előadásokat tartva, új cionista egyesületek alakulását segítette elő, nemzeti alap biztosokat is kinevezve. Az újságban említett városok a következők: Esztergom, Győr, Kapuvár, Sopron, Nagymarton, Lakompak, Kőszeg, Szombathely – Esztergom és Nagymarton kivételével megnevezik az új biztosokat is.⁷⁰ A leírás szerint szép, ünnepélyes előadásokat és alakuló gyűléseket tartottak ezekben a városokban, maga a cikk is emelkedett hangvételű befejezést kap: „*Örömmel üdvözljük az új egyesületeket szervezetünkben és bizton reméljük, hogy mozgalmunk új hiveiben kitűnő munkaerőket nyertünk, kik a cionizmus eszméit teljesen átértve és*

---

⁶⁵ Német nyelvű. Böhm első, magyar nyelvre lefordított munkája 1932-ben jelent meg *A Keren Kayemeth Leisrael – feladata, munkája és jelentősége* címmel. (Ld.: BÖHM 1932)

⁶⁶ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. máj. 14.

⁶⁷ Uo. A közlemények aláírása eddig nevek nélkül, a „*Zsidó Nemzeti alap magyarországi irodája*” volt. A jelentésben külön köszönetet mondanak Róth Nátánnak könyvelési munkájáért.

⁶⁸ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. jún. 11, júl. 19, aug. 14.

⁶⁹ Uo. júl. 17-19.

⁷⁰ *Új egyesületek.* Uo. júl. 14-15. Nagymarton Nagymartonnak írva.

átérezve válvetve fognak küzdeni velünk a magyarországi zsidóság közönyének megtörésén és a cionizmus céljának megvalósításáért.”⁷¹

Engel Jeremiás neve inentől kezdve harmadik aláírásként szerepel – Dömény és Lindenbaum mellett – a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának felhívásai alatt, melyek közül kiemelkedik a nagyünnepek előtti, egész oldalas felhívás.⁷² A magyarországi iroda vezetősége kéri a bizalmi férfiakat, hogy a nagyünnepek alatt fokozott buzgalommal dolgozzanak: terjesszék a nemzetialap-bélyegeket és sürgönyblankettákat, hívják fel a figyelmet az üdvözlések megváltására a nemzeti alapnak felajánlott adományokkal, továbbá az összejövetelek során minél többekkel ismertessék meg a nemzeti alap tevékenységét és nem utolsósorban a félünnepek alatt ürítsék ki a perselyeket. Szintén Engel Jeremiás aláírása szerepel egy szept. 26-i keltezésű levél alján, melyben a gyermekek gyűjtéséhez szükséges címlistát, továbbá az ügyel szimpatizáló tanárok neveit kéri az iroda részére.⁷³

2. 2. 4. A gyűjtések népszerűsítése

A nagyünnepi felhíváshoz hasonló terjedelmében és hangvételében a hanuka előtti felhívás is, melynek külön érdekessége, hogy itt jelenik meg újra a Zsidó Nemzeti Alapot jelentő Zs. N. A. rövidítés is.⁷⁴ Az iroda ekkor „*ifjusági gyűjtést*” is hirdet: „*A gyűjtőgyermekek a Zs. N. A. diszeskivitelü emlék éremét kapják, míg a gyűjtést vezetők a Zs. N. A. aranykönyvében lesznek bevezetve.*”⁷⁵

A gyermekek gyűjtésének népszerűsítését segítette *A Zsidó Nemzeti Alap Képes Gyűjtőkönyvecskéje*,⁷⁶ amely a gyermekek nyelvén magyarázza el a gyűjtés fontosságát, kérve segítő munkájukat. A könyvecskében a gyűjtőívet Erec Jisrael-i és az emlékéremről készült képek illusztrálják. A gyermekek gyűjtésének eredményeit tartalmazza már a lap decemberi, majd januári kimutatása is, feltüntetve a gyűjtő gyermek és adományozói neveit is az összegekkel együtt.⁷⁷

---

⁷¹ Uo. júl. 15.

⁷² Uo. szept. 14. Első aláírása: Uo. júl. 19.

⁷³ Ld.: KKL1/218.

⁷⁴ Ld.: *Zsidó Élet* (jelen dolgozat IV. fejezet 22. lábjegyzete).

⁷⁵ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. dec. 12.

⁷⁶ KKL1/473. Ld. jelen dolgozat függelékének 10. képét.

⁷⁷ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. dec. 13-14, *Zsidó Szemle* 1911. jan. 15. 21-23.

Még szintén 1910-ből való a magyarországi iroda levele az izraelita hitközség elöljáróságához, „*legalázatosabb folyamodványa évi subvenció iránt*”.⁷⁸ A nemzeti alap rövid méltatása, az Erec Jisrael-i új intézmények felsorolása után az iroda kéri a hitközséget, hogy szavazzon meg éves támogatást a nemzeti alapnak, melyet a mellékelt csekken be is tudnak fizetni. A csekken kívül csatolták az ismertető kis könyvet is, amely szintén 1910-ben jelent meg *A Zsidó Nemzeti Alap – célja, működése és szervezete* címmel, a magyarországi iroda kiadásában.⁷⁹

Ebben az időszakban minden számban jelen van két felhívás, melyek egyszer-egyszer már régebben is megjelentek. Az egyik az Oppenheimer kezdeményezésére indult *Telepes Szövetkezet*-hez való csatlakozásra buzdít,⁸⁰ a másik pedig *Biztosítás* címszó alatt a központi iroda tervéről számol be, melyhez egyelőre azt kéri a bizalmi férfiaktól, hogy jelentsék be biztosításukat és biztosítási szándékukat.⁸¹

Augusztusban megjelenik a hirdetés, hogy novembertől az egész szervezet új helyre költözik, az októberi szám pedig már arról tájékoztat – „*végleges helyiségek*”-ként kiemelve –, hogy az irodák át is költöztek a VI. Király utca 36. szám alá. „*Ezen helyiség megválasztásánál főtörekvésünk volt, hogy egyrészt az egyesületi élet akadálytalan fejlődését és a mozgalom terjesztését biztosítsuk, másrészt Budapesten tartózkodó elvtársaink részére társas összejöveteli helyet teremtsünk.*”⁸²

Az év hátralevő részében folytatódtak a gyűjtések az előzőleg meghirdetett adományozási formákban, melyekről összességében elmondható, hogy továbbra is a perselyekből származott a bevétel legnagyobb része, ezt követték a gyűjtőívek, az általános adományok, az olajfaültetés és a bélyegek. A többi adományozási forma minimális bevételt hozott. Megállapítható, hogy ezekre az évekre majdnem teljesen kiépült a nemzeti alap magyarországi irodája, budapesti központjával és vidéki hálózatával, melyet dr. Dömény Lajos vezetésével egy kis csoport irányított. A gyűjtésekben megjelent az összes adományozási forma, melyek közül legnépszerűbbek a perselyek és gyűjtőívek

---

⁷⁸ Kétoldalas, kézzel írott levél. Ld.: KKL1/473.

⁷⁹ 30 oldalas kiadvány. Uo.

⁸⁰ Oppenheimer kezdeményezésének összefoglalása magyar nyelven is megjelent kis füzetben. Ld.: OPPENHEIMER 1910.

⁸¹ *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. aug. 13-14. Uo. már jún. 16. o-on a kimutatás *különféle* címszóval Kassáról hoz nagy – 96 K – összeget, nov. 16. *telepítési szövetkezet* címszó alatt pedig Besztercebányáról közöl 50 K összeget. A következő havi kimutatás 3 adományozót sorol fel, ld.: Uo. dec. 16. Ennél több nem jelenik meg ebben az évben.

⁸² Uo. okt. 1. Az augusztusi tájékoztatást ld.: aug. 1, megismételve: szept. 1.

voltak. A következő évtizedekben – és ez tulajdonképpen a II. világháborúig tartott – folyamatosan népszerűsíteni próbálták a többi adományágot és ezzel együtt igyekeztek a zsidóság minél szélesebb rétegeit bevonni a gyűjtésekbe. A komoly igyekezet ellenére azonban törekvésük és ezzel együtt a KKL magyarországi munkája, miként ez a továbbiakban egyre nyilvánvalóbbá válik, nem járt átütő sikerrel.

A decemberi szám címlapján az Országos Bizottság közleménye olvasható, melyben tájékoztatják az olvasókat, hogy a lap januártól havonta kétszer fog megjelenni, nevét pedig *Zsidó Szemlére* változtatják.⁸³ A gyakoribb megjelenés a nemzeti alap szempontjából is fontos, mert közel négy éven keresztül (az I. világháború kitöréséig) szinte minden egyes szám tartalmazza a közleményeket és kimutatásokat.

2. 3. KKL-tevékenység 1911-13-ig

2. 3. 1. Az iroda gyűlései

Az 1911. évi első januári számtól kezdve a Zsidó Nemzeti Alap fejléce kiegészül egy további mondattal: „*A cionizmus célja: A zsidó népnek közjogilag biztosított otthont szerezni Palesztinában.*”⁸⁴ A közlemények sorát pedig ez a mondat nyitja meg:

„*A Zsidó Nemzeti Alap kimutatásai ezentúl havonként kétszer fognak megjelenni, még pedig minden hónap 1-én és 15-én.*”⁸⁵

A kimutatás az előző év adományágak szerinti összesítésével kezdődik, amely a néhány sorral feljebb már említett sorrendet mutatja. A folyamatos kimutatásokban az előző évekhez képest sorrendváltozás történik: a perselyek eredményét ettől az évtől kezdve megelőzi az általános adomány és a gyűjtőív.⁸⁶ Egyre gyakrabban olvasható a *perselyek* cím alatt *Record-persely* megnevezéssel egy kiemelt város és gyűjtőjének neve, az összeg feltüntetésével együtt.⁸⁷

---

⁸³ *Elvtársainkhoz!* Uo. dec. 1.

⁸⁴ *Zsidó Szemle* 1911. jan. 1. 21.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ Első alkalommal a gyermekek gyűjtésének kimutatása miatt még más a sorrend, ld.: Uo. 21-24.

⁸⁷ Először ld. még *Magyarországi Cionista Szervezet* 1910. okt. 14. 1911-ben pl. *Zsidó Szemle* 1911. jan. 1. 23; febr. 15. 59; máj. 1. 141.

Engel Jeremiás jó néhány hónapig dolgozott az irodán, kilépéséről ismét a lap tudósít 1911. febr. 1-i számában.⁸⁸ Utódja talán éppen az a kisasszony, akinek segítségével – dr. Schönfeld József visszaemlékezése szerint⁸⁹ – elkezdődött az egész magyarországi munka. Az értesítés szerint: „*A titkári teendőket Ilofszky Matild kisasszony, irodánk régi és kipróbált munkása fogja végezni.*”⁹⁰ Titkári munkájáról az 1911-12-es jegyzőkönyvek tanúskodnak.⁹¹ A dokumentumok alapján a magyarországi iroda vezetősége hetenként tanácskozott, Dömény Lajos elnökletével. A bizottság tagjai Lindenbaum Dávid, Widder Manó, Widder Dávid és Hirschler Simon,⁹² a jegyzőkönyvvezető pedig Ilofszky Matild volt.

A témák változatosak, szó esik perselyürítésről, gyűjtőívekről, különösen a gyermekek gyűjtéseiről, továbbá a kölni központ leiratainak, különleges gyűjtéseinek megszervezéséről, a propagandáról, személyes agitációkról, megnevezve a helyszíneket is: pl. 1911. áprilisában Nyitra, Szabadka, Veszprém és Sátoraljaújhely, májusban Máramaros, Szatmár, Munkács, Ungvár, Miskolc. Az április 30-án megrendezett nyitrai gyűlésről rövid hír tudósít a lapban is: Dömény előadása után sokan csatlakoztak a nemzeti alap helyi szervezetéhez.⁹³ A jegyzőkönyvek alapján májusban Pakson gyűlést, Szabadkán ünnepséget rendeznek és elhatározzák, hogy az országos konferenciával egyidejűleg nemzetialap-konferenciát is rendeznek, melyre meghívják vidékről is az összes bizalmi férfit.⁹⁴ Júniusban elfogadják Dömény azon javaslatát, hogy sürgönyblanketta rajzolására pályázatot hirdessenek a *Zsidó Szemlében*. Júliusban a bizottság Kohn Dávidot bízta meg a nemzeti alap képviselőjével a bázeli kongresszuson. Szeptemberben Widder Dávid lemond tisztségéről, Zsoldos Andort pedig meghívják a következő gyűlésre.⁹⁵ Ugyanekkor határoznak perselyürítésről, gyermekgyűjtőívek kiadásáról és tanítógyűlés összehívásáról. Augusztusban indítványoznak egy Balassagyarmaton tartandó gyűlést.

---

⁸⁸ *Értesítés! Zsidó Szemle* 1911. febr. 1. 40.

⁸⁹ Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 10-11. lábjegyzetét.

⁹⁰ *Zsidó Szemle* 1911. febr. 1. 40.

⁹¹ Ld.: KKL1/219 és KKL1/606

⁹² Az általam fellelt első jegyzőkönyvben (1911. ápr. 11. Ld.: KKL1/219) bizottsági tagként szerepel dr. Weisz Miksa is, azonban nevével a további jegyzőkönyvek egyikében sem találkoztam. A könyvelést Hirschler Simon végezte.

⁹³ *Zsidó Szemle* 1911. máj. 15. 153.

⁹⁴ Máj. 23. Ld.: KKL1/219.

⁹⁵ Szept. 19. Ld.: KKL1/606. A további jegyzőkönyvekben nem szerepel Zsoldos Andor neve.

Az októberi tanácskozásokon több meghívott is részt vett, a gyermekek gyűjtésének tárgyalásakor Reich Sámuel, aki további tanárok bevonására tett ígéretet,⁹⁶ egy vidéki szónok ügyében pedig az országos bizottság elnöke és egyik tagja: Beregi Benjámín és Hammerschlag Oszkár.⁹⁷ Decemberben a bizottság elhatározta, hogy új táviratblankettát nyomtat – Zsoldos Andor tervezésében –, melynek költségét felerészben az iroda, felerészben pedig Dömény Lajos fizeti. Ugyanitt olvasható, hogy „*az iroda Spindler Majer inkaszánst elbocsájtotta, mert a perselyeket nem üritette rendszeresen. A legutóbbi üritésnél is 250 perselyt hagyott kiüritetlenül.*”⁹⁸

2. 3. 2. Gyűjtések és beszámolók

A laphoz visszatérve, ebben az évben a gyermekekhez szól a magyarországi iroda purimi gyűjtése – a gyűjtőíveket már a gyermekek nevére küldik – a befolyt összegeket pedig olajfaültetésre fordítják: „*Aki hét koronát gyűjt, annak nevét olajfa fogja viselni s erről külön elismervényt adunk. Aki legalább tíz koronát gyűjt, annak elismerésünk jeléül a Bezael jeruzsálemi ipariskolánkban készült 10 drb csinos kiviteli képeslapot is küldünk.*”⁹⁹

Az ünnep utáni két számban olvashatóak a kimutatások is, előbb Budapestről, azután a vidéki városokból.¹⁰⁰

Az áprilisi szám végén megjelenik egy hirdetés „*Magyarországi Cionista Szervezet m. sz.*”¹⁰¹ felirattal. Mivel többszöri beadvány után sem kapott a szervezet hivatalos engedélyt, így 1911. januárjában – mindenekelőtt a lap fenntartására – gazdasági szövetkezetet alapítottak.¹⁰² Belépési nyilatkozat a kiadó címére küldhető, a szövetkezet tagjai fél áron kapják a *Zsidó Szemlét*.

Április végén ülésezett Kölnben a Cionista Világszövetség intéző bizottsága, melynek keretében külön gyűlést rendezett a Zsidó Nemzeti Alap igazgatósága is. Mindkét eseményről részletes beszámolót közöl a lap, a nemzeti alap jelentéseiből kiemelve a New York-i iroda munkáját, szembeállítva a magyarországi irodával, „*mely működése még távolról sem elégítheti ki*

---

⁹⁶ Uo. okt. 10.

⁹⁷ KKL1/219. okt. 17.

⁹⁸ Uo. dec. 19.

⁹⁹ *Purim-gyűjtés. Zsidó Szemle* 1911. febr. 15. 58.

¹⁰⁰ Többek között Trencsén-Baan, Rózsahegy, Kőszeg, Balassagyarmat, Győr, Gyetva, Sopron, Pöstyén, ld.: uo. ápr. 1. 106-107; ápr. 12. 125-126.

¹⁰¹ Uo. ápr. 1. 107. Mint Szövetkezet. Budapesti bejegyzett cég. Alakuló ülésüket az alapszabályok elfogadásával 1911. jan. 16-án tartották. A hirdetés megismétlődik: Uo. jún. 1. 173. Az eredeti iratot ld.: BFL VII.2.e 2420.

¹⁰² Részletesebben ld. jelen dolgozat IV.5.2.7. Magyar Cionista Szövetség c. fejezetét.

*még a közepes igényeket sem”, hozzátéve, hogy „a magyarországi zsidóságról a jelentés ismét megmondja a véleményét.”*¹⁰³

A Magyarországi Cionista Szervezet IX. országos értekezletén Dömény Lajos terjesztette elő a nemzeti alap magyarországi irodájának éves jelentését.¹⁰⁴ A beszámoló itt egy oldalt tesz ki, míg maga a gépelt irat 5 oldalas.¹⁰⁵ Dömény ebben az utóbbi jelentésben hosszasan magyarázza a személyes agitáció fontosságát, kiemelve Nyitrát és Szombathelyt, ahol azonnal megtérült a befektetett összeg, ugyanakkor elismerve, hogy általában hosszabb távon térül meg az anyagi befektetés. Harminc helyet látogattak meg az utóbbi évben (elszámol az útiköltséggel, melyet az iroda fizetett) és ezt folytatni kívánják a jövőben is. Az országos értekezlet beszámolójában mindezt röviden foglalja össze, kitérve arra, hogy az irodát anyagilag megterhelik ezek az utak, mert a megbízott nem fogad el adományokat, hanem a befolyt összeget az új helyi bizalmi férfiaknak adja át, hogy azonnal megkezdhessék munkájukat. A számszerű kimutatásból látszik, hogy emelkedett a perselyekből és a gyűjtőívekből származó adomány is, a kettő majdnem azonos szintre került, azután pedig az általános adományok és az olajfa eredményei következnek. Az 5 oldalas jelentésben táblázat foglalja össze az adományokat, feltüntetve az előző évi bevételt is – sőt, a gyűjtőívek 4 év eredményeit mutatják –, melyből jól látszik, hogy majdnem 100%-os az emelkedés – bár még ezzel sincsenek megelégedve. Szintén a hosszabb jelentésben kerül kimutatásra, hogy 4000 gyűjtőív van forgalomban, melyből 837-et küldtek vissza és ez jelentős javulás az előző évi 58 db-hoz képest. A bevételeknél külön megjegyzés, hogy ebben az évben először a hitközségektől is érkezett adomány, „*bár egyelőre csak szerény 179 K.*”¹⁰⁶ Ez mindenesetre visszajelzése az 1910-ben a hitközséghez írott levél fogadtatásának.¹⁰⁷ Mindkét jelentés tartalmazza az iroda költségeinek részletezését, a bizalmi férfiak számának emelkedését – 1909-ben 95, ’10-ben 157, ’11-ben 173 – és az újraalakult bizottság heti gyűléseit¹⁰⁸ és tagjainak névsorát: Lindenbaum Dávid, Widder Manó, Widder Dávid és Hirschler Simon. A névsor az 5 oldalas jelentés 4. lapjának jobb oldalán kézzel írva található, élén dr. Dömény Lajos elnökkel, kiegészítve a vállalt feladatokkal – Hirschler Simon (könyvelés), Widder Dávid (titkárság) – és megemlítve egy fizetett alkalmazottat (név nélkül). A bizottság tagjai pedig „*az igazgatás*

---

¹⁰³ *A Zsidó Nemzeti Alap igazgatóságának gyűlése és közgyűlése. Zsidó Szemle* 1911. máj. 15. 146-147.

¹⁰⁴ *A Zsidó Nemzeti alap magyarországi irodájának jelentése.* Uo. jún. 15. 188.

¹⁰⁵ Magyarország (1910. május 15- 1911. május 15-ig). KKL1/219

¹⁰⁶ Uo.

¹⁰⁷ Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 78. lábjegyzetét.

¹⁰⁸ Ezt alátámasztják a jegyzőkönyvek is. Ld.: KKL1/219, 606.

*munkáját teljesen önzetlenül, az ügy iránti szeretetből végzik.*¹⁰⁹ Mindkét jelentés vége teljesen egybehangzó, említi a szervezet elleni sajtó- és más támadásokat, példaként hozva Gróf Andrássy Gyula volt belügyminiszter „szánalmasan naiv kifakadását”: „Milyen kár azért a sok jó magyar pénzért.”¹¹⁰ Végül Dömény mindenkit felhív a munka folytatására, az azt akadályozókkal szemben pedig a szervezet egész erejének latba vetésére. Az 5 oldalas jelentést dr. Dömény Lajos elnök mellett Widder Dávid titkár is aláírta.¹¹¹

Az országos értekezleten Dömény egy későbbi felszólalásában előadta, hogy a kölni központi iroda már több mint fél éve nem küldi a kért perselyeket, továbbá sokallja a kiadásokat, melyekre így nincs fedezet – ugyanakkor hozzátette, hogy a költségek már csökkennek, az eredmény pedig emelkedik. Az országos értekezlettől kért felhatalmazást a kiadások fedezésére, „különben az iroda kénytelen működését beszüntetni.”¹¹² Érdekes, hogy a szervezetet a személyi és anyagi növekedés ellenére a központi támogatás hiánya mégis létében veszélyeztette.

Az augusztus 1-i számban egy felhívás nyitja meg a nemzeti alap kimutatását, melyben mindenkit kérnek, hogy Tisa beárv hetében adakozzanak a nemzeti alap javára.¹¹³ A hónap végén újabb felhívás olvasható, ezúttal már az újévi üdvözlések megváltására szólít fel az iroda: a *Zsidó Szemle* útján küldött üdvözlés ára nevenként 2 K a nemzeti alap javára.¹¹⁴

Az év hátralévő részében folyamatosan jelennek meg a kimutatások, megjelenési sorrendben a következő adományágakban: önmegadóztatás, gyűjtőívek, perselyek (gyakran külön kiemelve *Record-perselyek* is), olajfa, majd amennyiben kimutatható, aranykönyvi bevezetés, táviratblanketta, bélyegek, sürgönylap, természetbeni adományok, a legvégén pedig az általános adomány. A legnagyobb bevételek szinte minden esetben a perselyekből és a gyűjtőívekből származnak. Olajfára viszonylag kevés az adomány, kivételt képeznek a novemberi és decemberi számban közölt kimutatások. Dömény eljegyzése alkalmából munkatársai elhatározzák, hogy „a

---

¹⁰⁹ KKL1/219.

¹¹⁰ Uo. és *Zsidó Szemle* 1911. jún. 15. 188.

¹¹¹ KKL1/219

¹¹² *Zsidó Szemle* 1911. jún. 15. 178.

¹¹³ Uo. aug. 1. 237.

¹¹⁴ Uo. aug. 25. 249.

*palesztinai Herzl erdőben Chananja Dömény olajfa-kertet ültetnek.*¹¹⁵ A következő számban már a Herzl-erdő után külön címet is kap a gyűjtés, Dömény-kert névvel.¹¹⁶

2. 3. 3. Olajfaültetés 1912-ben

A decemberi gyűjtés második része már az 1912. januári számban kerül kimutatásra, melyben szintén található olajfaültetés a Herzl-erdőben. Nyitrán Beregi Benjámint előadása után ajánlottak fel adományokat erre a célra, Budapesten pedig „*az öreg Makkabeusok társasága 5 olajfát ültet Beregi Benjámint ama bejelentésének emlékére, hogy eljegyezte Krausz Lea kisasszonyt.*”¹¹⁷ Ugyanebben a számban az önmegadóztatás különösen hosszú, két és fél hasábon keresztül jelenik meg, végeredménye 1058.07 K,¹¹⁸ az olajfa címszó alatt pedig a Dömény-kert újabb kimutatása található.¹¹⁹ A márciusi számban megjelenik egy felhívás a bizalmi férfiakhoz, melyben az iroda fokozott munkát kér a csökkenő bevétel megállítására. Felhívja a figyelmet az olajfaültetés fontosságára, ajánlva, hogy az eljegyzési és esküvői meghívókhoz mellékeljék a sürgönylapokat és bélyegeket, hogy az ezeken befolyt összegből olajfákat ültethessenek a pár nevére.¹²⁰

Bár a lap nem jelzi, az iroda jegyzőkönyvei tanúsítják,¹²¹ hogy februárban kiküldték a purimi gyűjtőleveket a gyermekek címére 304 példányban. Ugyanekkor határozat született arról, hogy márciusban a bizottság 3 tagja meglátogatja Strasser Miksát, hogy átnyújtsák a nevére kiállított aranykönyvi diplomát.¹²² Áprilisban döntöttek arról, hogy Beregi Benjámint esküvőjére az „*összes budapesti és vidéki cionistáknak*”¹²³ meghívót küldenek, melyhez – a gratuláció megváltására – nemzetialap-sürgönyblankettát mellékelnek. A következő héten az iroda jelenti, hogy a meghívókat postázták, egyben elhatározzák, hogy az esküvőn külön adománykönyvben olajfákra fognak gyűjteni.¹²⁴ Májusban megjelent az olajfagyűjtés addigi eredménye: 320 K. A

---

¹¹⁵ „*Irodánk vezetője, Dr. Dömény Lajos úr eljegyezte Stein Margit k. a.-t.*” Uo. nov. 15. 329.

¹¹⁶ „*Összesen begyűlt olajfákra 200 K*” Uo. dec. (?) 346. 100 olajfa kert, 1000 olajfa liget elnevezést kap. 1 olajfa ültetésének ára ekkor 7 K.

¹¹⁷ Uo. 1912. jan. 15. 13.

¹¹⁸ Uo. 14-15.

¹¹⁹ Uo. 15.o. További kimutatások: febr. 15. 15; márc. 1. 15; ápr. 1. 15; ápr. 15. 15.

¹²⁰ Uo. márc. 15. 16.

¹²¹ Ld.: KKL1/219, 606.

¹²² 1912. febr. 27. Ld.: Uo.

¹²³ Uo. ápr. 24. Beregi Benjámint ekkor a cionista szervezet elnöke.

¹²⁴ Ápr. 31-nek írva. Ld.: Uo.

táviratblanketták még nem érkeztek meg ekkorra. A bizottság ugyanakkor elhatározta, hogy körlevelet küld a Makkabea tagjaihoz, jelentést kérve a vidéki agitációkról.

Áprilisban már a lapban is megjelenik Dr. Dömény-kert után az új, Beregi Benjámin-kert kimutatása is.¹²⁵ A következő számban újabb kert található, Dr. Jordán Sándor és neje kertje „*A főrabbi urék ezüstlakodalma alkalmából eddig beérkezett olajfák*” aláírással, 182 K összeggel.¹²⁶ Ezt követi a Miavai mizrachi cionisták egyesületének kertje,¹²⁷ majd a Beregi Benjámin-kert aktuális kimutatása. A második májusi számban a Miavai mizrachi cionisták egyesületének kertjére csaknem 400, a Beregi Benjámin-kertre pedig majdnem 300 K gyűlt össze.¹²⁸ A következő hónapokban ezeknek a kerteknek folyamatos kimutatásai jelennek meg.

2. 3. 4. Gyűjtés a Jemeni házakra 1912-13-ban

Októberben majd másfél hasábon keresztül hirdeti a lap a nemzeti alap legújabb nagyszabású akcióját, a jemeni munkásházak építését. A Palesztinába tömegesen bevándorló jemeni zsidókat szerény házakba szeretnék letelepíteni. A felhívás közli a házak árait, melyeket a letelepedők részletekben lassanként visszafizetnek, továbbá az első adakozók neveit is.¹²⁹ Az akció részletes magyarázata található e szám nemzetialap-mellékletében, majd a november 20-i szám jemeni zsidókról szóló vezércikke végén megismétli a felhívást is.¹³⁰

Ebben az évben az országos értekezletet október végén tartották. A beszámolóban Dömény jelentése néhány sorban koncentráliódik, melyben a kiadások csökkenéséről és a bevételek növekedéséről van szó.¹³¹

A központi iroda felhívása olvasható a lap 1913. januári számában, melyben a fák újvéének ünnepéhez kapcsolódóan az olajfaültetést népszerűsítik, felszólítva, hogy „*minden zsidó család ültessen ezen a napon egy fát Palesztinában.*”¹³² A magyarországi iroda folyamatos kimutatásai szerint egyre több adomány érkezett olajfaültetésre. Esküvők alkalmával a sürgönyökből,

---

¹²⁵ *Zsidó Szemle* 1912. ápr. 15. 15.

¹²⁶ Uo. máj. 1. 15.

¹²⁷ Uo. Szintén először jelenik meg.

¹²⁸ Uo. máj. 15. 14-15.

¹²⁹ 1000 K/ház. Az első ház árát Johann Kremenezky ajánlotta fel. Uo. okt. 1. 14.

¹³⁰ Uo. nov. 20. 1-2. Ehhez kapcsolódik egy rövid hír is a Zs.N.A. központi kiadványáról (Feldmann Jozsua: Die jemenitischen Juden). Uo. dec. 1. 13.

¹³¹ Uo. Nov. 5. 3. Más forrásból nem állt rendelkezésemre éves jelentés.

¹³² Uo. 1913. jan. 15. 5.

táviratokból befolyt összegeket is erre fordították. Ebben az időszakban majdnem minden kimutatásban szerepel esküvő – többek között Widder Manóé,¹³³ aki a magyarországi iroda bizottsági tagja volt –, és az ahhoz kapcsolódó olajfaadományok. Ezekben belül is szinte folyamatos az ültetés a Dr. Dömény Lajos- és Beregi Benjáminkertbe. Előfordul olyan, hogy egy kimutatásban négy esküvő felajánlása is szerepelnek.¹³⁴ Egyre gyakrabban ültetnek fákat újszülöttek nevére is, többek között Beregi Benjámint,¹³⁵ illetve kiemelkedő ünnepek alkalmából, pl. érettségire,¹³⁶ születésnapra,¹³⁷ betegségből való felgyógyulásra,¹³⁸ de halálozás, vagy halotti évforduló alkalmából is.¹³⁹ A kimutatásokban megjelennek új kertek, Vermes Ernő,¹⁴⁰ dr. Schlesinger Sámuel,¹⁴¹ valamint a „*verpeléti auth. orth. Hitközség*”¹⁴² nevére.

A másik adományozási ág, amely szintén emelkedést mutat az egész év folyamán, a jemeni házakra való gyűjtés. Az első „*jemeni ház javára*” feliratot már az év második számában követi a „*Szabadkai Jemeni Ház javára*” megjelölés, majd egyre több város, illetve egyesület nevét adják a gyűjtések megkülönböztetésére, pl. temesvári, újvidéki, pozsonyi, óbudai, holicsi, Makkabea, Herzl cionista polgárok egyesülete.¹⁴³ A Makkabea ebben az évben ünnepelte megalakulásának 10. évfordulóját és ebből az alkalomból a lap közölte dr. Schönfeld József cikkét „*A Makkabea 'öregjeiről'*” címmel.¹⁴⁴ A cikkíró rövid bevezető után név szerint külön-külön méltatja a Makkabea alapító tagjait, köztük dr. Dömény Lajost, a nemzeti alap magyarországi elnökét, valamint Widder Manót és Lindenbaum Dávidot, a nemzeti alap bizottság tagjait.¹⁴⁵ A következő

---

¹³³ A kimutatást ld.: Uo. febr. 1. 15.

¹³⁴ A Dr. Dömény Lajos-kertbe. Ld.: Uo. aug. 1. 15.

¹³⁵ Uo. jún. 1. 16: „*A következők egy olajfát ültetnek Beregi Benjámint újszülött leánya Magda Évike nevére*” Ld.: még Uo. máj. 15. 15; júl. 1. 15; júl. 15. 15; szept. 1. 11; okt. 1. 16; nov. 1. 11.

¹³⁶ Ld.: Uo. júl. 1. 15.

¹³⁷ Uo. okt. 15. 13; dec. 1. 15.

¹³⁸ Uo. szept. 1. 11.

¹³⁹ Ld. pl.: Uo. júl. 15. 15; aug. 15. 14.

¹⁴⁰ 1. megjelenés uo. okt. 1. 16.

¹⁴¹ Esküvője alkalmából 26 olajfa ültetésére gyűlt össze pénz. Ld.: Uo. okt. 15. 13-14.

¹⁴² Uo. dec. 1. 15.

¹⁴³ A jemeni házak kimutatásai az év során minden számban megjelentek (ebben az évben a lapot minden hónap 1-jén és 15-én adták ki)

¹⁴⁴ Uo. márc. 1. 12-13.

¹⁴⁵ Uo. „*Dömény Lajos ügyvéd Budapesten, a zsidó nemzeti alap magyarországi megszervezője és mai napig is erőszekű vezetője. A Makkabea egyik legnépszerűbb és legkedveltebb 'öregje.'*”

számban jelenik meg először a kimutatás a „*Makkabea jemeni házára*” felirattal, melyet továbbiak követnek. A gyűjtés végeredménye 3000 K lett, melyből 3 jemeni házat építettek.¹⁴⁶

A kimutatások ebben az évben is a gyűjtőívek és perselyek bevételeivel kezdődnek, de egyre nagyobb helyet foglalnak el – és ez az összegek növekedését is jelenti – az olajfaültetésre és a jemeni házakra szánt adományok. A *record-persely* elnevezés helyett egy felirattal kiemelt rész nyitja meg a perselyekről való elszámolást: „*A következő perselyekben 5 koronán felül gyűjtöttek.*”¹⁴⁷ Ehhez kapcsolódóan két felhívás jelenik meg az év során, amely a bizalmi férfiakat a perselyek kiürítésére szólítja fel, peszach és szukkot előtt.¹⁴⁸ Mindkét ünnep után a perselyek kimutatásaiban az addigiaknál nagyobb összeg látható. Új címként jelenik meg a *szubvenció*, mely egy-egy hitközség éves támogatásként nyújtott adománya. Ebben az évben két hitközség található a kimutatásokban: Nagybicse¹⁴⁹ és Zólyomlipcse.¹⁵⁰ A hitközségek az összeg feltüntetésével együtt szerepelnek, mely ezekben az esetekben 20, illetve 10 K. Jelen vannak továbbá a már megszokott adományozási ágak, úgymint aranykönyvi bevezetés, bélyeg, táviratblanketta, templomi és természetbeni adomány, végezetül pedig az általános adományok.

A szeptemberi számban a lap ismerteti a cionista kongresszusra készült központi jelentést, benne a nemzeti alap beszámolójával.¹⁵¹ A jelentés két évet foglal össze, számszerűsíti a bevételt, felsorolja az új intézményeket, melyeknek telket szerzett (haifai technikum, jaffai és jeruzsálemi gimnázium, Becalel iskola), és külön kiemeli a jemeni munkásházak építésének nagyszabású gyűjtőakcióját. A beszámolóhoz és a kongresszushoz együttesen kapcsolódik a lap alján olvasható felhívás: „*Minden cionista üdvözlje a kongresszust nemzeti alap sürgönnyel.*”¹⁵²

A magyar cionisták XI. országos értekezletéről a lap novemberi száma tudósít,¹⁵³ összefoglalva többek között dr. Dömény Lajos jelentését a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának éves munkájáról. Részletes kimutatás itt nem található, csak a teljes évi bevétel, valamint utalás a személyes agitációkra és az iroda kiterjedt levelezésére. Dömény a tevékenység

---

¹⁴⁶ Az utolsó kimutatást ld.: Uo. okt. 1. 16. Vö.: KAHAN/VII, 8. A 3 jemeni ház mellett említi két cionizmust ismertető könyv magyar fordításban való megjelentetését is.

¹⁴⁷ 1. megjelenés: *Zsidó Szemle* 1913. jan. 1. 15.

¹⁴⁸ Uo. ápr. 15. 15. és okt. 15. 14.

¹⁴⁹ Uo. ápr. 1. 15.

¹⁵⁰ Chevra Kadisa. Uo. nov. 1. 11.

¹⁵¹ *A cionista vezértől-bizottság beszámolója*. Uo. szept. 1. 3-5.

¹⁵² Uo. 3.

¹⁵³ Uo. nov. 15. 2-12.

stagnálásaként értékeli az elmúlt évet, melyet részben személyes elfoglaltságaival magyaráz és melyek folytán „a Zsidó Nemzeti Alap főbiztosi tisztétől megválnak és maga helyett Dr. Jordán Viktort ajánlja, kinek munkaképességéről meg van győződve, ki majd nagyobb sikerrel folytatja azt, amit ő elkezdett.”¹⁵⁴

---

¹⁵⁴ „Az értekezlet nagy tetszéssel fogadta a jelentést.” Uo. 9.

3. Dr. Jordán Viktor vezetése

3. 1. Az iroda működése az I. világháborúig

A lap 1914. január 1-i számában Dömény megerősíti lemondását, kérve munkatársait, hogy még fokozottabb munkával segítsék utódjának munkáját. Ezt követi néhány sor Jordán aláírásával, akit az országos értekezlet a központi iroda jóváhagyásával megbízott a magyarországi iroda vezetésével az 1914-es évben. Ő is kéri a fokozott munkát és összefogást.¹⁵⁵

A lap szeptember elejéig továbbra is kéthetenként jelent meg, mindegyik számában Zsidó Nemzeti Alap melléklettel. A márciusi számtól kezdve új fejléccel jelentek meg a kimutatások. Az addigi logó megmaradt, de kibővült, a főszövegben „nyugtázások és közlemények”, a fejléc alatt közvetlenül pedig „*Ne muljék el nap anélkül, hogy a Zs. N. A. növelésére ne gondolnánk*” szövegekkel.¹⁵⁶ Az új fejléc mellett néhányszor megjelenik a régi is, vagy egyszerűen „*Zsidó Nemzeti Alap*” felirat.¹⁵⁷ Első helyen váltakozásban látható az önmegadóztatás, persely és gyűjtőív – nagyobb gyűjtések alkalmával a gyűjtőív nyitja a kimutatások sorát.¹⁵⁸ Újra megjelenik a *földadomány*,¹⁵⁹ amelyet ettől kezdve folyamatosan kimutatnak. Az olajfaültetés továbbra is emelkedést mutat, eljegyzés, esküvő, születés, halálozás, különböző ünnepek alkalmával választják ezt az adományozási formát. A Herzl-erdő legnagyobb kimutatása Herzl halálának 10. évfordulója után található.¹⁶⁰ Az esküvői felajánlások hosszú listáiból kiemelkednek az egymás utáni három számban kimutatott adományok Kahan Nison házasságkötése alkalmából.¹⁶¹

Az iroda háború előtti kimutatásai között található egy szubvenció Nyitráról,¹⁶² egy nagyszabású gyűjtés a holicsi jemeni házakra,¹⁶³ illetve még egy jemeni ház építésére fordított gyűjtés, a következő felirattal: „*Dr. Kahan Nison és Dr. Schönfeld József eljegyzése, illetve esküvője alkalmából az ifjú párok nevére egy munkásházat (1000 K) építtetnek Erec*

---

¹⁵⁵ *Zsidó Szemle* 1914. jan. 1. 15.

¹⁵⁶ 1. megjelenés Uo. márc. 1. 16.

¹⁵⁷ Ld. pl.: Uo. jún. 15. 14; júl. 1. 15.

¹⁵⁸ Ld. pl.: purimi gyűjtés: Uo. máj. 1. 14-15.

¹⁵⁹ 1. megjelenés Uo. jan. 1. 15. „*A fiumei zsidók dunam földjére*” felirattal: Uo. júl. 15. 15.

¹⁶⁰ Uo. szept. 1. 7.

¹⁶¹ Uo. jún. 15. 14-15; júl. 1. 15-16; júl. 15. 13-14.

¹⁶² Ortodox Hitközség, 20 K. Uo. jan. 15. 15.

¹⁶³ Uo. febr. 1. 15.

*Jiszrólben.*¹⁶⁴ Említésre érdemes továbbá egy folyamatos kimutatás a palesztinai héber iskolák javára befolyt adományokról,¹⁶⁵ valamint a Bar-Kochba egyesület nevére indított aranykönyvi gyűjtés.¹⁶⁶ A lap a magyarországi iroda kimutatásainak folyamatos közzététele mellett beszámol a nemzeti alap nemzetközi munkájáról is, több alkalommal lehozza a havi rövid, országokra lebontott kimutatásokat, továbbá jelentést közöl az igazgatósági ülésről és a közgyűlésről is, melyen szó esett többek között a telepés szövetkezetekről, olajfák ültetéséről, munkásotthonokról és újabb földvásárlásokról is.¹⁶⁷

3. 2. Dömény halála

A szeptember 1-i szám címlapján nagybetűs felhívás olvasható, a Makkabea és Bar-Kochba egyesületek aláírásával, önkéntes katonai szolgálatra buzdítva az ifjúságot: *„mutassuk meg nem szóval, de tettekkel, hogy minden rágalmak mellett és ellenére a cionizmus zászlaja köré sereglett ifjuság hazaszeretet dolgában egyenrangú bárkivel.”*¹⁶⁸ A következő oldalak a háborús körülményekkel foglalkoznak, valamint közzéteszik a nemzeti alap központi irodájának döntését, miszerint a bevételek egy része a sebesültek és a hadbavonultak családjainak segélyezésére fordítandó. Az ezt követő cikk a Kadimah cserkészcsapat segítő tevékenységét méltatja, kiemelve Dömény Lajos parancsnok irányító szerepét. A lap alján rövid hír közli, hogy Beregi Benjámín elnök és lapszerkesztő is bevonult a hadseregbe.¹⁶⁹ A következő szám tudósít a nemzeti alap központi irodájának áthelyezéséről Kölnből a semleges Hágába.¹⁷⁰ A hírek között olvasható a nemzeti alap segélyakciója és hadi bélyegeinek kiadása.¹⁷¹ Rövid, nagybetűs felhívás is található az oldal tetején: *„Vásároljuk a Zsidó Nemzeti Alap hadi bélyegeit. Hazafias kötelesség!”*¹⁷² David Wolffsohn, igazgatósági tag halálhírét közli a következő cikk, összefoglalva cionista munkásságát.¹⁷³

---

¹⁶⁴ Uo. jún. 1. 15.

¹⁶⁵ 1. megjelenés Uo. máj. 1. 14.

¹⁶⁶ 1. megjelenés Uo. máj. 1. 15.

¹⁶⁷ Uo. jún. 1. 9; júl. 15. 9-11.

¹⁶⁸ *Felhívás!* Uo. szept. 1. 1.

¹⁶⁹ A szerkesztést dr. Lukács Leó vállalta. Uo. 3. A hazafiság neológ és cionista értelmezéséről ld.: ZIMA 2013.

¹⁷⁰ *„Vezetését erre az időre Jacobus Kann igazgatósági tag vette át.” Zsidó Szemle 1914. szept. 18. 3. Vö. jelen dolgozat II. 4. Munka az I. világháború alatt c. fejezetével. A KKL vezetője Nehemia de Lieme lett.*

¹⁷¹ *Zsidó Szemle 1914. szept. 18. 8.*

¹⁷² Uo. 7.

¹⁷³ Uo. 9-10.

A háború kitörése közvetlenül is érintette a magyarországi cionista mozgalmat és azon belül a nemzeti alap irodáját. A következő szám címodalán Dömény Lajos gyászkeretbe foglalt fényképe látható, tudatva, hogy „*életének 34. évében a galíciai harcokban hősi halált halt 1914. szeptember hó 6-án.*”¹⁷⁴ A gyászjelentés hosszasan sorolja a cionista mozgalomban betöltött tisztségeit a Makkabeától kezdve a nemzeti alap irodáján és a Herzl Tivadar egyesületen át a Vívó és Athlétikai Club (V. A. C.) alelnöki és a Kadimah főparancsnoki beosztásáig. Az első 4 oldal cikkeiben mind rá emlékeznek barátai és munkatársai: Bisseliches Mózes, a cserkészek,¹⁷⁵ dr. Schönfeld József. Emlékeznek Döményre az emberre, a barátára, a munkatársra, a vezetőre, a parancsnokra. A cserkészek elhatározzák, hogy emlékére olajfákat ültetnek és alapítványt hoznak létre.¹⁷⁶ A következő számban folytatódik a megemlékezések és méltatások sora, részvétnyilatkozat olvasható a cionista világszervezet intézőbizottságától Hantke és Sokolov aláírásával,¹⁷⁷ továbbá vidéki cionista vezetőktől. Dr. Schönfeld Ferenc katonai segédorvos szerint „*az volt ő a magyar cionizmusnak, a mi az egyetemes cionizmusnak Herzl és Wolffsohn volt: a vezére.*”¹⁷⁸ A Zsidó Nemzeti Alap központi irodája nekrológot adott ki a zsidó lapok részére, melyben többek között ezt írják:

„*Dr. Dömény Lajos alkotta meg a Zs. N. A. magyarországi szervezetét és fáradhatatlan és kitartó munkásságával egyre-másra szerezte embereinket és barátainkat... Magyarországon gyakran észleltük, hogy sok helyütt a Zs. N. A. volt a cionizmus úttörője és előkészítette a talajt a cionizmus számára. Érdemei ezért elvülhetetlenek maradnak.*”¹⁷⁹

A *Múlt és Jövő* novemberi számában másfél oldalas cikkel állít emléket Dömény Lajosnak, hangoztatva a cionizmus és a hazaszeretet egységét, kifejtve, hogy egyik a másikat nemhogy kizárná, hanem inkább feltételezi.¹⁸⁰ Mint látható, dr. Dömény Lajosban a magyarországi cionista mozgalom nemcsak a nemzeti alap létrehozóját veszítette el, hanem egyik fő agitátorát, lelkes

---

¹⁷⁴ Uo. szept. 20. 1. (5674. tisri 29) A megjelenés dátuma kérdéses a polgári- és a zsidó naptár szerinti nyomtatásban is. Problematikus az átszámítás, de amennyiben figyelembe lehet venni, hogy az előző számok 5674. évvel írva helyesen jelentek meg (mivel átszámításuk a polgári naptár szerint feltüntetett 1914-es dátumot adja) és elul után tisri már új év, így az 5675. tisri 29-ét átszámítva 1914. október 19-e lehet a lap megjelenésének dátuma – szemben a nyomtatásban megjelent szeptember 20-ával. Ld. jelen dolgozat függelékének 11. képét.

¹⁷⁵ Aláírás: „Cs. b.” Uo. 4.

¹⁷⁶ Uo. 3.

¹⁷⁷ Uo. nov. 15. 2.

¹⁷⁸ Uo. 3.

¹⁷⁹ Uo. 2-3.

¹⁸⁰ *Múlt és Jövő* 1914. nov. 514-515.

szervezőjét is, aki – ügyvédi munkája mellett – a mozgalom szinte minden egyesületének alapításából és életben tartásából kivette a részét. Személyében a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodáján kívül a Makkabea, a V. A. C. és a cserkészek is elveszítették legfőbb támaszukat.

Dr. Kahan Nison későbbi visszaemlékezéseiben említi Dömény utolsó levelét, melyben *„lelkes kitartásra buzdítja híveit.”*¹⁸¹ Szintén erre a levélre utal Bisseliches Mózes, a V. A. C. dr. Dömény Lajos emlékére rendezett ünnepélyén, hosszú beszéde végén: *„...éppen egy nappal azután, hogy egyik barátunk tőle hosszú, kimerítő levelet és utasításokat kapott, hozzánk érkezett az a lesújtó hír, hogy dr. Dömény Lajos már csak volt, de nincs többé.”*¹⁸² A sajtó anyagát kiegészítve ezen a ponton lehetőségem nyílik dr. Dömény Lajos két utolsó levelének bemutatására.¹⁸³ Sajat dátumozása alapján édesapja címére szeptember 2-án, míg Kahan Nisonnak szeptember 5-én írt levelet. Mindkettő ceruzával, kézzel írott, a szüleinek szólót levelezőlapra – a címzés oldalán „zenit” felirattal – Kahannak pedig vonalas papírlapra írta. A levéltárban az édesapának (*„Tekintetes Deutsch Sándor ügyvéd úrnak”*) címzett levelezőlapot egy *„Igazolvány”* kíséri 1969. augusztus 22-i dátummal, melyben Dömény testvére igazolja, hogy ez az utolsó levél, melyet Dömény Lajos halála előtt a szüleinek írt. Maga a levél azzal kezdődik, hogy három heti bolyongás után végre megállapodtak és most kapta meg szülei levelét. Ezután részletezi az aznapi kosztot, befejezésként pedig ennyit: *„Úgy halljuk, a héten döntő ütközet lesz.”*¹⁸⁴ A Kahan Nisonnak szóló levél sűrűn teleírt lap (egy vonalazott sorba két sort írt). A megszólítás *„Kedves Nison”*, majd az első mondat: *„Köszönöm a hozzám intézett soraitokat.”*¹⁸⁵ Ezután leírja, hogy szeptember 2-án válaszolt, de megtámadták őket és a levelet *„a csata hevében elvesztettem.”* Eddig három csatában vett részt, az előző napi reggel 6-tól este 7-ig tartott. Hét napig egyfolytában harcvonalban volt és most, amikor tartalékba kerültek, majdnem eltalálta egy golyó. *„Ha egy fél lépéssel balra megyek, ezt a levelet már nem írom...”* Az összes eddigi csatát megnyerték, ágyukat, zászlókat és foglyokat szereztek (szám szerint írja őket). Az ellátásról csak annyit ír, hogy naponta háromszor kapnak enni. A körülményeket viszont hosszasan taglalja: majdnem egy hónapja szabad ég alatt alszik, az esőben mindene átázik, aztán jön a hideg szél, *„ez bizony sokkal kínosabb, mint*

---

¹⁸¹ KAHAN/VIII. 11.

¹⁸² *Zsidó Szemle* 1923. jan. 12. 6-7.

¹⁸³ AK 216 (szüleinek) és A 128/2 (Kahan Nisonnak)

¹⁸⁴ AK 216

¹⁸⁵ A 128/2. A további idézetek is innen valók.

maga a harc.” Emellett ír a bizonytalanságról, arról, hogy az életnek a harctéren nincs értéke. Kéri Kahant, hogy „*Szüleimnek ne említsd levelem.*” Végül hozzáteszi, hogy egészséges és a felszerelése is jó. Ezután következnek az üdvözlések, köztük: „*Üdvözetem összes barátaimnak*”, búcsúzóul pedig: „*Isten veled kedves barátom.*”

3. 3. Tevékenység az I. világháború idején dr. Simon Lajos vezetésével

3. 3. 1. KKL-munka 1915-ben

Dömény halála után a kimutatás első helyen hozza az aranykönyvi bevezetésére indult gyűjtést,¹⁸⁶ melynek eredményei a további számokban folyamatosan megtalálhatók. Ugyanitt külön hasábot foglal el az *Adományok kórházunk javára* bevételeinek részletezése.¹⁸⁷ A cionista szervezet budapesti helyiségét hadikórházzá alakították, a galíciai zsidó menekültek segélyezésére megalapították a *Menekültek Védőirodáját* és Kahan Nison visszaemlékezése szerint: „*A háború első éveiben néhány chanukaünnepélytől eltekintve, a cionista munka a Zsidó Szemle kiadásában merült ki, mely 1915-ig dr. Lukács Leó, majd dr. Richtmann Mózes szerkesztése alatt biztosította az itthonmaradottak és hadbavonultak elvbarátaink közt az állandó szellemi kapcsolatot.*”¹⁸⁸ Egy kimutatásban még található olajfaültetés esküvők alkalmából,¹⁸⁹ egyébként azonban ennek az adományozási formának a bevétele visszaesett.

Amennyire az értesülések engedték, a lap beszámolt a cionista szervezet különböző országokban végzett tevékenységéről, beleértve a nemzeti alap munkáját is.¹⁹⁰ Hirdetést jelentetett meg az új kiadású Wolffsohn-bélyegekről, illetve felszólított a nemzeti alap támogatására is: „*Adakozzunk a cionista kórházra! Vásároljuk a Zsidó Nemzeti Alap hadi bélyegeit. Hazafias kötelesség! Jegyezzük a hadi kölcsönt!*”¹⁹¹

Az 1915-ös évben a lap továbbra is havonta két alkalommal jelent meg, azonban az addigi 16 oldal helyett általában csak 8 oldalon. A nemzeti alap kimutatásai néhány kivétellel minden második számban találhatók. A gyűjtések tovább folytatódtak, bár vannak rövid kimutatások¹⁹² és

¹⁸⁶ *Zsidó Szemle* 1914. nov. 15. 9.

¹⁸⁷ Természetbeni és pénzbeli adományok felsorolásával. Uo. 10-11.

¹⁸⁸ KAHAN/VIII. 11.

¹⁸⁹ *Zsidó Szemle* 1914. nov. 15. 10.

¹⁹⁰ *A cionizmus és a világháború.* Uo. 4-5.

¹⁹¹ Uo. 5.

¹⁹² Ld. pl.: *Zsidó Szemle* 1915. márc. 29; júl. 1. 8.

az is előfordul, hogy csak a végösszeg van feltüntetve, kimutatás pedig a következő számban.¹⁹³ Az adományok jó része a cionista kórház bevétele, emellett természetesen megtalálható a purimi gyűjtés eredménye,¹⁹⁴ valamint kisebb részben a többi adományozási forma is. Dömény aranykönyvi bevezetése mellett – melynek adományai megjelennek az év során szinte minden számban –, feltűnik még dr. Krausz Miksa¹⁹⁵ és Fisch Farkas¹⁹⁶ neve is. Az olajfaadomány Herzl halálának évfordulóján növekszik és ehhez kapcsolódik dr. Schönfeld József esküvői gyűjtése is, melynek összegéből 22 olajfát ültettek.¹⁹⁷ Folytatódik a jemeni házakra való gyűjtés is, bár ez nem jelenik meg minden kimutatásban. A lap nemzetközi híradásai között található a Wolffsohn-erdő ültetésének terve, benne a Hadbavonultak ligetével.¹⁹⁸ A nemzeti alap világszerte tovább folytatja a megkezdett gyűjtéseket, a munka sehol nem állt le,¹⁹⁹ az amerikai irodához pedig különleges fejlesztések érdekében központi küldöttek érkeztek.²⁰⁰ Külön cikk ismerteti pl. a palesztinai gabonatermelési munkákat.²⁰¹

A magyarországi iroda éves beszámolója a februári számban található.²⁰² Jordán Viktor azzal kezdi jelentését, hogy ez az első eset, hogy év vége felé nem tarthattak beszámolót – sem pedig országos értekezletet. Az elmúlt évet két részletre bontja – a háború kitörése miatt – és a bevételeket is eszerint számszerűsíti. Megjegyzi, hogy Ausztriában és Németországban az év második felében is jóval több adomány gyűlt össze, mint Magyarországon, azonban ennek ellensúlyozásaként az iroda lemondott a központtól járó támogatásokról. Kifejezi abbeli reményét, hogy az év során újra emelkedést mutatnak majd a bevételek, egyben felhívja munkatársait a nagyobb gyűjtésekre: a közelgő purimi gyűjtésre, Dömény Lajos aranykönyvi bevezetésére, valamint a Wolffsohn-bélyegek vásárlására.

A lap augusztusi száma a cionista egyesületek értekezletéről tudósít.²⁰³ A beszámoló a személyi változások ismertetésével kezdődik, melyből kiderül, hogy Jordán Viktort is behívták

---

¹⁹³ Uo. máj. 18. 8.

¹⁹⁴ Uo. márc. 17. 8.

¹⁹⁵ 1. megjelenés: Uo. jún. 16. 8.

¹⁹⁶ 1. megjelenés: Uo. aug. 1. 6. A 22 éves joghallgató gyászjelentését ld.: Uo. júl. 15. 4.

¹⁹⁷ Uo.

¹⁹⁸ Uo. márc. 3. 5.

¹⁹⁹ Uo. aug. 1. 5.

²⁰⁰ Uo. júl. 1. 8.

²⁰¹ Uo. júl. 15. 4.

²⁰² *Beszámoló.* Uo. febr. 17. 7-8.

²⁰³ *A budapesti cionista egyesületek közös értekezlete.* Uo. aug. 18. 2-3.

katonai szolgálatra. A nemzeti alap hágai központjának megbízásából helyére dr. Simon Lajos került, aki az értekezleten felvetette egy nagyobb gyűjtési akció gondolatát, majd pedig leszögezte, hogy a teljes bevétel folyamatosan a központba jut, „*a biztos egy fillér fizetést sem egyéb díjazást nem kap. Ez olyan természetes, hogy ennek kimondása normális viszonyok mellett sértés volna.*”²⁰⁴

Az év hátralévő részében Dömény Lajos aranykönyvi bevezetése mellett újabb két név, Juhász Géza²⁰⁵ és Horvát Sándor²⁰⁶ látható. Az októberi kimutatásban jelenik meg először a *Hadi földadomány*, majd mellette magyarázat, mely szerint a gyűjtés a háborúban hajléktalanná vált kelet-európai zsidók Palesztinában való letelepítését célozza.²⁰⁷ Az akció osztrák kezdeményezésre indult, melyet két küldött – dr. Egon Zweig és Bató Lajos – ismertetett és indított el Budapesten.²⁰⁸ Ugyanitt olvasható a nemzeti alap magyarországi irodájának újjáalakult bizottsága, melynek tagjai – dr. Simon Lajos elnökletével – dr. Gerber Józsa, Bitskey Róza, Pollak Walter, Schön Ervin és Winkler Áron lettek. Az iroda hadi földadományra való felhívása a lap évi utolsó számának címlapján található, ismertetve a háborús helyzetet és kérve az adományokat a palesztinai földvásárlásra. „*Egy dunam (egy ötöd hold) átlagos ára Palesztinában 50 korona.(...) Elfogadunk azonban bármily csekély adományokat is és így válik lehetővé, hogy az egész magyar zsidóság anyagi ereje érvényesülhessen nemes célunk érdekében.*”²⁰⁹

3. 3. 2. Gyűjtések és felhívások 1916-17-ben

A következő két évben folytatódtak a gyűjtések, előtérben a hadi földadományra, olajfára és a jemeni házakra befolyt adományokkal. A lap 1916-os évfolyamának első számában megismétlődik a földadományra való felhívás, nyomatékosítva a már kimutatott összegekkel: „*Akiben zsidó sziv van, az áldoz e célra. Nálunk eddig 2000 korona gyűlt össze e célra. Ausztriában több mint 40.000 korona. Hát nálunk kiveszett már minden zsidó szolidaritás?!*”²¹⁰ Az első néhány alkalommal a kimutatás a hadi földadománnyal kezdődik, majd külön kiemelt címet kap, alatta illusztrációként az oklevél másolatával.²¹¹ A részletezés szerint ez az adományozási forma az egész országban

---

²⁰⁴ Uo. 3.

²⁰⁵ 1. megjelenés: Uo. nov. 5. 5. A gyászjelentést ld. Uo. okt. 20. 4.

²⁰⁶ 1. megjelenés: Uo. dec. 2. 5.

²⁰⁷ *Hadi földadományok*. Uo. nov. 5. 6.

²⁰⁸ Ld. dr. Jordán Viktor beszámolóját: Uo. 1918. aug. 23. 14.

²⁰⁹ Uo. 1915. dec. 15. 1.

²¹⁰ Uo. 1916. jan. 2. 1.

²¹¹ 1. megjelenés: Uo. márc. 5. 7.

népszerűvé vált, adakoztak egyes emberek csakúgy, mint különböző egyesületek, illetve összejöveteleken is gyűjtöttek e célra.²¹² A gyermekek purimi gyűjtése is a földadományhoz kapcsolódott ebben az évben, amely a kimutatásokban „*Gyermekek gyűjtése a zsidó hadi árváknak*” alcímmel jelent meg.²¹³ A hosszú lista végösszege kb. 340 dunam föld vásárlását teszi lehetővé. Egész évben folyamatos a gyűjtés továbbá olajfákra a Herzl-erdőben, mindemellett pedig a jemeni házakra is megjelenik egy-egy adomány.

Bár országos jelentés ebben az évben nem található, a lap időről időre tudósít nemzetközi hírekről, gyűjtésekről, eredményekről. Megjelenik a nemzeti alap éves bevételeinek országokénti kimutatása,²¹⁴ egyes számokban havi kimutatás is,²¹⁵ továbbá külön cikkek szólnak a palesztinai betelepítésről és az iskolákról,²¹⁶ valamint hivatalos közlemény számol be a munkanélküliek helyzetéről, az élelmiszerárak megfékezéséről és búzatermelésről Galileában és Júdeában.²¹⁷

Az újévi üdvözlések névsora több mint egy teljes oldalra terjed, felhívása pedig az előző szám címlapján található.²¹⁸ A polgári év végén kivételes perselyürítési felhívás olvasható: „...1917. január 1-én a nikkelpénzek értéküket veszítik és ha az összes perselyek ki nem ürítettnek, a Zs. N. A. ezáltal óriási kárt szenvedne.”²¹⁹ Emiatt a magyarországi iroda kéri a pénz beküldését dec. 31-ig.

Az 1917-ben hetilappá vált orgánumban a nemzeti alap magyarországi irodájának felhívásait egy emelkedett hangvételű írás nyitja meg I. Ferenc József emléke tiszteletére: „*Az ő uralkodása alatt omlottak le az országban a gettó falai, az ő neve emelte törvénné a zsidók polgári egyenjogusítását, ő szentesítette a recepciót. (...) Magyarország zsidósága egy olajfaligetet ültet I. Ferenc József nevére Palesztinában. A gondolat fenséges. Judea évezredes bércein örökzöld szent liget viselje 'Jeruzsálem királya' nevét...*”²²⁰ A kimutatás is megkezdődik már az első számban, a főcím alatt rövid magyarázattal: „*Megdicsőült királyunk, I. Ferencz József nevét viselő Olajfaligetbe a következők ültetnek olajfákat.*”²²¹ Az év során folyamatos a kimutatása, népszerűsítését

²¹² Ld. pl. hanukai ünnepeken: Uo. jan. 2. 12. és purimi estélyen: Uo. márc. 31. 10.

²¹³ Uo. márc. 31. 10-12; máj. 1. 13-15; jún. 1. 5; jún. 30. 8.

²¹⁴ *A Zsidó Nemzeti Alap 1915-ben.* Uo. márc. 3. 5.

²¹⁵ Ld. pl.: Uo. jún. 1. 10; jún. 30. 7, szept. 15. 8.

²¹⁶ *A palesztinai iskolák.* Uo. jún. 1. 6.

²¹⁷ *A Zsidó Nemzeti Alap szükségmunkái a háború alatt.* Uo. júl. 14. 3.

²¹⁸ Felhívás: Uo. szept. 15. 1; névsor: Uo. szept. 27. 9-10.

²¹⁹ Uo. dec. 19. 5.

²²⁰ *Áldozunk I. Ferencz József emlékének!* Uo. 1917. jan. 5. 10.

²²¹ Uo. 12. o.

pedig a lap alján megjelenő rövid felhívások segítik.²²² Mellette dr. Jordán Viktor eljegyzését követően megjelenik a Dr. Jordán-liget szintén egész éven átívelő kimutatása is.²²³ Rövid hír tudósít dr. Simon Lajos sikeres ügyvédi vizsgájáról, hozzátéve, hogy ezután még erőteljesebb tevékenységet tud majd kifejtteni a nemzeti alap irodájánál.²²⁴ A magyarországi iroda felhívásaként jelenik meg a nemzeti alap által kibocsátott *Béke-utalványok* bemutatása.²²⁵ Az adományozó fogadalmat tesz bizonyos összeg felajánlására a béke emlékére, melyet a nemzeti alap telepítési célokra fog felhasználni. Az utalvány díszes kiállítású, lejárata pedig a békekötést követi. Ugyanekkor külön gyűjtés indul *Palesztina-segélyakciónk* címen.²²⁶ Újévi üdvözlitek a harctérről is érkeznek – köztük Jordán Viktorral –, a névsor ebben az évben is egy teljes oldalnyi.²²⁷ Az év hátralévő részében folytatódik a kimutatások sora az eddig említett adományágakban. Olajfaültetés – I. Ferencz József- és Dr. Jordán-ligetekeken kívül – megjelenik a Herzl-erdőbe²²⁸ és a Dr. Dömény-ligetbe is. Az utolsó számban a magyarországi iroda egy mondatban értesíti az olvasókat, hogy a valutaviszonyok következtében változik az olajfaültetés ára, az eddigi 7-ről 10 K-ra emelkedik.²²⁹

3. 4. Tevékenység és beszámoló a háború utolsó évében

Az 1918-as évben egy-két kivételtől eltekintve minden héten megjelent a nemzeti alap kimutatása a *Zsidó Szemlé*ben. A heti közlés miatt természetesen a listák rövidebbek és a végösszegek is kisebbek, mint az előző kimutatásokban. Folytatódik az olajfaültetés az I. Ferenc József-, Herzl-, Dr. Dömény- és Dr. Jordán-ligetekbe.²³⁰ Új kertek ültetésére is gyűjtene az év során, többek között dr. Richtmann Mózes,²³¹ dr. Krausz Miksa,²³² dr. Weisz Miksa,²³³ Székely Béla- és Blum Margit,²³⁴ Bretter Mór,²³⁵ Singer Ignácz és neje nevére.²³⁶ Dr. Buzási Imre hadnagy, a „*Makkabea hőse*”

---

²²² Ld. pl.: Uo. febr. 9. 1.: „*Áldozzunk I. Ferencz József emlékének! Ültessünk olajfát az I. F. J. ligetbe!*”

²²³ 1. megjelenés: Uo. ápr. 6. 8.

²²⁴ Uo. márc. 9. 7.

²²⁵ Uo. aug. 24. 3.

²²⁶ 1. megjelenés: Uo. 7-8.

²²⁷ Uo. szept. 14. 16.

²²⁸ Uo. júl. 6. 8-tól *Herzl-ligetnek* írva.

²²⁹ Uo. dec. 28. 7.

²³⁰ Esküvője alkalmából több olajfát is. Ld.: Uo. 1918. márc. 8. 12.

²³¹ 1. megjelenés: Uo. jan. 4. 16.

²³² 1. megjelenés: Uo. ápr. 12. 12.

²³³ 1. megjelenés: Uo. máj. 16. 23.

²³⁴ 1. megjelenés: Uo. jún. 2. 12.

²³⁵ 1. megjelenés: Uo. jún. 14. 12.

²³⁶ 1. megjelenés: Uo. júl. 12. 12. Október-novembertől további új kertek jelennek meg.

aranykönyvi bevezetésére hónapokig folyik a gyűjtés,²³⁷ nevére nem sokkal később olajfaliget ültetését is kezdeményezik.²³⁸ Az adományok egy része folyamatosan a harctérről érkezik. A másik új aranykönyvi bevezetés gyűjtése Beregi Benjámin nevére indul.²³⁹ Év közben kezdődik gyűjtés a *Zsidó Nemzeti Alap palesztinai gyorssegély alapjának javára*.²⁴⁰ A lap közli a nemzeti alap előző évi összesített bevételét, országok szerinti bontásban, melyhez a – magyarországi gyűjtéssel elégedetlen – budapesti iroda rögtön felhívást is csatol: „*A Zs. N. A. magyarországi irodája a közeljövőben meg fogja indítani nagy akcióját és már most kérjük t. elvtársainktól a legerőteljesebb támogatást.*”²⁴¹ Címlapon olvasható a nemzeti alap előzőleg említett nagy gyűjtési felhívása minden szervezethez a Tschlenow-kolónia felépítésére, a nagy hatású cionista vezető halálát követően.²⁴² A gyűjtés kimutatása még a hónap folyamán megkezdődik *földadomány* címszó alatt, Tschlenow nevének feltüntetésével.²⁴³

A lap közli a hágai központi iroda határozatait az aranykönyvi bevezetés, a munkásházak és az olajfakertek aktuális árainról és fizetési módjairól.²⁴⁴ Külön cikk foglalkozik a nemzeti alap bevételeivel az év első felében, kiemelve a Tschlenow-akciót, a figyelmet a nagyarányú amerikai gyűjtésekre, valamint további oroszországi szervezési feladatokra is fordítva.²⁴⁵ A nemzeti alap telepeit érintő károkról is lehet olvasni, amely a mandulaültetvényeket, a tejgazdaságot és a baromfitelepeket érinti, ellenben a méhészet, a gabonatermés és az eukaliptuszültetvények hasznot hoznak.²⁴⁶

Az országos cionista értekezlet előkészítéseként egy cikkíró – Feuerstein Kálmán – javaslatokat fogalmaz meg.²⁴⁷ Véleménye szerint néhány embert kéne még alkalmazni a szervezetnél, hogy két titkár folyamatosan járhassa az országot, a lapnak külön kiadóhivatali főnöke lehessen, továbbá a nemzeti alap főbiztosa is személyes országos agitációt folytathasson. Az országos értekezlettel kapcsolatban a magyarországi iroda ajánlja, hogy minél több olyan

---

²³⁷ 1. megjelenés: Uo. jan. 4. 16. A gyűjtésről szóló rövid hírt ld.: Uo. jún. 21. 9. Dr. Buzási méltatásához ld.: Uo. aug. 23. 14.

²³⁸ 1. megjelenés: Uo. márc. 1. 12.

²³⁹ 1. megjelenés: Uo. aug. 23. 16.

²⁴⁰ 1. megjelenés: Uo. jún. 14. 12.

²⁴¹ Uo. febr. 22. 4.

²⁴² *Felhívás*. Uo. márc. 8. 1.

²⁴³ Uo. márc. 26. 16.

²⁴⁴ Uo. márc. 15. 11. Az aranykönyvi bevezetés díját később lejjebb szállítják. Ld.: Uo. jún. 21. 9.

²⁴⁵ *A Zsidó Nemzeti Alapról*. Uo. aug. 9. 10.

²⁴⁶ Uo. okt. 25. 5.

²⁴⁷ *Országos nagygyűlés előtt*. Uo. máj. 3. 7.

küldött vegyen részt, aki nemzetialap-biztos is – egyben kéri őket a perselyek kiürítésére és a munkák hatékonyabb elosztására.²⁴⁸ Az értekezletről szóló beszámoló egy mondata alapján Hirsch Márton tájékoztatót a nemzeti alap pénzügyi helyzetéről.²⁴⁹

Dr. Jordán Viktor az augusztusi országos értekezleten tartotta meg beszámolóját a magyarországi iroda elmúlt négy év alatt végzett tevékenységéről.²⁵⁰ Beszédét a hősi halottakról való megemlékezéssel kezdte, melynek során méltatta elődje, dr. Dömény Lajos munkáját, egy határozatot indítványozva, mely szerint a Tschlenow-kolónia gyűjtéséhez „*a Magyarországi Cionista Szervezet egy Nachlah-résszel járul, amely néhai dr. Chananja-Dömény nevét viselje.*”²⁵¹ Ezután név szerint említi azokat a munkatársait, akik a háború alatt a magyarországi irodán dolgoztak, kiemelve Hirsch Mártont és dr. Krausz Miksát, akik – katonai szolgálata alatt – az iroda vezetését is ellátták. Ezután röviden szól a kiadásokról és bevételekről, majd az eredményesebb munka reményében üdvözli a szervezeti szabályzat új pontját, mely szerint az országos értekezlet feladata egy nemzetialap-bizottság kinevezése. Véleménye szerint ennek segítségével kiépülhet az iroda és újjászervezhető a vidéki bizalmi tisztek. Javasol évente két értekezletet, és kéri, hogy ezt vegyék bele a most összeállítandó nemzeti alap működési szabályzatába. Felhívja a figyelmet a perselyekre: elhelyezésre, kiürítésre, statisztikák készítésére. Javasolja bélyegek és távirat-, illetve sürgönyblanketták elhelyezését országszerte trafikokban. Az alkalmi gyűjtésekhez kéri helyi tanítók, hitközségi jegyzők segítségét. Felveti továbbá a sajtóbeli rendszerezett, magyarázatokkal ellátott és hibátlan megjelenést, valamint nem cionista lapok bevonását is a propagandába. Nemzetközi kitekintésként említi, hogy Magyarország továbbra sem adományoz a zsidóság számarányának megfelelően, ezért az összes cionistától fokozott munkát kér. A *Múlt és Jövő* rövid cikkben mutatja be az új cionista vezetőséget, benne a Zsidó Nemzeti Alap bizottsággal, melynek elnöke Natonek Dezső lett, tagjai pedig Widder Manó és Hirsch Márton.²⁵²

A *Zsidó Szemlének* még szintén az augusztusi számában a magyarországi iroda felhívja a figyelmet egy külön kiadott mellékletre, amelyben kéri az újról üdvözlések megváltását a nemzeti alap javára.²⁵³ A következő két szám tartalmazza a névsort, bár nem külön oldalon, de hosszú

---

²⁴⁸ *A perselyek ügyében.* Uo. máj. 16. 6.

²⁴⁹ *A Magyarországi Cionista Szervezet tágabb orsz. bizottságának értekezlete.* Uo. máj. 24. 1.

²⁵⁰ 2 részletben jelent meg. Uo. aug. 23. 13-15. és aug. 30. 8-9.

²⁵¹ Uo. aug. 23. 14.

²⁵² *A magyarországi cionisták országos értekezlete. Múlt és Jövő* 1918. szept. 354.

²⁵³ *Zsidó Szemle* 1918. aug. 30. 10.

felsorolásban.²⁵⁴ Itt látható továbbá az első adomány a Dr. Dömény-nachlah javára,²⁵⁵ valamint felhívás a negyedévenkénti perselyürítésre. Innentől kezdve a kimutatások külön oldalon – általában az utolsón –, rendezett tördeléssel, középre igazított kiemelésekkel jelennek meg, melyeket az aktuális felhívások követnek. Különösen emelkedett a békeutalvány felhívása, mely a díszes kiadású utalványtömbök útján való adakozásra buzdít.²⁵⁶

---

²⁵⁴ Uo. szept. 6. 15-16. és szept. 19. 16.

²⁵⁵ Uo. szept. 19. 16.

²⁵⁶ *Felhívás!* Uo. nov. 8. 16.

4. Dr. Krausz Miksa vezetése

A négy évi háborús szünet után összehívott országos értekezlet a Monarchia felbomlása és az ország új határai miatt nem tudta újratekenni a munkát. Az ország szétdarabolásával nagyszámú zsidóság maradt az ún. elcsatolt területeken és ez a cionista mozgalmat is érzékenyen érintette.²⁵⁷ Dr. Kahan Nison szerint „Az elszakadt országrészekkel elvesztettük legjobban megalapozott cionista egyleteinket: Temesvár, Kolozsvár, Máramarossziget, Szatmár, Kassa, Eperjes, Pozsony, Nyitra, Ujvidék, Szabadka alkották a magyar cionista mozgalom gerincét.”²⁵⁸ Hozzáteszi ehhez, Budapestre több fiatal cionista is ezekre a területekre költözött, hogy segítse az ottani munkát – a nemzeti alap irodájából pl. Widder Dávid és Jordán Viktor is. A magyarországi cionista tevékenység így leginkább Budapestre, valamint a jelentősebb zsidó lakossággal rendelkező vidéki városokra szorult vissza. Kahan értékelésében: „a pótolhatatlan veszteségek miatt a mozgalom vészes hanyatlásnak indult.”²⁵⁹ A hanyatlás eszerint nem a háborús időszak következménye volt, annál is inkább, mert a gyűjtések – ha az előzőeknél kisebb mértékben is – végigkísérték a háborút. Dr. Jordán Viktornak pedig konkrét tervei voltak a háború utáni időszak cionista és azon belül külön a nemzeti alap munkájára vonatkozóan, melyet már egy megválasztott bizottság is segíthetett. A lendület tehát a területi elcsatolásokkal torpant meg, hiszen ezekkel az intézkedésekkel a magyarországi cionista mozgalom fontos központjait és embereit veszítette el. A rendelkezésemre álló forrásokból nem tűnik ki egyértelműen, hogy dr. Jordán Viktor pontosan meddig vezette a nemzeti alap magyarországi irodáját. Munkáját dr. Krausz Miksa folytatta, aki már a háború éve alatt is dolgozott az irodán, helyettesítve a katonai szolgálatot teljesítő vezetőt. A *Zsidó Szemle* Magyarország cionista lapjaként működött tovább, a KKL-híreket és gyűjtéseket is innen közölte, ezért dolgozatomban további részében én is ezt mutatom be.

A gyűjtések közül az olajfaültetés folytatódott az 1919-es évben is, sőt egyre több új kertre kezdtek gyűjteni, köztük pl. a Kadimah cserkészcsapatok kertjére.²⁶⁰ Minden kert mellett feltűntették az eddig befolyt összeget, illetve azt is, ha összegyűlt a kellő mennyiségű fa.²⁶¹ Dr. Patai József aranykönyvi bevezetésére a teljes összeget egyben ajánlotta fel egy adományozó.²⁶² A

---

²⁵⁷ NOVÁK 2000. 14.

²⁵⁸ KAHAN 1934/VIII. 11.

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ *Zsidó Szemle* 1919. jan. 5. 16.

²⁶¹ Pl.: „Buzási-kert I és II. komplett” Uo. márc. 2. 16.

²⁶² Uo. febr. 23. 16.

gyermekek purimi gyűjtésének felhívása már januárban megjelent, kérve a tanítókat a gyermekek címlistájának beküldésére.²⁶³ A gyűjtés végeztével annak eredményeit is közölte a lap.²⁶⁴ Március végétől több kimutatás is egy felhívással indult, „*A párisi békekonferencia visszaadta a zsidó népnek ősi honát*” kezdettel.²⁶⁵ A nemzeti alap fokozott támogatást és gyűjtéseket sürgetett, hogy minél több földet tudjon vásárolni.

A lap március 30-tól április közepéig *Jövők* címmel jelent meg,²⁶⁶ majd hosszú szünet után – a többi zsidó laphoz hasonlóan – szeptemberben adták ki újra.²⁶⁷ Ekkor a cím mellé a *cionista röpirat* megnevezés került. A következő számokban a cenzúra miatt sok üres hasáb, néha majdnem oldal is látható, több cikknek hiányzik a közepe vagy vége. Az első szeptemberi szám címlapján a vörösteror intézkedései olvashatók, melynek következtében a lapot betiltották, pénzt, könyveket lefoglaltak, a szervezet helyiségeit elvették, a munkát ellehetetlenítették. Ugyanebben a számban a nemzeti alap magyarországi irodájának kiáltványa is helyt kapott.²⁶⁸ A vezetők kérik a bizalmi tisztek jelentkezését, esetleges gyűjtések kimutatásait, rámutatva a kialakult helyzetre, melyben nemcsak pénz, hanem a perselyek, gyűjtőívek és bizalmi tisztek névsora nélkül kell újra mindent az alapoktól felépíteni – melyhez később kérték a perselyek bemutatását, ismételt nyilvántartásba vételét a budapesti irodán.²⁶⁹ Innentől kezdve a kimutatások fejléce elmarad, helyette egyedül a *Zsidó Nemzeti Alap* felirat olvasható. A munka újrakezdéséhez már a következő számban megjelent a cionista világszervezet nagyszabású felhívása, melyet a nemzeti alap részletes terve követett,²⁷⁰ egy város építése Max Nordau 70. születésnapjára. A *Nordau-kertváros* gyűjtése ezt követően minden kimutatásban szerepel.²⁷¹ A következő beszámoló a nemzeti alap népszerűsítésére világszerte szinte minden országban megrendezett ünnepeket, Palesztina-heteket mutatja be, kérve az itteni bizalmi tiszteket egyéni gyűjtések indítására, mert „*sajnos, Magyarország zsidóságának a jelen szomorú viszonyai közepette nincs módjában ünnepélyes demonstrációkkal részt venni az összes zsidóság munkájában....*”²⁷² A nemzeti alap következő kiáltványában a

---

²⁶³ Uo. jan. 12. 10.

²⁶⁴ *Jövők* 1919. ápr. 4. 11-12.

²⁶⁵ 1. megjelenés: Uo. márc. 30. 14.

²⁶⁶ Itt a nemzeti alap hírei és kimutatásai új alcímet kapnak: „*Célja: a zsidóságnak néptulajdonul szolgáló földet szerezni Palesztinában*” 1. megjelenés: „*örökbirtokául*” Ld.: Uo. márc. 30. 14. és ápr. 4. 11.

²⁶⁷ *Jövők – cionista röpirat*. 1919. szept. 12. 1.

²⁶⁸ Uo. 14. Alatta olvasható a *Makkabea* és az *Ezra* újjáalakuló felhívása is.

²⁶⁹ Uo. nov. 14. 5.

²⁷⁰ Uo. szept. 24. 12 és 14.

²⁷¹ 1. megjelenés: nov. 7. 6. Különösen hosszú lista: Uo. nov. 21. 8.

²⁷² *Zsidó nemzeti alap*. Uo. okt. 8. 6.

jómódúak, továbbá a hitközségek, bankok, ipartestületek felé fordul támogatásért, hogy minél rövidebb időn belül minél több földet tudjon vásárolni, azokat a zsidó nép örök tulajdonába adva.²⁷³

A lap december 5-től ismét *Zsidó Szemle* címen jelent meg, arra hivatkozva, hogy egyrészt *Jövő* címmel már megjelent más újság, másrészt pedig „*azok az okok, melyek a címváltozást szükségessé tették, megszűnni látszanak.*”²⁷⁴ A gyűjtések fokozására kis helyekről személyes példákat is közöl a lap, ilyen az apci zsidókról szóló néhány sor, melyből megtudható, hogy pár család nagyobb összeggel támogatja a nemzeti alapot, emellett pedig iskolát tart fenn komoly héberoktatással, melynek színvonalát nem csak a tanórákon lehet lemérni, mivel „*a gyerekek már héberül hancuroznak az utca porában.*”²⁷⁵ A nemzeti alap következő kiáltványa már 1920-ban jelent meg. Ez egy önadóztatásra való felhívás, mely minden cionistát buzdít jövedelme 1%-ának felajánlására.²⁷⁶ Szintén év elején olvasható az előző évi adományok részletes, városokra lebontott kimutatása. Eszerint a legnagyobb összegek általános adományokból, továbbá a perselyekből és olajfaültetésekből folytak be, de megjelenik köztük a Nordau-kertváros gyűjtése is.²⁷⁷ Az év közepe felé újabb részletes kimutatás található az első félévi adatokkal.²⁷⁸ Itt már szerepel az önmegadóztatás, továbbá néhány tétellel a *földadomány* és a *Palesztina újjáépítési alap* is. Ehhez kapcsolódik néhány számmal később a soproni munka és gyűjtés kiemelése követendő példaként.²⁷⁹

A rendszeres kimutatásokban első helyre az önmegadóztatás kerül, amely az év során folyamatos növekedést mutat. Ezt követi az olajfa – kertekre lebontva²⁸⁰ –, persely, általános adomány, gyűjtőív, majd alkalomszerűen egy-egy más adományozási forma is. A kertek ültetőihez később külön felhívást is intéz az iroda, felsorolva azokat a kerteket, melyekhez még nem gyűlt össze a szükséges mennyiségű fa, tájékoztatva az adományozókat, hogy azokat a kerteket, amelyeket az év végéig nem sikerül beültetni, összevonják.²⁸¹ Márciustól – „*helyszüke miatt*”²⁸² – havonta kétszer jelennek meg a kimutatások. A purimi gyűjtés eredményei *Gyermekgyűjtő*

²⁷³ *A Zsidó Nemzeti Alap kiáltványa.* Uo. nov. 14. 5.

²⁷⁴ *Olvasóinkhoz. Zsidó Szemle* 1919. dec. 5. 1.

²⁷⁵ Uo. dec. 26. 18.

²⁷⁶ *A Zsidó Nemzeti Alap kiáltványa.* Uo. 1920. jan. 9. 18.

²⁷⁷ *A Zsidó Nemzeti Alap bevétele 1919. évben községek szerint részletezve.* Uo. jan. 23. 18-19.

²⁷⁸ Uo. júl. 23. 14-15.

²⁷⁹ *A Magyarországi Cionista Szervezet Soproni Csoportja.* Uo. aug. 6. 11-12.

²⁸⁰ Uo. márc. 19. 16-18. két és fél hasáb csak a kertek kimutatása.

²⁸¹ Uo. ápr. 30. 18. Jún. 15-től 30 koronára emelkedik egy olajfa ültetése. Ld.: Uo. jún. 11. 14.

²⁸² Uo. febr. 20. 19.

könyvecske cím alatt olvashatók.²⁸³ A magyarországi iroda felhívásokat is intéz a bizalmi tisztekhez, különös tekintettel az önmegadóztatás és használt levélbélyegek gyűjtésének népszerűsítésére.²⁸⁴ Más alkalommal kb. 100 persely elhelyezésére vár javaslatokat és jelentkezéseket.²⁸⁵ Májusban a San Remó-i konferencia eredményeit üdvözölve országos gyűjtést kezdeményez *San Remo-kertváros* felépítésére Erec-Jiszraelben.²⁸⁶ A következő számban már láthatók az első felajánlások, egyesületek és kerületi csoportok részéről,²⁸⁷ a továbbiakban pedig az olajfaadományok között első helyen *San Remo-kertváros* szerepel.

Nemzetközi szinten ugyancsak májusban jelenik meg Ussischkin kiáltványa, melyben fokozott adományokat kér a nemzeti alap javára újabb földvásárlásokhoz, mert „*a termő földnek mindössze 2 százaléka van a birtokunkban.*”²⁸⁸ Az újság részletesen beszámol a londoni cionista világkonferenciáról, majd egy későbbi számban külön foglalkozik a konferencia határozataival,²⁸⁹ azon belül pedig a nemzeti alap földpolitikáját érintő kérdésekkel is. Eszerint a Zsidó Nemzeti Alap legfontosabb feladata a földvásárlás – mellyel küzd a földspekuláció ellen és védi a zsidó munkát –, valamint a földek megművelésre alkalmassá tétele, elsősorban fatelepítéssel és hitelek nyújtásával. Októberben a Cionista Világszövetség a Keren Hajeszod megalapítását jelenti be kiáltványban, melynek célja a bevándorlást és letelepedést segítő gazdasági, szociális és kulturális fejlődés előmozdítása.²⁹⁰

Újév előtt ebben az évben is megjelent a magyarországi iroda felhívása az üdvözlők megváltására, melyet néhány számmal később az üdvözlők névsora is követ.²⁹¹ A lap hírei között olvasható beszámoló a dr. Dömény Lajos halálának 6. évfordulóján tartott emlékünnepeyről, melyet a cserkészek szerveztek és „*melyen megjelentek a cserkészek százain kívül a megdicsőült hozzátartozói, jóbarátai és tisztelői is.*”²⁹² Egy évvel később személyes hangú cikk mutatja be Döményt, a cserkészt, egyben felhívja az olvasók és a cserkészcsoportok figyelmét alakjának elhalványodására, lassan elfelejtésére. Idézi szavait, melyet gyermekként maga a cikkíró is sokszor

---

²⁸³ Uo. febr. 27. 19; márc. 19. 18-19; ápr. 2. 22-23; 16. 21; ápr. 30. 18.

²⁸⁴ Uo. márc. 26. 8.

²⁸⁵ Uo. ápr. 16. 20.

²⁸⁶ Uo. máj. 7. 16.

²⁸⁷ Uo. máj. 14. 14.

²⁸⁸ *Ussischkin kiáltványa*. Uo. máj. 28. 9.

²⁸⁹ *A londoni cionista világkonferencia*. Uo. aug. 6. 2-4. és *A londoni konferencia határozatai*. Uo. aug. 27. 2-4.

²⁹⁰ *A Cionista Világ Szervezet kiáltványa*. Uo. okt. 8. 1-2. Keren Hajeszod (KH): zsidó országépítő alap.

²⁹¹ *Zsidó Szemle* 1920. aug. 20. 9. és szept. 10. 21-22.

²⁹² *Dömény Lajos emlékünnepe*. Uo. szept. 10. 15.

hallott: „Édes jó fiam! Légy igazi cserkész, igazi magyar cserkész fiu! A te zsidóságod legyen a mi földanyánk hűséges szolgája, légy igaz, becsületes és szeresd hazádat és népedet!”²⁹³ Egészen más jellegű híradás olvasható visszatérve 1920-ra, Debrecenből. A helyi cionisták és hitközségi tagok beadvánnyal fordultak a hitközséghez, melyben engedélyt kértek a Tóra előtti adományok nemzeti alapra való felajánlására. A kérelmet a hitközség elutasította, méghozzá azzal az indokkal, hogy a Zsidó Nemzeti Alap „sem jótékonyági, sem kulturális célt nem szolgál, hanem a debreceni zsidóság felfogásától teljesen távol eső cionista mozgalom megerősítésére törekszik.”²⁹⁴

A következő évben is folytatódtak a gyűjtések. A rendszeres kimutatások havonta általában két alkalommal jelentek meg a lapban, nem mindig külön oldalon kezdve, gyakran tömörítve. Februártól már 50 K egy fa ültetésének az ára,²⁹⁵ ezt a továbbiakban folyamatosan feltüntetik a rövid tájékoztató szövegben. Továbbra is népszerű a gyermekek purimi gyűjtése,²⁹⁶ a perselyek és általános adományok mellett folyamatos az olajfaültetés is. Az iroda kiemel személyes példákat, így Szántó Dezsőt, a „Gileád szivarkahüvely készítőjét”, aki jövedelmének 5%-át ajánlotta fel a nemzeti alapnak.²⁹⁷

Májusban beszámoló olvasható a nemzeti alap direktóriumának hágai üléséről, ahol határozatok születtek újabb földterületek vásárlásáról. Megfogalmazták továbbá a központi iroda Jeruzsálembé történő áthelyezéséről és az ehhez szükséges épület terveiről szóló javaslatot, melyet a világkongresszus elé terjesztenek.²⁹⁸ Szinte egy teljes számra kiterjed a XIV. országos értekezlet beszámolója, melynek során a Keren Hajeszodról szóló megbeszélést a Zsidó Nemzeti Alap éves jelentése követi.²⁹⁹ Dr. Krausz Miksa³⁰⁰ szólt a magyarországi gyűjtések eredményeinek növekedéséről, amely az infláció miatt sajnos mégis kevesebbet mutatott. Kiemelte a Pesti Izraelita Hitközség engedélyét a Tóra előtti adományok felajánlására a nemzeti alap javára, egyben kéri a vidéki hitközségeket is ennek engedélyezésére. Javasolja, hogy az önadóztatást tegyék kötelezővé és – csatlakozva a központi határozati javaslatához – helyesnek látja a központi iroda székhelyének

---

²⁹³ *Pálvölgyi emlék.* Uo. 1921. szept. 9. 10.

²⁹⁴ *Mi a Zsidó Nemzeti Alap?* Uo. 1920. okt. 22. 6.

²⁹⁵ 1. megjelenés: 1921. febr. 4. 14.

²⁹⁶ Kimutatások: Uo. ápr. 1. 15; ápr. 15. 15; ápr. 29. 14-15; máj. 13. 15.

²⁹⁷ Uo. ápr. 15. 13.

²⁹⁸ *A Zsidó Nemzeti Alapról.* Uo. máj. 20. 4-5.

²⁹⁹ Uo. júl. 8. 5-19. Zs. N. A. jelentés: 16. o, új vezetőség: 19. o. határozatok: júl. 15. 4.

³⁰⁰ 1918-as jelentésében dr. Jordán Viktor kiemelte dr. Krausz Miksát, mint vezetőt. Ld. jelen dolgozat IV.3.4. Tevékenység és beszámoló a háború utolsó évében c. fejezetét. Nem találtam azonban olyan forrást, mely alapján állítható lenne, hogy 1921-es lemondásáig megszakítás nélkül ő lett volna a nemzeti alap magyarországi vezetője.

Jeruzsálembé való áthelyezését. A templomi adományok és az önmegadóztatás fontossága tehát a kezdeti éveket követően ismét felszínre kerül, majd ezután szinte minden évben folyamatosan küzd a magyarországi iroda ennek a két adományozási formának a széles körű bevezetéséért. Dr. Krausz Miksa a beszámolót követően külföldre távozása miatt bejelenti lemondását, utódjául pedig dr. Izsák Edét nevezi ki az értekezlet.

Az előző évhez hasonlóan 1921-ben is megjelent az első félév adományainak részletes, városokra és adományágakra lebontott kimutatása.³⁰¹ A Karlsbadban megrendezett XII. Cionista Kongresszusról is részletesen tudósít a lap, benne a nemzeti alap beszámolójával.³⁰² Dr. Otto Warburg jelentésében kiemeli a bevételek megsokszorozódását, az Emek Jezréel-i földvásárlásokat és a Herzl-erdő egy részének elpusztulását a háború során, majd javaslatot tesz a központi iroda Hágából Jeruzsálembé költöztetésére. A következő számban külön cikk található a nemzeti alap tevékenységéről a háborúban és azután, földvásárlásokról és a letelepedések előkészítéséről.³⁰³ Egy másik cikkben a KKL azon javaslata olvasható, mely szerint a különböző országokból alijázók csoportosan telepedjenek le és az adott ország segítsen a föld megvásárlásában, illetve előkészítésében.³⁰⁴ Szintén decemberben a magyarországi iroda hanuka ünnepén fokozott munkára szólítja fel bizalmi tisztjeit, valamint tájékoztatja őket új, díszes adománykönyv megjelenéséről.³⁰⁵

---

³⁰¹ *Zsidó Szemle* 1921. júl. 29. 14-15.

³⁰² *Jelentés a zsidó nemzeti alapról.* Uo. szept. 23. 2.

³⁰³ *A Zsidó Nemzeti Alap tevékenysége.* Uo. szept. 30. 9.

³⁰⁴ *Az épülő Palesztina.* Uo. dec. 16. 16.

³⁰⁵ Aláírás: „*A Keren Kajemet irodája*” Uo. dec. 23. 14.

5. Dr. Izsák Ede vezetése

5. 1. KKL-tevékenység 1922 és 1924 között

1922-ben a Keren Kajemet magyarországi közleményei a gyermekek hanukai gyűjtésének sikerével, a „*kicsinyek buzgólkodása*” bemutatásával kezdődnek.³⁰⁶ A gyűjtőkönyvecskéket névre szólóan kapták meg a gyermekek, a 200 K fölötti eredményeket pedig jelvénnel jutalmazták. A gyűjtések megjelentek a kimutatásban is, első alkalommal egyedül héber betűs címmel.³⁰⁷

A központi iroda intézkedése megváltoztatta az adományok határidejét, aranykönyvi bevezetés és olajfaültetés esetén már nem két, hanem csupán egy év alatt szükséges teljesíteni az előírt befizetést. A hír mellett az előző évi adományok nemzetközi kimutatása is megtalálható, mely szerint Magyarország a lista végén szerepel. „*Ennek az az oka, hogy a magyarországi zsidóság még mindig nem jutott annak a tudatára, hogy Palesztina felépítése nem cionista, hanem egyetemes zsidó feladat és hogy a cionizmus esetleges kudarca az egész zsidóság kudarca és szégyene lesz.*”³⁰⁸ A bevételek részletezése azt mutatja, hogy bár a gyűjtésekben 53 ország vett részt, az éves végösszeg kevesebb mint az előző években volt. Ennek egyik oka lehet a több országot is folyamatosan érintő nagyarányú infláció. A központi iroda jelentése tartalmazza a földvásárlások számszerűsítését is, melyekkel együtt a KKL-földek 75.000 dunamra emelkedtek. Ezt követően a nemzeti alap fennállásának 20. jubileumára hívja fel a cionisták figyelmét.³⁰⁹ Egy másik cikk a földvásárlásokkal foglalkozik, kiemelve az újonnan megvásárolt területeket Jeruzsálem, illetve Jaffa mellett.³¹⁰

A lapban az adományok folyamatos kimutatása továbbra is kb. kéthetente jelenik meg. A címek nincsenek kiemelve, sorkihagyás sem látható, csak a nevek és összegek felsorolása sűrűn teleírt hasábkokban. Márciustól egy fa ára már 100 K.³¹¹ A magyarországi iroda ismét megjelenteti az éves, városok szerinti kimutatást, azonban itt táblázat és a különböző adományágak megnevezése nélkül, az általános adományokhoz hasonlóan csak az adott város és a végösszeg

---

³⁰⁶ *Gyermekek gyűjtenek a Keren Kajemetre. Zsidó Szemle* 1922. jan. 13. 8.

³⁰⁷ קרן קימת לישראל Uo. febr. 17. 15-16; febr. 24. 16.

³⁰⁸ *Keren Kajemeth Lejiszroel.* Uo. jan. 27. 15.

³⁰⁹ 328 millió. Uo. febr. 24. 11-12.

³¹⁰ *A Zsidó Nemzeti Alap földvásárlásai.* Uo. máj. 19. 9-10.

³¹¹ Uo. márc. 3. 15.

szerepel felsorolásszerűen.³¹² Hasonló az év első feléről készült kimutatás, csupán a városok listája rövidebb.³¹³ A KKL 20 éves jubileuma alkalmából cikksorozat indul a lapban, azonban az első rész folytatás nélkül marad. Ez a cikk ismerteti az alap megalakulását és kezdeti történetét. Első mondata jól mutatja az alapítvány névváltozását a magyar nyelvben, mely tulajdonképpen annyit jelent, hogy a magyar fordítás mellett már a héber nevet is használják: „*A Keren Kajemeth Lejiszroel, amely régi nevén, mint Zsidó Nemzeti Alap vált az egész világon ismeretessé és a legjobb értelemben népszerűvé, az egész zsidó nép szolgálatában áll.*”³¹⁴

A kimutatásokban egye gyakrabban jelennek meg a templomi adományok, Sávuot után pedig a *Hirek* rovatba is bekerül egy lista a Rumbach utcai zsinagógából.³¹⁵ A templomi felajánlásokhoz kapcsolódik egy – a lapban évekkel később megjelent – levelezés, melyben nyomon követhető a magyarországi iroda Pesti Izraelita Hitközség elé terjesztett kérelme, az arra érkezett pozitív válasszal dr. Lederer Sándor elnök aláírásával. Erre reagált levelében Ussischkin, melyben köszönetet mond a támogatásért, a következő kezdettel: „*Budapesti bizottságunk vezetője, dr. Izsák Ede úr jelentéséből értesülünk, hogy Ön a KKL iránt élénk és tevékeny érdeklődéssel viseltetik.*”³¹⁶ Szeptemberben megjelenik a központi iroda tájékoztatása, miszerint Hágából Jeruzsálembe kerül át a székhely és októbertől már ott fog működni a KKL központi irodája. Egyben köszönetet mondanak a *Zsidó Szemle* szerkesztőségének a zsidóság érdekében küzdő munkájáért, „*és az odaadó szeretetért, amellyel a Keren Kajemeth Lejiszroelért, a zsidóság eme legnagyobb szerű intézménye iránt tanusítottak és áldoztak.*”³¹⁷ A központi iroda Jeruzsálembe költözéséről a *Múlt és Jövő* is hírt adott.³¹⁸ A magyarországi iroda felhívása olvasható a nagyünnepek előtt, melyben arra kéri a „*Zs. N. A. barátait*”³¹⁹, hogy ajánljanak fel minél többen templomi adományt. Az adományok kimutatásai megjelennek a következő számokban, az újévi üdvözetek megváltásával együtt.³²⁰ A 20 éves KKL több alkalommal hirdetésben is feltűnik az alapítás évével, valamint adakozásból összegyűlt vagyonával.³²¹ A decemberi országos értekezlet

³¹² Uo. márc. 24. 16.

³¹³ Uo. júl. 14. 13.

³¹⁴ *A Zsidó Nemzeti Alap 20 éves jubileuma.* Uo. ápr. 7. 11-12.

³¹⁵ *Templomi adományok a Keren Kajemetre.* Uo. jún. 23. 13.

³¹⁶ A levelek 1920 és 1921-es keltezésűek. Uo. 1926. márc. 1. 5.

³¹⁷ *A Zsidó Nemzeti Alap Palesztinába teszi át székhelyét.* Uo. 1922. szept. 8. 3.

³¹⁸ *Múlt és Jövő* 1922. szept. 1. 13.

³¹⁹ *Felhívás a Zs. N. A. barátaihoz.* *Zsidó Szemle* 1922. szept. 15. 10.

³²⁰ Uo. szept. 22. 15; okt. 22. 9. Az újévi üdvözetek összesített kimutatását ld. az utóbbiban.

³²¹ 1. megjelenés: Uo. okt. 13. 5.

beszámolójában dr. Izsák Ede nemzetialap-jelentése is olvasható. A magyarországi iroda vezetője kifejti, hogy világszerte csökkennek az adományok, „*amit ő annak tulajdonit, hogy a zsidóságban most már az a felfogás uralkodik, hogy a mandátum ratifikálása után az ilyen kicsinyes adományok feleslegessé váltak, hogy most már egyszerre fog Palesztina felépülni.*”³²² Természetesen a csökkenő adományokat a világméretű infláció és válság is generálja. Azonban az ókorban is elhúzódó honfoglalásra hivatkozva véleménye szerint fokozni kell a munkát. Indítványozza, hogy vidéken is alakuljanak nemzetialap-bizottságok, továbbá országszerte vezessék be a rendszeres templomi felajánlásokat. Javasolja, hogy alapítsanak magyar zsidó gyarmatot Palesztinában, remélve, hogy ez nagyobb összefogást fog eredményezni.

A *Zsidó Szemle* 1923-as évfolyamából a nyári és a decemberi számok sajnos nem álltak rendelkezésemre. Bár továbbra is hetilapként jelent meg, gyakori, hogy a KKL-kimutatások csak havonta egy számban találhatók. November elején a címlapon olvasható, hogy a lap a továbbiakban havonta csak egyszer fog megjelenni.³²³ A kimutatások alapján folytatódnak az olajfáültetések a különböző kertekbe és ligetekbe, bár áprilistól újra emelkednek az árak, egy fa már 200 K-ba kerül,³²⁴ majd a szeptemberi kimutatásban 500 K lesz.³²⁵ Folyamatos a perselygyűjtés, az általános adomány, valamint egyre gyakoribb a templomi adomány is. Ismét megjelennek a gyermekek hanukai és purimi gyűjtéseinek kimutatásai.³²⁶

A jeruzsálemi központi iroda éves jelentésében először az országokra lebontott kimutatás olvasható.³²⁷ Ezt követően a direktórium közli, hogy a munka folytatására és megerősítésére megbízottakat küld különböző országokba, sőt beszámol az első sikerekről is Bombayban, Szalonikiben és Prágában. Méltatja az agitációs eszközként készített *Az új Palesztina* c. filmet, melyet Hágában vetítettek először. Külön cikk foglalkozik az amerikai KKL-gyűjtésekkel, kiemelve a templomi helyek adóját a nagyünnepeken, a hanukai városi gyűjtéseket, a virágnapot, valamint az életbiztosításokat.³²⁸ Év végén a lap közli Ussischkin jelentését, melyben a politikai és

---

³²² *Jelentés a mult évi működésről.* Uo. dec. 22. 3.

³²³ Uo. 1923. nov. 2. 1. Az év során az egyes lapszámok ára folyamatos emelkedést mutat, november végére eléri a 600 K-t. Ld.: Uo. nov. 30. 12.

³²⁴ Uo. ápr. 13. 11.

³²⁵ Uo. szept. 14. 8. Ekkor az aranykönyvi bevezetés 5.000 K-ra, egy dunam földadomány pedig 10.000 K-ra emelkedik.

³²⁶ Uo. febr. 9. 10; febr. 23. 11. Purimi: Uo. ápr. 13. 12.

³²⁷ *A Zsidó Nemzeti Alap.* Uo. febr. 16. 5-6.

³²⁸ *Hogy dolgozik Amerika Erecz Jisraelért?* Uo. ápr. 20. 5-6.

pénzügyi helyzet rövid bemutatása után kiemeli a KKL földvásárlásait és telepítési munkáit.³²⁹ A magyarországi iroda felhívja a figyelmet a *Múlt és Jövő* KKL-számára, melyben az alapítvány tevékenységének bemutatása mellett útleírásokat, egyetemi kiadványokat közölnek, továbbá bemutatják a kolóniák életét is sok képpel és művészi reprodukcióval.³³⁰

A *Múlt és Jövő* decemberi számának témáját az első oldalon jelzi a „*Keren Kajemeth-szám*” felirat,³³¹ magyarázata pedig a végén olvasható: „*Jeruzsálemből érkezett megtisztelő felhívásnak készséggel eleget téve, ezt a számunkat a Keren Kajemeth l’Jiszraelnek, a szentföldi zsidó telepes-munka ismertetésének szenteltük.*”³³² A szerkesztőség reméli, hogy a jelenlegi szám megjelenésével új adományozókat is tud szerezni a KKL-nek, vállalva a felajánlások közvetítését. Cikkei sokszínűek, megjelenik Churchill írása a zsidó telepesekről, Lloyd George az antiszemizmusról, úti élmények, Galilea bemutatása, történetek telepesekről és a hősi halottakról, cikk a jeruzsálemi egyetem kiadványairól, külön írás Schapira professzorról, a KKL megálmodójáról, de helyt kap egy hosszú elemzés is az ókori Izrael és a galut kapcsolatáról. A cikkek között versek és Erec Jiszrael-i, illetve a KKL-lel kapcsolatos képek láthatók – pl. az aranykönyv, vagy a Széfer Haazkarot, a halottak emlékkönyve. A KKL tevékenységéről és elért eredményeiről dr. Izsák Ede, a magyarországi iroda vezetőjének hosszú cikke olvasható.³³³ Bevezetéképpen megmagyarázza a mezőgazdasági munka elsődleges szerepét Erec Jiszraelben és megnevezi a gyarmatosítókat – egyrészt a föld megvásárolóit, másrészt pedig megművelőit. Felsorolja a különböző adományágakat, amelyeken keresztül mindenkinek lehetősége nyílik bekapcsolódni a munkába, kifejezve abbéli reményét, hogy miután az egész magyar zsidóság megismeri a KKL munkáját, a támogatás mértéke számottevően gyarapodni fog. A KKL tevékenységére áttérve kifejti, hogy a háború alatt elsősorban megőrzés volt a feladata, azóta viszont igazán azzal foglalkozhat, melyre alapították: földvásárlással. Felsorolja a legújabban vásárolt területeket, kiemelve Emek Jezréelt, ahol a mocsarak lecsapolását is elvégezte, termékeny földet biztosítva ezzel a mezőgazdasági munkák elkezdéséhez. Kitér a különböző ágazatokra, pl. szántóföld, szőlő, zöldséges, tejgazdaság. Név szerint is említi a Tschlenow-kolónia létrehozását Jadjur területén, valamint Haifán – szintén Tschlenow nevére – új városnegyed építését, továbbá

---

³²⁹ *Munka Palesztinában*. Uo. nov. 2. 2-3.

³³⁰ *A Múlt és Jövő* „*Keren-Kajemeth*” száma. Uo. nov. 30. 10.

³³¹ *Múlt és Jövő* 1923. dec. 331-368.

³³² Uo. 367-368.

³³³ Uo. 345-350.

szól a jemeni házakról, melyeket Rison Lecionban, Chederában és Petach Tikvában épített a KKL. Külön foglalkozik az erdősítéssel, kiemelve a Herzl-erdőt, mely nem összefüggő terület, hanem különálló telepek összessége. A háború alatt a kb. 100.000 olajfának a fele tönkrement, ezek helyett leginkább eukaliptuszt ültetnek, mert ez a fajta kisebb igényű és alkalmas a mocsarak kiszárítására is. Összegezve megállapítja, hogy az alapítványnak kb. 100.000 dunam mezőgazdasági és 1 millió négyzetöl városi birtoka van.

Az 1924-ben havonta megjelenő *Zsidó Szemlé*ben a nemzeti alap kimutatásai a rövid hírek között található címek kiemelése nélkül, felsorolásszerűen. A listák nem hosszúak, a felajánlott összegek – az infláció miatt – egyre magasabbak.³³⁴ Augusztusban ismét megemlékeznek dr. Dömény Lajosról, halálának immár 10. évfordulóján.³³⁵ Az újévi gratuláció megváltásai újra kiemelt felsorolásban, két hasábian olvashatók.³³⁶ A *Múlt és Jövő* októberi száma Patai József „szentföldi útleírásának hatására”³³⁷ levelek érkezéséről számol be, melyekben komoly összegeket ajánlottak fel a KKL javára. Ugyanekkor a szegedi zsinagógában engedélyezték a templomi adományokat a nemzeti alap javára.

Mindemellett a *Zsidó Szemle* folyamatosan közli a nemzetközi híreket. Hosszú cikk olvasható a palesztinai főkormányzó, Sir Herbert Samuel látogatásáról a KKL jeruzsálemi központi irodájában.³³⁸ A megbeszélésen Ussischkin szólt a földvásárlásokról és a betelepítésről, majd bejelentette, hogy a KKL harmadik aranykönyvének első bevezetése a főkormányzó neve lesz, megörökítve ezzel a mostani látogatás jelentőségét is. Az új aranykönyv ünnepélyes avatásáról 1925 végén számol be a lap, idézve az avatóbeszédekből is.³³⁹ Sir Herbert Samuel neve mellett másodikként Lord Balfour szerepel, Erec Jiszrael-i utazásának emlékére. Az ünnepségen bemutatták a KKL legújabb propaganda eszközeit is, köztük brosúrákat, gyermekjátékokat és gramofonlemezeket. Visszatérve az előző évre, külön cikk mutatja be Ussischkin életét és tevékenységeit a KKL népszerűsítésére szervezett európai körútja alkalmával, megemlítve az eddigi állomásokat, ahol szép gyűjtési eredményeket is elért: Athénben, Szalonikiben, Szófiában, Bukarestben, Csernovicban és Bécsben.³⁴⁰ Dr. E. Zweig, a jeruzsálemi központi iroda igazgatója

---

³³⁴ Az egyes lapszám ára 3000 K.

³³⁵ *Wolffsohn Dávid – Dömény Lajos. Zsidó Szemle* 1924. aug. 29. 10.

³³⁶ Uo. szept. 26. 13.

³³⁷ A „Keren Kajemet” javára. *Múlt és Jövő* 1924. okt. 319.

³³⁸ *A palesztinai főkormányzó látogatása a Zsidó Nemzeti Alap központi irodájában. Zsidó Szemle* 1924. ápr. 4. 7.

³³⁹ *Aranykönyvavatás Jeruzsálemben. Uo.* 1925. dec. 15. 10-11.

³⁴⁰ *M. M. Ussischkin. Uo.* 1924. júl. 4. 7-8.

írásában bemutatja az újabb földvásárlásokat és a művelésükre előkészítő munkát Emek Jezreelben.³⁴¹ Számításai alapján legalább 400 család megélhetését biztosítják ezzel, a KKL tulajdonában lévő földterület pedig már 150.000 dunamra emelkedett. A lap továbbá közli egy KKL agitációs plakát pályázati hirdetését, amelyben azt kérik, hogy a pályaműveket Berlinbe küldjék.³⁴²

A sajtóban megjelent cikkek, hírek és kimutatások alapján ezekben az években a gyűjtéseket újra próbálták az egész országra kiterjeszteni, melynek fontos mozzanata volt a templomi adományok népszerűsítése, amely együtt járt a különböző hitközségekkel való kapcsolatfelvétellel, a gyűjtések engedélyeztetésével. Nagy súlyt fektettek arra, hogy szélesebb közönséggel megismertessék a KKL palesztinai munkáját, ezért is jelent meg egyre több olyan cikk, amely a KKL nemzetközi gyűjtéseit, az alapítókat és vezetőket, vagy éppen az aktuális palesztinai földvásárlásokat és tevékenységeket mutatta be. A magyar zsidó gyarmat alapításának gondolata is azt célozta, hogy a zsidóság azon rétegei is csatlakozzanak a nemzeti alap gyűjtéseikhez, akik eddig kívül maradtak. Érdekes, hogy ehhez hasonló elképzeléssel több mint 10 évvel később a Pesti Izraelita Hitközség külön egyesületet hívott életre a palesztinai magyar zsidók segélyezésére; de hiába az évtizednyi különbség, egyik kezdeményezés sem járt sikerrel.³⁴³ Mindent összevetve és a legnagyobb igyekezet ellenére tehát ebben az időszakban csökkenő tendenciát mutattak a KKL bevételei, a jeruzsálemi központi iroda megbízásából pedig Magyarországra is küldött érkezett, hogy segítsen a szervezési és gyűjtési munkákban.

5. 2. Székely Béla küldött tevékenysége

5. 2. 1. Agitáció és Palesztina-munka 1925-ben

A *Zsidó Szemle* 1925-ös évfolyama havi két alkalommal jelent meg. Folytatva a nemzetközi híradásokat, a második januári számban részletes kimutatás és elemzés olvasható a KKL előző két éves munkájáról.³⁴⁴ A KKL legfőbb tevékenysége, melyre megalapították és melyben a két év során komoly előrelépést mutatott, a földszerzés. Ahhoz, hogy egyre több földet vásárolhasson,

---

³⁴¹ *Előre, Emek Jezreelben*. Uo. szept. 26. 5-6.

³⁴² *A Nemzeti Alap pályázata agitációs plakátra*. Uo. nov. 28. 19.

³⁴³ 1937-ben alapították a Magyar Izraeliták Szentföldi- és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesületét. Bővebben ld. jelen dolgozat IV.7.13. Országos értekezletek 1937-ben c. fejezetét.

³⁴⁴ *Mit végzett a Zsidó Nemzeti Alap az utolsó két évben Palesztinában? Zsidó Szemle* 1925. jan. 15. 10-11.

néhány más tevékenységét megszüntette, pl. bizonyos épületeket, illetve faültetvényeket a megművelők tulajdonába adta, továbbá a feljavító és előkészítő munkálatok egy részét a Keren Hajezod vette át. Így valósulhatott meg, hogy a KKL két év alatt majdnem megduplázta a földterületét, amely 78.000 dunamról 150.000-re emelkedett. A Jeruzsálemi Héber Egyetem megnyitása alkalmából 20 oldalas ünnepi szám jelent meg, mely az utolsó néhány oldal kivételével teljes egészében Erec Jiszraellel foglalkozik.³⁴⁵ Központi helyet kap természetesen az egyetem megnyitója az előkészítő munkálatokkal, a meghívóval, a különböző üdvözlésekkel és magának az ünnepi eseménynek a leírásával. Újabb cikk olvasható itt a KKL földvásárlásairól is, kiemelve a legújabb területeket Judeában és Emek Jezréelben, melyekkel együtt 200.000 dunamra gyarapodott a KKL földbirtoka. A berlini cikkíró fontosnak tartja megjegyezni, hogy a földszerzések „*alapvető jelentőséggel bírnak*”,³⁴⁶ ezért minden erről szóló híradásnak egyre nagyobb örömet kell okoznia. Ehhez kapcsolódik a következő oldalon a felhívás a „*világ zsidó íróihoz, tudósaihoz és művészeihez.*”³⁴⁷ A Kirjat Anavimban tartott kongresszuson az aláíró tudósok és művészek összefogást kérnek, hogy ők is hozzájáruljanak a KKL földvásárlásaihoz: „*adjon mindegyikünk a tehetsége szerint: költeményt vagy prózát, cikket vagy vázlatot, festményt vagy rajzot, zenét vagy művészi előadást – mindenki a magáét!*”³⁴⁸ A felhívást kicsit más fordításban a *Múlt és Jövő* áprilisi száma is közölte, a lap alján külön felirattal: „*A Múlt és Jövő e felhívás folytán (ápr.) 12-én kultúrestélyt rendez a Fővárosi Vigadó nagytermében.*”³⁴⁹ A felkérést Jászai Mari is szívesen fogadta: „*A művészet univerzális. A jeruzsálemi művészek felhívása minden művészhez szól.*”³⁵⁰ A *Zsidó Szemle* következő számában Mordechai Avi-Shaul írása olvasható, melyben magyarázza a felhívást, a „*zsidó művész és író napja*” meghirdetését.³⁵¹ Véleménye szerint a KKL az országépítéssel a Biblia tanítását valósítja meg, ezért ez minden zsidó belső ügye. „*Talán kicsi*

³⁴⁵ *Ünnepi szám a jeruzsálemi egyetem megnyitása alkalmából.* Uo. ápr. 1.

³⁴⁶ *A Keren Kayemeth újabb földvásárlásai.* Uo. 12.

³⁴⁷ *A világ zsidó íróihoz, tudósaihoz és művészeihez.* Uo. 13.

³⁴⁸ Uo.

³⁴⁹ *A palesztinai írók, tudósok és művészek felhívása. Múlt és Jövő* 1925. ápr. 147.

³⁵⁰ *Beszélgetés Jászai Marival.* Uo. 154. Jászai Mari halálakor a *Zsidó Szemle* és a *Múlt és Jövő* is megemlékezik róla. Patai József visszaemlékezései között említi, hogy ünnepélyesen átadta neki a nevére szóló olajfaliget KKL jeruzsálemi oklevelét. Ld.: *Jászai Mari emléke a Múlt és Jövő kultúrestélyjén.* Uo. 1926. nov. 374-375.

³⁵¹ *Zsidó szellem – zsidó országépítés. Zsidó Szemle* 1925. ápr. 15. 11. Szintén az ő tollából olvasható a *Múlt és Jövő* decemberi számában (376-378.) egy beszélgetés Guttman Mihály professzorral, aki egy szemeszteren keresztül előadott a Héber Egyetemen. Jeruzsálemből való távozása előtt felhívta a figyelmet a KKL és kiemelten is a kvucák támogatására, az egész világ zsidósága összefogásának fontosságára.

dolog ez? Élő organizmus! Hus és vér! Föld és Szellem! Talaj, zsidó humusz, megváltott anyaföld – s megszabadított zsidóság, láncából kitépett héber ősszellem!... ”³⁵²

A KKL magyarországi bevételeinek kimutatásai ebben az évben is tömörítve, felsorolásszerűen jelennek meg. Néhány esetben látható olajfaültetésre, templomi adományra, perselygyűjtésre vonatkozó felirat, de általában csak név és az adomány összege szerepel a listákban. A magyarországi iroda Ros Hasana közeledtével országos gyűjtőakciót szervezett, melynek felhívása a lapban is megjelent.³⁵³ Egy következő szám pedig egy egész oldalnyi név- és adománylistával számol be az akció sikeréről, amely az év leghosszabb kimutatása.³⁵⁴ Az ezt követő utolsó három kimutatás ismét rendezetten, adományágak, illetve városok kiemelésével jelenik meg.³⁵⁵ A *Múlt és Jövő* augusztusi számában rövid beszámoló olvasható az „*Uj palesztinai film*” budapesti bemutatójáról.³⁵⁶ Patai József bevezető beszéde után következett a vetítés, melyben a kolonizációs munka mellett az egyetem ünnepélyes felavatását is bemutatták. A *Zsidó Szemle* szeptemberi számában pedig négy oldalon keresztül palesztinai képeket közölt.³⁵⁷ Mint minden évben, a lap most is tudósított az augusztusi Herzl-ünnepélyekről, köztük a *Zsidó Szemle* ünnepségéről, melyen „*az emlékbeszéd megtartására Székely Béla író, a K. K. palesztinai irodájának kiküldöttjét*” kérték fel.³⁵⁸ A központ megbízottját a lap itt említi először, a beszámoló szerint az Erec Jisraelből nemrég érkezett Székely Béla beszédében megelevenedett az ottani munka és fejlődés, melynek Herzl volt a megindítója.

Székely Béla kb. két évig tevékenykedett Magyarországon, bár van olyan dokumentum, amely szerint 1930-ban is itt tartózkodott³⁵⁹ – valószínű azonban, hogy ittléte nem volt folyamatos. Küldetésének célja az volt, hogy megszervezze az országban a Palesztina-munkát és kiépítse a KKL magyarországi irodájának szervezetét. A Herzl-ünnepély után egy hónappal ismét feltűnik Székely Béla neve. A lap kétoldalas interjú közöl vele, melyet válaszként szánnak az „*Egyenlőség*

---

³⁵² *Zsidó Szemle* 1925. ápr. 15. 11.

³⁵³ *Zsidó testvérek! Cionisták!* Uo. szept. 15. 18.

³⁵⁴ *A Keren Kajemeth Lejszroel nagy bevételelei.* Uo. nov. 1. 16.

³⁵⁵ Benne komoly listával a szegedi templomi adományokról: Uo. nov. 15. 16; dec. 1. 13-14; dec. 15. 16.

³⁵⁶ *Uj palesztinai film. Múlt és Jövő* 1925. aug. 279.

³⁵⁷ *Zsidó Szemle* 1925. szept. 15. 11-14.

³⁵⁸ *Herzl-ünnepélyek.* Uo. aug. 1. 14.

³⁵⁹ A Pro Palesztina Szövetség 1930-as közgyűlési nyomtatványán mint a KKL szakosztály alelnöke szerepel. Ld.: A221/4. Bővebben ld. jelen dolgozat IV.5.2.5. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége c. fejezetét.

támadásaira.”³⁶⁰ Az *Egyenlőség* a bécsi cionista kongresszusra³⁶¹ reflektálva megjelentette a magyarországi zsidóság vezetőinek – köztük dr. Mezey Ferenc és dr. Lederer Sándor – álláspontját, akik egybehangzóan nyilatkozták, hogy a magyar zsidók Magyarországot tartják hazájuknak és meg fogják akadályozni Magyarországon a cionista agitációt.³⁶² A cikkben több kiemelés is látható – pl. „*A magyar zsidóknak nem lehet két hazájuk.*” „...*ajtot mutatott a cionista agitátornak*”³⁶³ –, melyek mind azt hangsúlyozzák, hogy a magyarországi zsidóság kizárólag vallásfelekezet, minden más vonatkozásban pedig magyar. A palesztinai adományokról az a vélemény rajzolódik ki, miszerint először a magyar zsidóság céljaira kéne áldozni, diákokra, kórházakra, árvaházakra, majd csak ezek után lehetne szó palesztinai felajánlásokról, „*de akkor sem nemzeti alapon, ami ellentmond meggyőződésünknek.*”³⁶⁴

A *Zsidó Szemlé*ben Székely Béla úgy kezdi válaszát, azzal a megbízatással érkezett Magyarországra, hogy a magyar zsidóságot is bekapcsolja a *Palesztina-munkába*. Kijelenti, hogy a KKL nem politizál, hanem újra visszaadja a földet a zsidóságnak. Előrebocsátja, hogy „*én nem ismerem az itteni viszonyokat, már rég elkerültem innen, s így nem ismerhetem az uralkodó, bizonyára speciális erkölcsi felfogásokat és megkötéseket sem.*”³⁶⁵ Ezek után tárgyilagos stílusban kifejti eddigi tevékenységeinek, azon belül is a zsidóság vezetőivel folytatott megbeszéléseinek eredményeit. Ismerteti Székely Ferenc – volt pesti hitközségi elnök³⁶⁶ – ajánlólevelét dr. Lederer Sándorhoz, a hitközség jelenlegi elnökéhez, majd a személyes megbeszélést és megállapodást, miszerint a pesti hitközség Palesztina-bizottságot alakít, melynek feladata elsősorban a KKL támogatása lesz. (Kb. fél évvel később az *Egyenlőség*ben is megjelent két cikk a pesti hitközség Palesztina-bizottságának vonatkozásában, azonban itt már nincs szó a KKL támogatásáról.³⁶⁷) Székely Béla említi Székely Ferenc más újságoknak tett nyilatkozatát, melynek célja az volt, hogy cáfolja az *Egyenlőség*ben megjelenteket. Állítása szerint Mezey Ferenc és Mezei Mór nem nyilatkozott az *Egyenlőség*nek, a szombathelyi hitközség alelnöke pedig levélben tájékoztatta őt arról, hogy a róluk megjelentek nem felelnek meg a valóságnak. Idézi Vázsonyi Vilmos

---

³⁶⁰ *Amire nincs bűnbocsánat. Zsidó Szemle* 1925. szept. 15. 15-17.

³⁶¹ 1925-ben a XIV. cionista kongresszust Bécsben rendezték meg.

³⁶² *Kivándoroljunk-e Palesztinába? Egyenlőség* 1925. aug. 29. 1-2.

³⁶³ Uo. 2.

³⁶⁴ Uo. 1.

³⁶⁵ *Amire nincs bűnbocsánat. Zsidó Szemle* 1925. szept. 15. 15.

³⁶⁶ Székely Ferenc (1858-1934) 1919-21-ig volt a Pesti Izraelita Hitközség elnöke.

³⁶⁷ *A budai hitközség Keren Kajemet-propagandája. Egyenlőség* 1926. ápr. 24. 6. és *Pro Palesztina*. Uo. máj. 15. 3. Bővebben ld. jelen dolgozat IV.5.2.3. Budai körlevél c. fejezetét.

országgyűlési képviselő szavait is: „*Én magyar szellemben nevelkedtem, magyar kultúrán nőttem fel, de a zsidó élet, a zsidó kultúra újjátamadása lelkem minden húrját megrezegteti.*”³⁶⁸ Az *Egyenlőségben* közölt nyilatkozatokat többször is hamisítványnak bélyegzi, záró sorai pedig a következők: „*Roshasana előtt állunk és a bűnbánat napjai következnek. Én ezennel igaz zsidó érzésemben megbocsátok. De mit valaki a zsidóság ellen követ el bűnül, azt a jom-kippuri ima szerint – Isten sem bocsáthatja meg!*”³⁶⁹

Az *Egyenlőségben* megjelent írásra reflektálva Székely Béla minden egyes állítást cáfol. A két sajtóorgánium tehát egymással ellentétes tényeket közöl. Ennyi idő távlatából nem állapítható meg pontosan, hogy mi is történt. A következmények vonatkozásában két dolog azonban biztos: a pesti hitközség nem kapcsolódott be a KKL-munkába, ezzel szemben viszont a kb. egy évvel később, a Palesztina-munka tevékeny támogatására alakult Pro Palesztina Szövetség egyik alapító elnöke Székely Ferenc lett.³⁷⁰

5. 2. 2. *Ussischkin látogatása Budapesten*

A *Zsidó Szemle* december 1-i száma Ussischkin felhívásával kezdődik, melyet a diaszpóra zsidóságához intézett a KKL újabb földvásárlásai érdekében.³⁷¹ A felhívást egyoldalas cikk követi Ussischkin életéről és munkájáról, kiemelve az Emek Jezréel-i földvásárlásokat és a modern telepítő munkát.³⁷² A cikk kitér Ussischkin európai agitációs körútjára is, melynek keretében decemberben „*a cionista felvilágosító és kultúrmunka legrögösebb talajára,*”³⁷³ Budapestre fog érkezni. Az évfolyam utolsó számának jelentős része Ussischkin látogatásával foglalkozik.³⁷⁴ Az előkészítő munkálatoktól a pályaudvaron való ünneplésen keresztül az ünnepélyes beszédig és a másnapi különböző intézményekben tett látogatásokig mindenről beszámol a lap. A *Zsidó Szemle* szerkesztősége által adott banketten hangzottak el az ünnepi köszöntők a magyarországi cionista vezetők részéről, melyek között helyt kapott a Budai Izraelita Hitközség elnöke, Baracs Károly udvari tanácsos köszöntője is. Kis kitérőként fontosnak tartom megjegyezni, hogy a *Múlt és Jövő*

---

³⁶⁸ *Zsidó Szemle* 1925. szept. 15. 16.

³⁶⁹ Uo. 17.

³⁷⁰ Baracs Károly és Kohner Adolf mellett. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, alakuló ülés: 1926. december 18. Bővebben ld. jelen dolgozat IV.5.2.5. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége c. fejezetét.

³⁷¹ *A diaszpóra zsidóságához! Zsidó Szemle* 1925. dec. 1. 1.

³⁷² Uo. 2.

³⁷³ Uo. Az 5. oldalon rövid felhívás olvasható: „*Ussischkin december 3-án érkezik Budapestre! Adakozzatok a Keren Kajemethnek!*”

³⁷⁴ *Ussischkin Budapesten*. Uo. dec. 15. 3-8. Ld. jelen dolgozat függelékének 12. képét.

novemberi számában egy rövid cikk Baracs Károlynak a Budai Izraelita Hitközség Értesítőjében megjelent írását méltatja, melyben az elnök az egész zsidóság – cionizmustól független – összefogását hirdeti a Szentföld felépítésére.³⁷⁵ A *Pro Palesztina* cím ugyancsak figyelemfelkeltő, bár itt még csak a viszonyulást, nem pedig magát a szövetséget jelenti, Baracs Károly egyik alapító elnöke lett az 1926-ban megalakult Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének.³⁷⁶

Visszatérve az ünnepi bankettre, Ussischkin beszédét európai körútjának ismertetésével kezdte, rámutatva arra, hogy bár utazásainak célja köztudomású és szép összegeket gyűjtött össze már eddig is a KKL újabb földvásárlásaira, magyarországi tartózkodása mégsem ezt a célt szolgálja. Tanulmányozni szeretné a magyarországi zsidóságot, hogy megértse, miért van az, hogy egyfelől igazi nagyságokat adott a világnak – kiemelve Herzlt és Nordaut –,³⁷⁷ másfelől viszont az egyetemes zsidó érdekekkel egyáltalán nem foglalkozik – nem kapcsolódott be pl. az oroszországi pogromokat követő segélyakcióba sem. „*Valahogy úgy érzem, mintha Izrael 12-ik törzse veszett volna el a magyarországi zsidóságban. Eljöttem megkeresni azt. Mint orvos jöttem, hogy megállapítsam a betegség okát, aki előbb diagnózist állít fel és csak azután foglalkozik a terápiával, úgy én is előbb keresem, kutatom az okot, mely a magyarországi zsidóságnak az egyetemes zsidóságból való kikapcsolódást eredményezte.*”³⁷⁸ Áttérve a KKL tevékenységére, elmondja, hogy a megvásárolt földterületek elérték az 1 millió dunamot. Beszél egy zsidó népről és egy zsidó országról, melynek felépítésében rendületlenül hisz. „*És ha Herzl azt mondta: 'ha akarjátok, nem mese', úgy én most azt mondom Nektek: még ha nem akarjátok, akkor sem mese.*”³⁷⁹ A Hungária Szállóban rendezett délutáni *sajtó-teára*, valamint a zártkörű bankettre kis, kártya alakú meghívó található dr. Kahan Nison levelezése között.³⁸⁰ Ez is mutatja a nagyszabású készüléteket és ünneplést, mellyel a magyar cionisták a KKL igazgatóját fogadták Budapesten.

Ussischkin látogatásának második napján felkereste a zsidó fiúgimnáziumot, a Rabbiszemináriumot, valamint a Tanítóképzőt. Javaslatára, hogy kérjenek hitközségi támogatást a legjobb tanulók palesztinai ösztöndíjára, Patai József válaszolt: „*nemcsak hitközségi szubvencióra számítani nem lehet, de ha netalán volna is aki saját költségén ki is utazna Palesztinába, úgy*

---

³⁷⁵ „*Pro Palesztina*” *Múlt és Jövő* 1925. nov. 358.

³⁷⁶ Székely Ferenc és Kohner Adolf mellett. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, alakuló ülés: 1926. december 18. Ld. jelen dolgozat függelékének 15. képét.

³⁷⁷ Herzl és Nordau kapcsolatához ld.: KÖBÁNYAI 1993 és HAREL 2009.

³⁷⁸ *Ussischkin beszéde. Zsidó Szemle* 1925. dec. 15. 6.

³⁷⁹ Uo. 7.

³⁸⁰ A128/4.

visszajövelete után nem számíthatna arra, hogy a hitközségnél alkalmazást nyerjen.”³⁸¹ Ussischkin részt vett a szombati liturgián a Rumbach utcai templomban, majd este a Royal Szállóban nagy hatású beszédet tartott a zsidó nő hivatásáról. Ugyanebben a számban már kimutatás is megjelenik az Ussischkin aranykönyvi bevezetésére felajánlott összegekről.³⁸² Ussischkin látogatásától függetlenül, hanuka ünnepéhez kapcsolódva a *Múlt és Jövő* rövid hírei között található a „*Százezer pörgettyű*” című,³⁸³ melyben képpel illusztrálva tájékoztatják az olvasókat az új tervezésű trenderliről. A játékot a KKL jeruzsálemi főirodája küldi azoknak a gyerekeknek, akik részt vesznek a hanukai gyűjtésben. Jövőre rendelni is lehet majd, melyhez a cikk az új, héber betűs dominót is ajánlja.

Ussischkin látogatásának és Székely Béla tevékenységének hatása tükröződik a *Zsidó Szemle* 1926-os évfolyamában. A lap továbbra is havonta kétszer, a magyarországi iroda kimutatásai pedig havonta egyszer jelennek meg, de az előző évekhez képest sokkal több a KKL munkájával, agitációival foglalkozó cikk. A magyarországi iroda kimutatásai ebben az évben külön címekkel ellátva, gyakran kiemelésekkel kezdődnek, *jó munka és legjobb persely* szöveg alatt.³⁸⁴ Többször olvasható rövid felhívás,³⁸⁵ illetve rövid hírek a vidéki KKL tevékenységeiről.³⁸⁶ Januárban megjelenik Avi-Shaul interjúja Ussischkinnel.³⁸⁷ Ussischkin szerint a politikai cionizmus ellenállásba ütközik Magyarországon, de a politikán felül álló országépítő alapok (KKL és KH) támogatására meg lehet szervezni szélesebb köröket. Segítségképpen olyan emberek kiküldését helyezte kilátásba, akik Palesztinát és Magyarországot is jól ismerik. Szintén januárban egy új, héberül és németül is megjelent KKL-könyvet mutatnak be, amelyben a szerző tényeken és számokon keresztül ismerteti a palesztinai munkát.³⁸⁸ *A dunam* címen földvásárlási felhívás olvasható, melynek során az adományokat név szerint is összegezzhetik, majd a megváltott földről diplomát állítanak ki.³⁸⁹ Ugyanitt kimutatás is megjelenik, mely az adományok negyedéves

³⁸¹ *Ussischkin látogatásai. Zsidó Szemle* 1925. dec. 15. 7.

³⁸² Uo. 16.

³⁸³ *Múlt és Jövő* 1925. dec. 400.

³⁸⁴ 1. megjelenés: *Zsidó Szemle* 1926. márc. 15. 12. Szeptember után nincs több kimutatás az év során a lapban.

³⁸⁵ Ld. pl.: Uo. ápr. 1. 5. „*Minden zsidó otthonban legyen Keren Kajemeth Lajiszráel persely!*”

³⁸⁶ Ld. pl.: salgótarjáni tea-esték KKL-gyűjtéssel egybekötve. Uo. ápr. 1. 15.

³⁸⁷ *Intervju Ussischkinnel.* Uo. jan. 15. 9.

³⁸⁸ *Granovsky: A földpolitika problémái Erec Jiszráélben.* Uo. 2. Magyar nyelvű kiadását ld. a KKL Küzdelem a földért c. kiadványában.

³⁸⁹ *Zsidó Szemle* 1926. jan. 15. 13.

összesítésével kezdődik, városok szerinti bontásban. Ezt követi az adományágak szerinti csoportosítás és részletezés.³⁹⁰

A februári számban cikk és felhívás olvasható a purimi ajándék (schlachmonesz) megváltására: „*Palesztina a KKL-é! Váltsátok meg a purimi schlamoneszt a KKL javára! Schlachmoneszért adjátok a zsidóságnak Erec Jisrael földjét!*”³⁹¹ Ugyanebben a számban 3 rövid KKL-hír is található, egy Erec Jisrael-térkép, egy magyar nyelvű mesekönyv és egy haszid letelepedésről szóló könyv kiadásáról.³⁹² Utóbbi *És Erec Jiszráélbe vonultak a chaszidok... A jablonai és koznicsi chaszidok letelepítése Émek Jezréelben* címmel jelent meg.³⁹³ A könyvecske sok képpel illusztrálva bemutatja azt a folyamatot, melynek során két lengyel haszid csoport segítséget kért és – földterület, valamint hitel formájában – kapott a KKL-től Erec Jisrael-i letelepedésükre. Az író, Rabbi Binjamin bemutatja a két rabbit, akik közösségeikkel együtt új telepeket alapítottak, vállalva a nehéz munkát. „*Náchlát Jákob és Avodát Jiszráél határosak egymással. Két fénylő pont egymás mellett.*”³⁹⁴

5. 2. 3. Budai körlevél

A *Zsidó Szemle* márciusi számában olvasható a Budai Izraelita Hitközség felajánlása a KKL javára,³⁹⁵ valamint – az *Egyenlőségben* megjelentek ellenében – annak megerősítése, hogy a Pesti Izraelita Hitközség továbbra is engedélyezi templomaiban a Tóra előtti adományokat a KKL céljaira.³⁹⁶ Egy következő számban jelenik meg a budai hitközség körlevele Baracs Károly udvari tanácsos, hitközségi elnök aláírásával, melyben a vidéki hitközségektől is összefogást kérnek a *Palesztina-munkára* és javasolják országos bizottság felállítását.³⁹⁷ A körlevél megjelent a *Múlt és Jövő* májusi számában is a következő megjegyzéssel: „*Valamikor történeti okmányzámba fog menni a budai hitközség fenti körlevele, amellyel mindenféle skrupulus mellőzésével, becsületesen*

³⁹⁰ Uo. 13-15.

³⁹¹ Uo. febr. 1. 12. Újabb purimi KKL felhívás olvasható Uo. febr. 15. 10. A plakátot ld.: Uo. márc. 1. 9. Ld. jelen dolgozat függelékének 13. képét.

³⁹² Uo. 14.

³⁹³ KKL 1926.

³⁹⁴ Uo. 8.

³⁹⁵ 10 millió K. *A Budai Izr. Hitközség a Palesztina-munkáért. Zsidó Szemle* 1926. márc. 1. 5.

³⁹⁶ Uo. Ehhez kapcsolódóan 3 levelet is közöl 1920-21-ből.

³⁹⁷ *A Pesti Izr. Hitközség „vallásos lelke” és a Budai Izr. Hitközség „erkölcsi kötelessége” vagy milyen messze van Pest Budától. Zsidó Szemle* 1926. máj. 1. 5-6. Baracs Károly (1868-1929) 1921-26-ig volt a Budai Izraelita Hitközség elnöke. A cikk ugyanakkor elemzi a budai és a pesti hitközség az ügyel szemben tanúsított eltérő hozzáállását és tevékenységét, újra kiemelve a budai hitközség adományát a KKL javára.

a zsidó építőmunka szolgálatába állott.”³⁹⁸ Dr. Kiss Arnold, a budai hitközség főrabbija egyébként 1906-tól az akkor alakult Budapesti Cionista Kerületi Bizottság első megválasztott elnöke volt, így a cionista mozgalomnak valószínűsíthetően a kezdetektől aktív tagja.³⁹⁹ A szétküldött körlevelet dátuma és tartalma alapján a magyarországi KKL-iroda levele kísérte, mely hangsúlyozza a kezdeményezés politikamentességét és a Palesztina-munka fontosságát a diaszpóra zsidósága számára is.⁴⁰⁰ A körlevél nagy vihart kavart a magyar zsidóság körében. A vidéki hitközségek egy része a pesti hitközséghez fordult felvilágosításért, melyre levélben kaptak választ. Ezt alátámasztják mind az *Egyenlőségben*, mind pedig a *Zsidó Szemlében* megjelent beszámolók, bár a pesti hitközség levelét a *Zsidó Szemle* egy héttel később, az *Egyenlőségre* hivatkozva közölte.⁴⁰¹ A Lederer Sándor elnök és dr. Gábor Gyula főtitkár aláírásával írt levél elején kiemelten olvasható, hogy „*a Szentföld nem a cionistáké.*” A pesti hitközség biztosítja a kérdezőket, hogy ők is részt fognak venni a szentföldi munkákban, melyhez a vallás és hagyomány fűz minden zsidót. Terveik szerint országos szervezésben a tóraadományok és perselyek által összegyűjtött összeget kizárólag a vallási élettel kapcsolatos célokra ajánlanák fel. Jelen kérdésre pedig így válaszolnak: „*miután a Keren Kajemet a cionizmus érdekeit és munkáját szolgálja, a magyar zsidóság ezzel nem azonosíthatja magát.*” Érdeemes megvizsgálni a két sajtóorgánum kommentárjait. Az *Egyenlőség* „*a cionizmus politikai propagandáját szolgáló gyűjtésnek*”⁴⁰² minősíti a KKL tevékenységét és elfogadhatatlannak tartja a budai hitközség körlevelét. Óvatosságra inti a vidéki hitközségeket, figyelmeztetve őket, hogy „*az amerikai és európai zsidóság túlnyomó és legjelentősebb része a legélesebb harcot hirdeti a cionista politikának ez ellen a gyűjtő-akciója ellen.*” Veszélyesnek tartja a kezdeményezést, többször olvasható a „*vigyázzanak a hitközségek*” felszólítás, vigyázni pedig azért kell, „*mert a Keren Kajemet a cionizmus érdekeit és munkáját szolgálja és ez távolról sem az a szentföldi eszme, ami a magyar zsidók lelkében él.*” A *Zsidó Szemle* a következőképpen minősíti a két levelet: „*Amilyen őszinte az egyik, annyira képmutató a másik.*”⁴⁰³ Magyarázata szerint a budai hitközség erkölcsi kötelességnek tartja a támogatást és komoly adományt ajánl fel, ezzel szemben viszont a pesti hitközség csak hangoztatja vallásos érzését, mely szerint Palesztina

³⁹⁸ *A budai hitközség körlevele a hitközségekhez a Keren-Kajemetért. Múlt és Jövő* 1926. máj. 193.

³⁹⁹ Vö.: KAHAN 1934/5. 11. Ld. jelen dolgozat III.2.3. Pozsonytól Budapestig c. fejezetét.

⁴⁰⁰ KKL5/60/1 22. számú körlevél, 1926. április 27.

⁴⁰¹ *A budai hitközség Keren Kajemet-propagandája. Egyenlőség* 1926. ápr. 24. 6. és *Zsidó Szemle* 1926. máj. 1. 5. A következő két idézet is erről a két helyről való.

⁴⁰² *Egyenlőség* 1926. ápr. 24. 6. A következő 3 idézet is innen való.

⁴⁰³ *Zsidó Szemle* 1926. máj. 1. 5.

az egész zsidóságé, „és nem nyúl be a zsebébe és nem is ad semmit vallásos lelkének áhítatos szent érzésével.”⁴⁰⁴ A cikk ezután még hosszasan fejtegeti a különbséget a két hitközség között, különösen az ünnepek megrendezését állítva középpontba. Végezetül ezzel a javaslattal áll elő, mely a maga gúnyos modorában igazán frappánsra sikerült: „*A budai izr. hitközség rendezzen legközelebb szédert és a szédertálra helyezze oda azt az egész társaságot, – mely a pesti izraelita hitközség széderjét az idén rendezte, – cherauszesznek és mondja el hangos szóval, hogy ho lachmo anjo..., ez a sanyarúság kenyere...*”⁴⁰⁵

A KKL szempontjából fontosnak tartottam bemutatni ezt az ellentétet, ugyanis a budai hitközség KKL-adományával és körlevelével indult el az a folyamat, melynek eredményeként az év végén megalakult a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége.⁴⁰⁶ Erről a folyamatról a *Zsidó Szemle* több cikkben is beszámolt, ezeket mutatom be a továbbiakban, kis kitérőként azonban érintem az *Egyenlőség* egy májusban megjelent cikkét, amely a pesti hitközség fent bemutatott levelében említett szentföldi munkájával kapcsolatos.⁴⁰⁷ Lederer Sándor hitközségi elnök írásának címe – *Pro Palesztina* – megtévesztő lehet, a kifejezés azonban a *Zsidó Szemle*ben is megjelent, szintén még a szervezet megalakulása előtt.⁴⁰⁸ A két *Pro Palesztina* melléklet elnevezése itt sem a szövetségre utal, hanem szó szerint – Palesztina javára, Palesztináért –, tehát a Palesztina-munkára. Lederer Sándor cikkét végigolvasva egyértelműen látszik, hogy a kifejezés itt is szó szerinti jelentésében szerepel. Írásában egy olyan bizottságról van szó, amely a pesti hitközségen belül működik, nem pedig arról, hogy csatlakoznának a budai hitközség kezdeményezéséhez. A pesti elnök egy bizonyos „*Magyar Palesztina-Bizottság*” újraalakításáról számol be, amely kb. 10 évvel előbb már működött a pesti hitközségen belül. Lederer kiemeli, hogy a bizottság kizárólag a jeruzsálemi vallásos magyar zsidók segélyezéséről fog gondoskodni. Ennek szellemében szól a neológ-ortodox összefogásról, végül pedig kijelenti: „*Semmi új alakulatra, semmi új szervezetre nincs szükség. A Pesti Izr. hitközség kebelében működő Palesztina-Bizottság ezt a munkát is a vallásosság és a hithűség jegyében fogja végezni.*”⁴⁰⁹ A cikk végén rövid megjegyzés olvasható, mely szerint az *Egyenlőség* a múltban is támogatta a kezdeményezést, melyet „*a legnagyobb*

---

⁴⁰⁴ Uo. a mondat utolsó néhány szava a levélből vett idézet.

⁴⁰⁵ Uo. 6.

⁴⁰⁶ Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, alakuló ülés: 1926. december 18.

⁴⁰⁷ *Pro Palesztina. Egyenlőség* 1926. máj. 15. 3.

⁴⁰⁸ *Pro Palesztina. Zsidó Szemle* 1926. júl. 15. 13-20. és szept. 1. 24-31. Ld. jelen dolgozat függelékének 14. képét.

⁴⁰⁹ *Egyenlőség* 1926. máj. 15. 3.

lelkesedéssel” folytat a jelenben is hasábjain.⁴¹⁰ Ez az írás tehát mindenképpen azt mutatja, hogy a pesti hitközség nem támogatta a KKL tevékenységét és nem szándékozott közreműködni új – a Palesztina-munkát segítő – szervezet létrehozásában.

Szintén a KKL támogatásához, azon belül is a templomi adományokhoz kapcsolódik a *Zsidó Szemlé*ben egy hosszú cikk, a battonyai hitközségi elnök, dr. Schwartz Andor írása, akitől azt követelték hitközségének tagjai, hogy szüntesse be a „*cionista propagandát*.”⁴¹¹ Ő ezek után hitközségek és rabbik véleményét is kikérte az ügyben, majd megjelent cikkében be is mutatta. Eszerint a KKL-t támogatja a megkérdezett hitközségek közül a budai és a szegedi, elutasítja a békéscsabai. A pesti hitközség válaszát teljes egészében idézi, hozzátéve, hogy „*e tiszteletreméltó diplomáciai mű kommentálására csekélységem nem érez elég bátorságot*.”⁴¹² A levél megfogalmazása valóban diplomatikus, a „*tradicionális Erec Israel*” kifejezés értelmét nem adja meg, csak azt közli, hogy kizárólag ilyen címen lehet templomi adományt felajánlani, melyek rendeltetését később, külön állapítják meg. Ezzel szemben a dr. Schwartz Andor által megkérdezett rabbik mindegyike helyesnek tartja a KKL támogatását, név szerint: Löw Immánuel, dr. Bernstein Béla, dr. Kiss Arnold, dr. Schlesinger Sámuel, dr. Flesch Ármin, dr. Singer Leó és dr. Pfeiffer Izsák. Válaszleveleikből részleteket, idézeteket is közöl, megállapítva, hogy „*az ő állásfoglalásuk után nem lehet kétség abban a tekintetben, miszerint a helyes út az, amelyen mi a KKL hívei haladunk*.”⁴¹³ Egy későbbi számban ugyancsak a battonyai hitközségi elnök tollából olvasható egy kétoldalas „*Nyílt levél dr. Szabolcsi Lajos urhoz, az Egyenlőség szellemi vezéréhez!*”⁴¹⁴ címmel. Schwartz Andor maró gúnnyal megírt „bűnvallomása” bemutatja Székely Béla munkáját, aki beszédjeivel lelkesített és közösséget épített, nem pedig pénzt gyűjtött, továbbá azokat a hitközségeket, akik csatlakoztak, illetve éppen szavazásra bocsátják a KKL támogatásának kérdését. Természetesen saját érintettségét is „bevallja”: „*S képzelje, uram, amikor a szegedi*

---

⁴¹⁰ Uo. Sajnos azonban a témával kapcsolatban további cikkeket nem találtam. Jó 10 évvel később, 1937-ben alakult meg a pesti hitközségen belül a Magyar Izraelita Szentföldi- és Egyéb Településeket Támogató Egyesület. Bővebben ld. jelen dolgozat IV.7.13. Országos értekezletek 1937-ben c. fejezetét.

⁴¹¹ Dr. Schwartz Andor. *Őrök hátlára kötelezett az Egyenlőség! Zsidó Szemle* 1926. máj. 15. 7-10.

⁴¹² Uo. 8. A következő idézet is innen való.

⁴¹³ Uo. 9.

⁴¹⁴ Uo. júl. 15. 8-9.

*impresszióktól telítve hazajöttem, magam kértem 30 darab KKL-perselyt...*⁴¹⁵ Levele végén megtérésre szólítja fel Szabolcsit.⁴¹⁶

5. 2. 4. Úton az összefogás felé

A lap ebben az – 1926-os – évben is beszámol a purimi gyűjtések eredményeiről, külön cikk mutatja be az első felajánlókat, akik szegények, sőt van köztük nyomorban élő is. A cikkíró levonja a tanulságot is: „*A kisemberek részéről általában nagyobb a megértés, mint a gazdagabb körökben.*”⁴¹⁷ A purimi gyűjtés kimutatása két számban olvasható.⁴¹⁸ Áprilisban egyoldalas cikk jelenik meg a máramarosi zsidók egy földműves csoportjáról, akik Erec Jisraaelben akarnak letelepedni.⁴¹⁹ Miután küldöttségük bejárta a KKL-földeket, Ussischkinnek azzal a személyes ígéretével tértek vissza, hogy a KKL legközelebbi földvásárlásából ők is fognak területet kapni.⁴²⁰ Az előző évi sikeres akcióra való tekintettel ebben az évben is megismétlik a művészek és tudósok felhívásukat, az „*írók, művészek és szellemi munkások napját*” Lag baomer ünnepére téve.⁴²¹ Ugyancsak meghirdették a KKL faültetési felhívását is Herzl halálának évfordulójára, az adományozók figyelmét az erdősítés nagy jelentőségére irányítva.⁴²² A *Múlt és Jövő* KKL-beszámolói közül kiemelkedik egy haifai levél, melyet a már ott élő dr. Barsiné Freund Minna írt a gyerekek KKL-munkájáról.⁴²³ Elmondja, hogy egyik gyermekének osztálya zsebpénzének egy részét gyűjti erre a célra, összekuporgatva a piasztereket, a másik osztály pedig purimkor önálló műsort adott a KKL javára. Írásában megelevenednek az Erec Jisraael-i gyerekek hétköznapijai, a szegénységen átsugárzó szabadság, öntudatos önállóság és az újjáéledő héber nyelv szeretete.

A lap folyamatosan beszámol Székely Bélának az év során végzett agitációs útjairól. Februárban Kőbányán egy kultúrdélutánon tartott előadást a palesztinai építőmunkáról.⁴²⁴ KKL-

⁴¹⁵ Uo. 8.

⁴¹⁶ Az *Egyenlőséggel* és különösképpen Szabolcsi Lajossal szemben nagyszámú cikket tartalmaz a *Zsidó Szemle*, melyekre a dolgozat keretein belül nem térek ki. Itt megemlítem azonban még *Weisz Lajos: Jelentkezem* c. írását, mely KKL-perselyek kihelyezéséről számol be. Ld.: Uo. aug. 1. 5-6.

⁴¹⁷ *Riport a perselyűritésről*. Uo. márc. 15. 8.

⁴¹⁸ Uo. márc. 15. 12-13. és ápr. 15. 14.

⁴¹⁹ *Máramarosi zsidók letelepülése Palesztinában*. Uo. ápr. 1. 7.

⁴²⁰ A területet nem sokkal később megkapták. Ld.: *A föld*. Uo. szept. 1. 27.

⁴²¹ *Felhívás*. Uo. ápr. 15. 3.

⁴²² Egy fa 50.000 K. *Tamusz huszadikán ültessetek egy olajfát a Herzl erdőbe...* Uo. júl. 1. 11. A nagymértékű inflációt követően 1927. január 1-jén jelent meg Magyarországon a korona helyett a pengő. Ld.: ROMSICS 2005, 157.

⁴²³ *Az eleven Keren Kajemet*. *Múlt és Jövő* 1926. máj. 172-173.

⁴²⁴ *Kultúrdélután Palesztina jegyében Kőbányán*. *Zsidó Szemle* 1926. febr. 15. 10.

küldött járt Pápán és Győrben is, itt Wittmann Dénes beszélt a magyarországi munkáról.⁴²⁵ A soproni Pannonia Szállóban ismét Székely Béla tartott nagyszerű előadást, melynek hatására másnap „megalakították a pártokon felülemelkedő KKL bizottságot, melyben cionisták és nem cionisták egyenlő arányban vesznek részt.”⁴²⁶ Emellett két nőegyletből megalakult a KKL nőbizottsága is. Ez az első olyan bizottságról szóló tudósítás, amelyet cionisták és nem cionisták együtt alapítottak. Itt már egyértelműen arról a folyamatról van szó, melynek végén országos összefogással alakulhatott meg a Pro Palesztina Szövetség. Júniusban egyoldalas cikk olvasható a budai hitközség felhívása nyomán indult vidéki munkáról, melyet Székely Béla személyes agitációval is megerősített.⁴²⁷ Miskolcon is bekapcsolódtak a Palesztina-munkába nem cionisták, valamint ifjúsági és női egyesületek. Debrecenben Baltazár Dezső református püspök fogadta Székely Bélát és kifejtette, hogy „igazi keresztényi feladatnak tartja Palesztina építésének támogatását.”⁴²⁸ Nyíregyházán az előadást dr. Bernstein Béla főrabbi nyitotta meg, a beszédek hatására itt és Salgótarjánban is megindult a Palesztina-munka,⁴²⁹ melyhez Makón a nőegylet is csatlakozott.⁴³⁰ Szintén a budai hitközség akciójának hatására Székesfehérvár,⁴³¹ majd később Veszprém⁴³² is csatlakozott a *Pro Palesztina* programhoz, a kőbányai hitközség pedig 2 millió koronát ajánlott fel a KKL javára.⁴³³ A Magyarországról befolyt adományok a központi iroda kimutatása alapján az előző évekkal összehasonlítva már jelezték a változást.⁴³⁴

Júliusban és szeptemberben *Pro Palesztina* cím alatt többoldalas mellékletként jelentek meg a KKL magyarországi irodájának közleményei és kimutatásai.⁴³⁵ A cikkek bemutatják a KKL célját és tevékenységét, különös tekintettel az éppen aktuális földvásárlásokra, illetve előkészületi munkálatokra, mint például mocsarak lecsapolása. A magyarországi tevékenységek közül kiemelt szerepet kapnak a perselyek, az egyik cikk az utolsó félév során 7000 új persely elhelyezéséről

⁴²⁵ *Palesztina munka a Dunántúlon.* Uo. máj. 1. 11.

⁴²⁶ *A Keren Kajemeth térhóditása Sopronban.* Uo. máj. 15. 4.

⁴²⁷ *Balthazár püspök: A Palesztina-munka a legszentebb emberi kötelesség.* Uo. jún. 1. 7.

⁴²⁸ Uo.

⁴²⁹ Salgótarjánban az ifjúság mellett női csoport is bekapcsolódott a munkába. Ld.: Uo. jún. 15. 15.

⁴³⁰ *Székely Béla Makón.* Uo. júl. 1. 14.

⁴³¹ *A székesfehérvári izr. hitközség.* Uo.

⁴³² Uo. nov. 1. 9.

⁴³³ *Kőbánya 2 milliót ajánlott fel a K.K.L.-nak.* Uo. jún. 1. 11-12. Egy számmal később egy KKL-biztos említi személyes élményei között a következőt: „Hitközségünk elnöke, aki szigorúan orthodox ember és a pesti ukáz alapján áll, önmagától ajánlotta fel, hogy minden perselyűrités alkalmával látogassam meg, mert ő is hozzá akar járulni Palesztina felépítéséhez.” Uo. jún. 15. 4. (*Ellenzőink szívébe is belopózott a szeretet*)

⁴³⁴ Kimutatva 1925. szeptembertől 1926. áprilisig. Uo. júl. 1. 14.

⁴³⁵ Uo. júl. 15. 13-20. és szept. 1. 24-31. Ld. jelen dolgozat függelékének 14. képét.

számol be, a munka további irányára is rámutatva: „*Minden perselytulajdonos kötelessége legyen, hogy még egy perselyt helyezzen ki!*”⁴³⁶ Megjelenik továbbá a Palesztina-bélyegek reklámja, bepillantás a bécsi KKL-iroda munkájába, valamint a magyarországi gyűjtés központi kimutatása is.⁴³⁷ A kimutatás elején kiemelten olvasható dr. Bernstein Béla aranykönyvi bevezetése, valamint a soproni perselygyűjtés eredménye.⁴³⁸ Maga a kimutatás rendezett, a városok szerinti összegzést adományágakra lebontott részletezés követi. A perselyadományok hosszú listái mellett megtalálható a templomi, dunam és olajfaadomány is. A szeptemberi melléklet Rav Kuk, Erec Jisrael-i főrabbi felhívásával kezdődik, melyben összefogást kér a föld megváltására.⁴³⁹ A következő cikk *Az első év* címmel összefoglalja Székely Béla eddigi tevékenységének eredményét, felsorolva azon hitközségeket és rabbikat, akik csatlakoztak a Palesztina-munkához. Az összeredmény több mint 8000 kihelyezett persely és 115 magyar város, rendszeres KKL-tevékenységgel. Mindebből látható, hogy az I. világháborút követően ekkor kezdődött fellendülés és gyarapodás a KKL-munkában, melyben kulcsfontosságú szerepe volt Székely Bélának, aki a magyar zsidóság azon rétegeit is meg tudta szólítani, akiket addig a cionisták nem. A továbbiakban olvasható a KKL főirodájának újévi köszöntése, melyben meghirdetik a jubileumi évet is.⁴⁴⁰ Az évfordulóhoz kapcsolódva rövid áttekintés és felhívás jelenik meg a *Múlt és Jövő* szeptemberi számában is. „*Minden Palesztinabarát számára az újév új munkát jelent, az új munka pedig – új földet. (...) Váltsa meg minden igaz zsidó az újévi üdvözetét Erec Jisráél földjének megváltásával!*”⁴⁴¹ Az újévi üdvözetek KKL javára felajánlóinak listája a *Zsidó Szemlében*, névsorban, egy teljes oldalon, két hasábján jelent meg.⁴⁴²

A lap közli Ussischkinnek a cionista intézőbizottság ülésén elhangzott beszédét, melyben kifejtette, hogy a KKL-nek a földvásárláson kívül komoly földjavítási munkákat is el kell végeznie.⁴⁴³ A gyűjtések jelenlegi eredményével nincs megelégedve, nagyobb összefogásra szólít fel. Az intézőbizottság határozatai között szerepel a KKL 25. jubileumi évére meghirdetett akció,

⁴³⁶ *Hétezer persely*. Uo. júl. 15. 15.

⁴³⁷ *Az első kétszázötvenhárom font*. Uo. 17.

⁴³⁸ A szeptemberben megjelent kimutatás mindkét kiemeltje a salgótarjáni perselygyűjtés eredménye. Uo. szept. 1. 30. Steiner Lajos KKL-biztos munkáját rövid hír is méltatja, ld.: Uo. 27. (*A föld*)

⁴³⁹ *Geulah titnu laarec!* Uo. szept. 1. 24.

⁴⁴⁰ *Lesana tova tikotevu!* Uo. 26.

⁴⁴¹ *Újévi üdvözetünket váltssuk meg Erec Jisráél földjének megváltásával. Múlt és Jövő* 1926. szept. 317.

⁴⁴² *Zsidó Szemle* 1926. szept. 1. 21.

⁴⁴³ *Megmutattuk a világnak, hogy lehet Palesztinát a zsidókkal kolonizálni...* Uo. aug. 15. 3.

melyre nemzetközi összefogást sürgetnek.⁴⁴⁴ Ehhez kapcsolódik a két következő cikk is, egyrészt összefoglalva a KKL 25 éves tevékenységét, másrészt kifejtve a föld megváltásának jelentőségét. A magyarországi iroda ifjúsági pályázatot hirdet KKL-perselyek elhelyezésére és üritésére, melyben a legjobban teljesítő 25 fő ingyenes palesztinai úton vehet részt.⁴⁴⁵ Egy következő szám cikke szintén az ifjúságot szólítja fel KKL-munkára és kéri bekapcsolásukat nemcsak a fizikai munkába, hanem az eszmeiségbe is.⁴⁴⁶

A novemberi szám beszámol egy újabb KKL-küldött, dr. Vollstein György *A újraépülő Szentföld* címmel, héber bevezetővel tartott német nyelvű előadásáról a budai Vigadóban.⁴⁴⁷ Decemberben, szintén a KKL jubileumához kapcsolódva két hosszú cikk is megjelent.⁴⁴⁸ Az első a KKL nagy személyiségeit mutatja be, kiemelve Kremenczkyt, Bodenheimert, De Liemet és Ussischkint. A második a KKL propagandáját, nevelő munkáját méltatja. Népszerűségének egyik fő forrásaként az individuális gondolkodásmód helyett bevezetett közösségi érzést és tevékenységet jelöli meg, a népies jelleget, mely „nem ismer különbséget kicsiny és nagy között.”⁴⁴⁹

5. 2. 5. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége

1926 decemberében a fentiekben már részletezett cionista és nem cionista összefogással – melyben része volt a budai hitközség körlevelének és Székely Béla agitációs útjainak egyaránt – megalakult a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége.⁴⁵⁰ Alapszabályában célként tűzte ki a palesztinai zsidó kolonizáció és kulturális munka előmozdítását, továbbá a Héber Egyetem tudományos munkájának támogatását és gazdasági kapcsolatok létesítését Magyarország és Palesztina között.⁴⁵¹ A céloknak megfelelően a szövetségen belül kultúr-, egyetemi-, könyvtár-, szociális munka-, palesztinai kolonizációs alap- (KKL) és palesztinai építő alap (KH) szakosztályok kezdték meg működésüket. Az elnöki tanács három kiemelt tagja Székely Ferenc, a pesti hitközség volt elnöke, Baracs Károly,

---

⁴⁴⁴ *A Világszervezet Intézőbizottságának határozatai.* Uo. 6.

⁴⁴⁵ *25 ingyen-jegy Palesztinába.* Uo. okt. 1. 13.

⁴⁴⁶ *Az ifjúság és a KKL-munka.* Uo. nov. 1. 11.

⁴⁴⁷ *A KKL jeruzsálemi titkárának előadása a budai Vigadóban.* Uo. nov. 15. 12.

⁴⁴⁸ *A huszonötéztendő Keren Kajemet jubileuma.* Uo. dec. 1. 3. és *A Keren Kajemet huszonötéztendő nevelő munkája.* Uo. 11.

⁴⁴⁹ Uo. 11.

⁴⁵⁰ Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, alakuló ülés: 1926. december 18. A 221/4. Ld. jelen dolgozat függelékének 15. képét. Székely Bélának a megalakulás körül végzett munkájához ld.: ERŐS 2017, 5.

⁴⁵¹ A gazdasági kapcsolatok rövid elemzéséhez ld. Lantos Tivadar írását *Gazdasági kapcsolataink Erec-Jiszráéllal* címen. *Zsidó Szemle* 1927. szept. 1. 6.

budai hitközségi elnök és Báró Kohner Adolf, a Magyarországi Izraeliták Országos Irodájának elnöke lett. A vezetőség tagjai rabbik és hitközségi elnökök, köztük több budai és vidéki vezető mellett pestiek is: a Rabbiképző Intézet két tudós rabbi-tanára, prof. Heller Bernát és dr. Weisz Miksa, valamint Fischer Gyula, a Dohány utcai és Fischer Benjamin, a Rumbach utcai zsinagóga rabbija, illetve Kaszab Aladár, akit később, 1928-ban a pesti hitközség elnökének választottak.

A vezetőség cionista tagjai dr. Kiss Arnold budai főrabbi mellett dr. Osztern Lipót és dr. Biedl Samu, a szegedi hitközség elnöke, titkárként Bisseliches Mózes, ügyészként Kahan Nison lettek. Tiszteletbeli titkárnak nevezték ki Székely Bélát, a központi választmányba pedig bekerült többek között Beregi Ármin, dr. Fried Frigyes, dr. Izsák Ede, dr. Jordán Lajos, dr. Lukács Leó, Léderer Ignác, dr. Oesterreicher Béla, dr. Schönfeld József, dr. Ungár Béla és a kultúrszakosztály elnökeként dr. Patai József is.⁴⁵² A cionisták tehát aktívan részt vettek az alapításban, ráadásul többen közülük más tisztségeket is viseltek, így ezzel egy időben pl. dr. Osztern Lipót a Magyarországi Cionista Szervezet elnöke, dr. Kahan Nison pedig jegyzője,⁴⁵³ dr. Schönfeld József a *Zsidó Szemle*, dr. Patai József pedig a *Múlt és Jövő* szerkesztője volt. Érdemes megemlíteni, hogy az 1927-ben hivatalosan is elismert Magyar Cionista Szervezet elnökének újra dr. Osztern Lipótot választották,⁴⁵⁴ az intézőbizottság elnöke dr. Kahan Nison lett, egy évvel később pedig az elnök mellé dr. Oesterreicher Bélát és dr. Patai Józsefet választották alelnöknek, dr. Schönfeld József ügyvezető társelnök, dr. Ungár Béla titkár, dr. Lukács Leó pedig a számvizsgáló bizottság elnöke lett.⁴⁵⁵ További érdekes átfedésként megállapítható, hogy a választmány tagjai közül 1921-től dr. Izsák Ede volt, 1928-tól pedig Léderer Ignác lett a KKL magyarországi irodájának vezetője. Az 1926-ban alapított Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztálya vezetőjének prof. Pfeiffer Ignác műegyetemi tanárt választották. Dr. Kahan Nison így emlékszik vissza: „*Sikerült távolálló köröket is megnyerünk a Palesztinaeszmé számára, sikerült néhai Baracs Károllyal, Buda nemes hitközségi vezérével karöltve 1926-ban életrehívunk a Pro Palesztina Szövetséget.*”⁴⁵⁶ A Pro Palesztina Szövetség dr. Patai József megfogalmazása szerint „*magába ölel olyan nem-cionistákat is, akik nem tudják a cioni eszmét minden zsidó betegségünk általános gyógyszerének tekinteni.*”⁴⁵⁷ A *Múlt*

---

⁴⁵² Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, 1926. december 18. A teljes névsort a *Múlt és Jövő* közölte: *Megalakult a „Magyar Zsidók Pro Palesztina Egyesülete”*. *Múlt és Jövő* 1927. jan. 26.

⁴⁵³ Függelék a Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet alapszabályaihoz, 1926. május 9.

⁴⁵⁴ A Magyar Cionista Szövetség alapszabályai 1927.

⁴⁵⁵ *A Magyar Cionista Szövetség budapesti anyaegyesületének közgyűlése*. *Zsidó Szemle* 1928. ápr. 1. 2-3.

⁴⁵⁶ KAHAN 1934/VIII. 12.

⁴⁵⁷ PATAI J. 203-204.

és *Jövő* 1927. januári számában számol be az eseményről, bemutatva a folyamatot, melyet a budai hitközség indított el az előző évben kiadott körlevelével. Kiemeli, hogy az alakuló gyűlést Székely Ferenc udvari tanácsos hívta össze, majd egy oldalon keresztül sorolja a különböző bizottságok és a választmány tagjait. Az egyesület jelentőségét a következőképpen méltatja: „*Megalakult az a szerv, mely minden politikától mentesen teljes egységbe fogja össze a magyar zsidóság Palesztina-munkáját.*”⁴⁵⁸

Bár kisarkított megfogalmazás, mégis van olyan nézet, mely szerint a „*Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége a cionizmus tompított, értelmiségi változatának számított.*”⁴⁵⁹ Az biztosan kijelenthető, hogy egyrészt azok a zsidók, akik Erec Jisraelt támogatni akarták, a politikai cionizmushoz azonban nem akartak csatlakozni, a Pro Palesztina Szövetségben megtalálták a helyüket. Másrészt a szövetség megalakulásától fogva részt vállalt a magyarországi KKL-munkából, segítve és hatékonyabbá téve ezzel a cionizmust és a KKL magyarországi irodáját.⁴⁶⁰ Amint a további tevékenység folytán is kiderül, a két szervezet egymás mellett, egymást kiegészítve működött.

5. 2. 6. Országos értekezlet és KKL-munka 1927-ben

Az 1927-es év első KKL-híre a *Zsidó Szemlé*ben a jeruzsálemi jubileumi ünnepségről szóló beszámoló.⁴⁶¹ Ussischkin megnyitó beszéde után több ünnepi előadás is elhangzott, melyek közül Bialikét teljes terjedelmében közli a lap.⁴⁶² Emelkedett hangvételű beszédét imaként zárja az utolsó mondat: „*Amidőn a Keren Kajemet elnökének, Ussischkin urnak szerencsekivánataimat tolmácsolom, kérem az Istent, hogy még sok évtizeden át legyen tettereje és munkakedve, hogy vele együtt elérhessük azt a napot, amelyen a megszerzett föld megfelel majd Izrael népe teljes nagyságának.*”⁴⁶³ A rövid hírek között tudósítás olvasható arról, hogy a Nahalal környéki földeket a KKL átadta a telepeseknek, emellett pedig helyt kapott egy budapesti hanukai ünnepélyről való beszámoló is.⁴⁶⁴ Az ünnepséget a Pro Palesztina női (szociális) bizottsága és Léderer Ignác KKL-titkár szervezte színvonalas műsorral gyermekek számára. Szintén beszámol a lap az ifjúsági KKL

---

⁴⁵⁸ *Megalakult a „Magyar Zsidók Pro Palesztina Egyesülete”.* *Múlt és Jövő* 1927. jan. 26.

⁴⁵⁹ KOMORÓCZY 2012. II/476.

⁴⁶⁰ SCHWEITZER 1994a.

⁴⁶¹ *Palesztina zsidósága ünnepli a KKL. 25 éves jubileumát.* *Zsidó Szemle* 1927. jan. 1. 5.

⁴⁶² *A biblia és Erec Jisrael földje.* Uo. 8-9.

⁴⁶³ Uo. 9.

⁴⁶⁴ *Új telepek az Emek völgyében, Gyermekchanuka-ünnepélye.* Uo. 15.

jubileumi ünnepekről, kiemelve Léderer Ignác beszédét.⁴⁶⁵ Az ünnepi évfordulóra Jeruzsálemben kiadott *Aranyfüzet*ről is olvasható rövid ismertetés, mely egyben az Erec Jiszrael-i művészi és technikai kivitelezést is dicséri.⁴⁶⁶

Ugyancsak a februári számban jelenik meg Székely Bélának egyoldalas írása, melyben a közelgő cionista országos értekezlet előtt felhívja a figyelmet a legfontosabb kérdésekre.⁴⁶⁷ Véleménye szerint a cionistáknak kell példát mutatniuk az alapvetően nem cionista Pro Palesztina számára és ebben a munkában csak olyanokra van szükség, akik elhivatottságukat tettekben is kifejezésre juttatják. Örömmel és meglepődéssel néz vissza eddigi munkájára, mellyel a magyarországi zsidóságot sikerült bekapcsolni a palesztinai építő munkába és a konferenciát „*e közös harc riadójának*”⁴⁶⁸ nevezi, mely hazugságok nélküli zsidó közéletet hirdet, de ezzel együtt ő az értekezlettől a cionista szellem és munka megtisztítását is várja. Márciusban megjelenik Székely Béla KKL-jelentése is, melyet az országos értekezleten terjesztett elő.⁴⁶⁹ A másfél évet felölelő beszámoló a kiinduló helyzet felvázolásával kezdődik. Székely Béla elmondja, hogy nemcsak reménykedő embereket nem talált az országban, hanem központi irodát sem, amely irányította volna a munkát. Szavai egybevágóak dr. Kahan Nison visszaemlékezésével, mely szerint a háború és azt követően az ország felosztása miatt a magyarországi cionista mozgalom komoly hanyatlásnak indult.⁴⁷⁰ Székely Béla elsőként a vidéki munkatársakat gyűjtötte össze, látogatásokkal, propaganda tevékenységekkel, hivatalos közleményekkel. Majd – mivel a KKL-bevételek nagy része alkalmankénti adományokból származott –, a rendszeres gyűjtés érdekében megkezdődött a perselyek kihelyezése. Az eredmények magukért beszélnek, egy év alatt a perselyek már az összes adomány 62%-át tették ki. Beszámol a KKL-nek a Phönix Életbiztosító Társasággal kötött szerződése magyarországi bevezetéséről. Mindemellett más eredményeket is említ, egyrészt az ifjúság bevonását a KKL tevékenységébe, másrészt és kiemelten pedig a zsidóság szélesebb rétegének megnyerését, mely által nem cionisták is csatlakoztak a Palesztina-munkához és így „*a KKL munkásságához fűződött a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének megalakulása.*”⁴⁷¹ Ezen belül azt is a KKL eredményének tartja, hogy a szövetség vezetői a

---

⁴⁶⁵ *Keren Kajemet jubileumi ünnepély*. Uo. febr. 1. 11.

⁴⁶⁶ *Az „aranyfüzet”*. Uo. 15.

⁴⁶⁷ *Mit vár a KKL. az országos cionista konferenciától?* Uo. 4.

⁴⁶⁸ Uo.

⁴⁶⁹ *A Keren Kajemet Lejiszrael magyarországi irodájának jelentése*. Uo. márc. 1. 8-9.

⁴⁷⁰ KAHAN 1934/VIII. 11.

⁴⁷¹ *Zsidó Szemle* 1927. márc. 1. 8. A következő idézet is innen való.

„magyarországi zsidóság legnagyobbjai,” akikkel együtt még eredményesebb lesz a munka. Kiemeli, hogy a 85 vidéki városból, ahol KKL-munka folyik, kb. 10 helyen Pro Palesztina bizottság irányítja az ügyeket. Fokozott munkára hívja fel a cionista KKL-megbízottakat, különös tekintettel a jubileumi év akcióira, mert véleménye szerint ők az anyag mellett a mozgalom szellemét is képviselik. Az országos értekezletről és a vezetőségi választásokról hírt ad a *Múlt és Jövő* is,⁴⁷² júniusi számában pedig bemutatja a székesfehérvári Pro Palesztina csoport megalakulását, melyen az ünnepi beszédet ugyancsak Székely Béla mondta.⁴⁷³

A *Zsidó Szemle* beszámol KKL jubileumi és kultúrestekről, melyeket országszerte, különböző vidéki városokban rendeztek. Győrben az ünnepi előadást Székely Béla tartotta.⁴⁷⁴ Ebben az évben is megjelenik a felhívás, „*A purim a KKL-é*” címmel,⁴⁷⁵ melyben az új idők kockavetésének rövid elemzése után az ünnep alkalmával fokozott KKL-munkára, majd a perselyek kiürítésére szólítanak fel. Ezt követi egy naptár, mely a perselyürítés városok szerinti listáját tartalmazza március és április hónapra. Az *ifjuság* rovatban a KKL eszmeiségét taglaló cikk mellett egy vers is megjelenik.⁴⁷⁶ Peszach után olvasható egy levél, melynek írója Nyíregyházán töltötte az ünnepet és az ottani ortodox zsinagógában nem fogadták el adományát a KKL javára, azzal az indoklással, hogy „*Az orth. hitközség, mint hivatalos testület, intézményeiben nem engedélyezheti a palesztinai alapra való snoderozást.*”⁴⁷⁷ Júliusban ismét megjelenik a KKL olajfaültetési felhívása Herzl halálának évfordulójára, mellette pedig „*Perselyürítés után!*” címmel hosszú, panaszos írás olvasható „*Áser fia, a vigasztaló*” aláírással.⁴⁷⁸ Ez a név többször megjelent az előző év során a battonyai hitközségi elnök, dr. Schwartz Andor nevének kiegészítéseként. Ebben a cikkben leírja elmúlt reményeit, mellyel a falujába érkezett „*lelkes szervezőnknek*” bemutatta azokat az embereket, „*akikből még nem halt ki a zsidó vér minden nemesre érző lüktetése.*” Az események azonban előzetes pesszimista érzéseit igazolták. Szól a kicsinyes támadásokról, a munkába bevont emberek egymás ellen ugrasztásáról, majd a mellette megmaradt három fiatal lány megfeszített munkájáról, melynek már nem lett eredménye. „*Vannak meggyőződéses nemadók, vannak zsidó célokra nemadók, vannak szegényből adók, vannak*

---

⁴⁷² *A Magyarországi Cionista Szervezet XVI. országos értekezlete. Múlt és Jövő* 1927. márc. 115-116.

⁴⁷³ *A Pro Palesztina székesfehérvári csoportja.* Uo. jún. 245.

⁴⁷⁴ *Zsidó Szemle* 1927. márc. 1. 16.

⁴⁷⁵ Uo. márc. 15. 15-16.

⁴⁷⁶ Uo. ápr. 1. 10-11.

⁴⁷⁷ Dr. Fried Ábrahám levele. Uo. máj. 1. 6.

⁴⁷⁸ Mindkét írást ld.: Uo. júl. 15. 7. A következő 3 idézet is innen való.

tudatosan keveset adók, s vannak, akik egész lélekkel őszintén adnak, kiknek fáj, ha nem adhatnak sokat, kiknek mindig kevés, amit adnak.” A panaszos hangvételnek azonban ellentmondani látszanak az év folyamán megjelent KKL-kimutatások, mivel a község többször elnyerte a *legjobb persely* címet,⁴⁷⁹ ráadásul novemberben a *városok versenye* egyik győzteseként mutatták be.⁴⁸⁰

A KKL magyarországi irodájának kimutatásai ebben az évben is havonta egyszer, néhány hónapban kétszer jelentek meg. Nem kapott mindig új oldalt, de nagybetűs fejlécével, a *Keren Kajemeth Lejiszráél* felirattal, két oldalon a kiemelt *jó munka és legjobb persely* címmel figyelemfelkeltő hatású. A kimutatás minden alkalommal a *városok versenyével* kezdődik,⁴⁸¹ melyben a gyűjtések összesítése alapján az első 10 legjobb eredményt elért város listáját teszik közzé. A részletezés városok, azon belül pedig adományágak szerinti bontásban történik. A kimutatások rendezettek, áttekinthetőek, oldalanként két, illetve három hasámban listázva mutatják a gyűjtések eredményeit. A perselyek hosszú felsorolásai mellett továbbra is jelen van a templomi és általános adomány, az olajfa és az aranykönyvi bevezetés. A *városok versenyét* évente a zsidó újjévtől kezdődően hirdetik, első évben győzteseként a novemberi számban Battonyát és Miskolcot nevezik meg.⁴⁸² A következő számban már megjelenik az új év első havi kimutatása, egy közlemény kíséretében, mely a verseny új formáját hirdeti – megtartva az eddigit is –, ahol a perselyek átlagát is figyelembe veszik majd.⁴⁸³

A cionista világtkongresszus beszámolóiban között található a KKL-jelentésről szóló is.⁴⁸⁴ Eszerint a KKL 200.000 dunam földet váltott meg, melyek nagy részén előkészítő munkákat is végzett – mocsarak lecsapolása, homok megkötése, sziklás területek befásítása – és földjein több mint 40 kolónia létesült. A jelentésben a bevételek összesítése éves és országokénti bontásban is szerepel. A nagyünnepek előtt a Pro Palesztina KKL szakosztályának első felhívása olvasható, nagyszabású akció keretében felszólítva az egész magyar zsidóságot a KKL céljaira való

---

⁴⁷⁹ Ld. pl.: Uo. febr. 15. 14. vagy aug. 15. 7.

⁴⁸⁰ Uo. nov. 15. 7.

⁴⁸¹ 1. megjelenés: Uo. febr. 15. 14. Eszerint a verseny 3. fordulóját mutatják, azonban előző év szeptembere óta ez a következő kimutatás. Ugyanezen az oldalon olvasható, hogy a KKL kimutatásai újra a *Zsidó Szemlében* jelennek meg.

⁴⁸² Uo. nov. 15. 7.

⁴⁸³ Uo. dec. 1. 8. Az 1. új 10-es listát ld. Uo. dec. 15. 7.

⁴⁸⁴ *A Keren Kajemeth és a kongresszus*. Uo. szept. 1. 6. A kongresszusról a *Múlt és Jövőben* is megjelent egy hosszabb beszámoló. Ld.: *Múlt és Jövő* 1927. okt. 356-360. (Dr. Schönfeld József: *Képek a bázeli cionista kongresszusról*)

adakozásra.⁴⁸⁵ A felhívást a *Múlt és Jövő* októberi száma egy teljes oldalon közli.⁴⁸⁶ Az adományok két helyre is küldhetők, egyrészt a Pro Palesztina Szövetség címére,⁴⁸⁷ másrészt pedig közvetlenül a KKL magyarországi irodájához. Itt is megfigyelhető tehát a két szervezet együttműködése, a Pro Palesztina bekapcsolódása a KKL-munkába.

5. 2. 7. Magyar Cionista Szövetség

Ebben az évben hivatalos belügyminisztériumi jóváhagyással megalakult a Magyar Cionista Szövetség. A cionisták már 1909-ben beadványban fordultak a magyar kormányhoz, melyben tájékoztatták a politikai vezetőket a cionizmus céljairól. A következő évtizedekben folyamatosan nyújtották be beadványaikat hivatalos jóváhagyásra, eredménytelenül. Az elutasítás oka az lehetett, hogy a kormány ebben az ügyben a pesti hitközségnek, mint a zsidóság hivatalos vezetőjének véleményét tartotta mérvadónak, a hitközség pedig veszélyesnek látta a cionista szervezkedést.⁴⁸⁸ Hirsch Márton a jóváhagyást követő tavaszi budapesti közgyűlésen kiemelte, hogy az alapszabályok törvényesítését 25 évi kimerítő munka előzte meg, melyben a küzdőket „*csak fiatalos lelkesedésük és az eszme iránti rajongó szeretetük tudta a sok kudarc és meg nem értés dacára megtartani.*”⁴⁸⁹ A *Zsidó Szemle* novemberi számában két levél is megjelent az újonnan engedélyezett cionista szervezetnek címezve.⁴⁹⁰ Az első levélben a Cionista Végrehajtó Bizottság üdvözlö az évtizedes harcok után végre legalizált szervezetet, a másodikban pedig a KKL főirodája gratulál az alapszabályok jóváhagyásához és fejezi ki abbeli reményét, hogy az újraalakuló szervezetben a KKL is a megfelelő helyre kerül. Ugyanennek a számnak a *Hirek* rovata szinte kizárólag a Magyar Cionista Szövetséggel foglalkozik, beszámolva a különböző vidéki szervezetek alakulásáról, valamint kérve a belépési nyilatkozatok mielőbbi beküldését.⁴⁹¹ A hivatalos jóváhagyás aktusát a *Múlt és Jövő* novemberi számában dr. Kahan Nison cikke közli, megadva a pontos dátumot is, szeptember 26-át.⁴⁹² A cikkíró hosszasan sorolja, hogy az állam milyen vizsgálatokat végzett a cionizmussal kapcsolatban, s azok milyen eredményekkel zárultak.

⁴⁸⁵ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége. Zsidó Szemle* 1927. szept. 15. 4.

⁴⁸⁶ *Felhívás a magyar zsidósághoz! Múlt és Jövő* 1927. okt. 344.

⁴⁸⁷ Amely egyben a budai hitközség címe is: Fő utca 12.

⁴⁸⁸ Vö.: NOVÁK 2000. 14-15 és NOVÁK 2009. 133-134.

⁴⁸⁹ *A Magyar Cionista Szövetség budapesti anyaegyesületének közgyűlése. Zsidó Szemle* 1928. ápr. 1. 2. Hirsch Márton háznagy. Ld.: Uo. 3.

⁴⁹⁰ *A Cionista Végrehajtó Bizottság üdvözlő levele a magyar Cionista Szövetséghez.* Uo. 1927. nov. 15. 5.

⁴⁹¹ Uo. 6. Az előző számban található belépési nyilatkozat is. Ld.: Uo. nov. 1. 8.

⁴⁹² *A cionizmus recepciója Magyarországon. Múlt és Jövő* 1927. nov. 388-389. Az eredeti dokumentum, *A Magyar Cionista Szövetség alapszabályai* 1927. február 2-i keltezésű.

Hangsúlyozza, hogy a cionista program megvalósítását a Népszövetség vállalta, melynek Magyarország is tagja. Leírja az alapszabályban megfogalmazott célokat, majd előre tiltakozik ezek „rosszhiszemű félremagyarázása ellen,” leszögezve, hogy „a Magyar Cionista Szövetség programja nem nemzetiségi program, semmiféle belpolitikai aspirációkat nem tartalmaz...”⁴⁹³

---

⁴⁹³ *Múlt és Jövő* 1927. nov. 389.

6. Léderer Ignác vezetése

6. 1. KKL-munka és az első országos értekezlet

A *Zsidó Szemle* 1928-as évfolyamának első számában kiemelt helyen jelenik meg a Phönix Életbiztosító Társaság hirdetése, mely számokkal alátámasztva hívja fel az olvasókat olyan biztosítások megkötésére, melyekkel egyben a KKL-t is támogatják.⁴⁹⁴ A magyarországi KKL-iroda kimutatásai ebben az évben is havonta egyszer jelennek meg, a listák 3 hasábjában, 1-2 oldalon keresztül olvashatók. Folytatódik a városok versenye, valamint a *jó munka* és *legjobb persely* kiemelés minden egyes kimutatás elején.⁴⁹⁵ Januártól a perselyek között új formaként a zsebperselyek adományai is szerepelnek, valamint a felhívás: „*Kérjen irodánktól zsebperselyt és szolgálja ezen nagyszerű új gyűjtőeszközzel is a Palesztina-építés ügyét!*”⁴⁹⁶ A kimutatások nagy részét a városok szerint részletezett perselyadományok teszik ki, viszonylagos rendszerességet mutat az általános és templomi adomány, mellettük pedig rendszertelenül jelenik meg az olajfaadomány és az aranykönyvi bevezetés.

A lap tudósít a Magyar Cionista Szövetség budapesti közgyűléséről, kiemelve dr. Kahan Nison, az intézőbizottság elnökének szerepét az alapszabályok jóváhagyása körüli munkában, melyért a jegyzőkönyvben külön is köszönetet kap, majd bejelentve jelen hivatalából egyéves pihenő iránti kérelmét.⁴⁹⁷ Körülbelül két héttel később rendezték meg a Magyar Cionista Szövetség I. országos értekezletét. Országos értekezletről eddig is majdnem minden évben beszámolt a lap, azonban ez volt a hivatalos jóváhagyás utáni első, azaz hivatalosan is az első országos értekezlete a Magyar Cionista Szövetségnek. Az eseményről a *Múlt is Jövő* is közölt beszámolót.⁴⁹⁸ Dr. Kahan Nison első napirendi pontként megtartott nagyszabású, minden részletre kiterjedő beszédében bemutatta a folyamatot, melynek eredményeképpen törvényes jóváhagyást kapott a magyarországi cionizmus.⁴⁹⁹ Említi ő is a 25 küzdelmes évet,⁵⁰⁰ melynek során illegalitásban bár, de felépítették

⁴⁹⁴ *Zsidó Szemle* 1928. jan. 1. 8. A hirdetés több helyen is megjelenik, ld. pl.: Uo. febr. 15. 8. és márc. 1. 8. Székely Béla előző évi KKL-jelentésében már említette a biztosítóval kötött magyarországi megállapodást. Ld. jelen dolgozat IV.5.2.6. Országos értekezlet és KKL-munka 1927-ben c. fejezetét.

⁴⁹⁵ Akkor is kiírják, ha éppen nem mutatható ki: „*Jó munka: nem volt!*” *Zsidó Szemle* 1928. jan. 15. 8.

⁴⁹⁶ 1. megjelenés: Uo.

⁴⁹⁷ *A Magyar Cionista Szövetség budapesti anyaegyesületének közgyűlése*. Uo. ápr. 1. 2-3.

⁴⁹⁸ *A Magyar Cionista Szövetség. Múlt és Jövő* 1928. máj. 194. Rövid hír tudósít a budapesti közgyűlésről is: Uo. ápr. 155.

⁴⁹⁹ *Dr. Kahan Nison referátuma*. *Zsidó Szemle* 1928. ápr. 15. 2.

⁵⁰⁰ Mint Hirsch Márton. Ld. jelen dolgozat IV. fejezet 489. lábjegyzetét.

szervezetüket. Megemlékezik azokról a vezetőkről, akik nem érthették meg a jóváhagyást, név szerint dr. Dömény Lajosról, Bokor Árminról és dr. Rónai Jánosról. Beszédét folytatva kifejti, hogy a háború után változott a helyzet, mert hivatalosan elfogadott alapszabályok nélkül csak az újságot lehetett kiadni, minden más tevékenységet szüneteltetniük kellett. Ekkor újra elkezdtek gyűjteni a törvényesítéshez szükséges dokumentumokat, valamint felhasználni politikai kapcsolataikat. A londoni executiva megbízásából érkezett Israel Cohen kezdeményezésére gróf Klebelsberg Kunó miniszter ankétot hívott össze, melynek során báró Kohner Adolf kivételével az összes meghívott zsidó vezető a jóváhagyás ellen foglalt állást. (Kohner Adolfot nem sokkal később a megalakuló Pro Palesztina egyik elnökének választották.)⁵⁰¹ Egy következő közbenjárás eredményeként az állami vezetők az ortodox és neológ hitközségi vezetők véleményét kérték ki, de ekkor is elutasítás volt a válasz. A pozitív folyamat megindulásáról konkrétumok említése nélkül ezt mondja: *„Egyszerűen az történt, hogy sikerült megértetnünk illetékes helyen, hogy ez nem felekezeti kérdés, amelyről az irodáknak kellene véleményt mondani, ez egy olyan kérdés, amelyhez legfeljebb a külügyminiszternek van hozzászólni valója.”*⁵⁰² Benyújtották tehát újra a kérvényt és a szükséges okmányokat, melyek a Balfour-deklarációhoz, a palesztinai brit mandátumhoz és a Népszövetséghez kapcsolódtak, illetve tartalmazták a külföldi Pro Palesztina bizottságok nyilatkozatait is. Mindemellett pedig *„nagyon nagy diplomáták voltunk. A vezetőségen kívül senki nem tudta az alapszabályok körül folyó munkát és így a zsidó hivatalos körök nem avatkozhattak bele a dologba akadályozólag. Mint a bomba, úgy hatott tehát az alapszabályok elfogadása és Ros Hasana napján, amikor az újságok közölték a hirt, az egész magyar zsidóság erről a szenzációról beszélt szerte az országban.”*⁵⁰³ Hozzáteszi még, hogy Sándor Pál parlamenti felszólalásában azt mondta, a kormány angol nyomásra hagyta jóvá az alapszabályokat. *„Sándor Pál téved, aminthogy nagyon gyakran szokott vele megesni ez a maleur. (Derültség.)”*⁵⁰⁴ Dr. Kahan Nison tehát referátumában tényszerű és egyben kritikus megfogalmazással ismertette a közgyűléssel a törvényesítés háttérében meghúzódó politikai és a magyar zsidóságon belüli ellentéteket és játszmákat, feltárva hallgatósága előtt az eddig rejtett részleteket is. A kép, amely így kirajzolódik,

---

⁵⁰¹ Ld.: Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai, 1926. december 18.

⁵⁰² *Zsidó Szemle* 1928. ápr. 15. 2.

⁵⁰³ Uo.

⁵⁰⁴ Uo. Sándor (szül. Schlesinger) Pál (1860-1936): zsidó parlamenti képviselő.

egybevág a szakirodalomban is fellelhető állítással, miszerint a zsidóság hivatalos képviselői folyamatos akadályokat gördítettek a cionista mozgalom hivatalos elismerése elé.⁵⁰⁵

Dr. Kahan referátuma után dr. Schönfeld József beszámolója következett a Keren Hajeszod és a Keren Kajemet működéséről.⁵⁰⁶ Beszéde kezdetén indítványozta dr. Kahan Nison bevezetését a KKL aranykönyvébe évtizedeken keresztül végzett cionista – és különösen is az alapszabályok jóváhagyásának előkészítő – munkájának elismeréséül. Dr. Kahan a magyarországi cionizmus megalapítói közé tartozik, beszercei gimnazistaként már cionista egyletet alapított,⁵⁰⁷ majd Budapesten ő kezdte toborozni az egyetemi hallgatók körében a Makkabea egyesület taborát. Ő maga – későbbi visszaemlékezésében így ír erről: *„Amikor 1903. szeptember 1-én Budapestre érkeztem és az egyetemre iratkoztam, engem nem annyira az egyetem, mint a budapesti cionista élet érdekelt. ...annál nagyobb volt a kétségbeesésem, amikor többnapig hasztalan barangolás és kutatás után szomorúan meg kellett állapítanom, hogy Budapesten cionista életet hiába keresek. Elhatároztam tehát, hogy amilyen gyorsan csak lehet, magam teremtem meg a számomra nélkülözhetetlen cionista miliőt és megszervezem a főiskolai ifjúság körében a cionista mozgalmat.”*⁵⁰⁸ A már szervezeten működő mozgalom lelkes agitátoraként éveken keresztül járta az országot, valamint különféle hivatalokat is viselt, többek között volt a szervezeti propagandaosztály vezetője, elnökhelyettes,⁵⁰⁹ később pedig – már gyakorló jogászként – ő szövegezte meg és Kohn Dávid mellett mint másik igazgató írta alá az 1911-ben jóváhagyott Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet alapszabályait.⁵¹⁰ A cionista vezetésnek aktív tagja volt az I. világháború alatt, majd azt követően is folyamatosan dolgozott azért, hogy a mozgalom hivatalos elismerést kapjon. Cionistaként és jogászként egyaránt fontos szerepe volt a Pro Palesztina Szövetség megalakításában, majd nem sokkal később a Magyar Cionista Szövetség alapszabályainak törvényesítésében is. Dr. Kahan Nison aranykönyvi bevezetéséhez kapcsolódóan szintén a lap hasábjain méltatja tevékenységét – különösen kiemelve a szövetség alapszabályainak megalkotását és törvényesíttetését – Beregi Ármin, kijelentve, hogy *„Kahan Niszon neve megérdemli, hogy a zsidó nép épületének egy kövét diszítse.”*⁵¹¹

---

⁵⁰⁵ Vö.: NOVÁK 2000. 14-15 és NOVÁK 2009. 134. Hivatkozik rá ZIMA 2015. 17.

⁵⁰⁶ Dr. Schönfeld József a Keren Hajeszod és a Keren Kajemeth működéséről. *Zsidó Szemle* 1928. ápr. 15. 2-3.

⁵⁰⁷ Ld. jelen dolgozat III.2.2. Az első pozsonyi értekezlet c. fejezetét.

⁵⁰⁸ KAHAN 1934/II. 5.

⁵⁰⁹ Uo. 1934/V. 11.

⁵¹⁰ Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet alapszabályai. 1911. február 6.

⁵¹¹ Dr. Kahan aranykönyvi bevezetése. *Zsidó Szemle* 1928. ápr. 15. 7.

Az értekezletre visszatérve, dr. Schönfeld József röviden vázolta a KKL elmúlt 25 éves tevékenységét, külön is kiemelve az első Tóra előtti adományt, melyet Herzl ajánlott fel, párhuzamot vonva e gesztus és a magyarországi hitközségek között. Meggyőződéssel állítja, hogy a pesti hitközség ezentúl példát fog mutatni ebben az adományozási formában, mivel Kaszab Aladár – aki egyben a Pro Palesztina Szövetségnek is vezetőségi tagja – került az elnöki posztra. Kaszab Aladár elnökké választását a Pro Palesztina Szövetség márciusi választmányi ülésén is bejelentették.⁵¹² Személyéhez és a hitközségen belüli újító munkájához nagy reményeket fűzött a cionista vezetőség. A reményeknek azonban nem volt sok idejük a megvalósulásra. Alig egy év múlva, hirtelen bekövetkezett halála után így méltatta a hitközség elnökét dr. Osztern Lipót, a Magyar Cionista Szövetség elnöke: *„Kaszab Aladár volt a legelső elnöke a pesti nagy zsidó hitközségnek, aki székfoglaló programbeszédében nyíltan és minden mellétekintet nélkül igaz hódolattal adózott a mi nagy mesterünk, Herzl Tivadar halhatatlan szellemének. (...) Megértéssel és elismeréssel adózott a cionisták munkásságának és ezért különös nagy fájdalom az ő halála a Palesztina munka minden barátjának.”*⁵¹³

Dr. Schönfeld József beszéde után dr. Fried Frigyes szólt az előző évi szervezeti és propaganda működésről.⁵¹⁴ Beszámolt Székely Béla vidéki útjairól és eredményeiről, név szerint említve a városokat, valamint a propagandában szintén részt vevő vezetőket, köztük dr. Kahan Nisont, dr. Schönfeld Józsefet és Kohn Dávidot. A szövetség különféle bizottságainak – köztük a KKL-bizottság – ülését prof. Pfeiffer Ignác beszéde nyitotta meg.⁵¹⁵ A beszámoló írója a KKL-bizottság elnökének titulálja Pfeiffert, azonban előadása egyértelműen a Pro Palesztina Szövetség céljait ismerteti. Szól az őszinteségről, a hazafiságról, legfontosabb feladatként pedig kiemelten *„a zsidó kultusz mellé megteremteni a zsidó kulturát. Ezt tüzte ki a Pro Palesztina a maga céljául.”*⁵¹⁶ A két szerepkör szétválasztását szintén alátámasztja a KKL-bizottság határozatainak ismertetése, melyeket Léderer Ignác, a magyarországi KKL-iroda vezetője terjeszt elő.⁵¹⁷ A határozati javaslatok tartalmazzák a perselyek évi négyszeri üritését, a templomi adományok minél több

---

⁵¹² *A Pro Palesztina Szövetség választmányi ülése.* Uo. ápr. 1. 3.

⁵¹³ Uo. 1929. márc. 15. 2.

⁵¹⁴ *Dr. Fried Frigyes jelentése.* Uo. 1928. ápr. 15. 3.

⁵¹⁵ *Pfeiffer Ignác egyetemi tanár szózata.* Uo. ápr. 15. 3-4.

⁵¹⁶ Uo. 3.

⁵¹⁷ *Az értekezlet második napja.* Uo. 4. Nevét kétféleképpen lehet megtalálni: Léderer és Lederer. A *Zsidó Szemlében* általa írt és aláírt KKL-jelentésen Léderer Ignác olvasható, ennek alapján szerepel disszertációmban is így. Ld.: *Zsidó Szemle* 1928. nov. 15. 4-5. (*A magyarországi KKL. rekordéve*)

helyen történő engedélyeztetését, valamint a KKL jeruzsálemi főirodájának megkeresését „*azzal a sürgős kérelemmel, hogy a magyarországi chalucok soronkívül földhöz jussanak.*”⁵¹⁸

6. 2. A Pro Palesztina Szövetség első éves közgyűlése és munkája 1928-29-ben

A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége 1928 júniusában tartotta első évi közgyűlését. Az eseményről mindkét sajtóorgánum beszámolt, a *Múlt és Jövő* részletesen, több oldalon keresztül.⁵¹⁹ Itt olvasható Baracs Károly megnyitó beszéde is, melyben kifejti, hogy a hazaszeretet és a szentföld szeretete nem jelent dilemmát, jól megfér egymás mellett.⁵²⁰ A szövetség alapítói szolidaritást vállaltak a világ egész zsidóságával, az üldözötteket segítve a békés letelepedésben. Ugyanakkor a szövetséget „*oly férfiak hozták létre, akik egy hosszú élet áldozatos munkáját szentelték irodalmi, tudományos vagy közgazdasági téren a magyar kulturának, úgyhogy a hazafiatlanság vádja, vagy rágalma nem is közeledhetik feléjük anélkül, hogy magát eleve is halálosan nevetségessé ne tenné!*”⁵²¹ A fennkölt hangú beszéd tehát nem hagy kétséget afelől, hogy a szövetség tagjai magyar hazafiak – a szó nemes értelmében – és egyben öntudatos zsidók, akik fontosnak tartják a Palesztina-munkát, a zsidó otthon felépítését, felismerve azt is, hogy „*a sikeresen keresztülvitt Palesztina-kolonizáció csak a legüdvösebb hatással lehet a diaszpórában élő... zsidóságnak lelkiületére, szellemi és erkölcsi fejlődésére.*”⁵²² A különböző bizottságok beszámolóai alapján „*megvan a legjobb remény arra, hogy a magyarországi zsidóság is méltó helyét foglalja el a Palesztina-építő zsidóságban*”⁵²³ A szövetség Székely Ferencet és báró Kohner Adolfot tiszteletbeli elnöknek, Baracs Károly elnök mellé dr. Biedl Samut pedig alelnöknek választotta. Továbbra is a KKL szakosztály elnöke maradt prof. Pfeiffer Ignác, alelnöke pedig Székely Béla lett. A cikk tartalmazza az egész tisztikar felsorolását, melyben továbbra is megtalálhatók a cionista vezetők, köztük dr. Osztern Lipót, Bisseliches Mózes, dr. Kahan Nison, dr. Fried Frigyes, dr. Lukács Leó, dr. Schönfeld József és dr. Patai József is.

---

⁵¹⁸ Uo.

⁵¹⁹ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése.* Uo. júl. 1. 7; *A Pro Palesztina Szövetség első közgyűlése. Múlt és Jövő* 1928. júl-aug. 267-268.

⁵²⁰ *Baracs Károly: Pro Palesztina.* Uo. júl-aug. 244-245.

⁵²¹ Uo. 244.

⁵²² Uo. 245.

⁵²³ Uo. 267.

A *Zsidó Szemle* kiemelten tudósított a Makkabea 25 éves jubileumi ünnepségéről, melyet szintén júniusban rendeztek meg.⁵²⁴ A KKL ügyében két szempontból is jelentős volt az esemény, egyrészt az ünnepi szónokok között beszélt prof. Pfeiffer Ignác, a Pro Palesztina Szövetség KKL-bizottságának elnöke, aki azt kívánta az ifjúság számára, hogy a következő jubileumot már „a zsidó szabadság jegyében ülhesse.”⁵²⁵ Másrészt dr. Kahan Nison indítványára elhatározták, hogy a Makkabeát bevezetik a KKL aranykönyvébe és az erre való gyűjtés már az ünnepségen megkezdődött. Szintén itt jelent meg az újévi üdvözetek megváltásának felhívása képeslap alakú hirdetésben, alatta pedig a KKL központi irodájának közleménye olvasható egy kvucáról Gan Smuelben, ahol a tagok hét év alatt építették ki gazdaságukat és azon kívül, hogy saját magukat ellátják, egyre komolyabb bevételeik vannak a narancsexportból.⁵²⁶ Az újévihez hasonló közlemény formájában olvasható a felhívás az ünnepi tóraadományok KKL céljaira való felajánlására.⁵²⁷ Az itt megjelent kép Irsai István grafikusművész munkája.⁵²⁸ Az újévi üdvözetek díszes keretben jelennek meg, középen kiemelten a különböző szervezetek – köztük a KKL és a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége – jókívánságaival.⁵²⁹ Ebben az évben a Herzl-gyászünnepeket Kaszab Aladár elnökletével a pesti hitközség dísztermében tartották, erről a *Múlt és Jövő* tudósított.⁵³⁰ Ez volt az első alkalom, hogy a hitközségen cionista szellemű ünnepséget rendeztek, mely szépen példázza a hitközségi elnök irányultságát. A beszédeket két cionista vezető, dr. Osztern Lipót és dr. Beregi Ármin tartotta. Szintén a *Múlt és Jövő*ben olvasható egy beszámoló David Yellin, a palesztinai zsidó nemzeti tanács elnökének budapesti látogatásáról, aki körútján a vezetése alatt álló héber tanítóképző új épületére gyűjtött adományokat.⁵³¹ Tiszteletére a Pro Palesztina Szövetség bankettet rendezett, melyen dr. Osztern Lipót és dr. Donáth Gyula köszöntötte a vendéget, Yellin pedig a Palesztina-munka előrehaladásáról tartott előadást. Folytatva a Pro Palesztina Szövetség tevékenységét, Dr. Fischer Gyula rabbi – a Dohány utcai templomban tartott – cionista beszédét is megemlíti a lap, kiemelve a szónok őszinteségét, a személyes hangvételt,

---

⁵²⁴ *Lezajlottak a Makkabea jubilaris ünnepségei. Zsidó Szemle* 1928. júl. 1. 4-5.

⁵²⁵ Uo. 4.

⁵²⁶ *Narancstelep a K. K. L. földjén.* Uo. szept. 1. 5.

⁵²⁷ Uo. szept. 15. 7.

⁵²⁸ Irsai István (1896-1968) 1925-29-ig Palesztinában élt, ezt követően Budapesten is elismert lett plakátjaival, reklámgrafikáival. Palesztinában sok emblémát tervezett, köztük többet a KKL részére is. *Szemel*-jei közül néhányat bemutat a *Múlt és Jövő* is. Ld.: *Múlt és Jövő* 1929. jan. 22-23.

⁵²⁹ *Zsidó Szemle* 1928. szept. 15. 3.

⁵³⁰ *Herzl-gyászünnepek. Múlt és Jövő* 1928. júl-aug. 273.

⁵³¹ *Dávid Jellin Budapesten.* Uo. okt. 364. A tanítóképzőről szóló hosszabb, képekkel illusztrált cikket ld.: Uo. 1929. jan. 28-30.

mellyel bemutatja, hogy a mozgalom szinte az egész ifjúságot meghódította és világméretű összefogást indított az országépítésre. „*De hol a zsidó szolidaritás? Miért nem áldoznak templomaikban a feltámadó Erec-Jiszraelért?*”⁵³² Fischer Gyula egy későbbi levelét a *Zsidó Szemle* közli, melyből kiderül, hogy egy házasságkötési szertartás levezetése után nem fogadott el tiszteletdíjat, a család pedig a KKL-nek utalta a pénzt, melyből a főrabbi nevére 6 fát ültettek Erec Jiszraelben.⁵³³ A Pro Palesztina Szövetség egy decemberi eseményéről mindkét lap beszámol,⁵³⁴ amikor a vezetőség tagjai – dr. Kiss Arnold, dr. Friedmann Ignác,⁵³⁵ dr. Patai József és Gábor Ignác – Miskolcon tartottak Pro Palesztina-estet, nagyszabású előadásokkal és ünnepélyes bankettel. A rendezvény azzal a reménnyel zárult, hogy Miskolcon is megalakul a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportja. Folytatva a vidéki munkát, az egri csoport már a következő évben alakult, még hozzá úgy, hogy a helyi hitközség összes intézménye csatlakozott a Pro Palesztina Szövetséghez.⁵³⁶ A KKL-perselyek kiosztását a hitközség és a nőegylet vállalta. Az ünnepségen a vezetőséget dr. Patai József és Székely Béla képviselte. Debrecenben is első alkalommal gyűltek össze a hitközség tanácstermében cionisták, a hitközség elnöke pedig bejelentette, hogy a Pro Palesztina Szövetség céljaira adományt fognak felajánlani.⁵³⁷ Az itteni cionista konferencián Léderer Ignác és Lantos Tivadar tartott előadást.

A Pro Palesztina Szövetség Budapesten előadássorozatot szervezett, melynek során a vezetőség tagjai mutatták be Erec Jiszraelt többféle oldaláról. Baracs Károly elnök megnyitó beszédében emlékeztette hallgatóságát, hogy a Pro Palesztina Szövetség és a Magyar Cionista Szövetség együtt dolgozik: „*A mi szövetségünk a legteljesebb harmóniában kíván együttműködni cionista barátainkkal, akik évtizedek óta ennek a munkának szentelik életüket és a legkompetensebbek arra, hogy bennünket a Palesztina-kérdésekről tájékoztassanak.*”⁵³⁸ Január végén rendezték meg a Magyar Cionista Szövetség országos választmányi ülését. Dr. Osztern Lipót elnök kiemelte, hogy „*a Palesztina-munkát a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségével karöltve, igyekeztünk népszerűsíteni az országban.*”⁵³⁹ Az ülésen fontos – és hangos ovációval

⁵³² *Cionizmus a Dohányutcai templomban.* Uo. 1928. nov. 402.

⁵³³ *Zsidó Szemle* 1929. jún. 15. 3.

⁵³⁴ *A Pro Palesztina zászlóbontása Miskolcon.* Uo. 1928. dec. 15. 4. és *Múlt és Jövő* 1929. jan. 34.

⁵³⁵ Kormányfőtanácsos, a Pro Palesztina Szövetség Keren Hajezod szakosztályának elnöke.

⁵³⁶ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének zászlóbontása Egerben.* *Múlt és Jövő* 1929. febr. 73.

⁵³⁷ *A cionista ifjúság körzeti konferenciája Debrecenben.* *Zsidó Szemle* 1929. febr. 1. 5.

⁵³⁸ *A Pro Palesztina Szövetség előadásai.* *Múlt és Jövő* 1929. febr. 78.

⁵³⁹ *A Magyar Cionista Szövetség országos választmányi ülése.* *Zsidó Szemle* 1929. febr. 1. 5.

kísért – bejelentést tett, miszerint prof. Pfeiffer Ignác, a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának elnöke belépett a Magyar Cionista Szövetségbe.

Az eddig bemutatott események színes képet adnak a Pro Palesztina Szövetség munkájáról, vezetőinek és tagjainak aktív tevékenységéről, amely a magyarországi zsidóság összefogására és az Erec Jisrael-i országépítés támogatására irányult a KKL természetes szövetségeseiként. Külön érdekesség például prof. Pfeiffer Ignác személyes döntése, melynek eredményeként tagja lett a Magyar Cionista Szövetségnek is. Ez a mozzanat jól mutatja a két szervezet – közös célok és tevékenység mentén való – összefonódását. Az együttműködés feltételezte a Pro Palesztina Szövetség legalábbis cionista-barát beállítottságát. Bár tagjai között sokan voltak, akik nem léptek be a Magyar Cionista Szövetségbe, viszont az országépítés céljával és a KKL-lel egyetértésben dolgoztak annak eléréseért. Valószínűleg ez az együttműködés a magyarázata annak, hogy a pesti hitközség nemhogy nem csatlakozott a Pro Palesztina Szövetséghez, hanem kifejezetten ellenezte annak tevékenységét.

6. 3. A KKL propagandájának újabb eszközei

A KKL-kimutatásokban folytatott *városok versenye* végeredményét Budapest (Buda és Kőbánya) nélkül állapították meg, így Miskolc, Debrecen és Győr végzett az első három helyen az éves perselygyűjtésben.⁵⁴⁰ A magyarországi KKL éves értékelése – rekordév minősítéssel – Léderer Ignác beszámolójában olvasható.⁵⁴¹ A bevételek 25%-os emelkedését városok szerinti kimutatással illusztrálja, melyben feltüntetésre kerülnek a KKL-biztosok, valamint a különösen nagy fejlődést mutató helységek is. Léderer kiemelten szól a fiatalok munkájáról, végül pedig felhívja a figyelmet arra, hogy ez a kezdeti lendület tovább tartson, a magyar zsidóság is mindjobban bekapcsolódjon Erec Jisrael felépítésébe, mert „*az új fejlődéshez új föld kell és ezt az új földet a KKL-nek kell megváltania.*”⁵⁴²

A KKL és a KH *Uj tavasz Erec Izraelben* c. filmjének ismertetője olvasható a budapesti bemutató előtt a *Zsidó Szemle* januári számában.⁵⁴³ A film bemutatja a fejlődő országot, a

---

⁵⁴⁰ Uo. 1928. okt. 1. 7.

⁵⁴¹ *A magyarországi KKL rekordéve.* Uo. nov. 15. 4-5.

⁵⁴² Uo. 5.

⁵⁴³ „*Uj tavasz Erec Izraelben*” *Zsidó Szemle* 1929. jan. 1. 6. Aláírás: L. I. Valószínűsíthetően Léderer Ignác.

A film (*Frühling in Palästina*) megtekinthető az interneten:

<https://www.youtube.com/watch?v=dBDuUKm8SyU&feature=youtu.be>

kolóniákat, ültetvényeket, erdőket, a különböző iskolákat és Erec Jisrael ünnepeit is. Az országépítés lelkesítő mozzanatain keresztül érzékelteti azt a heroizmust, amely folyamatosan áthatotta a hétköznapiakat és ünnepeket, erőt sugározva a jövő erőfeszítéseire is. A lap következő számaiban Erec Jisrael-i kép hívja fel a figyelmet a film februári bemutatójára, majd a további vetítésekre.⁵⁴⁴ Májusban egy hosszabb cikk jelent meg az áprilisi budapesti és békéscsabai előadásokról.⁵⁴⁵ Budapesten a bevezető előadást dr. Schönfeld József tartotta, aki arról beszélt, hogy nagy szégyen volna a magyar zsidóságra nézve, ha nem venne részt a világméretű összefogásban, amely Palesztina felépítésére irányul. Sokan már nem kaptak jegyet a vetítésre. Békéscsabán nagyszámú rendezőbizottság két vetítést is szervezett, a délutánit fiatalok részére. Az előadó Léderer Ignác volt, akinek elnöklétével a helyi KKL-bizottság rendkívüli ülést is tartott. A lap következő száma további bemutatókról számol be, melyeket Pápán, Sopronban, Kapuváron, valamint Miskolcon, Budán és Újpesten rendeztek meg.⁵⁴⁶ A filmet Léderer Ignác kísérte körútján. A cikkíró kiemeli, hogy a soproni előadáson nagy számban jelentek meg keresztények is, köztük papok, teológusok, főiskolai tanárok. Miskolcon három vetítés volt, közülük kettő az ifjúság részére. A budai két vetítést Beregi Ármin és Léderer Ignác, az újpestit Grottó Ödön, az Ufában tartott bemutatót pedig Székely Béla előadása kísérte.⁵⁴⁷ Az Ufa utolsó vetítésére Irsai István rajzával illusztrált képeslap formájú meghívókat is küldtek, melyek közül fellelhető a Kahan Nisonnak szóló. A meghívó alapján ingyenes Erec Jisrael-i utazást is kisorsoltak a megjelentek között.⁵⁴⁸ Bár a filmet nem vetítették, Léderer Ignác előadást tartott Aszódon is, a helyi nőegylet kultúrestjén a palesztinai KKL-munkáról, különös tekintettel a nők és gyermekek helyzetére.⁵⁴⁹ A film további vetítései közvetve, a KKL-kimutatásokban bevételként jelennek meg, miszerint előadták többek között Kisvárdán, Szegeden és Tokajban is.⁵⁵⁰

A Phönix biztosító hirdetése továbbra is szinte folyamatosan jelen van a *Zsidó Szemlé*ben, februárban pedig egy hosszabb írás mutatja be eddigi munkáját.⁵⁵¹ A biztosító a KKL-lel kötött világszerződés alapján egyre több országban tevékenykedik, sok helyen önálló képviseléssel.

---

⁵⁴⁴ Uo. jan. 15. 3; febr. 1. 3. és febr. 15. 6.

⁵⁴⁵ A „Tavaszi Palesztinában” előadásai. Uo. máj. 1. 6.

⁵⁴⁶ A Tavasz Palesztinában újabb előadásai. Uo. máj. 15. 6.

⁵⁴⁷ Teréz krt. 30. a mai Művész mozi. Több helyen Tordai Judith szavadatai is színesítették az előadást.

⁵⁴⁸ A128/4. Ld. jelen dolgozat függelékének 19. képét.

⁵⁴⁹ Az aszódi nőegylet kultúrestje. *Zsidó Szemle* 1929. máj. 15. 10.

⁵⁵⁰ Ld.: Uo. júl. 12. 15-16.

⁵⁵¹ A Phönix Metropol (KKL biztosítási osztály) Uo. febr. 15. 5.

Magyarországon is a legelőnyösebb feltételekkel kínálja biztosításait, szép eredményekkel. Szintén a KKL-munkát népszerűsítette a Magyar Cionista Szervezet női bizottságának az Erzsébetvárosi Körben megrendezett műsoros teadélutánja. Dr. Schönfeld József beszélt a KKL-persely mindennapokban betöltött szerepéről, majd a különböző művészi előadások után felkérte „*a véletlenül Budapesten tartózkodó dr. Zweig Egont, a Jeruzsálemi K. K. L. iroda igazgatóját,...* hogy néhány szóval ismertesse a jeruzsálemi iroda működését.”⁵⁵² A lap nem sokkal később rövid hírben tudósított a jeruzsálemi KKL-székház alapköveteléről is.⁵⁵³

A *Zsidó Szemle* júliustól hetilapként jelent meg, benne állandó *Palesztina* rovattal, melyben egy-egy hosszabb cikk mellett rövid hírek is helyet kaptak hétről hétre informálva az olvasókat az aktuális Erec Jisrael-i helyzetről. A KKL-kimutatásokban található táviratmegváltás Léderer Ignác eljegyzése, majd esküvője alkalmából.⁵⁵⁴

6. 4. Budapesti közgyűlés és országos értekezlet

Kaszab Aladár gyászkeretbe foglalt neve nyitja a *Zsidó Szemle* márciusi számát,⁵⁵⁵ a Magyar Cionista Szövetség budapesti közgyűlése pedig egybeesett a pesti hitközségi elnök temetése napjával. A közgyűlésen megemlékeztek a hitközség elnökéről, kiemelve a Palesztina-munka iránti elkötelezettségét.⁵⁵⁶ Szintén napirend előtt kért szót Léderer Ignác, a KKL magyarországi irodájának vezetője, hogy átadhassa a KKL aranykönyvi diplomáját dr. Kahan Nisonnak. Az aranykönyvi gyűjtést az előző évi közgyűlésen határozták el, a díszes diploma a kíséreléssel együtt pedig a napokban érkezett meg. Dr. Kahan Nison köszönő beszédében említette, hogy nemsokára lehetősége nyílik az Erec Jisraelbe való utazásra, ahol személyesen is meggyőződhet az ott folyó munkák előrehaladásáról.⁵⁵⁷ A napirendi pontok jelentéseket, indítványokat tartalmaztak, majd a választások során kijelölték az országos értekezlet delegátusait is.

---

⁵⁵² *A Magyar Cionista Nőszövetség műsoros teadélutánja.* Uo. 6.

⁵⁵³ *KKL székháza alpkövének letétele.* Uo. máj. 15. 10.

⁵⁵⁴ Uo. júl. 12. 15. és aug. 16. 15. A meghívót ld.: KKL4/62.

⁵⁵⁵ Uo. márc. 15. 1.

⁵⁵⁶ *A Magyar Cionista Szövetség budapesti anyaegyesületének közgyűlése.* Uo. 2. Ld. még: jelen dolgozat IV.6.1. KKL munka és az első országos értekezlet c. fejezetét.

⁵⁵⁷ Utazása után hosszú cikkben számolt be az Erec Jisraelben újjáéledő héber nyelv használatáról, a hétköznapiakon keresztül az egyetemekig és a színházi előadásokig. A cikkben egy szintén héber nyelvű autóreklám is szerepel. Ld.: *Dr. Kahan Nison: A héber nyelv feltámadása. Múlt és Jövő* 1929. jún. 218-220. Uo. 234. oldalon rövid hír olvasható arról, hogy dr. Kahan Nison a Pro Palesztina Szövetség májusi estjén beszámolót tartott palesztinai útjáról.

A cionista országos értekezletről a *Zsidó Szemle* mellett a *Múlt és Jövő* is beszámolt, kiemelve, hogy az ünnepélyes megnyitó a Zeneakadémia nagytermében került megrendezésre.⁵⁵⁸ Az elnöki megnyitót üdvözlőbeszédet követték, elsőként prof. Pfeiffer Ignácé. Bár a *Múlt és Jövő* cikke szerint „Pfeiffer Ignác ny. műegyetemi tanár, a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége nevében üdvözölte az értekezletet,”⁵⁵⁹ addigra már köztudomású volt, hogy Pfeiffer professzor jó néhány hónapja tagja a Magyar Cionista Szövetségnek. Beszédét tehát mint cionista és egyben mint a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának vezetője mondta el. Szavaiban annak a kívánságának adott hangot, hogy Palesztinába ezentúl senkit ne a szenvedés vigyen, hanem a magasan fejlett kultúra vonzzon. A következő üdvözlőbeszédet dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsos, a Pro Palesztina Szövetség Keren Hajeszod szakosztályának vezetője tartotta. Kiemelte, hogy a cionizmus nemcsak otthont teremt a zsidók számára, hanem önérzetet és hitet is ad nekik. Beszéde kifejezetten cionista szelleműnek mondható, bár ő maga nem lépett be a Magyar Cionista Szövetségbe. Ezt a tényt az is alátámasztja, hogy nem sokkal később, a XVI. Cionista Kongresszuson a magyarországi nem cionista zsidóság nevében ő írta alá a Jewish Agency alapító dokumentumát.⁵⁶⁰ A külföldi üdvözlő felolvasását követően dr. Kurt Blumenfeld, a londoni executiva kiküldöttje tartotta meg előadását a zsidóság általános helyzetéről a diaszpórában. A *Zsidó Szemle* közli a teljes beszédet, melyben fontos gondolat, hogy a szétszórtság, amely egyben hazátlanságot is jelent, átok és büntetés, melyet az Örökkévaló hűtlen népére csapásként mért. Délután és másnap a cionista központban folytatódott az értekezlet a különféle bizottságok jelentéseivel. Léderer Ignác terjesztette elő a KKL-jelentést, amely szerint a munka és a bevételek országos szinten nagyarányú fejlődést mutatnak. Egyben felhívta minden cionista figyelmét a KKL akcióinak támogatására.⁵⁶¹ Az értekezlethez kapcsolódóan ünnepi bankettet is adtak – elsősorban dr. Kurt Blumenfeld tiszteletére –, melyen újra szót kapott dr. Friedmann Ignác. Ez is mutatja, hogy magyar zsidó vezetőként a cionisták elismerését is élvezte. Egy későbbi beszédét a *Múlt és Jövő*ben így méltatták: „Köszönet illeti meg dr. Friedmann Ignácot, hogy mint „nem cionista” ennyi rajongással és melegséggel beszélt Palesztina újjáépítéséről és mint az igazságnak harcosa, a liberális zsidóságon keresztül eljutott a szentföldi reneszánsz igazságához is.”⁵⁶² A kép

---

⁵⁵⁸ *Múlt és Jövő* 1929. ápr. 153. és *Zsidó Szemle* 1929. ápr. 1. 1-4.

⁵⁵⁹ *Múlt és Jövő* 1929. ápr. 153.

⁵⁶⁰ Jewish Agency=Szochnut. Ld. a következő alfejezetet.

⁵⁶¹ *Az értekezlet folytatása. Zsidó Szemle* 1929. ápr. 1. 3.

⁵⁶² *Dr. Friedmann Ignác előadása. Múlt és Jövő* 1932. ápr. 117.

árnyalásához azonban hozzá kell tennem, hogy felesége volt a – cionista szervezetbe tartozó – Wizo magyarországi elnök asszonya.⁵⁶³

6. 5. A Pro Palesztina Szövetség második közgyűlése és a zürichi Cionista Kongresszus

A Pro Palesztina Szövetséget újabb veszteség érte Baracs Károly elnök halálával. A június végén tartott közgyűlésen róla és Kaszab Aladáról is megemlékeztek.⁵⁶⁴ Nevének Erec Jiszraelben is emléket állított a magyarországi zsidóság, halálát követően ugyanis megkezdődött a gyűjtés a *Néhai Baracs Károly ligetre*.⁵⁶⁵ A Pro Palesztina Szövetség közgyűlése új elnöknek prof. Pfeiffer Ignácot választotta, az elnöki tanácsban pedig Kaszab Aladár helyét „*a pesti izr. hitközség elnökhelyettese fogja betölteni, dr. Hajdu Marcell, aki nemcionista létére készséggel vesz részt a palesztinai építés történeti munkájában*.”⁵⁶⁶ Pfeiffer professzor elnökké választását – lévén immár cionista – nem magyarázza a cikk. A szövetség második évét pozitívan értékelte a közgyűlés, kiemelve, hogy az ismertető és felvilágosító munka eredményeként „*ma már az egész ország rokonszenvéről lehet beszélni*.”⁵⁶⁷ Dr. Kahan Nison határozati javaslatát a Jewish Agency-hez való csatlakozásról egyhangúlag elfogadták. A magyarázat szerint a Jewish Agency a palesztinai építőmunka támogatására alakul, mely fele-fele arányban áll majd cionista és nem cionista tagokból.⁵⁶⁸ Szintén a közgyűlésen terjesztette elő határozati javaslatait dr. Patai József Herzl halálának 25. és születésének 70. évfordulójára készülve.⁵⁶⁹ A javaslatokat – melyek mindegyike arra irányult, hogy Herzl emlékét a magyar zsidóság méltó módon ünnepelje – a közgyűlés egyhangúlag elfogadta. A szövetség elsőként szombati istentisztelet keretében Herzl-emlékbeszéd megtartását kérte minden budapesti és vidéki hitközségtől. Másodsor Herzl halála napján országos Herzl-gyászünnepélyt hirdetett a Pro Palesztina Szövetség rendezésében. Harmadszor „*a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége beadvánnyal fordul Budapest székesfőváros tanácsához, hogy a Dohány-utcát, amelyben Herzl született, Herzl Tivadar-utcának nevezze el, ezzel is dokumentálva Magyarország fővárosának történeti érzékét és ezzel is bizonyítva a világ előtt, hogy minden elfogultság nélkül itéli meg a történelem kiválasztottjait. Ezzel a ténnyel egyszersmind a jelenlegi*

---

⁵⁶³ A Magyar Cionista Szövetség országos értekezletén előterjesztett jelentését ld.: *Zsidó Szemle* 1934. okt. 12. 6.

⁵⁶⁴ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. Múlt és Jövő* 1929. júl-aug. 267.

⁵⁶⁵ 1. megjelenés: *Zsidó Szemle* 1929. júl. 12. 15. Uo. jún. 15. 7. oldalon a kimutatás szerint még – mint előtte sokszor – befizető volt.

⁵⁶⁶ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. Múlt és Jövő* 1929. júl-aug. 267.

⁵⁶⁷ Uo.

⁵⁶⁸ A XVI. zürichi Cionista Kongresszus alapította meg.

⁵⁶⁹ *Herzl emlékének megörökítése szülővárosában, Budapesten. Múlt és Jövő* 1929. júl-aug. 243-244.

*Dohány-utcai templom automatikusan Herzl-templommá válik.*⁵⁷⁰ A szövetség engedélyt kér továbbá Herzl szülőházán emléktábla elhelyezésére és a Magyar Zsidó Múzeumban Herzl-szoba felállítására. Herzl magyar nyelvű életrajzának megírásával a közgyűlés dr. Patai Józsefet bízta meg.

A határozatok közül megvalósultak a szombati Herzl-emlékbeszédék. A *Zsidó Szemle* ad hírt arról, hogy dr. Fischer Gyula a Dohány utcai, dr. Kiss Arnold és dr. Edelstein Bertalan a két budai templomban, a vidéki városok közül pedig Hevesen, Sümegen, Veszprémben, Pécsen, Monoron, Siófokon, Szombathelyen, Kőszegen és Mágocson emlékeztek meg Herzl-ről ünnepi beszédekben.⁵⁷¹ Külön beszámolót kap a debreceni Herzl-gyászünnepély, melyet a Magyar Cionista Szövetség helyi csoportja rendezett.⁵⁷² Szintén ünnepség keretében emlékeztek meg Herzl-ről Győrben, Vésztőn és Sopronban.⁵⁷³

A Herzl-emléktábla a ma már a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár épületének egyik oszlopán látható. A Herzl-monográfia elkészültét dr. Patai József kb. egy évvel később jelentette be.⁵⁷⁴ Ehhez kapcsolódik a szintén ekkor hírül adott Herzl-könyvtár sorozat elindítása, amelyben zsidó írók műveinek, valamint ismeretterjesztő és tudományos munkák kiadását tervezik magyar fordításban.⁵⁷⁵ Szintén a Herzl-jubileumhoz – bár nem a Pro Palesztina Szövetség határozataihoz – kapcsolódik a KKL faültetési akciója. Az első felhívás a *Zsidó Szemlében Herzl-ciprus* címmel jelent meg, elbeszélve a történetet, mely szerint Herzl Jeruzsálem mellett egy ciprust ültetett, melyből a háború pusztításai után csak csonka törzs maradt.⁵⁷⁶ Ussischkin e mellé a törzs mellé ültetett új hajtást, amely az elpusztult erdők újjáéledésének jelképe is. Ebben a szellemben hívja fel a figyelmet a KKL a faültetési akcióra. A következő felhívás a KKL magyarországi irodája aláírásával jelent meg, mely a már folyamatban lévő akció minél szélesebb körű terjesztését kéri.⁵⁷⁷

---

⁵⁷⁰ Uo. 243.

⁵⁷¹ *Zsidó Szemle* 1929. aug. 2. 6. (*Országszerte impozáns ünnepségek keretében hódolt a magyar zsidóság Herzl Tivadar emlékének*) és aug. 9. 14. (*Herzl ünnepségek*)

⁵⁷² *Herzl-gyászünnepély Debrecenben*. Uo. 12.

⁵⁷³ *Herzl ünnepségek*. Uo. 14.

⁵⁷⁴ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége. Múlt és Jövő* 1930. nov. 418.

⁵⁷⁵ *Herzl-könyvtár*. Uo. 419.

⁵⁷⁶ *A Herzl-ciprus*. *Zsidó Szemle* 1929. júl. 19. 12.

⁵⁷⁷ *A Herzl-faakció*. Uo. aug. 2. 3.

Az akció végén a két kimutatás szerint összesen 145 fát ültetett a magyarországi zsidóság a Herzl-erdőbe.⁵⁷⁸

1929-ben Zürichben rendezték meg a XVI. Cionista Kongresszust, mely két hétig tartott és legnagyobb részét a Jewish Agency körüli vita tette ki. A kongresszusról mindkét lap beszámolt,⁵⁷⁹ a *Múlt és Jövő*ben dr. Patai József hosszú cikket írt a Jewish Agency megalakulásáról, kiemelve az ünnepélyes percekét, amikor a világ különböző részeiről érkezett nem cionista zsidó vezetők aláírták a cionistákkal kötött szerződést. „*Dr. Fischer Gyula pesti főrabbi papi ornátusban a magyar zsidóság üdvözlétét tolmácsolta, dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsosnak pedig osztályrészül jutott a tisztelet, hogy a történeti dokumentumot Magyarország nevében aláírja.*”⁵⁸⁰

A kongresszus ideje alatt kialakult viták miatt más témákra kevesebb idő jutott, így elmaradt pl. dr. Patai József felszólalása, melyet a *Múlt és Jövő* *A héber költőkért, zsidó művészekért és a feltámadt nyelvért* címmel jelentetett meg.⁵⁸¹ A KKL-lel kapcsolatos kongresszusi híreket és a jelentést a *Zsidó Szemle* közölte.⁵⁸² A jelentés szerint a KKL tulajdonában van Palesztinában 1.120.000 dunam föld, mely az egész területnek csupán 5,6%-a. A mezőgazdasági kolonizáció szempontjának megfelelő földek figyelembevételével azonban ez a szám magasabb, 13,3%. A beszámoló kitér mocsarak lecsapolására, folyószabályozásokra, fásításra, erdősítésre, valamint a városi földtulajdonokon létesített oktatási, kulturális, szociális intézményekre. A KKL szempontjából a Jewish Agency egyik feladata lesz, hogy a palesztinai kormányzattal tárgyalásokat folytatva kieszközölje a mandátumban biztosított állami földjuttatásokat. A záróülésen Ussischkin újabb 100.000 dunam föld megváltását hirdette meg a következő évre, hangsúlyozva, hogy a KKL fordulóponthoz érkezett: „*Vagy magasra fog emelkedni a K. K. L., vagy pedig el fog tűnni a szinterről.*”⁵⁸³ A Keren Hajeszod – mint a Jewish Agency pénzügyi szerve – felhívásának és a tevékenységével kapcsolatos tudnivalóknak a *Múlt és Jövő* hosszú cikket szentelt, magát a felhívást pedig a Pro Palesztina Szövetség és a Magyar Cionista Szövetség vezetői is aláírták.⁵⁸⁴

---

⁵⁷⁸ Egy fa ára 8 Pengő. Uo. aug. 9. 4. és szept. 15. 12. Az első kimutatás 76, a második pedig 69 fa ültetésének megfelelő összeget tartalmaz.

⁵⁷⁹ Zürich a kongresszus jegyében. *Zsidó Szemle* 1929. aug. 2. 4-6. Patai József: *Zsidó történelmi napok Zürichben. Múlt és Jövő* 1929. szept. 315-318.

⁵⁸⁰ Uo. 318.

⁵⁸¹ Uo. okt. 338-340.

⁵⁸² *Zsidó Szemle* 1929. aug. 2. 5-6. (*A K.K.L. konferencia záróülése*) és 12. (*A Keren Kayemeth Leisrael kongresszusi jelentése*)

⁵⁸³ Uo. 5.

⁵⁸⁴ *A Keren Hajeszod felhívása a magyar zsidósághoz. Múlt és Jövő* 1930. febr. 47-52.

6. 6. Az Erec Jiszrael-i arab támadások visszhangja és a KKL-munka erősödése

Arab terrorcselekmény-sorozat söpört végig 1929 szeptemberében több Erec Jiszrael-i településen. A támadásokkal és következményeikkel részletesen foglalkozik mind a *Zsidó Szemle*,⁵⁸⁵ mind pedig a *Múlt és Jövő*.⁵⁸⁶ Dr. Patai József írásában a hebroni és cfati mézszárlást pogromnak minősíti, mivel a vallásos közösségek nem voltak képesek ellenállásra.⁵⁸⁷ Más volt a helyzet Jeruzsálemben és Tel-Avivban, ahol a fiatal zsidó katonák felvették a harcot. Így a 126 zsidó áldozatból 30-an estek el harcokban, e mellé pedig odateszi a 130 fős arab veszteséget. A *Zsidó Szemle* 4 oldalas rendkívüli számot is kiadott, mely nemcsak a támadásokkal foglalkozik, hanem előtekintve a Keren Hajeszod és a Jewish Agency feladataival is, valamint közli a cionista szövetség felhívását az országépítés folytatására és a Jewish Agency támogatására.⁵⁸⁸ Mindemellett röviden a KKL eddigi munkáját is bemutatja, az adományozóknak ajánlva a „KKL kék perselyét”,⁵⁸⁹ melyet a magyarországi irodától lehet kérni. A támadások után, még Ros Hasana előtt – a KKL szokásos újrési akciójához kapcsolódva – közli a lap a jeruzsálemi főiroda levelét a *Zsidó Szemle* szerkesztőségéhez.⁵⁹⁰ A KKL vezetősége megköszöni és továbbra is kéri az eddigi támogatást, különös tekintettel a támadások utáni nehéz helyzetre. Tervei szerint a következő két év során fontos földterületeket szándékozik megvásárolni, ehhez kér további támogatást és összefogást. Az újrési üdvözetlet a KKL javára megváltók listája szintén ebben a számban jelenik meg.⁵⁹¹ A KKL-perselygyűjtő városok versenyében ebben az évben is Miskolc, Debrecen és Győr végzett az első három helyen.⁵⁹² A kimutatásokban az arab támadások után megjelent az *Erec Israeli gyorssegély* adományág.⁵⁹³

A KKL magyarországi irodája hanukai gyermekmatinét szervezett Irsai István irányításával és díszlettervezésével, táncos, énekes előadással.⁵⁹⁴ Az 1930-as évben a magyarországi iroda legnagyobb akciója az I. világháborúban elesettekre emlékezve a *Magyar Zsidó Hősi Halottak*

⁵⁸⁵ Ld.: *Zsidó Szemle* 1929. aug. 30. és szept. 6, valamint szept. 27. 6.

⁵⁸⁶ *Múlt és Jövő* 1929. okt. 359; nov. 371-372; dec. 428-430.

⁵⁸⁷ Patai József: *Mi történt Palesztinában?* Uo. dec. 428-430.

⁵⁸⁸ *Zsidó Szemle* 1929. szept. 10.

⁵⁸⁹ *Mit tett a Keren Kayemeth Leisrael?* Uo. 4.

⁵⁹⁰ *A Zsidó Nemzeti Alap KKL jeruzsálemi főirodájától kaptuk a következő levelet.* Uo. okt. 4. 10.

⁵⁹¹ Uo. 14.

⁵⁹² Uo. okt. 25. 15.

⁵⁹³ 1. megjelenés Uo.

⁵⁹⁴ Uo. 1930. jan. 3. 15. A *Zsidó Szemle* hanukai kultúrestje a Zeneakadémián került megrendezésre. Ld.: Uo. 1929. nov. 22. 16.

Emlékerdejének ültetése volt. A felhívást egy teljes oldalon közli a *Múlt és Jövő*,⁵⁹⁵ országos kiküldését és az erdő helyét pedig a *Zsidó Szemle* adja hírül.⁵⁹⁶ Az erdő telepítésének helyét a KKL jeruzsálemi főirodája jelölte ki, mégpedig Emek-Jezréelben, Szárid és Nahalal kolóniák szomszédságában, melyet a következő számban térképen is megjelenítettek.⁵⁹⁷ Az akcióhoz külön felhívással csatlakozott a cionista vezetőség néhány tagja – név szerint Beregi Ármin, dr. Kahan Nison, Bisseliches Mózes és dr. Schönfeld József –, melyben a *Hősök Erdéjében* Dömény-liget ültetésére szólítják fel a magyar cionistákat, a hősi halált halt vezető emlékének méltó megörökítésére.⁵⁹⁸ Az első kimutatás már februárban⁵⁹⁹ megjelent – eszerint a Dömény-liget ültetésére az első befizetések 26 fát jelentettek – és végigvonult az egész éven. Február végére már be is telt az első kert, mely prof. Pfeiffer Ignác egyetlen fia, Pfeiffer Imre zászlós nevét viselte.⁶⁰⁰ A kb. havonta megjelenő kimutatások egyre több kertet és ligetet tartalmaznak. Dömény Lajos nevére a liget mellett a miskolciak külön kertre is gyűjtöttek, megkezdődött Pfeiffer Imre nevére a 2. kert gyűjtése, valamint a katonák mellett gyűjtöttek Baracs Károly-ligetre is. Gyakori az adományozás egyes fákra, ezeket is minden esetben kimutatták. Országszerte érkeztek befizetések az *Ismeretlen Magyar Zsidó Katona Ligetébe*, melyből az első év során két kertet is ültettek. Két KKL-akció együttesen jelent meg a Mohácsi Zsidó Leányegylet szervezésében júniusban.⁶⁰¹ Itt az Erec Jisrael-i film levetítése után – melynek szünetében Léderer Ignác tartott előadást – a gyűjtés és az egész rendezvény bevételét a *Hősök Erdéjében* a mohácsi zsidó hősi halottak emlékére ajánlották fel.

Januártól a KKL-kimutatások új – Irsai István által készített – logóval jelentek meg,⁶⁰² ez a kép látható ezután egészen 1936. elejéig, majd pedig – amíg a KKL kimutatások megjelentek a *Zsidó Szemlében* – az utolsó néhány hónapban csak a három betű: *K. K. L.* A különböző adományozási formák újra kiemelt címeket kaptak, így pl.: általános, persely, templom és faadomány, *Imi zsebpersely*, melyeken belül helységekre lebontva láthatók a befizetések. A kimutatásokat a városok szerinti összegzést követően a *gyorssegély* nyitja. Ebben az évben Lord

⁵⁹⁵ *Magyar Zsidó Hősök Emlékerdeje a Szentföldön. Múlt és Jövő* 1930. jan. 15.

⁵⁹⁶ *A Hősök Erdéje. Zsidó Szemle* 1930. jan. 10. 13.

⁵⁹⁷ *Hol lesz a magyar zsidó hősök emlékerdeje?* Uo. jan. 17. 12. Ld. jelen dolgozat függelékének 16-17. képeit.

⁵⁹⁸ *Dömény-ligetet a Hősök erdejében.* Uo. febr. 7. 8.

⁵⁹⁹ Uo. febr. 14. 15.

⁶⁰⁰ Uo. febr. 28. 6. (egy kert 100, egy liget 1000 fából áll. 1 fa ára 10 P.)

⁶⁰¹ Uo. jún. 20. 15. és *Múlt és Jövő* 1930. jún. 256. (*A „Tavaszi Palesztinában” mohácsi előadása*)

⁶⁰² 1. megjelenés: *Zsidó Szemle* 1930. jan. 17. 15. A kimutatások fejléceihez ld. jelen dolgozat függelékének 6-8. képeit.

Balfour nevére nyitott aranykönyvet a KKL, ezekhez az aranykönyvi bevezetési akciókhoz csatlakoztak a magyar cionisták is.⁶⁰³ Bár 1929-től újra hetilapként jelent meg a *Zsidó Szemle*, továbbra is folyamatos a lap népszerűsítése, előfizetési felhívások megjelentetése. Augusztusban a KKL-persely tulajdonosainak szóló akció olvasható, miszerint aki legalább fél évre előfizet, 1 pengőért megkapja dr. Schönfeld József: *Harcban a zsidóságért* c. könyvét.⁶⁰⁴ Ros Hasana előtt a KKL Sáronból származó narancsméz, valamint saját kiadású luach-ját hirdeti. „*Cionista csak KKL. Luachot használjon, mert csak ez informálja mindarról, ami Erec Jisraelben történt.*”⁶⁰⁵ Az újránépszerűsítő üdvözlők hosszú listája helyett ebben az évben képpel illusztrált jókívánság jelenik meg a KKL jeruzsálemi főirodájától,⁶⁰⁶ alatta rövid összefoglalással az előző évi tevékenységről és eredményekről, az új földvásárlásokról és erdősítésekről. A következő év legfontosabb feladataként a régi kolóniák közelében új chaluc családok letelepítését jelöli meg a központ – ez egyetértésben van a Jewish Agency határozatával –, amely erősítheti a régebbi, főként vallásos közösségeket és megakadályozhatja az újabb vérengzéseket. Egy későbbi számban Ussischkin újránépszerűsítő üdvözlője is olvasható, melyben – a főszerkesztőnek külön is – megköszöni a KKL támogatását.⁶⁰⁷

6. 7. Egyesületi élet

A Magyar Cionista Szövetség országos értekezletét ebben az évben májusban rendezték meg.⁶⁰⁸ Az eseményen megjelentek az erdélyi cionisták képviselői is, együtt tiltakozva az angol kormány azon intézkedése ellen, mellyel az Erec Jisrael-i bevándorlást felfüggesztette. Az értekezlet az elfogadott határozat szerint „*ezt az intézkedést a mandátum és a Balfour-deklaráció súlyos megsértésének látja és elvárja a cionista szövetség végrehajtóbizottságától, hogy az intézkedés azonnali hatálytalánítására a szükséges lépéseket megteszi.*”⁶⁰⁹ A leköszönő elnök, dr. Osztern Lipót helyére dr. Izsák Edét választották, az ügyvezető elnök pedig dr. Fried Frigyes lett. A KKL-jelentést Léderer Ignác terjesztette elő: „*A KKL az Értekezlet alkalmából kitűnően megszerkesztett külön KKL „Lapot” adott ki, amely a legrészletesebb ismertetését adta a KKL munkának és az*

---

⁶⁰³ 1. kimutatás: Uo. jún. 13. 16.

⁶⁰⁴ *A Keren Kajemet persely tulajdonosokhoz!* Uo. aug. 15. 12.

⁶⁰⁵ *A KKL közleményei.* Uo. szept. 5. 14.

⁶⁰⁶ *Munkatársainkhoz, Barátainkhoz és Pártfogóinkhoz!* Uo. szept. 19. 20.

⁶⁰⁷ *A Keren Kajemet Lejisrael Jeruzsálemi főirodája.* Uo. okt. 6. 12.

⁶⁰⁸ Uo. máj. 30. 2-7. és *Múlt és Jövő* 1930. jún. 252.

⁶⁰⁹ *Zsidó Szemle* 1930. máj. 30. 5.

iroda fontosabb akcióinak.”⁶¹⁰ A *KKL Lapok* c. kiadvány egy 8 oldalas dokumentum az Országos Keren Kayemeth Bizottság aláírásával.⁶¹¹ A cím és az értekezlet köszöntése között a következő szöveg olvasható: „*A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége Keren Kayemeth Leisrael Szakosztályának belső közleménye.*”⁶¹² Eszerint arról volna szó, hogy a Magyar Cionista Szövetség országos értekezletén a KKL magyarországi irodája a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának jelentését terjesztette elő? A két szervezet kapcsolata az előző évek dokumentumai alapján nem egészen egyértelmű. Léderer Ignácot, az iroda vezetőjét titkárnak nevezik, a felhívásokon és különböző rendezvények meghívóin pedig gyakran jelenik meg a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának címeként a Magyar Cionista Szövetség – és egyben a magyarországi KKL-iroda – címe: Király utca 36.⁶¹³ Mindez arra engedne következtetni, hogy a két KKL-szervezet egyesült. Ez a KKL-jelentés azonban – eltérően az első évek dr. Dömény Lajos és még a mostanit megelőző időszak Székely Béla által szerkesztett jelentéseitől is – egyben propagandaanyag. Tele van felhívással, a munkatársakhoz, vagy akár a laikus olvasóhoz is szóló kérésekkel, információkkal. Ugyanakkor megjelenik benne pl. a Király utcai cím – az adományok beküldéséhez –, amely egyértelműen a KKL magyarországi irodájának címe. A féléves bevételek közzlése a kiemelt bevételt mutató városokkal együtt szintén a magyarországi iroda munkáját feltételezi, hiszen ugyanígy jelennek meg a KKL-kimutatások hónapról hónapra a *Zsidó Szemlében*. Léderer ráadásul az értekezlet beszámolója szerint kiemelte a Pro Palesztina Szövetséggel való együttműködés eredményességét: „*Lederer titkár az Országos Keren Kayemeth Bizottságról, amely Prof. Pfeifer Ignác elnöklete alatt a munkát irányítólag befolyásolja és dr. Weiszbürg Chaim eredményes támogatásáról számolt be.*”⁶¹⁴ Az itt olvasható Országos KKL Bizottság akár meg is egyezhetne a jelentés aláírójával. De ha ez így van, ki volt Léderer Ignác? A Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának elnöke prof. Pfeiffer Ignác, alelnöke Székely Béla. Léderer Ignácot egyik dokumentum sem említi, még a szakosztály tagjaként sem. Ő a KKL magyarországi irodájának titkáráként jelenik meg minden általam elért és feldolgozott dokumentumban, aki ebben a minőségében áll kapcsolatban a KKL jeruzsálemi főirodájával – pl. hozzá érkeznek az aranykönyvi diplomák – és aki hivatalánál fogva tagja a Magyar Cionista

---

⁶¹⁰ Uo.

⁶¹¹ KKL5/3711. A dokumentumra véletlenül (katalóguson kívül) találtam rá.

⁶¹² Uo. 1.

⁶¹³ Ld. pl.: KKL ismertető. *Múlt és Jövő* 1929. nov. 407; a Tavasz Palesztinában film meghívója A128/4 (A Pro Palesztina Szövetség címe: Teréz krt. 40-42.)

⁶¹⁴ *Zsidó Szemle* 1930. máj. 30. 5.

Szövetség elnöki testületének is. E szerint tehát két különböző szervezetről van szó, egyrészt a Pro Palesztina Szövetség immár országosnak nevezett KKL-bizottságáról, másrészt a KKL magyarországi irodájáról, mely szervezetek együtt dolgoznak Erec Jisrael felépítésén. Ennek egyik külső jele lehet a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának kiadványain feltüntetett Király utcai cím is, mint olyan központ, ahonnan az adományokat összesítve küldik a rendeltetési helyükre.

Visszatérve a 8 oldalas KKL-kiadványra, elképzelhetőnek tartom, hogy nemcsak cionista körökben, hanem a Pro Palesztina Szövetség kiadásában is terjesztették – szemléletes, propagandisztikus jellege miatt –, ezért is kerülhetett rá a szövetség neve. A jelentés az első oldalon meghatározza az elérni kívánt célt: „*hódítsuk meg az ősi föld visszaváltásának a Keren Kayemethben testet öltött gondolata számára az egész magyar zsidóságot!*”⁶¹⁵ Ehhez társul a felszólítás a lap alján: „*Ne sajnálja a fáradságot és olvassa el érdeklődéssel. Nagyon fontos ez számunkra!*”⁶¹⁶ A következő oldalakon a KKL akcióiról, gyűjtéseiről olvasható összefoglaló, elsőként kiemelve a legújabb, Balfour-akciót, melyet a Jewish Agency kezdeményezésére indítottak azzal a céllal, hogy a KKL újonnan megnyitott Balfour-aranykönyvébe 5000 nevet vezessenek be, így harcolva a Balfour-deklarációban foglaltak érvényre juttatásáért. Ezután Erec Jisrael-i hírek következnek, köztük beszámoló a jeruzsálemi KKL-székház elkészültéről és még e hónap során való ünnepélyes átadásáról. Rövid hír olvasható továbbá a KKL újabb földvásárlásairól, letelepedési előkészületeiről, valamint a munkások helyzetéről és az export-importról is. Ezek után következik a magyarországi KKL-munka összefoglalása. A perselyadományok mellett két kiemelkedő gyűjtés adatai olvashatók, a *Hősök Erdeje* és az Erec Jisrael-i *gyorssegély* akciók, amelyek a magyar zsidóság széles rétegeit megmozgatták. Az eredmény számszerűsítve is megmutatkozik, a bevétel ugyanis már eddig 50%-kal meghaladta a múlt évit. Az első félév bevételeit hónapokra, adományágakra, illetve városokra lebontva is kimutatják.⁶¹⁷ Külön bekezdés foglalkozik az Erec Jisrael-i film magyarországi előadásával, a városokat név szerint említve, hozzátéve, hogy újabb előadások vannak szervezés alatt. A vetítésekhez kapcsolódóan Erec Jisrael-i hajójegyet is kisorsoltak, melynek nyertesét szintén

---

⁶¹⁵ KKL5/3711 *KKL Lapok* 1.

⁶¹⁶ Uo.

⁶¹⁷ Uo. 5-7.

megnevezi a dokumentum.⁶¹⁸ Az utolsó oldal – „*Föld – Föld – Föld*” felirattal⁶¹⁹ – munkára hívja az olvasót: perselygyűjtésre, faültetésre a *Hősök Emlékerdejében* és Herzl emléknapiján, valamint a Tóra előtti adományozásra. Mindezt cionista hevületben szinte imaként zárja az utolsó mondat: „*ÉS HA IGY LESZ, akkor a kitűzött célt valóra fogjuk váltani és csak szívünk és akarásunk kényszerítő erejének tettreváltásával kihatással leszünk egyénenként és közösségünkben is Ción feltámadására.*”⁶²⁰ Az országos értekezleten vélhetően nem juthatott idő ennek a nagyszabású dokumentumnak teljes ismertetésére, azonban kiadványként, propagandaanyagként mindenképpen hozzájárulhatott a KKL népszerűsítéséhez cionista és nem cionista körökben egyaránt.

A Pro Palesztina Szövetség ebben az évben is új tagokkal és fiókegyesületekkel bővült. Érdemes megemlíteni, hogy báró Hatvany Bertalan is belépett a szövetségbe, növelve az előkelő, művelt tagok számát.⁶²¹ Januárban Sopronban megalakult a Pro Palesztina Szövetség új fiókja, az ünnepi előadásokat dr. Chaim Weisburg, a KKL jeruzsálemi központjának budapesti küldötte tartotta.⁶²² Májusban a szövetség pécsi csoportja Palesztina-kiállítást rendezett, melyen a helyi zsidóság minden egyesülete képviseltette magát.⁶²³ Novemberben ugyancsak a pécsi fiókegyesület – dr. Wallenstein Zoltán főrabbi és dr. Deutsch Zsigmond hitközségi elnök vezetésével, akik egyben a Pro Palesztina Szövetség pécsi csoportjának elnökei is voltak – kultúrdélután tartott, amely egyben tiltakozó gyűlés is volt az angol kormány által kiadott *Fehér Könyv* ellen.⁶²⁴ A két helyi vezető mellett dr. Schönfeld József és Léderer Ignác tartott előadást.

Szintén novemberben rendezték meg a Pro Palesztina Szövetség éves közgyűlését, melyről mindkét sajtóorgánum beszámolt.⁶²⁵ Az elnöki megnyitó beszédek után dr. Patai József tartott előadást az Erec Jiszrael-i munka folytonosságáról és jelentőségéről, mely az élet legkülönbözőbb területein megvalósul. Beszéde – melynek végén határozati javaslatot terjesztett elő – „*Nem látunk tragédiát...*” címmel mindkét lapban végigolvasható.⁶²⁶ A közgyűlés által egyhangúlag elfogadott

---

⁶¹⁸ Uo. 7. 5 nevet húztak ki, arra az esetre, ha a nyertes lemondja az utazást.

⁶¹⁹ Uo. 8.

⁶²⁰ Uo.

⁶²¹ *Tagavatás a Pro Palesztina Szövetségben. Múlt és Jövő* 1930. jan. 37. Báró Hatvany Bertalan (1900-1980) író, műfordító, a *Szép Szó* folyóirat egyik alapító tagja.

⁶²² *A Pro Palesztina Sopronban. Zsidó Szemle* 1930. jan. 17. 12.

⁶²³ *Palesztina-kiállítás Pécsen. Múlt és Jövő* 1930. jún. 255.

⁶²⁴ *A Pécsi Pro Palesztina Szövetség tiltakozó gyűlése az angol kormány Palesztina-politikája ellen. Zsidó Szemle* 1930. nov. 14. 9.

⁶²⁵ *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének múlt évi működéséről szóló jelentés.* Uo. nov. 21. 9-11. és *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. Múlt és Jövő* 1930. dec. 440-441.

⁶²⁶ *Zsidó Szemle* 1930. nov. 21. 5-6. és *Múlt és Jövő* 1930. dec. 423-425.

határozat tiltakozik az angol kormány azon intézkedése ellen, amely akadályozza az Erec Jiszrael-i építő munkát és „*egyben bizalmát fejezi ki az angol nép iránt, hogy a Balfour-deklarációban foglalt történeti ígéretet minden magyarázat és félremagyarázás kizárásával a maga egészében teljesíteni fogja.*”⁶²⁷ Az éves KKL-tevékenység összefoglalásakor köszönetet mondtak dr. Chaim Weisburgnak, a KKL jeruzsálemi főirodájának kiküldöttjének, aki az első fél év munkáját segítette. Az ő javaslatára indítottak gyűjtést Baracs Károly emlékére erdő ültetésére, mely már megkezdődött Kirjat Anavim kolónián, Jeruzsálem mellett és a főiroda az első kert diplomáját meg is küldte. A *Hősök Emlékerdejének* faültetései is folyamatosak voltak. A KKL szakosztály az akciókon kívül több mint 100 vidéki városban helyezett el perselyt és propagandaanyagot. A közgyűlésen vezetőségi választásokat is tartottak, melynek eredményeképpen prof. Pfeiffer Ignác továbbra is az elnöki poszton maradt báró Kohner Adolf és Székely Ferenc tiszteletbeli elnökök mellett, valamint Székely Béla alelnökletével a KKL szakosztály elnökeként is. Léderer Ignác neve itt tűnik fel először a szövetségben, őt jegyzővé választották.⁶²⁸

A *Múlt és Jövő* nyári számában több cikket is szentel a Becealel művészeti iskola ismertetésére, köztük megjelenik Ussischkin írása is az alapítóról, Bors Schatzról.⁶²⁹ A cikkek mind az intézmény meggyengüléséről szólnak, kérve a magyar zsidóság támogatását is a fennmaradáshoz és a képzés folytatásához.

6. 8. Hősök emlékerdeje

A *Múlt és Jövő* évek óta szervezett Erec Jiszrael-i társasutazásához 1931-ben a *Zsidó Szemle* is csatlakozott. Az első felhívás „*A Zsidó Szemle a Múlt és Jövővel együtt rendezi a Palesztina társasutazást a Pro Palesztina égisze alatt.*”⁶³⁰ Az utazás fontos állomása volt a *Magyar Zsidó Hősi Halottak Emlékerdejének* felavatása. A dr. Patai József vezette magyar csoportot Kirjat Anavimban, a helyszínen fogadta a KKL jeruzsálemi főirodájának delegációja. Az ünnepség végén a csoport minden tagja megöntözött egy-egy facsemetét.⁶³¹

---

⁶²⁷ *Zsidó Szemle* 1930. nov. 21. 6. és *Múlt és Jövő* 1930. dec. 425.

⁶²⁸ A felsorolást ld.: *Zsidó Szemle* 1930. nov. 28. 13-14. és *Múlt és Jövő* 1930. dec. 440-441.

⁶²⁹ Ld.: *Múlt és Jövő* 1930. júl-aug-i szám. Ussischkin cikkét ld.: Uo. 273. (*A chaluc*)

⁶³⁰ *Zsidó Szemle* 1930. dec. 15. 13. A részletes programmal közölt felhívást ld.: *Múlt és Jövő* 1931. jan. 30-31.

⁶³¹ *A Magyar Zsidó Hősi Halottak Szentföldi Emlékerdejének felavatása. Múlt és Jövő* 1931. máj. 189. Ld. jelen dolgozat függelékének 17. képét.

Január folyamán Debrecenben, Miskolcon és Nyíregyházán Léderer Ignác és Adolf Pollak, a KKL európai irodáinak vezetője tartott előadást.⁶³² A debreceni kétnapos rendezvény szervezésében részt vett a hitközség és ezt tették az ifjúsági szervezetek csoportjai is. Az előadások mellett újra levetítették a *Tavaszi Palesztinában* c. filmet is. A rendezvénysorozat végén előkészítették a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportjának megalakítását. Miskolcon a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportjának vezetősége fogadta a vendégelőadókat. Nyíregyházán Léderer Ignác – előadása után – a Pro Palesztina Szövetség megbízásából megbeszélést folytatott a hitközség vezetőségével a Pro Palesztina Szövetség nyíregyházi csoportjának megalakulásáról. Léderer Ignác néhány hónappal később a Nyugat-Dunántúlon tartott előadásorozatot.⁶³³ Sárváron ennek keretében az Erec Jisrael-i filmet is levetítették. Celldömölkön a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportja várta az előadót, Kőrmenden pedig az előadás végeztével dr. Krausz Ignác főrabbi megosztotta az egybegyűltekkal azon elhatározását, hogy ők is bekapcsolódnak a Palesztina-munkába. Folytatva az agitációs körutat, Zalaegerszegen is filmvetítéssel egybekötött előadást szerveztek, melyhez kapcsolódóan hitközségi gyűlést is tartottak. Itt Léderer Ignác „ismertette a *Pro Palesztina Szövetség működését és a szentföldi építőmunkát.*”⁶³⁴ A filmbemutatót és az előadást követően a KKL-perselyek kihelyezését külön helyi bizottság vállalta. Nagykanizsán megalakult a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportja, melyhez a jelenlévők nagy létszámmal csatlakoztak. Nagyatádra a filmet és Léderer Ignácot a nagykanizsai főrabbi, dr. Winkler Ernő is elkísérte, előadásával hozzájárulva az ünnepi hangulathoz. Több mint egyoldalas cikk számol be a miskolci egyesületi életről, melyben a Pro Palesztina Szövetség helyi csoportja a női és ifjúsági szervezetekkel együtt dolgozik.⁶³⁵ Végzik a KKL-gyűjtéseket, perselyek kihelyezését és ürtését, előadásokat szerveznek nemcsak saját városukban, hanem a környező településeken, így pl. Gyöngyösön, Sátoraljaújhelyen, Putnokon és Salgótarjánban is. Emellett helyi folyóiratot szerkesztenek, valamint külön füzetben adták ki dr. Venetianer Jakabné írását a KKL-ről. Ebben a kiadványban a szerző a KKL tevékenységének bemutatása után áttér a gyűjtések magyarországi megvalósítására, melyet hosszú távon a napi perselyadományok útján lát leginkább elképzelhetőnek. „*A megoldást úgy lehetne keresztülvinni, hogy minden zsidó család elvállal egy Keren-Kayemeth perselyt. A Keren-Kayemeth perselybe mindannyian minden nap öt fillért*

---

⁶³² Adolf Pollák Debrecenben és Miskolcon. *Zsidó Szemle* 1931. febr. 6. 11.

⁶³³ *A Keren Kayemet nagyszerű előadásai Sárváron, Celldömölkön és Kőrmenden.* Uo. márc. 30. 22.

⁶³⁴ *A Keren Kayemet vidéki előadás-sorozata.* Uo. máj. 8. 12.

⁶³⁵ *Zsidó élet Miskolcon.* Uo. szept. 25. 15-16.

*dobjunk! (...) Ezekkel a fillérekkel lehetővé tesszük mindig újabb és újabb földterület megvásárlását. Ennek az eredménye hihetetlen morális értéket is jelent. Ha naponta 5 fillért dobunk be a perselybe – az egy hónapban 1.50 P-t jelent, egy évben 18 P. És ha egész Magyarországon csak 25.000 olyan zsidó családot veszek alapul, akik egy kis megértéssel és akarattal napi 5 fillért juttatnak a Keren-Kayemethnek, az egy évben 450.000 pengőt jelentene, az eddigi összeredménynek kb. a nyolcszorosát.”*⁶³⁶ Mindebből látható, hogy a KKL-munkába Budapest mellett aktívan bekapcsolódtak a nagyobb vidéki városok, néhány helyen kisebb központokat is létrehozva.

Ebben az évben a *Zsidó Szemle* februári számaiban néhány keretben kiemelt sor található, *A Keren Kayemeth krónikája* felirattal. „*A Keren Kayemeth Krónikája legyen hetenkénti hű beszámolója nagy cionista családuknak minden eseményének!*”⁶³⁷ A felhívás szerint ez a kiemelés családi események megörökítésére szolgál, itt első alkalommal esküvőről, aranylakodalomról, születésnapról, valamint gyógykezelésről lehet olvasni a hozzájuk tartozó felajánlásokkal együtt. A következő számban ugyanitt debreceni filmelőadás bevétele található, valamint a békéscsabai hitközség KKL-bizottságának felajánlása, melyből egy fát ültetnek prof. Pfeiffer Ignác nevére.⁶³⁸ Az utolsó februári számban a *Dömény Lajos Kertbe* felajánlott faültetések találhatók a krónikában.⁶³⁹ A további számokban nem folytatódik a krónika, az év vége felé azonban új címként, rövid beszámolók megnyitásként *A K. K. L. Hirei* olvasható.⁶⁴⁰ Ebben a rovatban megtalálhatók a KKL legújabb földvásárlásai éppúgy, mint a KKL-biztosokhoz szóló perselyürítési felhívás, vagy pl. a *Tavaszi Palesztinában* c. film további vetítései.⁶⁴¹ Ez a rovat – *K. K. L. Hírek* címen – végigvonul a lap 1932-es évfolyamán is.

A havonta megjelenő KKL-kimutatásokban továbbra is adományágakra és városokra lebontva olvashatók a bevételek. Ebben az évben is folytatódnak a faültetések, a *Hősök Emlékerdejében* az *Ismeretlen Magyar Zsidó Katona Ligetébe* már a harmadik kertet ültetik. Herzl emléknapijához kapcsolódóan ismét több lesz az ültetés a Herzl-erdőbe. A palesztinai társasutazás végeztével A Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztálya prof. Pfeiffer Ignác vezetésével felhívást

---

⁶³⁶ VENETIANER 1931, 14.

⁶³⁷ *Zsidó Szemle* 1931. febr. 6. 11.

⁶³⁸ *A Keren Kayemeth krónikája*. Uo. febr. 13. 13.

⁶³⁹ Uo. febr. 14. Ugyanitt olvasható Steiner Lajos – salgótarjáni KKL-biztos – esküvője alkalmából befolyt táviratmegváltás is.

⁶⁴⁰ 1. megjelenés: Uo. nov. 6. 8.

⁶⁴¹ Budapesten, Jászberényben és Szombathelyen. Ld.: Uo. dec. 4. 4.

tett közzé dr. Patai József aranykönyvi bevezetésére. A felhívás mindkét sajtóorgánumban megjelent, a gyűjtés kimutatásait pedig az év során folyamatosan közölte a *Zsidó Szemle*.⁶⁴² Ros Hasana előtt ismét megjelenik a felhívás Erec Jiszrael-i méz vásárlására, valamint a gyűjtésekben való részvételre.⁶⁴³ Hanuka előtt a magyarországi iroda az ünnephez tartozó dalok, cikkek és beszédek gyűjteményét ajánlja a KKL-biztosok figyelmébe.⁶⁴⁴

6. 9. Értekezlet és Herzl-könyv

1931 májusában a Magyar Cionista Szövetség országos értekezletén Léderer Ignác előterjesztette a KKL-jelentést, kiemelve az elmúlt év propagandatevékenységét, melynek hatására egyre több hitközség kapcsolódik be a KKL-munkába, sok helyen a nőegyletek vezetésével. Ezután köszönetét fejezte ki összes munkatársának, majd közölte, hogy néhány hét múlva alijázik. „*Utódjául a KKL bizottság Marton Ede urat választotta meg.*”⁶⁴⁵ Ez a mondat újra felveti azt a kérdést, hogy milyen viszony volt a két KKL-szervezet között. Ez a bizonyos KKL-bizottság a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályában működött, vagy a KKL magyarországi irodájában? A válaszhoz ezen a ponton azonban még néhány adatra szükség van.

Léderer Ignác ünnepélyes búcsúztatójáról mindkét lap beszámolt.⁶⁴⁶ Az ünnepségen – mely egyben a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának rendkívüli ülése is volt – prof. Pfeiffer Ignác méltatta Léderer 5 éves KKL-munkásságát. A *Zsidó Szemle* hosszabb cikkel is adózott Léderer Ignác tevékenységének, melyben részletesen olvasható a búcsúztató ünnepség az ülésen és az azt követő banketten, majd utolsó jelenetként a pályaudvaron, ahol dr. Izsák Ede a Magyar Cionista Szövetség nevében is elbúcsúzott munkatársától. Pfeiffer professzor szavai szerint „*Ő nem egyszerű tisztviselő volt nálunk, hanem lelke és mozgatója az egész mozgalomnak.*”⁶⁴⁷ A KKL szakosztályt ebben az esetben mindkét lap vonatkozó cikke KKL-bizottságnak nevezi. A *Zsidó Szemle* szerint a bizottság elnöke prof. Pfeiffer Ignác, Léderer Ignác pedig főtitkár – akiről itt nem derül ki, hogy a bizottságon belül, vagy azon kívül viselte hivatalát. Visszautalva utódja, Marton

---

⁶⁴² Dr. Patai József a *Keren Kayemet* aranykönyvében. Uo. jún. 5. 14. és *Múlt és Jövő* 1931. szept. 316. Az 1. kimutatást ld.: *Zsidó Szemle* 1931. jún. 12. 15.

⁶⁴³ *Zsidó Szemle* 1931. szept. 9. 28.

⁶⁴⁴ Uo. nov. 6. 8.

⁶⁴⁵ *A KKL*. Uo. máj. 21. 11.

⁶⁴⁶ *Egy távozó munkás*. Uo. júl. 31. 10. és *Léderer Ignác búcsúja*. *Múlt és Jövő* 1931. szept. 319.

⁶⁴⁷ *Léderer Ignác, a K. K. L. magyarországi vezetője megvált az irodától és Palesztinába költözött*. *Zsidó Szemle* 1931. szept. 9. 6.

Ede megválasztására, az ott említett KKL-bizottság jelentheti ezt is, tehát e gondolatmenet szerint a KKL szakosztály egyenlő a KKL-bizottsággal, vagy legalábbis a KKL szakosztályon belül működik a KKL-bizottság. Ezt továbbvezetve az értelmezés a következő: a KKL magyarországi irodájának új titkárát, Marton Edét a Pro Palesztina Szövetség KKL-bizottsága választotta meg. Amennyiben ez így volt, a kérdés ezután már csak az, hogy működött-e még a KKL magyarországi irodája, vagy a neve megmaradt, de valójában a Pro Palesztina Szövetség irányítása alá tartozott?

Ros Hasana előtt a KKL országos bizottsága – prof. Pfeiffer Ignác vezetésével – látogatást tett Stern Samunál, a Pesti Izraelita Hitközség új elnökénél. A küldöttség – melynek tagjai dr. Patai József, dr. Kahan Nison, dr. Fried Frigyes és Marton Ede voltak – arra kérte az elnököt, hogy ebben az évben is juttassák el a KKL-hez a Tóra előtti adományok egy részét. „*Stern Samu hitközségi elnök igen előzékenyen fogadta a küldöttséget és a kérelem jóindulatu elintézését helyezte kilátásba.*”⁶⁴⁸ Itt tehát a küldöttségnek Marton Ede KKL-titkárként lett tagja. Ez a tény alátámaszthatja azt a feltevést, hogy hivatala a Pro Palesztina Szövetségen belül volt, de ugyanakkor ennek ellenkezőjét is, miszerint két külön szervezetről van szó, melyek a közös ügyért együtt dolgoznak.

Novemberben a KKL magyarországi irodájának kezdeményezésére a budapesti ifjúsági csoportok KKL-képviselőinek gyűlését tartották a Magyar Cionista Szövetség központjában.⁶⁴⁹ A gyűlésen Marton Ede ismertette a KKL tevékenységét nemzetközi és országos szinten, majd kimutatásokkal alátámasztva rámutatott a magyarországi munka hiányosságaira. A következő gyűlés időpontját is kitűzték, melyet szintén a KKL-irodában tartanak meg.⁶⁵⁰ Ebből tehát az következik, hogy a KKL magyarországi irodája működött, rendezvényeket, gyűléseket szervezett, melyek nem tartoztak a Pro Palesztina Szövetség hatáskörébe.

Szintén novemberben jelent meg a Pro Palesztina Szövetség első kiadványaként dr. Patai József Herzl-könyve, melynek megírását a Herzl-jubileumhoz kapcsolódóan határozta el a szövetség 1929-es közgyűlése.⁶⁵¹ A díszes kiállítású könyv megjelenésének alkalmából a Pro Palesztina Szövetség Herzl-estet rendezett, ahol a szerzőt és művét méltatta többek között dr.

---

⁶⁴⁸ *A KKL bizottság Stern Samu hitközségi elnökénél.* Uo. 28.

⁶⁴⁹ *KKL ülés.* Uo. okt. 29. 10.

⁶⁵⁰ *K. K. L. Hirek.* Uo. nov. 13. 12.

⁶⁵¹ Ld. jelen dolgozat IV.6.5. A Pro Palesztina Szövetség második közgyűlése és a zürichi Cionista Kongresszus c. fejezetét.

DOI: 10.13146/OR-ZSE.2018.001

Friedmann Ignác, Bisseliches Mózes és Bettelheim Sámuel is.⁶⁵² Dr. Patai József köszönőbeszédében kiemelte, hogy az Erec Jisrael-i munkákhoz az egész zsidóság összefogására van szükség – cionista és nem cionista oldalra egyaránt –, mely szerződésként már létrejött a Jewish Agency szervezetében. Ehhez csatlakozik ő is, amikor új művét dr. Friedmann Ignácnak, e szerződés magyarországi aláírójának dedikálja.

---

⁶⁵² *A Pro Palesztina Szövetség Herzl-estje. Múlt és Jövő* 1931. dec. 413.

7. Marton Ede vezetése

7. 1. A KKL 30. jubileuma

A KKL alapításának 30. jubileumi évfordulójához kapcsolódóan az év során országsszerte ünnepeket rendeztek, melyek díszvendégének, előadójának sok helyen Marton Edét, a KKL magyarországi irodájának vezetőjét kérték fel. A szombathelyi rendezvényen is ő tartott előadást a KKL ifjúsági tevékenységéről.⁶⁵³ Az eseményen összegyűjtött adományokból a KKL kimutatása szerint 2 fát ültettek.⁶⁵⁴ Pécsen a hitközség dísztermében rendezték a jubileumi ünnepeket, melyre az ifjúság villanytranszparensok készítésével, felvonulással készült. Dr. Wallenstein Zoltán helyi főrabbi mellett ismét Marton Ede volt a meghívott előadó. A rendezvényen az előadások mellett a fiatalok héber dalokat is énekeltek. Az ünnepi gyűjtés eredményeként 6 fát ültettek. A szombathelyi és pécsi ünnepeket is a helyi somér-csoport szervezte.⁶⁵⁵ Debrecenben az ifjúsági KKL-bizottság rendezte a jubileumi ünnepeket, melyen szintén Marton Ede tartott előadást, kiemelve az ifjúsági csoportok csatlakozását a KKL munkájához. „*Az ünnepélyt Mező Ármin, a debreceni cionista helyi csoport ügyvezető elnöke és a KKL tiszteletbeli megbízottja nyitotta meg.*”⁶⁵⁶ A rendezvényt színesítette a somér-csoport énekkara és szavalókórusa. A pápai ünnepeket – Szombathelyhez és Pécshez hasonlóan – a Hasomer Hacair helyi csoportja szervezte és irányította. Itt az ünnepi beszédet Rappaport Dávid, a szervezet magyarországi vezetője tartotta. Az ünnep fényét emelte az énekkar, illetve egy gyermekek által előadott jelenet, *A hét persely* címmel.⁶⁵⁷ A miskolci KKL-bizottság dr. Venetianer Jakabné elnök és munkatársnői vezetésével jótékonyági teadélután, majd nagyszabású estét rendezett a KKL jubileumának tiszteletére. Az előadásokat az elnök asszony és Marton Ede tartották vetített képek kíséretében, a helyi ifjúság pedig kontingenst vállalt az elvégzendő KKL-tevékenységekre.⁶⁵⁸ Szintén a KKL jubileuma alkalmából a Wizo budapesti csoportja és a Magyar Cionista Szövetség purimestet rendezett a Bristol Szállóban.⁶⁵⁹ Dr.

⁶⁵³ *K.K.L. Hírek. Jubileumi ünnepély. Zsidó Szemle* 1932. jan. 8. 12. A jubileumra kiadott gyűjtőfüzetet ld. jelen dolgozat függelékében (20. kép).

⁶⁵⁴ *Zsidó Szemle* 1932. jan. 15. 12.

⁶⁵⁵ *A KKL 30 éves jubileuma Pécsen.* Uo. febr. 5. 6. Mindkét gyűjtésből a Hasomer Hacair Rachel ligetébe ültettek fákat. A pécsi gyűjtés kimutatását ld.: Uo. 19. 12.

⁶⁵⁶ *A Keren Kayemeth 30 éves jubileuma Debrecenben.* Uo. márc. 4. 8.

⁶⁵⁷ *K. K. L. Hírek. A KKL emlékünnepe Pápán.* Uo. márc. 21. 16.

⁶⁵⁸ *A KKL munkája Miskolcon.* Uo. ápr. 8. 11.

⁶⁵⁹ A hirdetést ld.: Uo. márc. 21. 4.

Friedmann Ignácné nyitotta meg az ünnepséget, melyen nagy számmal részt vettek nem cionisták is. A tombola bevételét a KKL céljaira ajánlották fel.⁶⁶⁰

A cionista ifjúsági csoportok – különösen a Hasomer Hacair – tevékenyen bekapcsolódtak a KKL-munkába. Ebben az évben nemcsak jubileumi ünnepségeket rendeztek, hanem újabb helyi csoportokat is alapítottak. A pécsi csoport kb. 40 tagja Siklóson megszervezte a *Tavaszi Palesztinában* c. film vetítését és az azzal egybekötött propagandanapot, melyen előadásokkal, énekekkel és felvonulással mutatták be a cionista mozgalmat és eredményeit. A nap a zsidó családok végiglátogatásával zárult, melynek során a somérok 70 KKL-perselyt helyeztek ki Siklóson. A filmelőadás jövedelméből a már említett Rachel-ligetben ültettek 3 fát. A pécsi csoport ugyanakkor elhatározta, hogy hasonló módon felkeresi a közeljövőben Szigetvár, Dombóvár, Mágocs, Szekszárd és Mohács településeket is.⁶⁶¹

A *Zsidó Szemle K. K. L. Hirek* c. rovatában rendszeresen feltűnnek a jeruzsálemi központi iroda kiadványainak hirdetései, így pl. Nes-Ziona címmel az első kolonisták életéről szóló füzet,⁶⁶² új kiadású Palesztina-térkép, héber dalgyűjtemény,⁶⁶³ később Adolf Böhm KKL-könyve első részének magyar nyelvű kiadása.⁶⁶⁴ A könyv A Keren Kayemeth Leisrael feladata, munkája és jelentősége címmel jelent meg a KKL magyarországi irodájának kiadásában.⁶⁶⁵ A 40 oldalas kiadványban a szerző bemutatja a KKL alapítását, irányelveit, hosszasan foglalkozik a földkérdéssel, érinti az örökbérlés és az erdősítés jelentőségét. Érdekességként, egyben pedig a KKL magyarországi irodája önálló működésének egyik bizonyítékaként említem ezen a ponton, hogy az általam – az OR-ZSE könyvtárban – tanulmányozott példány belső oldalán az iroda körpecsétje és Marton Ede aláírása látható. A pecsét felirata körben: KEREN KAYEMETH LEISRAEL LTD. JERUSALEM, középen: Budapesti irodája.

Szintén a *K. K. L. Hirek* rovatban olvashatók perselyürítési felhívások, továbbá rövid tudósítások, köztük jubileumi gyűjtőfüzet kiadásáról,⁶⁶⁶ illetve különböző csoportok által hirdetett akciókról, mint például a Hasomer Hacair KKL-hónapjáról.⁶⁶⁷ Emellett megjelennek rövid,

---

⁶⁶⁰ *A budapesti Wizo purimestje*. Uo. ápr. 1. 8.

⁶⁶¹ *A cionista munka zászlóbontása Siklóson*. Uo. ápr. 8. 10.

⁶⁶² Uo. jan. 8. 12.

⁶⁶³ Uo. febr. 5. 9. és ápr. 18. 32.

⁶⁶⁴ Uo. aug. 5. 8. és 12; szept. 2. 12.

⁶⁶⁵ BÖHM 1932.

⁶⁶⁶ *Zsidó Szemle* 1932. márc. 4. 12. és ápr. 8. 12.

⁶⁶⁷ Uo. márc. 11. 9-10.

összesített kimutatások a 30 év alatt különböző adományágakra befolyt összegekről, kiemelten is a faültetésről.⁶⁶⁸ Ugyanitt olvashatók a már megrendezett KKL jubileumi ünnepek helyszínei, februárban Szombathely, Sopron, Sárvár, Pécs.⁶⁶⁹ Szintén rövid hír tudósít a győri cionista ifjúság új akciójáról, melyben a kereskedők és iparosok az akcióra hivatkozó vevőknek 10% kedvezményt adnak, melyet azonban a KKL-nek utalnak át.⁶⁷⁰ Ugyancsak a *K. K. L. Hirek* rovat ad hírt az ebben az évben is országsszerte megrendezett került Herzl-ünnepélyekről, amelyek jó részét az ifjúsági csoportok szervezték. Ugyanitt olvasható a címváltozás: augusztus elsejétől új helyiségbe költözött a Magyar Cionista Szervezetel együtt a KKL- és a KH-iroda is.⁶⁷¹ Ros Hasana előtt újra megjelent a KKL-luach és az Erec Jisrael-i méz hirdetése,⁶⁷² majd pedig az újévi üdvözetek névsora is.⁶⁷³ A *K. K. L. Hirek* között olvasható továbbá az ifjúsági perselyürítési verseny, melyet a magyarországi iroda rendezett, első díja pedig dr. Patai József most megjelent Herzl-könyve volt.⁶⁷⁴ A verseny eredményének közzétételekor megjegyzésként olvasható, hogy az ifjúsági csoportok összeredménye nem érte el azt az összeget, melyet előzetesen vállaltak. Ennek ellenpéldájaként rövid hír szól a KKL New York-i jubileumi bankettjéről, melynek bevétele 200.000 dollár volt. Ebből 800 dunam földet vásároltak.⁶⁷⁵

A Tavasz Palesztinában c. filmet továbbra is országsszerte vetítették, a hírek és kimutatások alapján előző év végén Bonyhádon és Jászberényben,⁶⁷⁶ januárban Szikszón, Tokajban és Kunszentmártonban,⁶⁷⁷ ősszel Battonyán.⁶⁷⁸ Marton Ede a film vetítésén kívül is tartott vidéki előadásokat többek között Celldömölkön és Körmenten.⁶⁷⁹ A tavasz folyamán szintén előadást, valamint a KKL-munka fejlesztését célzó megbeszéléseket tartott hitközségi és cionista vezetőkkel Szegeden, Békéscsabán és Hódmezővásárhelyen.⁶⁸⁰ Ugyancsak Marton Ede volt a Hitachdut Hanoar B'Hungaria dunántúli körzeti konferencia meghívott előadója,⁶⁸¹ továbbá a Ceiré Mizrahi

---

⁶⁶⁸ Uo. jan. 29. 6.

⁶⁶⁹ Uo. febr. 26. 8.

⁶⁷⁰ *Rabatt-akció*. Uo. jún. 8. 12.

⁶⁷¹ VI. Andrassy út 67. I. Uo. aug. 5. 8.

⁶⁷² Uo. szept. 2. 12.

⁶⁷³ Uo. szept. 29. 21.

⁶⁷⁴ Uo. jan. 8. 12.

⁶⁷⁵ Uo. jan. 22. 12.

⁶⁷⁶ Uo. jan. 15. 12.

⁶⁷⁷ Uo. jan. 22. 12.

⁶⁷⁸ Uo. dec. 9. 8.

⁶⁷⁹ *K. K. L. Hirek*. Uo. máj. 13. 12.

⁶⁸⁰ Uo. máj. 27. 16.

⁶⁸¹ *A Hitachdut Hanoar B'Hungaria dunántúli körzetének konferenciája*. Uo. ápr. 8. 11.

egyesület vendéglőadójaként is beszámolt a KKL 30 éves tevékenységéről.⁶⁸² Ősszel újabb vidéki látogatásokra került sor, Marton Ede néhány napot Nyíregyházán, majd Sátoraljaújhelyen töltött, ahol a cionista és ifjúsági csoportok vezetőivel újjászervezte a helyi KKL-munkát. Előadásokat tartott továbbá Szegeden és Veszprémben is.⁶⁸³ Az év folyamán vidéki előadásait majdnem minden alkalommal vetített képekkel színesítette.

A Herzl-émlékünnepélyeket ebben az évben több városban is az ifjúsági csoportok szervezték. Békéscsabán a helyi OMIKE fiókjához, a KKL-bizottsághoz és a leányegyesülethez a Chevra Kadisa vezetősége is csatlakozott.⁶⁸⁴ Sopronban az Aviva és Barisszia helyi csoportjai a hitközség tanácstermében rendezték az ünnepséget, mely teljesen megtelt, annak ellenére is, hogy a helyi ortodox rabbi megtiltotta a részvételt.⁶⁸⁵ A faültetés a kimutatások alapján egyre népszerűbb adományozási forma volt. Hosszabb írás mutat be egy sárvári házaspárt – a cukorgyár igazgatóját, Goldschmied Józsefet és nejét –, akik ezüstlakodalmára a barátok és a gyár munkásai kert ültetését kezdeményezték. Goldschmied József és neje kertjébe az ünnepségig már 69 fa ültetésére elegendő összeget gyűjtöttek.⁶⁸⁶ Kicsit több mint egy év múlva Goldschmied József kezdeményezte kert ültetését unokaöccse, Guttmann Dénes nevére.⁶⁸⁷

Adolf Pollak, az európai KKL-irodák vezetője ebben az évben Szombathelyen és Budapesten tartott előadásokat. Magyarországi tartózkodásának napjain – Marton Ede kíséretében – végiglátogatta a budapesti ifjúsági csoportokat, részt vett a Wizo ülésén, a Magyar Cionista Szövetség ez alkalomból összehívott választmányi ülésén, valamint a Pro Palesztina Szövetség bankettjén is.⁶⁸⁸

Nem kapcsolódik közvetlenül a KKL-hez, azonban mutatja az ügy képviselőinek többirányú elfoglaltságait egy hatvani hír. A helyi zsidó ifjúsági könyvtár megnyitása alkalmából dr. Fodor Lajos elnök vezetésével a hitközség bankettel egybekötött avatőünnepséget rendezett. A könyvtárt dr. Patai Józsefről, a vármegye szülöttjéről nevezték el. Az ünnepség díszvendégei dr. Patai József és felesége, Patai Edith mellett meghívást kapott többek között dr. Schönfeld József,

---

⁶⁸² *KKL meeting a Mizrachiban.* Uo.

⁶⁸³ *A Keren Kayemeth vidéki munkája.* Uo. dec. 9. 7-8.

⁶⁸⁴ *Herzl gyászünnepély Békéscsabán.* Uo. aug. 5. 11.

⁶⁸⁵ *Herzl emlékünnepély Sopronban.* Uo.

⁶⁸⁶ *A Goldschmied-kert megnyitása.* Uo. ápr. 1. 9; 1. kimutatás: Uo. ápr. 18. 31.

⁶⁸⁷ Uo. 1933. dec. 1. 11. *"Tragikus végű unokaöccse emlékének...megörökítésére."* Uo. 1934. jan. 5. 12. Ekkor már 26 fa összegyűlt. Autóbalesetben halt meg. Vö.: Uo. 1935. febr. 15. 16.

⁶⁸⁸ *Adolf Pollak Magyarországon.* Uo. 1932. okt. 27. 12.

valamint Eisdorfer Andor, a KH és Marton Ede, a KKL titkára.⁶⁸⁹ A hatvani hitközség és vezetője, dr. Fodor Lajos a következő évben emlékezetes módon kapcsolódott be a KKL-munkába. Szimchat Tóra ünnepén őt választották „Chaszan Tóra” tisztségre,⁶⁹⁰ ő pedig kizárólag a KKL képviselőjében vállalta a megtiszteltetést. Ennek megfelelően az általa rendezett lakomára meghívta a KKL képviselőit, dr. Richtmann Mózes, dr. Schönfeld Józsefet és Marton Edét, akik – a meghívott rabbik és a környező települések hitközségi elnökei mellett – rövid beszédek is mondtak.

7. 2. Hagyatéki akció

Amerika, Németország, Ausztria, Csehszlovákia és Románia után Magyarországon is megindították a KKL hagyatéki akcióját, mely a felsorolt országokban már komoly bevételeket ért el. A cikk szerint a KKL országos bizottsága határozta el az akcióhoz való csatlakozást a Phönix Biztosítóval együttműködve, melynek keretében lehetőség nyílt új biztosítások megkötésére, vagy a meglévő életbiztosítás hagyatéki biztosítással való kiegészítésére. „*A KKL orsz. bizottsága és a Pro Palesztina Szövetség elnöksége meg van győződve arról, hogy a Palesztina munka barátai szívesen fogadják a KKL munkának ezt az új, rendkívüli támogató eszközét...*”⁶⁹¹ Ez a mondat azonban még mindig nem ad választ arra a kérdésre, hogy mely szervezeten belül működött a KKL országos bizottsága. A kérdés nyitva marad az ugyanebben a számban megjelent *K. K. L. Hírek* rovat olvasása után is, melyben új jeruzsálemi kiküldött érkezéséről tájékoztat a magyarországi iroda. Dr. S. Löwy „*itt léte alatt részt vesz az M. C. Sz., az Országos KKL.-Bizottság, a Wizo és a különböző ifjúsági csoportok megbeszélésein.*”⁶⁹² A magyarországi KKL-iroda működéséhez azonban támpontot ad egy rövid hír, melyben az iroda tájékoztatja az olvasókat arról, hogy május végétől augusztus végéig reggel 8 és délután 3 óra között lesznek a hivatalos órák, délutánonként az iroda tisztviselőinek váltott ügyeletével.⁶⁹³ Az iroda működtetése és az a tény, hogy a KKL jubileumi ünnepein szinte minden vidéki városban Marton Ede képviselte a szervezetet, előadásával több helyen újraszervezte a gyűjtőmunkát, továbbá az, hogy szintén ő kísérte a KKL

---

⁶⁸⁹ *A hatvani zsidóság kulturünnepé.* Uo. febr. 12. 3. Patai Edith (1890-1976) író, költő. Az ünnepséghez kapcsolódó fájlletetés kimutatását ld.: Uo. ápr. 18. 31.

⁶⁹⁰ *Szimchasz-Tóra ünnepély Hatvanban a Keren Kayemeth Lejiszrael jegyében.* Uo. 1933. okt. 27. 6.

⁶⁹¹ *Ezer KKL hagyatéki biztosítás – fél millió pengő új földvásárlásra.* Uo. 1932. márc. 4. 9.

⁶⁹² Uo. 12.

⁶⁹³ *Hivatalos órák.* Uo. máj. 27. 16.

központi küldötteit arra engednek következtetni, hogy a KKL magyarországi irodája a Pro Palesztina Szövetségtől függetlenül működött.

Júliusban újabb cikk jelent meg a KKL hagyatéki akciójával kapcsolatban, bejelentve az akció elindulását és az első szerződések megkötését. „*A KKL dr. Kahan Niszon vezetésével külön bizottságot bizott meg az akció irányításával...*”⁶⁹⁴ A felhívás tartalmazza azon vezetők felsorolását, akik már szerződést kötöttek. Név szerint dr. Izsák Ede, a Magyar Cionista Szövetség elnöke, az elnöki tanács két tagja, dr. Osztern Lipót és dr. Kahan Nison, dr. Patai József, a Pro Palesztina Szövetség ügyvezető elnöke, továbbá dr. Fischer Benjámín főrabbi és Szemere Mór, a Shell Társaság igazgatója. A hagyatéki biztosítás felhívása a következő számokban is megtalálható, egyrészt a rövid hírek között, másrészt az oldal tetején két felkiáltójel között kiemelve is: „*Kössön hagyatéki biztosítást a KKL javára!*”⁶⁹⁵ Októberben a lap újra beszámol az akció előrehaladásáról, az újonnan szerződők közül kiemelve dr. Buday-Goldberger Leó felsőházi képviselőt és dr. Friedmann Ignác kormányfőtanácsost, a Pro Palesztina Szövetség elnökhelyettesét. Az akcióhoz csatlakoztak ifjúsági csoportok is, név szerint a Hasomer Hacair, a Hitachdut Hanoar és a Noar Haoved. A fiatalok bekapcsolódása segíthet az akció vidéki terjesztésében, a hosszú távú célt pedig az utolsó mondat fogalmazza meg. Ez további előrelépést jelenthetett a gyűjtőmunka fejlesztésében és kiterjesztésében, ugyanakkor pedig mély eszmei tartalmat is hordoz: „*kis adományok mellett ma egy egész generáció hagyatékát kívánjuk a Palesztina építés szolgálatába állítani.*”⁶⁹⁶

7. 3. Léderer Ignác Erec Jisraelben

A *Zsidó Szemle* novemberi számában megjelent egy cikk, amely Léderer Ignác – a KKL magyarországi irodájának volt vezetője – Erec Jisrael-i életéről számolt be, Sopronban élő szüleinek küldött leveleiből idézve.⁶⁹⁷ Eszerint Léderer feleségével együtt a Kfar Gun nevű alsógalileai kolónián él. Egyik levelében leírja, hogyan teljesít szolgálatot egy hétig éjjeliórként, virrasztva a holdvilágos éjszakában, hallgatva a Jordán morajlását. Beszámol a gazdaságról, benne zöldséges- és konyhakertről, a tej és tojás eladásáról, a telepről kitekintve pedig a Kineret

---

⁶⁹⁴ *Teljes erővel megindult a KKL hagyatéki biztosítási akciója.* Uo. júl. 8. 7. A Phönix Biztosító éves közgyűlésének beszámolóját ld.: Uo. aug. 5. 11. (*A Phönix biztosító az 1931. évben*)

⁶⁹⁵ Uo. aug. 5. 9.

⁶⁹⁶ *A KKL hagyatéki akció nagy sikere.* Uo. okt. 14. 4.

⁶⁹⁷ *Léderer Ignác palesztinai leveleiből.* Uo. nov. 11. 7-8. Léderer néhány évvel későbbi budapesti látogatásáról szóló rövid hírt ld.: Uo. 1937. jún. 25. 11. (*Kedves látogatók*)

vízállásának növeléséről, zsilipek építéséről is. Második levele a 12 napos szabadságról szól, melyet Tel-Avivban töltöttek. Leírja a Chag Habikkurim – zsengek ünnepe – ünnepeit, valamint a Jordán-parti saját strand élményét. Szintén Léederer életét mutatja be kicsit több mint egy évvel később hosszú cikkben a *Múlt és Jövő*.⁶⁹⁸ A cikkíró a települést Bét Zera néven említi, ahol Léederer – mielőtt a kvuca teljes jogú tagja lett – egy évig kocsisként dolgozott. Jelenleg 16 házaspár él itt, akik kiterjedt gazdaságot vezetnek, melynek része zöldség- és gabonaföld, valamint nagyszámú szarvasmarha- és baromfiállomány. A tagok hajnaltól naplementéig dolgoznak, közösen megbeszélte munkamegosztás szerint. Minden étkezés közös helyiségben történik és a gyermekeket is közösen nevelik. A cikkíró külön foglalkozik a *kollektív nevelés* kérdésével, megállapítva, hogy a kvucában élő gyermekek sokkal közvetlenebb kapcsolatban vannak szüleikkel, mint a polgári családokban felnövő társaik. Itt a szülők és gyermekek minden nap szabadon és természetesen vannak együtt, amikor sétálnak, vagy játszanak. Léederer éppen éjjeliőr volt a cikkíró látogatásakor, ezért délután nyugodtan tudtak beszélgetni. Egy bizonyos idő elteltével azonban Léederer felállt, hogy megkeresse Saul nevű egyéves kisfiát. Séta közben csak a gyermekkel foglalkozott, majd miután lefektette és az egész kvuca is elcsöndesült, Léederer vadászpuskával a vállán, fel-alá sétálva őrizte a telepet. „*Ha semmi más kapcsolatom nem volna Bét-Zerával, egyedül ez a gyermek úgy ideláncol a földhöz, mintha én is ebből a talajból nőtem volna ki.*” Így áradozott Jósua Léederer és éreztem, hogy ez a rajongás őszinte s a lélek mélyéből fakad.”⁶⁹⁹

7. 4. Az ifjúsági KKL-munka folytatása

1933-ban is folytatódott az ifjúság lelkes KKL-munkája. A pécsi Hasomer Hacair tagjai – elhatározásukhoz híven – Kaposváron is vetített képekkel illusztrált előadást szerveztek, melyhez a helyi főrabbi is csatlakozott.⁷⁰⁰ A *Zsidó Szemlében* hosszú cikk foglalkozik a jeruzsálemi főiroda legújabb kiadványával, mely tanulmányokat közöl az Erec Jisrael-i problémákról. A cikk Ussischkin írását mutatja be, aki kifejti, hogy a KKL segíti a magántőke lehető leggazdaságosabb felhasználását. Ugyanakkor rámutat a támogatás hiányosságaira, miszerint egyre több országban engedik át a gyűjtéseket – és az ezekkel járó munkákat – teljes mértékben a fiataloknak és gyermekeknek. „*A KKL a Biblia sorsát osztja. Mindenki tiszteli ezt a könyvet, mindenki szentnek*

---

⁶⁹⁸ *Jesaja Tisbi: Bét Zera. Egy kvuca élete. Múlt és Jövő* 1933. szept. 236-237.

⁶⁹⁹ Uo. 237.

⁷⁰⁰ *Előadás a KKL-ről Kaposvárott. Zsidó Szemle* 1933. jan. 27. 6.

tekinti, mindenki büszke rá, – de olvasni kevesen olvassák. A Keren Kayemethet is mindenki szereti és tiszteli, mindenkinek szent, de dolgozni érte csak kevesen hajlandók.”⁷⁰¹

Ussischkin keserű megállapítására válaszként jelenik meg a szombathelyi somérok KKL-hónapjának lezárására rendezett ünnepség. Eszerint „*nincs rossz kezekbe letéve a nemzeti építőmunka, mert éppen az ifjúság az, amely lelkesedéssel friss energiát és lendületet visz a KKL napi munkájába.*”⁷⁰² Az ünnepségen a hónap kitüntetettjei KKL-jelvényeket és zászlót kaptak. Az ifjúság munkáját Marton Ede méltatta, rámutatva a soron következő teendőkre is.

Nyíregyházán a sportklub műsoros estjét nyitotta meg a helyi KKL-biztos, Miskolcon pedig dr. Venetianer Jakabné, helyi KKL-vezető tartott előadást a „*Zsidó nő szerepe a Szentföld újjáépítésében*” címmel a Pro Palesztina Szövetség helyi szervezetének rendezésében.⁷⁰³ Az előadó részletesen ismertette az Erec Jiszrael-i női egyesületeket és tevékenységi köreiket szociális, kulturális és gazdasági vonalon egyaránt. A miskolci ifjúsági csoportok a nyár folyamán rendeztek KKL-estet saját előadókkal, szavalattal és énekszámokkal,⁷⁰⁴ majd ősszel két ifjúsági estet is tartottak, melyeken ismertették a KKL-munkát, valamint egy jelenetet is előadtak egy kolónia életéből.⁷⁰⁵ Az őszi folyamán Nyíregyházán is az ifjúsági csoportok szerveztek estet, melyen dr. Bernstein Béla főrabbi megnyitója után Marton Ede tartott nagyszabású előadást az Erec Jiszrael-i munkák és a KKL támogatásának fontosságáról, másnap pedig külön az ifjúság részére vetített képek kíséretében adott elő. A rendezvény hatására a helyi ifjúsági csoportok bekapcsolódtak a KKL-munkába.⁷⁰⁶

7. 5. A KKL-iroda hirdetései és tevékenysége 1933-ban

A KKL-iroda felhívása olvasható február végén, melyben az összes cionistát önkontingens vállalására szólítja fel. „*A palesztinai építőmunka üteme sürgősen földet kíván! Erec Jiszrael ma – a Galuth összeomlása idején – a gazdasági viharban felórlódó zsidó közép és kispolgári osztály egyetlen menedéke.*”⁷⁰⁷ Az önkontingens egy mindenki saját maga által előre megállapított összeg,

---

⁷⁰¹ *Nemzeti alap (K. K. L.) és magántőke.* Uo. jan. 27. 8.

⁷⁰² *KKL Chagiga Szombathelyen.* Uo. febr. 3. 11.

⁷⁰³ *A miskolci Pro Palesztina Szövetség.* Uo.

⁷⁰⁴ *A miskolci Barisszia.* Uo. aug. 25. 13.

⁷⁰⁵ *A miskolci „Betár”-csoport.* Uo. szept. 20. 22.

⁷⁰⁶ *Palesztina-est Nyíregyházán.* Uo. nov. 3. 12.

⁷⁰⁷ *Összes cionista elvbarátainkhoz.* Uo. febr. 24. 4.

melynek a KKL részére történő befizetésére kötelezi magát az év során. Az iroda kéri, hogy a szelvényt kitöltve küldjék be. Az első hír az adományok önkéntes vállalásáról júliusban jelent meg, amikor a KKL-iroda rövid hírben közölte, hogy bizonyos Kálmán Béla igazgató 300 P-t vállalt, melynek első részletét, 50 P-t már be is fizette.⁷⁰⁸

Nagybetűs címmel kiemelt cikk hirdeti a Phönix KKL-akciójának eddig elért eredményeit.⁷⁰⁹ A beszámoló szerint a magyarországi Phönix KKL-osztályának igazgatója dr. Lantos Tivadar – a Magyar Cionista Szervezet elnökségi tagja – lett, aki átszervezte az egész intézményt. Minden egyes magyarországi vezérügynökségnél külön KKL-osztályt állított fel, melynek eredményeképpen Budapesten 12 osztály létesült. Az osztályok munkatársai számára a KKL magyarországi irodája bizonyos időközönként előadásokat, kurzusokat tart. Budapest mellett 6 vidéki városban is alakult a biztosítón belül KKL-osztály,⁷¹⁰ valamint további 10 településen képviselőt állítottak fel.⁷¹¹ Ezzel a szervezeti kiépítéssel – amellet, hogy munkát ad jó néhány embernek – a Phönix Biztosító bekapcsolódott a KKL napi munkájába is, pl. adminisztratív munkák elvégzésével, vagy helyi KKL-megbízottak szervezésével. Ezen kívül külön megállapodás jött létre a *Zsidó Szemle* kiadóhivatala és a Phönix KKL-osztálya között, mely szerint lehetőség nyílik a kiadóhivatal útján élet- és elemi biztosítások megkötésére.

A vidéki KKL-munka szervezésébe dr. Lantos Tivadar is bekapcsolódott. A Phönix KKL-osztályának igazgatójaként és egyben az országos KKL-bizottság tagjaként előadásokat tartott a KKL tevékenységéről, valamint az ifjúság körében megszervezte a KKL-munkát Pápán, Sopronban és Kapuváron.⁷¹² Budapesti mintára ebben az évben először szervezte meg a KKL magyarországi irodája vidéki munkatársainak konferenciáját. Az értekezlet Szegeden tartották Palesztina- és KKL-kiállítással egybekötve.⁷¹³ Az ünnepélyes megnyitóra a hitközség dísztermében került sor, magát a konferenciát pedig a hitközség székházában a helyi elnök, dr. Biedl Samu nyitotta meg. A budapesti KKL-bizottságot Marton Ede, dr. Lantos Tivadar és Elek

---

⁷⁰⁸ *A K. K. L. irodája közli.* Uo. júl. 14. 12.

⁷⁰⁹ *A Phönix KKL. akciójának kitűnő eredményei.* Uo. febr. 24. 5-6.

⁷¹⁰ Debrecen, Győr, Miskolc, Pécs, Szeged, Szolnok. Uo. 6.

⁷¹¹ Sopron, Kapuvár, Szigetvár, Bonyhád, Kistelek, Nyíregyháza, Kispeszt, Újpest, Budafok, Salgótarján. Uo. 6.

⁷¹² *A Keren Kayemeth vidéki munkája.* Uo. máj. 12. 15. A márciusi szám *Hirek* rovata számolt be dr. Lantos Tivadar esküvőjéről Schweid Ilonkával, az Aviva szervezetek vezetőségi tagjával. A cionista ünnepséget a Dohány utcai zsinagógában tartották dr. Fischer Gyula főrabbi és Ábrahámsohn Manó főkantor vezetésével. Uo. márc. 9. 15. A táviratmegváltást ld.: Uo. ápr. 28. 10.

⁷¹³ *KKL. körzeti konferencia Szegeden.* Uo.

Szilárd főmérnök, a Magyar Cionista Szövetség országos intézőbizottságának tagja – aki 7 évi Erec Jisrael-i tartózkodása alatt az Emek Jezréel mocsárszárítási munkálatait vezette – képviselte. Mindhárman nem mellesleg a cionista vezetőség tagjai, akik komoly részt vállaltak a magyarországi – Elek Szilárd az Erec Jisrael-i – KKL-munkából.⁷¹⁴ A szegedi konferencia után a budapesti vezetők további településeket látogattak meg, köztük Orosházát, Hódmezővásárhelyt és Makót, ahol előadásokat tartottak.⁷¹⁵ Orosházán a rendezvényt a helyi KKL-biztos szervezte, a nagy hatású előadás után pedig a KKL-munkába bekapcsolódva egy leánycsoport alakult, valamint több mint 30 KKL-perselyt helyeztek ki. Hódmezővásárhelyen is alakult egy csoport az előadások után a KKL-perselyek gondozására. Makón külön ifjúsági megbeszélést is tartottak, melynek során sikerült újjászervezni a már megszűnt csoportokat. Marton Ede és dr. Lantos Tivadar Kiskunfélegyházán, a hitközség szervezésében is nagy sikerű előadást tartott.⁷¹⁶ Marton Ede vidéki útjának következő állomása Keszthely volt, ahol előadása után megalakult a Barisszia helyi csoportja, mely vállalta a KKL-munka folytatását.⁷¹⁷

A *Tavaszi Palesztinában* c. filmet több vidéki városban is vetítették. Még az év elején Kunmadarason,⁷¹⁸ majd a nyár folyamán Fehérgyarmaton, Hajdúszoboszlón, Derecskén és Keszthelyen. A bevételt minden településen a KKL javára ajánlották fel.⁷¹⁹ A KKL magyarországi irodája ebben az évben is megjelentetett rövid hirdetéseket, felhívásokat. Ilyen pl. a KKL kiadásában megjelent Héber dalok gyűjteménye,⁷²⁰ vagy Ros Hasana előtt a KKL-luach hirdetése.⁷²¹

A Magyar Cionista Szövetség országos értekezletéről novemberben olvasható beszámoló.⁷²² Dr. Izsák Ede leköszönő elnök helyére ifj. dr. Miklós Gyulát választották. A KKL határozati javaslatait Marton Ede terjesztette elő, melyek között első helyen a templomi adományok országos szinten való engedélyeztetéséről esett szó. Az értekezlet elhatározta egy magyarországi KKL-akció elindítását, melynek végeztével 1000 dunam földet kívánnak vásárolni

---

⁷¹⁴ *A KKL nagy napja Szegeden.* Uo. jún. 10. 12.

⁷¹⁵ *A KKL vidéki munkája.* Uo. 19.

⁷¹⁶ *Palesztina-előadások az Alföldön.* Uo. jún. 23. 8.

⁷¹⁷ *A K. K. L. dunántúli munkája.* Uo. júl. 14. 12.

⁷¹⁸ Uo. febr. 17. 10.

⁷¹⁹ *Palesztina-filmelőadások vidéken.* Uo. aug. 25. 13.

⁷²⁰ *Héber dalok gyűjteménye.* Uo. márc. 31. 11.

⁷²¹ *A Keren Kayemeth új naptára.* Uo. aug. 25. 16.

⁷²² Uo. nov. 17. A KKL-re vonatkozó határozatokat ld. a 3-4. oldalon. (*Általános vita és bizottsági ülések*)

a magyar chalucok számára. Ehhez az akcióhoz kérik minden olyan hitközség csatlakozását, ahonnan nagyobb számban telepedtek már le Erec Jisraelben. A konferencia üdvözli Ussischkint 70. születésnapján és csatlakozik a központilag elindított Kfar Menachem létesítésének gyűjtéséhez.

7. 6. Látogatás Ussischkinnél

A *Múlt és Jövő* és a *Zsidó Szemle* ebben az évben is együtt szervezte az Erec Jisrael-i társasutazást a két főszerkesztő, dr. Patai József és dr. Schönfeld József vezetésével.⁷²³ A csoporthoz Athénben csatlakozó Widder Samu levelet írt a *Múlt és Jövő* szerkesztőségének, melyet a lap májusi száma jelentetett meg. Widder Samu leírja, hogy megbeszélésük alapján a csoport távozása után ő még Erec Jisraelben maradt és narancsföldeket keresett, melyeket a magyar zsidó csoport megvásárolhatna. Számára a Lord Melchett alapította Tel-Mond telep látszik legalkalmasabbnak, amely Tel-Aviv közelében fekszik, és melyen az ősz folyamán 300 dunam új földet fognak narancssal beültetni. Ebből a 300 dunamból 200 dunamra sikerült előjegyzést szereznie, melyet a csoport részére júniusig fenntartanak. Ezt az örömhírt akarta minél előbb közölni a társasutazás résztvevőivel és a *Múlt és Jövő* olvasóival. Levelét a következő mondattal zárja: „*Már nevet is adtam a leendő magyar telepnek. A palesztinaépítés magyarországi úttörőjéről, a magyar-zsidó művészirodalom megteremtőjéről, Patai Józsefről neveztem el Gan-Patainak, Patai –kertvárosnak. Lord Melchett társasága örömmel vette tudomásul ezt a bejelentésemet, amelyben a Szentföldön is annyira ismert költőnek méltó megtiszteltetését látták.*”⁷²⁴ Az úti beszámoló dr. Patai József tollából olvasható. Részletesen leírja többek között a csoport látogatását Ussischkinnél, a KKL székházában.⁷²⁵ Mielőtt a KKL vezetőjével találkozónának, kézbe vehetik az aranykönyv mind az öt kötetét és megnézhetik a termet, melyet Herzl-múzeumként tartanak számon, ahol a gyermekkori fényképek és dolgozatfüzetek mellett Herzl íróasztalát is őrzik. A díszterem falát képek és idézetek díszítik. Herzl mellett látható Schapira, Rothschild és Pinsker arcképe is. Ussischkin a KKL földpolitikájáról beszél, az összefogásról – amely véleménye szerint még mindig nem valósult meg –, amellyel még több földet lehetne a zsidó nép számára megszerezni. Álláspontja szerint az eddig eltelt évtizedekben a cionisták vétkeztek legtöbbször, mert sokkal több földet vásárolhattak volna és

⁷²³ A felhívást ld.: *Múlt és Jövő* 1933. jan. 25. és *Zsidó Szemle* 1933. febr. 17. 11.

⁷²⁴ *A szentföldi társasutazás résztvevőinek narancsosa Lord Melchett palesztinai telepén. Múlt és Jövő* 1933. máj. 153. Az akció további eredményeiről, illetve eredménytelenségéről nem találtam beszámolót.

⁷²⁵ *Ussischkinnél, a KKL-házban. Uo. szept. 246-247.*

tömegesen fektethették volna be vagyonukat az ősi földön. „*Őt szóból áll az én mottóm: A Föld megváltása előbbrevaló a Nép megváltásánál. Zsidók lesznek mindig Erec Jiszrael számára, de Erec Jiszrael zsidók számára talán már csak rövid ideig. Játéklabda vagyunk az egész világ politikusainak kezében. Vigyáznunk kell, hogy szilárd talajra essünk!*”⁷²⁶ Így fogalmazta meg a KKL vezetője az aktuális világpolitikai helyzetből adódó nagyszabású feladatot.

Ebben az évben több vezető is születésének kerek évfordulóját ünnepelte. A Pro Palesztina Szövetség közgyűlésén Székely Ferenc tiszteletbeli elnököt köszöntötték 75. születésnapján. Dr. Patai József javaslatára elhatározták, hogy Székely Ferencet bevezetik a KKL aranykönyvébe, valamint a Herzl-erdőben ligetet ültetnek a nevére.⁷²⁷ Adolf Böhm 60. születésnapja alkalmából a Ben Semen-i KKL-erdő víztornyát nevezték el róla. A magyarországi cionisták is köszöntötték őt születésnapján.⁷²⁸ Dr. Kahan Nison 50. születésnapját ünnepelte. Ebből az alkalomból eddigi életpályáját, cionista tevékenységét méltató cikk jelent meg Bisseliches Mózes tollából.⁷²⁹ Ebben az évben ünnepelte 70. születésnapját Menachem Ussischkin. A cionista kongresszus rendkívüli ülésen köszöntötte a KKL vezetőjét, melyről a *Zsidó Szemle* is beszámolt.⁷³⁰ A magyarországi KKL-iroda külön Ussischkin-akciót indított a nagy cionista vezető aranykönyvi bevezetésére.⁷³¹ A megjelent KKL-kimutatások alapján a gyűjtés el is kezdődött.⁷³² Erre az alkalomra és az Ussischkin-akcióhoz kapcsolódva Marton Ede szerkesztésében a magyarországi iroda külön kiadványt is megjelentetett *Palesztina Erec Izrael* címmel.⁷³³ Az A4-es, újság formátumú kiadvány belső oldalán Ussischkin visszaemlékezése olvasható első palesztinai útjáról. A következő oldal, mintha címlap lenne, erőteljes látványt nyújt: Ussischkin fejének fényképe mellett Erec Jiszrael domborzati térképe látható, rajta sötét foltokkal: a KKL által már megváltott földterületekkel. A kiadványban – több fényképpel illusztrált lappal gazdagítva – különböző cikkek olvashatók. Az első Ussischkin munkásságát mutatja be, majd ezt követi egy kétoldalas írás Palesztina gazdasági helyzetéről. A középső lap poszterként kivehető. Ezen egy fényképsorozat látható, bemutatva a mocsár-lecsapolási és földművelési munkákat, végül a – már Erec Jiszrael-i – gyerekeket. Ezután

---

⁷²⁶ Uo. 247.

⁷²⁷ *Székely Ferenc ünneplése. Múlt és Jövő* 1933. febr. 60. Az aranykönyvi bejegyzés 1. kimutatását ld.: *Zsidó Szemle* 1933. márc. 17. 7.

⁷²⁸ *A 60 éves Adolf Böhm és a Keren Kayemeth. Zsidó Szemle* 1933. febr. 17. 9.

⁷²⁹ *Dr. Kahan Nison – 50 éves.* Uo. okt. 3. 9.

⁷³⁰ *Ussischkin 70. születésnapját külön ülésen ünnepelte a cionista kongresszus.* Uo. szept. 20. 13-14.

⁷³¹ *Ussischkin 70 éves.* Uo. aug. 25. 13.

⁷³² 1. megjelenés: Uo. okt. 27. 10-11.

⁷³³ Az OR-ZSE könyvtárban elérhető. Ld. jelen dolgozat függelékének 23-25. képeit.

Julian Silberbusch 2 oldalas cikke olvasható a KKL kiterjedt és összetett munkájáról, majd a kultúrát és művészeteket bemutató két oldal következik. Az utolsó oldal számokkal mutatja a bevándorlás és a földterületek növekedését, a mezőgazdaság és ipar fejlődését, az exportot és importot, valamint az iskolák számának növekedését.⁷³⁴

A KKL központi irodája új adományozási formaként ebben az évben nyitotta meg a Széfer Hajeledet, a Gyermek Könyvét.⁷³⁵ Minden zsidó szülőnek lehetősége nyílik bevezettetni ebbe a könyvbe gyermeke nevét és születésének dátumát. Ezzel a szülők megváltják az Erec Jisrael-i föld egy darabját, gyermeküknek pedig a zsidó néphez tartozás örök dokumentumát szerzik. A Széfer Hajeledet a jeruzsálemi KKL-székházban helyezték el, a bejegyzésekről pedig művészi okmányt állítanak ki. Az első magyarországi bejegyzésekről külön hír tudósít.⁷³⁶

7. 7. KKL-munka 1934-ben

A Mizrachi budapesti leánycsoportjának hanukaünnepségén Marton Ede bemutatta a legújabb Erec Jisrael-i filmfelvételeket. A jelenlevők az előadás KKL javára történő megismétlését kérték.⁷³⁷ A szegedi cionista helyi csoport januárban cionista hetet rendezett, melynek programján belül zajlott a körzeti konferencia, valamint a Wizo értekezlete. A helyi somérok verses-énekes előadásokat és Erec Jisrael-i beszámolókat tartottak, továbbá a hét folyamán KKL-kiállítás is várta az érdeklődőket délelőttönként előadásokkal. A konferencia előadói a helyi vezetők mellett dr. Friedmann Ignác, Bisseliches Mózes és dr. Fried Frigyes voltak.⁷³⁸ Szintén januárban Miskolcon a Magyar Cionista Szövetség körzeti konferenciát tartott, melyhez csatlakozott a KKL-biztosok értekezlete is.⁷³⁹ A konferencián dr. Miklós Gyula, a Magyar Cionista Szövetség elnöke, dr. Lantos Tivadar, az intézőbizottság tagja és Marton Ede, a KKL magyarországi titkára képviselte a vezetőséget.⁷⁴⁰ Dr. Miklós Gyula nagy ívű előadása után megnyitották a konferenciához kapcsolódó KKL-kiállítást, melynek gazdagsága és ötletes elrendezése nagy hatást keltett. Különösen nagy volt az érdeklődés a statisztikai grafikonok és a sajtóanyag iránt. A konferencián

---

⁷³⁴ Ussischkin 1941-ben bekövetkezett halála után megemlékezésül további kiadványok is megjelentek magyar nyelven, köztük KKL 1941 és GÄRTNER 1942.

⁷³⁵ *Széfer Hajeled. Zsidó Szemle* 1933. nov. 17. 10.

⁷³⁶ *A Széfer Hajeled sikere.* Uo. dec. 1. 11. és dec. 29. 16. A következő évben Irsai István is bejegyezteti Róbert nevű fiát. Ld.: Uo. 1934. aug. 25. 15.

⁷³⁷ *A Budapesti Ceivot Mizrachi.* Uo. 1934. jan. 19. 16.

⁷³⁸ *Nagy zsidó ünnepségek Szegeden.* Uo. jan. 26. 5.

⁷³⁹ A felhívást ld.: Uo. jan. 12. 11. (*Cionista körzeti konferencia Miskolcon*)

⁷⁴⁰ *Cionista körzeti konferencia Miskolcon.* Uo. jan. 26. 7-8.

dr. Lantos Tivadar előadása a cionista mozgalom, nevelés és propaganda témakörében, valamint Marton Ede KKL-beszámolója – melyben a magyarországi és egyben a Miskolc körzeti munkáról kritikát is megfogalmazott – után a különböző körzetek delegátusai tettek jelentést. A helyi Wizo-csoport vezetője kiemelte a héber nyelv tanulását, a propaganda- és KKL-munka szorgalmas végzését. A sokféle csoport működési beszámolója között helyt kapott a „*néhai dr. Dömény által kezdeményezett Kadimah szellemében vezetett csoport*” is.⁷⁴¹ A miskolci cionista és KKL-jelentések után az egri beszámoló következett, majd szót kaptak a többi település képviselői is. A delegátust nem küldő csoportok munkájáról Marton Ede referált. A vita után Marton Ede összefoglalta az elhangzottakat, előterjesztette javaslatait, majd indítványozta új miskolci KKL-bizottság választását. Ennek során Baneth Elemér elnökletével 10 tagú bizottságot választottak.⁷⁴² A konferenciát követő napon – éveken át húzódó folyamat eredményeként – a miskolci polgármester jóváhagyta a cionista helyi csoport megalakulását. Februárban közgyűlést is tartottak, melynek során újraválasztották a vezetőséget. Az elnök Baneth Elemér maradt, a KKL-bizottság elnökének pedig Feldmann Lászlót választották.⁷⁴³

A sikeres miskolci értekezlet után a következő körzeti konferenciát Sárváron rendezték, szintén dr. Miklós Gyula, dr. Lantos Tivadar és Marton Ede részvételével.⁷⁴⁴ Ugyanitt purimkor az ifjúság körbejárta a zsidó házakat héber dalokat és saját költésű ritmusokat énekelve, mely így fejeződött be: „*adjatok slachmoneszt a Keren Kayemethnek!*”⁷⁴⁵ A gyűjtéssel egybekötve több perselyt kihelyeztek, valamint propagandafüzeteket is eladtak. Egerben a helyi cionista csoport purim ünnepén estet rendezett, valamint – az ifjúság szerkesztésében – 8 oldalas purimi újságot is megjelentetett.⁷⁴⁶ A lapot O.J.V.É. címen adták ki, mely cím alatt az esten bohózatot is előadott az ifjúsági csoport.⁷⁴⁷ Ebben a sok szellemes közlemény mellett felhívást is közöltek a KKL aktuális gyűjtéseire. Az ünnepi alkalmakon kívül Egerben minden héten más előadást szervez a cionisták helyi csoportja, a KKL-tevékenységgel pedig külön bizottság foglalkozik, melynek elnöke Fleischmann Vilmos, biztosa Bornstein József.

---

⁷⁴¹ Uo. 7.

⁷⁴² A névsort ld.: Uo. 8.

⁷⁴³ *A Magyar Cionista Szövetség közgyűlése Miskolcon.* Uo. febr. 27. 15.

⁷⁴⁴ A felhívást ld.: Uo. febr. 9. 8.

⁷⁴⁵ *Ötletes módon használta ki a sárvári Aviva Barisszia...* Uo. márc. 9. 13.

⁷⁴⁶ *Nagyszabású purimest Egerben.* Uo. márc. 9. 13.

⁷⁴⁷ „*Országos Jeruzsálemre Vonítók Egyesülete*” Ld.: Uo.

A magyarországi KKL-iroda januári kimutatása megjeleníti a még be nem ültetett kertek jegyzékét.⁷⁴⁸ Eszerint Goldschmied József és neje kertjébe már 90 fát ültettek, a Dr. Fodor Lajos-kertbe 57-et, a Guttmann Dénes-kertbe és a Hasomer Hacair Rachel kertjébe 38-38-at.

A *Zsidó Szemle* részletesen beszámol a cionista vezérlőbizottság márciusi, Jeruzsálemben tartott üléséről, melyen Ussischkin is felszólalt, a különböző pártok tagjait összefogásra szólítva.⁷⁴⁹ Véleménye szerint elég, hogy a kormány akadályozza a bevándorlást és az Erec Jisrael-i munkát, az ennek ellenében való építés az egész cionista mozgalom feladata.

Magyarországra visszatérve, áprilisban Szombathelyen kerületi hitközségi közgyűlést tartottak, melyen Goldschmied József, a sárvári cukorgyár igazgatója és a hitközségi elöljáróság tagja indítványokat terjesztett elő a KKL és a KH támogatására.⁷⁵⁰ A javaslatok négy pontba foglalva a Palesztina-munka különböző adományozási formáinak elfogadtatására irányultak. Az első pont a hitközségek engedélyét kéri a Tóra előtti adományok KKL és KH javára történő felajánlására. A második pont rendszeres évi hozzájárulás megállapítását kéri a hitközségektől, a harmadik a hitközségi tagok Palesztina-munkájának vezetőségi támogatását kéri, a negyedik pedig kimondja, hogy a három határozatot továbbítják az Országos Irodának, valamint az ország többi községkerületének is. A helyi vezetők – beleértve a községkerület elnökét, a szombathelyi főrabbit és hitközségi elnököt – támogatták az előterjesztett indítványokat, amelyeket a közgyűlés határozatként elfogadott.

Szintén áprilisban rendezték a következő cionista körzeti konferenciát, ezúttal Sopronban.⁷⁵¹ Budapestről dr. Miklós Gyulával, dr. Lantos Tivadarral és Marton Edével együtt ezúttal dr. Fried Frigyes, a Magyar Cionista Szövetség ügyvezető elnöke és dr. Salgó László, a Hitachduth Aviva Barisszia elnöke is leutazott.⁷⁵² Dr. Miklós Gyula – a vezérlőbizottság ülésére reflektálva – elítélte a revizionisták álláspontját és cionistához nem méltónak minősítette a KKL és KH elleni bojkott határozatot.⁷⁵³ Marton Ede – grafikonok segítségével – rámutatott arra, hogy a KKL magyarországi bevételei csökkenő tendenciát mutatnak. A KKL-munka fontosságát hangsúlyozta dr. Salgó László is. A konferencia üdvözölte Goldschmied József munkáját, mellyel

---

⁷⁴⁸ Uo. márc. 9. 15.

⁷⁴⁹ *A Cionista Vezérlőbizottság (A. C.) ülése Jeruzsálemben*. Uo. ápr. 12. 3-4.

⁷⁵⁰ *A VIII. izraelita községkerület közgyűlése*. Uo. ápr. 20. 3.

⁷⁵¹ *Kitűnően sikerült a soproni körzeti konferencia*. Uo. máj. 4. 4.

⁷⁵² A Hitachduth Aviva Barisszia külön konferenciát is rendezett ez alkalomból. Ld.: Uo.

⁷⁵³ Ez márciusban, a vezérlőbizottság ülésén került szóba. Ld.: Uo. ápr. 12. 3-4.

hitközségi támogatást szerzett az országépítő alapoknak. Ehhez kapcsolódva a celldömölki delegátus jelentette, hogy a helyi hitközség már el is fogadta a határozatot és megtörtént az első templomi felajánlás is.⁷⁵⁴ A május-június-júliusi KKL-kimutatásokban már feltűnően több a templomi adomány, mint az előzőekben.⁷⁵⁵ A szegedi hitközségről befolyt adományokat Ros Hasana után külön, a *Hirek* rovatban tették közzé.⁷⁵⁶ A nagyünnepek felajánlásainak második kimutatását egy következő szám közli a hatvani hitközségről befolyt összegekkel együtt.⁷⁵⁷ A KKL szeptemberi és októberi kimutatásaiban a templomi adományok részletezése már hosszan, egy-egy hasábon keresztül jelennek meg.⁷⁵⁸

A KKL magyarországi gyűjtési engedélye olvasható a lap július közepi számában.⁷⁵⁹ A rövid írás szerint néhány vidéki városban a hatóságok akadályozzák a KKL perselygyűjtéseit, ezért ezúton is tájékoztatják az érdekelteket – melyről a „*Pro Palesztina Szövetség KKL irodája... köriratban értesítette az összes tényezőket*”⁷⁶⁰ –, hogy a belügyminisztérium erre az évre is megerősítette a Pro Palesztina Szövetség részére már régebben megadott gyűjtési engedélyt, így a KKL hivatalosan végzi a gyűjtőmunkáját. E szerint valószínűsíthető, hogy a KKL-iroda a hivatalos engedélyeket a Pro Palesztina Szövetség megalakulását követően azzal együtt kapta, azonban nem olvadt be a szövetség KKL-szakosztályába. Az iroda, vezetőjével – titkárával – együtt továbbra is a Magyar Cionista Szövetség helyiségében működött, a KKL magyarországi bevételei ide folytak be. Ugyanakkor jelen cikkben feltűnő a KKL-szakosztály helyett a KKL-iroda kifejezés használata, mely arra utalhat, hogy a két szervezet mégis egyesült. Ezt azonban cáfolja egy későbbi dokumentum, a magyarországi KKL-iroda 1935-ös jelentése.⁷⁶¹ Itt ugyanis külön bekezdés foglalkozik a szervezettel: „*Az iroda mellett kezdeményező és tanácsadó szervként az Országos KKL-Bizottság által a mult évben megalakitott referens-bizottság működik, amelynek tagjai: Márer Arnoldné, Pollák Ernő, Székely Mór, Márer Arnold és Dr. Lantos Tivadar. A referens-bizottság hetenként tartja rendszeres üléseit és minden, a KKL-t érintő ügyben fontos intézkedéseket tesz.*”⁷⁶² Tehát létrehoztak egy bizottságot – mint annak idején dr. Dömény Lajos –, amely hetenkénti

---

⁷⁵⁴ „*A konferencia lelkes ovációban részesítette Goldschmied Józsefet.*” Uo. máj. 4. 4.

⁷⁵⁵ Uo. aug. 25. 14.

⁷⁵⁶ *A szegedi hitközség templomában...* Uo. okt. 5. 12.

⁷⁵⁷ Uo. okt. 26. 8.

⁷⁵⁸ Uo. nov. 8. 14-15. és nov. 23. 11.

⁷⁵⁹ *A Keren Kayemeth Leisrael magyarországi gyűjtési engedélye.* Uo. júl. 14. 6.

⁷⁶⁰ Uo.

⁷⁶¹ KKL5/7792 *A Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodájának jelentése 1935.*

⁷⁶² Uo. 2.

ülésein a KKL-lel kapcsolatos munkában hozott döntéseket és ezzel a KKL magyarországi irodájának működését segítette. A *referens-bizottság* mellett a jelentés külön kitér az ifjúsági KKL-bizottságok heti összejöveteleire és munkájára, mely szintén előmozdítja a magyarországi tevékenységet és melynek elismeréseként képviselőjüket delegálhatták a *referens-bizottságba*. A bizottság tagjai közül dr. Lantos Tivadar tevékenysége már ismeretes, az ifjúsági csoportok képviselőjeként pedig Pollák Ernő került be.⁷⁶³ Érdeemes még kiemelni Márer Arnoldot, aki 1936-tól a Magyar Cionista Szövetség budapesti anyaegyesületének jegyzője, majd társelnöke, 1937-től pedig a Pro Palesztina Szövetség KKL-szakosztályának elnöke is lesz.⁷⁶⁴

A magyarországi iroda ebben az évben is megjelentetett rövid hirdetéseket. Ros Hasana előtt bejelentette az Erec Jisrael-i méz megrendelésének lehetőségét, „*melynek ellenében csekély ünnepi adományt kér a KKL.*”⁷⁶⁵ Az akció bevételét összesítve a kimutatásokban is közzétették.⁷⁶⁶ Szeptemberben ugyancsak a KKL magyarországi irodája pályázatot hirdetett irodai tisztviselői állásra.⁷⁶⁷ Olyan aktív cionista életet élő fiatal emberek jelentkezését várták, akik jártasak az irodai teendőkben és ismerik a KKL-munka rendszerét. Előnyt élveznek a német és héber nyelvtudással, valamint ifjúsági kapcsolatokkal rendelkezők. A rövid hírek között olvasható továbbá a legújabb kiadású Palesztina-térképek megérkezése, alatta pedig a KKL-bizottság által szervezett négy alkalmas KKL-szeminárium hirdetése.⁷⁶⁸ A novemberben megrendezésre kerülő ifjúsági szemináriumot leginkább azoknak ajánlják, akik már bekapcsolódtak a KKL-munkába. Az előadók között dr. Patai József, Beregi Ármin és dr. Miklós Gyula neve is olvasható. Az előadásokat minden esetben beszélgetés, vita követi. Szintén novemberben a KKL-iroda archívumába kérik a régebbi kiadványok beküldését.⁷⁶⁹

A hanukai ünnepek közül ebben az évben két KKL-lel kapcsolatos beszámolót hoz a lap. Budapesten a KKL szervezésében gyermekműsort rendeztek, mely óvodás gyermekek előadásából és a számukra rendezett versenyből állt. Vásárosnaményben az ifjúsági csoport szervezte az ünnepeket, melynek keretében levetítették a *Tavaszi Palesztinában* c. filmet is.⁷⁷⁰

⁷⁶³ Vö.: *Zsidó Szemle* 1935. nov. 29. 2. (Az ifjúsági KKL.-munkaév megnyitása)

⁷⁶⁴ Ld. jelen dolgozat IV.7.13. Országos értekezlet 1937-ben c. fejezetét.

⁷⁶⁵ *Megjött a palesztinai méz. Zsidó Szemle* 1934. aug. 25. 4.

⁷⁶⁶ Uo. nov. 8. 14. és nov. 23. 11.

⁷⁶⁷ *Pályázati hirdetésny.* Uo. szept. 21. 16.

⁷⁶⁸ Uo. nov. 8. 12-13. (Legújabb kiadású Palesztina-térképek érkeztek és KKL-szeminárium)

⁷⁶⁹ *A Keren Kayemeth Leisrael...* Uo. nov. 23. 9.

⁷⁷⁰ *Chanuka ünnepély Vásárosnaményban.* Uo. dec. 14. 14.

7. 8. Silberbusch Budapesten és Debrecenben

1934. február elején a *Zsidó Szemle* hírt ad prof. Julian Silberbusch, a KKL közép-európai megbízottjának Budapestre érkezéséről.⁷⁷¹ Silberbusch korábban a csernovici egyetem meteorológiai állomásának vezetője és a földrengés-megfigyelő állomás létrehozója volt. Később Romániában ő szervezte meg a zsidó kivándorlással foglalkozó központi Palesztina-hivatalt. A legutóbbi években a KKL közép-európai megbízottjaként feladata az országok végiglátogatása során a KKL-tevékenység újjászervezése. Tervei szerint Magyarországon – a propagandára összpontosítva – a zsidóság széles rétegeit fogja bevonni a Palesztina-munkába. A következő számban megjelent cikk szerint „*itteni tartózkodását arra fogja felhasználni, hogy az illetékes körökkel megteremtse a szorosabb kapcsolatot Magyarország és Palesztina gazdasági kérdéseiben.*”⁷⁷² Silberbusch először is sajtótájékoztatót tartott, melyen kiemelte, hogy bár Magyarországról sokan vándoroltak ki Palesztinába, ahol új egzisztenciát teremtettek – kiemelten is a Héber Egyetem magyar professzorai –, a magyar gazdaság és ipar vezetői tartózkodók Palesztinával mint piaccal szemben. Az import terén külön is említi a palesztinai narancsot, melyet Magyarországon kívül minden más európai országban megtalált. Majd az Erec Jiszrael-i ipari és technikai fejlődés vázolója után áttért a KKL szerepére, mely megnyilvánul egyrészt a földspekuláció megelőzésében, másrészt pedig a zsidóság szegény és üldözött rétegének segítésében. Kifejti, hogy a KKL-nek most lehetősége nyílik egy nagyobb földterület megvásárlására, melyen magyar zsidókat is le tudnának telepíteni. Ehhez az akcióhoz külön is kéri a magyar zsidóság megértő támogatását.

Silberbusch első nagyszabású előadását a Pro Palesztina Szövetség által hirdetett nagygyűlésen tartotta a Pesti Izraelita Hitközség Goldmark termében, melynek felhívását a *Zsidó Szemle* címlapján tették közzé.⁷⁷³ A sajtótájékoztatón már említett új földterület megvételére a KKL Ussischkin nevével fémjelzett akciót hirdetett. A *Mifal Ussischkin* akciót Magyarországon ezzel az előadásával Silberbusch nyitotta meg. Az eseményen Marton Ede felolvasta dr. Baltazár Dezső református püspök levelét. A keresztény vezető kifejezte érdeklődését és csatlakozását az

⁷⁷¹ Prof. Silberbusch Budapesten. *Zsidó Szemle* 1934. febr. 2. 9.

⁷⁷² *És Magyarország?...* Uo. febr. 9. 1-2.

⁷⁷³ *Budapest zsidóságához!* Uo. febr. 16. 1. Dr. Patai József bevezető beszédét ld.: *Múlt és Jövő* 1934. márc. 67-68. (Ezüstöt, aranyat – földért)

Erec Jisrael-i munkához, különösen is a most meghirdetett akcióhoz.⁷⁷⁴ A *Zsidó Szemlében* az előadás meghirdetését követően az újság második oldalán Silberbusch írása olvasható Ussischkinről, a fanatikusról, aki mindenki másnál jobban meghallotta a föld szavát és egész életét a KKL-munkának szentelte.⁷⁷⁵ A lap a továbbiakban hírt ad Silberbusch első budapesti tevékenységeiről. A már említett Goldmark termi előadás után másnap részt vett a prof. Pfeiffer Ignác elnök által összehívott országos KKL-bizottság ülésén, a következő napokban előadást tartott a Magyar Cionista Szövetség bankettjén és újpesti nagygyűlésén, valamint a Wizo teaestjén, illetve tárgyalt az ifjúsági vezetőkkel.⁷⁷⁶ A Wizo felkérésére több teaesten is előadott Silberbusch, melyek során újabb hölgyek kapcsolódtak be a KKL munkájába.⁷⁷⁷

A budapesti előadások és megbeszélések folytatásaképpen Silberbusch vidéki városokat is meglátogatott. Elsőként Debrecenbe utazott – Marton Ede kíséretében –, ahol előadásában kiemelte, hogy a világszerte erősödő antiszemitizmusra csak Palesztina felépítése lehet a válasz, itt ugyanis új, emberhez méltó életet teremthet magának a zsidóság. Néhány nappal később közkívánatra, újabb előadást tartott.⁷⁷⁸ Ott-tartózkodása új lendületet adott a cionista életnek és az eredmények fokozása érdekében két hét múlva visszahívták Debrecenbe. Ekkor Silberbusch részt vett a Wizo helyi csoportjának megalakulásán, valamint előadást tartott a zsidó tanárok ülésén, melyben kifejtette a KKL nevelő munkáját. Végül részt vett a helyi cionista csoport, a KKL-bizottság és az ifjúsági csoportok együttes ülésén, ahol a KKL-munkát különböző részfeladatokra osztották és elhatározták a perselyek évi négy alkalom helyetti hatszori ürítését.⁷⁷⁹ A debreceni beszámoló alatt Silberbusch írása olvasható, melyben az önkontingenst magyarázza és népszerűsíti. „*Ön-kontigentálás! Új szó ez, a Keren Kayemeth alkotta meg.*”⁷⁸⁰ A kifejezés azt jelenti, hogy egy cionista önmaga által megállapított összeget vállal, melyet a KKL részére juttat. Ez nemcsak a saját adományaira vonatkozik, hanem az általa vezetett gyűjtésekre is, mely azt feltételezi, hogy kitartó munkával, folyamatosan a KKL-ért dolgozik, mintegy önmagát nevelve erre. „*E mögött a szó mögött egy ember fanatikus odaadása rejtőzik, aki a kontingens vállalásával*

⁷⁷⁴ Uo. 90. Dr. Baltazár Dezső (1871-1936) debreceni református püspök. A Pro Palesztina Szövetség előző évi közgyűlésén mondott beszédét ld.: Uo. 1933. márc. 67-70. (*A zsidóság világhivatása országgal és ország nélkül*) és 89. (*Baltazár püspök előadása a Pro Palesztinában*)

⁷⁷⁵ *Ussischkin, a föld fanatikusa. Zsidó Szemle* 1934. febr. 16. 2.

⁷⁷⁶ *Prof. Julian Silberbusch.* Uo. febr. 16. 4. és febr. 27. 15.

⁷⁷⁷ *A Wizo-teák.* Uo. márc. 9. 14.

⁷⁷⁸ *Prof. Silberbusch Debrecenben.* Uo. máj. 18. 10.

⁷⁷⁹ *Cionista élet Debrecenben.* Uo. máj. 30. 9.

⁷⁸⁰ *A Keren Kayemeth barátainak köre.* Uo.

késznek mutatkozik, hogy minden alkalommal a Keren Kayemethért fog munkálkodni. – Csak aki erősen hisz az Esmében, csak az fog erre vállalkozni.”⁷⁸¹

A Magyar Cionista Szövetség ez évi októberi országos értekezlete 8 pontban fogalmazta meg KKL határozatait. Kimondta, hogy minden cionista elsődleges tevékenysége kell, hogy legyen a KKL-munka, melyet nem szabad kizárólag az ifjúsággal végeztetni. Az összes vidéki cionista helyi csoportot KKL-bizottság megalakítására kötelezte, melyben a vezetésnek is részt kell vennie. Minden helyi csoportot utasított továbbá az önkontingens-rendszer bevezetésére, rámutatva arra, hogy ennek sikere hozzájárulhat a certifikátok számának növeléséhez is. Hivatkozva a dunántúli községkerületek határozataira utasított minden KKL-bizottságot, hogy tegyenek lépéseket a helyi hitközségeknél a KKL javára való templomi adományok bevezetésére: „*Ne legyen az országban zsidó hitközség, amelynek templomában nem lehet a KKL-nek adományozni!*”⁷⁸²

7. 9. KKL-munka Silberbusch támogatásával 1935-ben

A KKL-iroda közleményeit egy hirdetés nyitja januárban, mely szerint héber nyelvű, illusztrált diáknaptárak érkeztek, melyek megvásárolhatók az irodánál.⁷⁸³ KKL-jelvényekről tudósít egy rövid hír szintén januárban. Ezeket kitüntetésként az ifjúsági csoportok azon tagjai kapták, akik önkontingenst vállaltak és azt teljesítették is.⁷⁸⁴ A templomi adományok egy részét ebben az évben is külön, a rövid hírek között közli a lap. Ilyen többek között a budai hitközségből származó adomány purim ünnepéhez kapcsolódóan.⁷⁸⁵

Hosszabb beszámoló kapcsolódik a magyarországi KKL-iroda legújabb aranykönyvi akciójához. Steiner József kapuvári szeszgyáros nevének bevezetésére indítottak gyűjtést. „*Steiner József a Keren Kayemeth megalapítása, vagyis 1901 óta tölti be Kapuvárott a KKLbiztosi tisztséget és még ma is, magas kora ellenére, élénk részt vesz a Palesztina-munkában.*”⁷⁸⁶ Az alkalmat egy jubileum, házasságának 50. évfordulója adta, erre kérte a KKL-iroda a felajánlott összegek mellé köszöntősorok beküldését is, melyeket egy kis kiadványban nyújtanak majd át az ünnepelteknek. Az akció szépen indult, az áprilisi kimutatás tartalmazza az első befizetéseket, a gyűjtés pedig

---

⁷⁸¹ Uo.

⁷⁸² *A Cionista országos értekezlet határozatai a K. K. L. ügyében.* Uo. okt. 19. 9.

⁷⁸³ *Palesztinai hébernyelvű...* Uo. 1935. jan. 4. 16.

⁷⁸⁴ *KKL-jelvények.* Uo. jan. 18. 16.

⁷⁸⁵ *Adományok a Keren Kajemet részére a budai templomban.* Uo. márc. 15. 15.

⁷⁸⁶ *Steiner József jubileuma.* Uo. ápr. 16. 38.

legjobb munka címén ki is van emelve.⁷⁸⁷ Az év során néhány bevezetés történik a Széfer Hajeledbe is.⁷⁸⁸

Prof. Julian Silberbusch ebben az évben is eltöltött néhány hetet Magyarországon, hogy a nagyobb vidéki városokban elősegítse a Palesztina-munkát. Első állomásként Miskolcon tartott előadást mintegy 600 főnyi hallgatóság előtt, ahol egy órán keresztül fejtegette a zsidóság világszerte kialakult helyzetét, mely teljes romláshoz és ellehetetlenüléshez vezethet, ha nem építik fel Erec Jiszraelt a legnagyobb összefogással. Az előadás után 100 fő részére bankettet rendeztek, másnap pedig Silberbusch a zsidó tanárok teadélutánján vett részt, ahol nevelési kérdésekről beszélt.⁷⁸⁹ Silberbusch – és a kíséretében utazó Márer Arnoldné, a Wizo ügyvezető elnöke – miskolci tartózkodása alatt megerősítette a helyi Wizo szervezetét is.⁷⁹⁰ Bár a cikk nem említi, a KKL-iroda januári kimutatása megjeleníti az aranykönyvi bevezetés első részletét.⁷⁹¹ Ezután a KKL küldötte néhány napra ismét Debrecenbe utazott. Kezdeményezésére a Wizo helyi csoportja taggyűjtő akciót indított, az ifjúsági csoportok pedig elhatározták 150 új KKL-persely kihelyezését. Silberbusch itteni előadását a hitközség nagytermében tartotta, melyet Mező Ármin, helyi KKL-biztos köszönt meg és zárt le. A professzort soproni útján Marton Ede és Márer Arnoldné is elkísérte. Az előadás után tiszteletére bankettet is adtak, másnap pedig a női összejövetel során Silberbusch és Márer Arnoldné kezdeményezésére megalakult a Wizo soproni csoportja. A helyi cionisták elhatározták, hogy a professzor látogatásának tiszteletére nevét bevezetik a KKL aranykönyvébe.⁷⁹² Silberbusch vidéki körútját Sárvárral folytatta. Ezen az előadásán szép számban részt vettek szombathelyiek és celldömölkiek is. A rendezvény végeztével itt is elhatározták a professzor aranykönyvi bevezetését, melynek első részlete a márciusi kimutatásban meg is jelent.⁷⁹³ Pápán előadása után megalakult a helyi KKL-bizottság, Győrben pedig a Wizo helyi csoportja. Ebben Silberbusch segítségére volt két kísérője, Marton Ede és a Wizo vezetőségének egyik tagja, Kudelka Sándorné.⁷⁹⁴ Ugyancsak Marton Ede kíséretében utazott Silberbusch következő állomásként Gyöngyösre, ahol a hitközség és a Pro Palesztina Szövetség helyi

---

⁷⁸⁷ Uo. máj. 17. 15.

⁷⁸⁸ Uo. márc. 28. 15; máj. 17. 15; júl. 12. 16.

⁷⁸⁹ *J. Silberbusch Miskolcon*. Uo. jan. 11. 2.

⁷⁹⁰ *Prof. Silberbusch nagysikerű munkája vidéken*. Uo. jan. 18. 6.

⁷⁹¹ Az új, Rothschild-aranykönyvbe. Uo. febr. 15. 15.

⁷⁹² Uo.

⁷⁹³ Uo. máj. 2. 15.

⁷⁹⁴ *Silberbusch professor nagysikerű vidéki körútja*. Uo. jan. 25. 10.

vezetősége fogadta. Előadása után vacsorát adtak, másnap pedig bizottsági megbeszéléseket tartottak. A női gyűlésen megalakították a Wizo helyi csoportját és még ugyanaznap a KKL-bizottságot is.⁷⁹⁵ Az újonnan megalakult KKL-bizottság elhatározta újabb 50 persely kihelyezését, valamint az önkontingens bevezetését. Silberbusch Kispesten folytatta előadássorozatát, ezúttal dr. Miklós Gyuláné – a Magyar Cionista Szövetség elnöke feleségének – kíséretében. Előadásában ismertette a cionista mozgalom és a Palesztina munka célkitűzéseit. Felhívásának eleget téve másnap – Marton Ede közreműködésével – megalakult a helyi KKL-bizottság. A következő állomás – szintén Marton Ede kíséretében – Kaposvár volt, ahol a professzor a hitközség tanácstermében tartotta meg előadását, melyet Herzog Manó főrabbi héber nyelven köszönt meg. A jelenlévők itt is megalakították a helyi KKL-bizottságot, kezdetként vállalva 100 persely kihelyezését évi hatszori ürítéssel és az önkontingens bevezetését.⁷⁹⁶ Nem sokkal később a helyi Chevra Kadisa állandó évi hozzájárulást állapított meg a KKL javára.⁷⁹⁷ Prof. Julian Silberbusch és Marton Ede Székesfehérváron folytatta a munkát, ahol az előadást követően szintén megalakult a helyi KKL-bizottság, valamint a hitközség is állandó éves összegről határozott a KKL javára.⁷⁹⁸ A következő állomás Nyíregyháza volt, ahol dr. Bernstein Béla főrabbi vezette be a professzor előadását. Másnap Marton Ede irányításával megalakult a helyi KKL-bizottság, valamint – szintén a KKL tevékenység céljaira – egy háromtagú női és külön ifjúsági bizottság is.⁷⁹⁹ Nyíregyházáról ismét Debrecenbe utazott Silberbusch és Marton Ede, ahol részt vettek a Wizo teadélutánján, valamint az ifjúsági KKL-bizottság gyűlésén. Ott-tartózkodásuk alatt újjáalakult a helyi KKL-bizottság, továbbra is Mező Ármin elnökletével. Néhány nappal később a professzor Újpesten adott elő, ahol szintén megalakult a helyi KKL-bizottság.⁸⁰⁰ Pár héttel később Silberbuscht újra Gyöngyösre hívták, ahol ezúttal olyan közönség előtt beszélt, „*amely eddig teljesen távol tartotta magát a Palesztina-gondolat minden megnyilvánulásától.*”⁸⁰¹

Silberbusch magyarországi körútjának befejezéseként külön cikk foglalta össze az elvégzett munkát és a tanulságokat.⁸⁰² A szerző – maga Silberbusch – szerint ez volt az első olyan

---

⁷⁹⁵ A bizottság teljes névsorát ld.: Uo. febr. 8. 10. (*Silberbusch tanár nagyszerű munkája Gyöngyösön*)

⁷⁹⁶ A kispesti és kaposvári KKL-bizottság névsorát ld.: Uo. febr. 15. 10. (*A Palesztina-gondolat térhódítása vidéken*)

⁷⁹⁷ *Silberbusch tanár sikeres munkája vidéken.* Uo. márc. 1. 14.

⁷⁹⁸ A KKL-bizottság tagjait ld.: Uo.

⁷⁹⁹ A KKL-bizottság tagjait ld.: Uo. 15.

⁸⁰⁰ A debreceni és újpesti KKL-bizottság tagjait ld.: Uo.

⁸⁰¹ *Prof. Silberbusch újabb nagyszerű gyöngyösi szereplése.* Uo. márc. 15. 15.

⁸⁰² *A cionista propaganda- és nevelési munka lehetőségei egy propagandakörút tanulságai kapcsán.* Uo. máj. 24. 1-2.

propagandakörút, melyet előzetes tervek szerint folytattak le. Véleménye szerint a magyar zsidóság tehetősebb rétege el sem ment az előadásokra, azonban „*mindenhol található egy bizonyos lappangó érdeklődés Palesztina iránt, sőt bizonyos készség a cionista gondolat befogadására.*”⁸⁰³ Silberbusch optimista, úgy látja, hogy ezt a réteget akár felelős munkatársakká is lehet tenni. Ezután leírja, hogy téves az a gondolat, miszerint a magyar zsidóság szervezett ellenállást fejtene ki a Palesztina-munkával szemben, bár említ néhány várost, ahol valóban ellenállásba ütközött a zsidóság – úgymond – hivatalos vezetőinek részéről. A lezajlott programok tekintetében leírja, hogy a nagy, nyilvános előadást minden városban szűkebb körű megbeszélések követték, ahol volt rá lehetőség, külön a női és az ifjúsági csoportokkal is. Ezeken a megbeszéléseken általában konkrét formát is öltött a propaganda: megalakultak a helyi csoportok. Így várhatóan minden városban hatékonyabb lesz a KKL-munka, mivel egy-egy biztos helyett már többfős csoportok együtt – a munkákat elosztva – tevékenykednek, a közösségi munka középpontjába a KKL-tevékenységet állítva. Ezzel a rendszerrel tulajdonképpen munkaközösségeket teremtettek. Silberbusch kiemeli ugyanakkor ezeknek a csoportoknak a nevelő erejét is, hiszen tevékenységük során az egyes emberekben fejlődik ki a felelősségérzet, ez pedig biztosítja, hogy az egyén ne csak a saját életéről, hanem a közösségről is gondoskodjon.

Herzl születésének 75. évfordulóján a Magyar Cionista Szervezet a Pesti Izraelita Hitközség Goldmark termében rendezett ünnepélyt,⁸⁰⁴ melyről rövid beszámolót közölt a *Múlt és Jövő* is.⁸⁰⁵ A nagyobb vidéki városok küldöttségek útján képviseltették magukat. Az ünnepi szónok a Bécsből érkezett dr. Oscar Grünbaum, a cionista világszövetség képviselője volt. A KKL részéről megjelent Bató Lajos, a KKL romániai igazgatója, Ussischkin pedig táviratban üdvözölte az ünnepséget. Kiemelten köszöntötték dr. Oesterreicher Bélát és Bettelheim Sámuel, Herzl első magyar munkatársait. A Goldmark terem falára ez alkalomból kifüggesztették Herzl képét. A pesti hitközség nem képviseltette magát az ünnepségen, az első sor fenntartott székei üresen álltak, melyet a cikkíró a következő módon értelmezett: „...*amikor ezeket az üresen maradt székeket láttuk, úgy éreztük, hogy ez egy szimbólum. A vallásos zsidó, ha pompás palotát épít, a szoba egyik falának sarkát vakolatlanul és befejezetlenül hagyja 'zécher lechorbán' – a jeruzsálemi szentély pusztulásának az emlékére. A vasárnapi impozáns Herzl-ünnepség egy igazi zécher lebinján volt,*

---

⁸⁰³ Uo. 2.

⁸⁰⁴ *Óriási tömeg jelenlétében folyt le a Herz Tivadar emlékünnepelely.* Uo. máj. 17. 3-4.

⁸⁰⁵ *Herzl-ünnepély.* *Múlt és Jövő* 1935. jún. 188.

*az országépítés hatalmas dokumentuma, amelybe a tradícióknak megfelelően stilszerűen illeszkedett bele az a néhány üresen maradt szék, amely azt jelezte, hogy a pesti hitközség még mindig a zécher lechorbánra helyezi a súlyt. Sajnáljuk, hogy így történt. Herzl Tivadar szelleme bizonyára fölényesen mosolygott az üres székek láttán.*⁸⁰⁶

A Herzl-évfordulóra gyűjtést indítottak a Herzl-erdőben Magyar-liget ültetésére, melynek első részlete már a májusi kimutatásban megjelent.⁸⁰⁷

Újabb hosszú cikk olvasható szintén májusban az önkontingensről.⁸⁰⁸ A KKL általános bevételeinek újbóli kifejtése és az állandó adományok ismételt hangsúlyozása arra enged következtetni, hogy ez a forma még nem honosodott meg Magyarországon. A cikk szerint az ifjúság komolyan bekapcsolódott a munkába, azonban az idősebb korosztály nem. Ezért az újabb magyarázat, hogy minél többen vállaljanak egy évre előre megállapított összeget, mellyel így folyamatosan tudják támogatni a KKL újabb földvásárlásait. Fontos, hogy az önkontingens perselyek kihelyezésére és ürítésére, valamint saját kezdeményezésű gyűjtésekre is vonatkozik, ezáltal pedig a vállaló propagandamunkát is végez, mellyel egyre többeket tud bevonni a munkába.

A Silberbusch professzor által elkezdett munkát távozása után Marton Ede folytatta. Májusban Salgótarjában látogatott, ahol – a már bevált minta szerint – előadást és megbeszéléseket tartott. Előadásában részletesen ismertette a KKL tevékenységét, külön is hangsúlyozva a nők szerepét. Az előadást követő megbeszélésen megalakították a helyi KKL-bizottságot, melynek háromtagú vezetésében egy hölgy is szerepet kapott.⁸⁰⁹ Marton Ede júniusban újabb vidéki városokat látogatott meg. Pápán megbeszélést folytatott a helyi KKL-bizottság tagjaival a munka hatékonyabbá tételének érdekében. Pakson az előadás után megalakult a helyi KKL-bizottság, majd külön női megbeszélés keretében a KKL női bizottsága is, mely vállalta 50-60 persely kihelyezését. Ezen kívül a paksi hitközség bevezette a Tóra előtti felajánlásokat a KKL javára. Marton Ede következő állomása Karcag volt, ahol az előadást szintén szűkebb körű megbeszélés követte. Ennek során itt is megalakult a KKL-bizottság, mely 100 persely kihelyezését vállalta.⁸¹⁰ A körút a veszprémi KKL-bizottság megalakításával fejeződött be, ahol külön bizottság alakult a

---

⁸⁰⁶ *Zsidó Szemle* 1935. máj. 17. 4.

⁸⁰⁷ Uo. júl. 12. 15.

⁸⁰⁸ *Mit jelent az önkontingens?* Uo. máj. 17. 13.

⁸⁰⁹ *Keren Kayemeth-munka Salgótarjában.* Uo. jún. 6. 15.

⁸¹⁰ *A Keren Kayemeth munkája.* Uo. júl. 12. 14.

Pro Palesztina Szövetség helyi csoportjának előkészítésére.⁸¹¹ Szintén ebben a hónapban a Pro Palesztina Szövetség kisvárdai helyi csoportja előadást rendezett elsősorban a perselytulajdonosok részére. Az előadó a helyi KKL-biztos, Fränkel Mór volt.⁸¹²

A *Múlt és Jövő* ebben az évben ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. A jubileum alkalmából sokan köszöntötték a főszerkesztőt, dr. Patai Józsefet, köztük olvasható a KKL vezetőjének, Ussischkinnek a levele is, melyben Patait összekötő kapocsnak nevezi a magyar zsidóság és a világ zsidósága között.⁸¹³

7. 10. A KKL magyarországi irodájának 1935-ös kiadványai

Augusztusban a *Zsidó Szemlé*ben ismét megjelent a *K. K. L. Hirei* rovat, melyben – a KKL luzerni világkonferenciáját közlő bejelentés után – a legújabb KKL-kiadványok bemutatása olvasható.⁸¹⁴ Ezek egyike *A Föld Szava* című 8 oldalas újság, melynek júniusban jelent meg az első száma és ezt követően évente 3-4 alkalommal 1938 végéig kiadták. A következő egy képekkel illusztrált propagandakiadvány, a *K. K. L. öt feladata* címmel, emellett pedig helyet kap két kiadványban is Silberbusch előadássorozata. Az egyik német, a másik magyar nyelven jelent meg – a *Keren Kayemeth nélkül nincs Zsidó Otthon* címmel. A kiadványok bemutatása után két hirdetés zárja a híreket, az egyik a KKL zsebnaptárát, a másik pedig a palesztinai mézet ajánlja Ros Hasana ünnepére.⁸¹⁵ Ehhez kapcsolódóan a nagyünnepek után megjelent az akció értékelése is. A mézből kb. 6000 tégely fogyott, sok új településen vezették be a templomi adományokat, a budai hitközség három templomában pedig mázkir-akciót is lebonyolítottak. Mindezek eredményeként a KKL magyarországi irodája szép bevétellel zárta a nagyünnepi gyűjtést.⁸¹⁶

A Föld Szava alcíme: *A Keren Kayemeth Leisrael magyarországi irodájának közleményei*. Első száma 1935 júniusában jelent meg Marton Ede szerkesztésében, a Magyar Cionista Szervezet címének feltüntetésével.⁸¹⁷ A lap a KKL Erec Jisrael-i tevékenységével foglalkozik, kiemelve az

---

⁸¹¹ *Vidéki munka*. Uo. aug. 9. 14.

⁸¹² *Előadás Kisvárdán*. Uo. Az előadó megemlékezett a nem sokkal előbb elhunyt dr. Schönfeld Józsefről is. A *Zsidó Szemle* főszerkesztőjének memorandumait ld.: Uo. jún. 19. és jún. 29. számokban. A sírköavatást és a megemlékező beszédeket ld.: Uo. 1937. máj. 4. 3-6.

⁸¹³ *M. Ussiskin: Üdvözlét a magyar zsidóságnak. Múlt és Jövő* 1935. szept-okt. 228.

⁸¹⁴ *Zsidó Szemle* 1935. aug. 9. 14.

⁸¹⁵ Uo. A palesztinai méz következő hirdetését ld.: Uo. aug. 30. 11. A lap alján keretes hirdetésben ld.: Uo. szept. 20. 2.

⁸¹⁶ *Nagy sikerrel zárult a Tisri-akció*. Uo. okt. 11. 6.

⁸¹⁷ Budapest VI. Andrásy út 67.

aktualitásokat. Minden számban található ugyanakkor legalább egy rövid beszámoló vagy hír a magyarországi irodáról is. Az első szám címdalán a névválasztás magyarázata olvasható, amely szerint ezekben az időkben a zsidók legfontosabb feladata Palesztina földjének megváltása, mert csak így lehetséges zsidó otthon, kultúra, bevándorlás. Ennek megteremtése pedig elsőrendű fontosságú a világ zsidósága számára. A lap nem egy újabb zsidó közlöny akar lenni, hanem minél szélesebb rétegekhez kívánja eljuttatni a föld szavát, hogy minden zsidó megértse és támogassa a munkát. Ha ez megvalósul, „*a FÖLD SZAVA nem lesz pusztába kiáltó hang.*”⁸¹⁸ Ezután Silberbusch hosszú cikke következik, melyben a KKL általános tevékenységét és jelentőségét fejtegeti, majd Ussischkin beszédéből olvasható részlet. A 6. oldalon kezdődik a magyarországi KKL-munka aktuális bevételeinek bemutatása, melyet rövid írás követ az önkontingensről.

A K. K. L. öt feladata hosszúkás, álló, harmonikaszerűen szétnyitható kis füzet, fényes felületű – majdnem minden oldalán fotókkal is ellátott – papírra nyomtatva. Oldalszámozása nincs, de mivel rövid, ráadásul a feladatokat megszámozták, jól követhető. Minden egyes feladat nagybetűkkel, kiemelten olvasható, alatta rövid magyarázattal. Az első feladat a földszerzés, mely elsődleges fontosságú, ugyanis a folyamatosan érkező bevándorlók a saját pénzükön nem tudnak földet venni, viszont a letelepedésüket mindenképpen támogatni kell. Második feladat a mocsártalanítás. A kiadvány említi Emek Jezréelt és Emek Zevulunt, mintegy 160.000 dunamnyi mocsaras területet, melyet a KKL már lecsapolt és művelhetővé tett. A harmadik feladat a vízellátás. A KKL víztornyok fúrásával már 100 telepen létesített vízműveket, több helyen folyamatban van a munka és még több helyen várják, hogy elkezdhessék a fúrásokat. Negyedik feladatként az erdősítést jelöli meg a kiadvány, hozzátéve, hogy eddig több mint másfél millió fát ültetett már a KKL. Az ötödik feladat pedig a föld bérbeadása. A KKL – miután előkészítette a földeket – bérbe adja a letelepülőknek. Az utóbbi pár évben több német zsidó csoportot és külön munkáscsoportokat is letelepített, valamint különböző gyárakkal is megállapodást kötött. A kiadvány záró oldalán az „*Erec Jiszráél ma és holnap*”⁸¹⁹ felirat olvasható, alatta pedig rövid összefoglalása a palesztinai gazdaság és ipar folyamatos fejlődésének, melyet már a nemzetközi nagytőke is támogat.

---

⁸¹⁸ *A Föld Szava* 1935/1. jún. 1. Sajnos az 1935-ös évnek csak ezt az első számát sikerült megtalálnom.

⁸¹⁹ *A K. K. L. öt feladata*. Utolsó oldal

Keren Kayemeth nélkül nincs zsidó otthon. Ezen a címen jelent meg Julian Silberbusch 32 oldalas írása, borítóján Irsai István által készített Erec Jisrael-térképpel. Kiadóként – ahogy *A Föld Szava* esetében is – a KKL magyarországi irodája van feltüntetve. Silberbusch fejezetről fejezetre kalauzolja az olvasót szépen felépített és kifejtett érvrendszerével. A galutban élő zsidóság elképzeléseivel és valóságával indít, bemutatja az asszimiláció reménytelen voltát, a zsidóság jövőjét kizárólag Erec Jisraelbe helyezve. Kijelenti, hogy „*Palesztina ma már a zsidó élet centruma*”⁸²⁰, már nem kísérlet, hanem otthon. Hosszan taglalja a bevándorlásokat, rámutatva arra, hogy egyre többen telepednek le városokban és ez nem tesz jót a gazdaságnak. Rámutat arra is, hogy a fellendülésre támaszkodva az arab ipar is fejlődésnek indult, mely komoly veszélyforrást jelent a zsidó lakosságra.⁸²¹ A következő fejezet a magántőkéről és földspekulációról szól, melynek végkicsengése, hogy egyedül a KKL tudja felépíteni a földhöz kötődő paraszti réteget és megakadályozni tömegek városokba vándorlását. Mivel a KKL kis gazdaságokban gondolkodik, a tervszerű elosztással a föld sűrű letelepítését tudja elérni. Emellett a városok tervezését is alakítja, egyrészt az utcákat és lakóházakat, másrészt faültetéssel a különböző telepek erdősítését is elvégzi.⁸²² Ezután a szerző szól a kultúráról és tradícióról, melyet a KKL szintén támogat. Végül számszerűsíti az eddig végzett munkát, hozzátéve, hogy az egész cionista mozgalomnak támogatnia kell a KKL tevékenységét, nem szabad a fiatalokra hárítani a munkát. Felhívja a figyelmet arra, hogy a gyűjtőeszközök „*nem játékszerek, hanem szimbólumok.*”⁸²³ A munkában példaadást és fanatizmust követel, véleménye szerint csak így érhető el a cél, csak így szerezhető a KKL-nek egyre több támogató. Utolsó oldalon egy példázatot közöl a tolvajról, rámutatva, hogy a tolvaj hozzáállását kell követnie a KKL munkásának, akinek legfőbb tulajdonságai a csendes, szerény szolgálat, kitartás és odaadás.⁸²⁴

7. 11. Cionista világ- és országos konferencia

Augusztusban rendezték a XIX. Cionista Kongresszust, melyet megelőztek a KKL, a KH és a Palesztina-hivatalok világkonferenciái. A KKL-konferencia megnyitó előadását Ussischkin tartotta „*Izrael föld nélkül*”⁸²⁵ címmel, melyben rámutatott arra, hogy Palesztina területének még

---

⁸²⁰ SILBERBUSCH 1935, 6.

⁸²¹ Uo. 12-13.

⁸²² Uo. 22-23.

⁸²³ Uo. 30.

⁸²⁴ Uo. 32.

⁸²⁵ *A Keren Kayemeth, Keren Hajeszod és Palesztina Hivatalok konferenciái. Zsidó Szemle* 1935. aug. 23. 3.

mindig csak 6,5%-a van zsidó kézben. A munka további céljaként egymillió font gyűjtését és nemzeti kölcsön jegyzését tűzték ki. Az ezt követő cionista világkonferencián Ussischkin ismertette a KKL bevételeit, melyek két év alatt 50%-kal emelkedtek ugyan, de amíg a lakosság 11%-kal növekedett, addig a földvásárlás csak 1,5%-kal. A KKL vezetője kiemelte a földvásárlás megnehezítése tekintetében az angol kormány intézkedéseit, ugyanakkor hibáztatta a cionista vezetést is, amiért nem tiltakozott a földpolitika ellen.⁸²⁶

A Magyar Cionista Szövetség október végén megrendezett országos értekezletén a KKL javaslatait Márer Arnold terjesztette elő. Márer Arnold a KKL-en belül működő referens-bizottság tagja volt, nem mellesleg pedig 1937-től ő lett a Pro Palesztina Szövetség KKL-szakosztályának vezetője.⁸²⁷ A magyarországi KKL-iroda – javaslatokat megelőző – jelentése egy 5 oldalas dokumentum.⁸²⁸ A beszámoló ismerteti az általános helyzetet, mely egy év alatt sokat javult: országszerte megerősödött a cionista tevékenység és ezen belül is a KKL-munka. A bevételek 40%-os növekedést mutatnak, azonban, mivel a kiadásokat jelentősen csökkentették, a növekedés valójában 70%-os. Külön tanulmányozható a bevételek városokra lebontott kimutatása.⁸²⁹ Ezután a szervezet leírása következik, melyet az előzőekben már bemutatam.⁸³⁰ Fontosnak tartom azonban újra kiemelni, hogy a magyarországi KKL-iroda és az országos KKL-bizottság – amely minden általam fellelt adat szerint a Pro Palesztina Szövetség KKL-szakosztályán belül működött – együtt dolgozott. Kijelöltek egy referens-bizottságot, amely hetenkénti gyűléseivel a KKL magyarországi irodájának munkáját segítette. A magyarországi iroda önálló működését alátámasztják továbbá az előző alfejezetben bemutatott kiadványai is.

A KKL-jelentés méltatja prof. Julian Silberbusch magyarországi tevékenységét, melynek során 12 vidéki várost látogatott meg és mindenhol kiépítette, illetve megerősítette a KKL helyi szervezetét. A professzor munkáját Marton Ede folytatta. A körutak eredményeként újabb 16 helység kapcsolódott be a KKL-munkába, melyekkel együtt az iroda már 185 településen képviselteti magát. Ezek mellett már országszerte 60 hitközségben engedélyezték a templomi adományok KKL javára való felajánlását. A magyarországi iroda legnagyobb gyűjtése ebben az

---

⁸²⁶ *Ussischkin előadása.* Uo. aug. 30. 5.

⁸²⁷ *Keren Kayemeth javaslatok.* Uo. nov. 8. 3. Ld. jelen dolgozat IV.7.13. Országos értekezletek 1937-ben c. fejezetét.

⁸²⁸ KKL5/7792 *A Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodájának jelentése 1935.*

⁸²⁹ Uo. 2.

⁸³⁰ Ld. jelen dolgozat IV.7.7. KKL-munka 1934-ben c. fejezetét.

évben a Tisri-akció volt,⁸³¹ melynek keretén belül több helyen mázkir-akciót is rendeztek. Az összebevétel várhatóan 6-8000 pengő lesz. A kimutatás szerint a Herzl-erdőben ültetendő Magyarligetre eddig 160 fának megfelelő összeg érkezett be, az iroda az akcióban 1000 fa ültetését hirdette meg. A beszámoló kitér az év során megjelentetett kiadványokra és propagandaanyagokra, külön köszönetet mondva Irsai Istvánnak tipográfiai munkájáért. A következő pontok a persely-, Wizo-, és önkontingens munkáról adnak hírt, kiemelve, hogy a perselyek ürítését egyre több helyen a női csoportok végzik, valamint az önkontingens bevezetése óta az ifjúság 98%-ban teljesítette vállalását.⁸³² Az utolsó oldalon a határozati javaslatok olvashatók, melyeket a *Zsidó Szemle* is közölt, hozzátéve, hogy az értekezlet az összes javaslatot egyhangúlag elfogadta.⁸³³ A határozatok szerint a Magyar Cionista Szövetség minden tagjának kötelessége önkontingenst vállalni. Az iroda előírja az évi hatszori perselyürítést, valamint felhívja a KKL-biztosokat és bizottságokat a hitközségek támogatásának megszerzésére, templomi adományok, mázkir-akció, valamint éves hozzájárulás engedélyeztetésére. Kötelezi továbbá a helyi csoportokat KKL-bizottságok alakítására, valamint kimondja, hogy cionista rendezvényeken csak a KKL-nek áll jogában gyűjtést rendezni – egyben emlékezteti a szövetség tagjait, hogy egy korábbi határozat alapján továbbra is minden cionista rendezvény bevételének 10%-a a KKL-t illeti.⁸³⁴

7. 12. KKL-munka Bató Lajos támogatásával 1936-ban

A KKL-munka tovább folyt, az országos értekezlet után régi-új adományozási formaként ismét előtérbe került a bélyegek gyűjtése. Az iroda minden használt levélbélyeg megőrzését kéri, melyeket a KKL munkatársai gyűjtenek össze és továbbítanak majd.⁸³⁵ Ehhez kapcsolódóan 1936 februárjában újabb hír jelent meg, mely örömmel jelenti, hogy Budapesten elindult az akció.⁸³⁶ A rövid hírek között olvasható Marton Ede családi körben tartott esküvője, melynek alkalmából sokan küldtek a KKL javára megváltott sürgönyöket.⁸³⁷ Novemberben megnyitották az ifjúsági KKL új munkaévét. Az ünnepségen az előző évi adatok – és az önkontingens szép eredményeinek

---

⁸³¹ Kimutatását ld.: *Zsidó Szemle* 1935. nov. 15. 12.

⁸³² KKL5/7792 *A Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodájának jelentése 1935.* 3-4.

⁸³³ *Keren Kayemeth javaslatok. Zsidó Szemle* 1935. nov. 8. 3.

⁸³⁴ Uo. és KKL5/7792 *A Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodájának jelentése 1935.* 5.

⁸³⁵ *Bélyeg az országépítés szolgálatában. Zsidó Szemle* 1935. nov. 15. 10.

⁸³⁶ Egyben kéri, hogy a címeket a bélyegakció vezetőjének, Braun Mihálynak küldjék el. *Megindult a KKL bélyeggyűjtési akciója.* Uo. 1936. febr. 14. 12.

⁸³⁷ „*A Zsidó Szemle a magyar Palesztina munka nagyerdemű harcosának szívélyes üdvözlését fejezi ki. Hedad.*” Uo. 1935. nov. 8. 13. A kimutatást ld.: Uo. 1936. jan. 3. 12. és jan. 24. 12.

– ismertetése után Marton Ede átadta a kitüntetéseket azoknak, akik teljesítették vállalásukat.⁸³⁸ A KKL titkára még szintén novemberben a Magyar Cionista Szövetség szemináriumi előadássorozata keretében tartott előadást a palesztinai kolonizációról, felszólítva hallgatóságát a munka támogatására.⁸³⁹ Marton Ede – budapesti előadásai után – ismét vidéki körutat kezdett, melynek első állomása Nagykanizsa és Celldömölk volt. Az előadását követő megbeszélésen a celldömölkiek megalakították a KKL helyi bizottságát.⁸⁴⁰ Propagandaútját az Alföldön folytatta Gyula és Mezőtúr meglátogatásával. Előadása és a megbeszélések után mindkét helyen KKL-bizottság alakult. Gyulán a bizottság 50 persely kihelyezését és az önkontingens bevezetését vállalta. Mezőtúron a perselyek ürítését a női csoport vállalta, a hitközség pedig KKL-szombatot vezetett be, mely napon a tórához felhívtak csak a KKL javára adakozhatnak.⁸⁴¹ A hanukai gyermekünnepséget – melyen a kis előadásokat, szavalatokat, tánc- és énekszámokat gyermekek adták elő – a KKL és a Wizo együtt rendezte Budapesten.⁸⁴² Bár az ünnepségről nem jelent meg beszámoló, az együttműködés sikeres lehetett, mert purimkor újra közösen szervezte a KKL és a Wizo a gyermekeknek szóló rendezvényt.⁸⁴³ A purimi ünnepség sikeréről rövid beszámoló is olvasható.⁸⁴⁴

A KKL kimutatásai 1936. július közepéig jelentek meg a *Zsidó Szemlében*, január végétől az addigi logó nélkül, csak K. K. L. felirattal.⁸⁴⁵ A kiemelések és a beosztás végig megmarad, a bevételek adományágakra lebontva, városok szerint jelennek meg. Érdekes a faültetés címszó alatt – egy év különbséggel – kétszer is látható N. N. megjelölés. Lehetséges, hogy egy személyről van szó, mert mindkét alkalommal 125 fát ültet az adományozó, tehát egyszeri, nagy összegű befizetésről van szó, melyhez nem kéri nevének feltüntetését.⁸⁴⁶ A magyarországi KKL-gyűjtés *Zsidó Szemlében* megjelenő kimutatásainak első éveiben viszonylag gyakori volt az N. N. megjelölés, illetve csak monogram feltüntetése,⁸⁴⁷ később azonban ez eltűnt és mindenhol teljes név olvasható.

⁸³⁸ *Az ifjúsági KKL.-munkaév megnyitása*. Uo. 1935. nov. 29. 2.

⁸³⁹ *A zsidó föld meghódítása Palesztinában*. Uo. 11.

⁸⁴⁰ *A KKL vidéki munkája*. Uo. dec. 13. 11.

⁸⁴¹ *A Keren Kayemeth sikeres vidéki munkája*. Uo. dec. 20. 11.

⁸⁴² *A Wizo és a KKL*. Uo. dec. 6. 10; dec. 13. 12. és *Múlt és Jövő* 1935. dec. 438.

⁸⁴³ *A Wizo és a KKL. Zsidó Szemle* 1936. febr. 14. 12.

⁸⁴⁴ *A Wizo és Keren Kayemeth gyermekünnepélye*. Uo. márc. 6. 14.

⁸⁴⁵ Uo. jan. 24. 12. Az utolsó kimutatást ld.: Uo. júl. 17. 16.

⁸⁴⁶ Uo. 1935. jan. 18. 12. és 1936. ápr. 17. 12.

⁸⁴⁷ Ld. pl.: Uo. 1911. febr. 1. 40-41. vagy 1914. jan. 15. 15.

A lap bejelenti Bató Lajosnak, a KKL jeruzsálemi küldöttjének magyarországi látogatását, egyben a cikk ismerteti Bató Lajos életútját is.⁸⁴⁸ Fiatalon lépett be a Makkabeába, majd szerkesztőségi tagja lett a *Zsidó Néplap*nak. Az I. világháború előtt Bécsbe költözött, azonban 1913 és 1919 között ő volt a cionista világszervezet magyarországi referense. Kiterjedt írói és újságírói munkásságot folytatott, emellett pedig részt vett a KKL és KH munkájának irányításában is. 1933-ban vette át a romániai KKL-irodák igazgatását. Magyarországra 1936 januárjában érkezett és – Marton Ede és Márer Arnold társaságában – folytatta a Silberbusch által megkezdett vidéki propagandát. Pécsi előadását a hitközség dísztermében tartotta, melyet szűkebb körű vacsora követett, másnap pedig a helyi Wizo ülésével folytatódott. Itt Marton Ede is a KKL-munkában való aktív részvételre buzdította a megjelent asszonyokat. Megalakították a helyi KKL-bizottságot, egyben elhatározták a perselymunka kiterjesztését és az önkontingens, valamint a Széfer Hajeled bevezetését is.⁸⁴⁹ Bató Lajos ezután Kispesten tartott előadást, majd Marton Ede kíséretében a Dunántúlon folytatta körútját. Előadását Veszprémben a helyi KKL-bizottság ülése követte, melyen elhatározták a mázkir-akció bevezetését és a Széfer Hajeled népszerűsítését. Innen Pápara utaztak, ahol az előadást és bankettet követően másnap értekezletet tartottak, melyen megalakult a Wizo helyi csoportja. Győrben Bató Lajos előadásán a hitközség is képviseltette magát.⁸⁵⁰ Egerben is terveztek előadást, azonban a hitközség nem bocsátotta rendelkezésre a kultúrtermet, mondván, hogy „nem időszerű a Palesztina-munka.”⁸⁵¹ Észak-Magyarországon tehát Egert kihagyva Miskolc volt az első állomás. Az előadás másnapján Bató Lajos beszédet mondott a Wizo rendezvényén is, melyet a KKL-bizottság újjászervező ülése követett. Sátoraljaújhelyen az előadást követő megbeszélésen megalakult a helyi KKL-bizottság, melynek tagja lett a Chevra Kadisa helyi elnöke is. Balassagyarmaton is megalakították a KKL-bizottságot, majd a váci előadással véget ért a propagandaút északi része.⁸⁵² Februárban – ugyancsak Marton Ede társaságában – folytatódott a körút. Újpesten Bató Lajos előadását Marton Ede vezette megbeszélés követte. A szolnoki előadáson részt vett a hitközség vezetősége is, sőt az előadást az egyik helyi előljáró vezette be, majd a hitközség elnöke köszönte meg. Ezt követően itt is megalakult a KKL helyi bizottsága. Békéscsabán az előadás után szűkebb körű gyűlést tartottak, melynek keretében

---

⁸⁴⁸ *Bató Lajos Magyarországon*. Uo. 1935. dec. 20. 4.

⁸⁴⁹ *A Keren Kayemeth sikeres vidéki munkája*. Uo. 1936. jan. 10. 8.

⁸⁵⁰ *A Palesztina-munka térhódítása a vidéken*. Uo. jan. 24. 4.

⁸⁵¹ *Eger – „non coronat”*. Uo. 9.

⁸⁵² *Bató Lajos vidéki körútja*. Uo. febr. 7. 10.

újjászervezték a KKL-bizottságot. A hitközség bevezette a nagyünnepi mázkir-akciót, valamint éves támogatást szavazott meg a KKL részére. Néhány nappal később Bató Lajos Sopronban adott elő, majd a Wizo összejövetelén ő és Marton Ede is beszélt a KKL tevékenységéről és jelentőségéről.⁸⁵³ Innen Szombathelyre utaztak tovább, ahol az előadást követő megbeszélésen megalakult a KKL hölgybizottsága, mely a perselymunkát vállalta. A körút végezetével Óbudán, a Chevra Kadisa dísztermében tartott előadást Bató Lajos.⁸⁵⁴ Márciusban Debrecenbe utaztak, ahol Bató Lajos előadását bankett követte, majd másnap részt vettek a KKL-bizottság ülésén, melyen megbeszélték a KKL-munka helyi menetét.⁸⁵⁵

A KKL és a budapesti Mizrachi csoport fák újéve ünnepséget rendezett színielőadással, szavalatokkal és héber nyelvű énekszámokkal.⁸⁵⁶ Dr. Patai József vezetésével ebben az évben is indult turistacsoport Erec Jiszraelbe. Az 50 fős csoportot Ussischkin fogadta a KKL jeruzsálemi székházában, majd a lakásán is. Hivatalos beszédéből részlet jelent meg a *Zsidó Szemlében*, a teljes beszédet pedig leköszölte *A Föld Szava*.⁸⁵⁷ Ussischkin beszélt arról, hogy Erec Jiszrael az egyetlen ország a világon, ahol azt akarják, hogy minél több zsidó telepedjen le. Beszélt a KKL földszerzéseiről, melyek eredményeként 1.200.000 dunam van zsidó kézben, azonban ez még mindig csak 6%-a Palesztina területének. Beszélt a nehéz időkről, amelyek ellenére Erec Jiszraelben továbbra is folyik a munka és lakosai bíznak a jövőben. És beszélt a nyelvről. Arról, hogy a német – mely nyelven a magyar zsidóknak szóló beszédét tartotta éppen – Hitler nyelve, Erec Jiszraelé pedig a héber kell hogy legyen. Az Ussischkinnal való találkozás hatása alatt a csoport levelet küldött prof. Pfeiffer Ignác, a Pro Palesztina Szövetség KKL-szakosztálya vezetőjének, melyben tolmácsolták Ussischkin magyar zsidósághoz intézett felhívását a fokozott KKL-munkára. A csoport tagjai több aranykönyvi bejegyzést is kezdeményeztek, valamint mintegy 100 fát ültettek.⁸⁵⁸

A Föld Szava júliusban megjelent száma teljes egészében az Erec Jiszrael-i erdőtüzekkel foglalkozik. A gyújtogatásra és rombolásra további építkezés a válasz: „100.000 új fát akarunk

---

⁸⁵³ *Bató Lajos vidéki körútja*. Uo. febr. 21. 9.

⁸⁵⁴ *Bató Lajos propaganda körútja*. Uo. febr. 28. 3.

⁸⁵⁵ *Cionista élet Debrecenben*. Uo. márc. 17. 16.

⁸⁵⁶ Uo. jan. 31. 11. és febr. 7. 12.

⁸⁵⁷ Uo. máj. 8. 1. A látogatás rövid összefoglalását ld. Uo. 9. A beszédet ld. *A Föld Szava* 1936/2. máj. 4-7.

⁸⁵⁸ Többek között Eppler Sándor, a Pesti Izraelita Hitközség főtökára és felesége nevére. Dr. Patai József mellett Eppler Sándor vezette a társasutazást. *A magyar zsidó zarándokok üdvözlete Pfeifer Ignác professzornak*. *Zsidó Szemle* 1936. máj. 15. 6.

*elültetni az elpusztult 37.000 helyébe.*⁸⁵⁹ Egyoldalas cikk foglalkozik a KKL erdősítési munkájával és még a lapba illesztett vers témája is a fa.⁸⁶⁰ A támadások tanulságaként a telepek biztonságossá tétele fogalmazódik meg, melyet további földvásárlásokkal lehetne megoldani. „*A jisuv biztonságának első feltétele, hogy az elszórt zsidó telepeket a közöttük fekvő arab földek megszerzése útján összefüggő települési komplexumokba tömörítse.*”⁸⁶¹ A magyarországi iroda összes munkatársától fokozott munkát kér ennek előmozdítására. Az Erec Jisrael-i gyűjtögetáshoz kapcsolódik a körmenői rabbi beszéde Herzl halálának évfordulója alkalmából. Dr. Krausz Ignác kifejtette, hogy vér nélkül nem lehet hazát szerezni és „*Erec Izrael a világ egyetlen országa, ahol a zsidó bátran visszaüthet – és vissza is üt, ha kell.*”⁸⁶² Beszédjének hatása alatt szombaton a Tórához felhívottak az Erec Jisrael-i faültetésre adományoztak. *A Föld Szava* szeptemberi száma ismerteti a zavargások után újrainduló munkát, a megpróbáltatásokat és a jövő feladatait. Hosszú cikk elemzi a KKL működését, a zsidók és arabok egymás mellett élését. Külön oldal örökíti meg azok neveit, akik életüket adták Erec Jisraelért.⁸⁶³ A lap beszámol a magyarországi Tisri-akcióról, említve a luach- és mézrendeléseit, kiemelve a tóra- és mázkir-adományokat.⁸⁶⁴

Ros Hasana ünnepe előtt ismét megjelennek a név szerint közölt újévi jókívánságok, a lap alján nagybetűs felhívással: „*Zsidók! A Tóra előtt és Mázkir alkalmával adakozzatok a Keren Kayemeth-nek!*”⁸⁶⁵ A KKL magyarországi irodája rövid hírekben tudósít havonta megjelenő héber nyelvű falinaptár kiadásáról, melyet elsősorban iskolák és tanfolyamok részére ajánl, valamint héber ifjúsági naptár és új távirati úrlapok megjelenéséről. Hanukára a KKL kék-fehér színű gyertyákat hoz forgalomba, az iroda javasolja a mielőbbi rendelést.⁸⁶⁶ Ugyancsak rövid hírek olvashatók a távirati akcióról, a használt bélyegek gyűjtésének további népszerűsítéséről, valamint az iroda hanuka ünnepségéről, melyen részt vesz minden budapesti ifjúsági szervezet.⁸⁶⁷ A KKL jeruzsálemi központjának újabb küldöttje, Grünsberger Albert novemberben két alkalommal is Salgótarjánba látogatott. Először három napon keresztül előadásorozatot tartott, majd másodszor

⁸⁵⁹ *A Föld Szava* 1936/3. júl. 1. Ehhez kapcsolódóan jelent meg egy kis füzet *Fatemetés* címmel Patai Rafael magyar fordításában, a KKL magyarországi irodájának kiadásában. Ld.: KKL5/7791.

⁸⁶⁰ *Elégia a fák halálára.* Uo. 3-4.

⁸⁶¹ Uo. 7.

⁸⁶² *Herzl-ünnepély Körmenőn.* *Zsidó Szemle* 1936. júl. 31. 16.

⁸⁶³ *A Föld Szava* 1936/4. szept. 5.

⁸⁶⁴ A mázkir-akcióban résztvevő települések listáját ld.: Uo. 7.

⁸⁶⁵ *Zsidó Szemle* 1936. szept. 15. 17.

⁸⁶⁶ *A Keren Kayemeth Leisrael magyarországi irodájának közleményei.* Uo. nov. 13. 12.

⁸⁶⁷ *A Keren Kayemeth magyarországi irodájának közleményei.* Uo. nov. 27. 12. A műsort ld.: Uo. dec. 8. 15.

megszervezte a KKL-munkára alakult női csoportot.⁸⁶⁸ Külön felelősöket választottak a persely- és zsebperselymunkára, az ünnepi akciókra, a faültetésre, az önkontingensre és a Széfer Hajeled népszerűsítésére.

Ebben az évben a cionista országos értekezlet helyett az éves jelentést tartalmazó kiadvány jelent meg, elején felirattal, mely szerint az októberre meghirdetett értekezletet a gyűjtéstilalom miatt elhalasztották.⁸⁶⁹ A 12 oldalas dokumentum – az első három oldal világpolitikai bevezetője után – képet ad a magyarországi cionisták elmúlt évi tevékenységéről. A KKL-jelentés kismértékű bevétel-növekedésről számol be, melyben már megjelenik az önkontingensből befolyt összeg is. A gyűjtésekből kiemelkedett a Tisri-akció, melyben az ország 73 hitközsége vett részt,⁸⁷⁰ továbbá a faültetési akció, melynek eredményeképpen a KKL jeruzsálemi központja jelezte, hogy az 1000 fából álló Magyar-liget ültetését Kirjat Anavim mellett nemsokára megkezdik. A vidéki munkát ebben az évben a KKL központi delegátusa, Bató Lajos és Marton Ede végezték, melyek során 9 újabb település csatlakozott a KKL-munkához. A következő év feladataként az ifjúságon kívül a felnőttek önkontingens-munkába való bevonását, továbbá az alkalmi akciók mellett a Széfer Hajeled népszerűsítését jelöli meg a beszámoló.

7. 13. Országos értekezletek 1937-ben

A Magyar Cionista Szövetség január végén tartotta ez évi országos értekezletét. A szövetség éves beszámolóját dr. Fried Frigyes terjesztette elő, melyben kitért a Wizo-csoportok KKL-munkájára, valamint méltatta a magyarországi iroda kiadványát, *A Föld Szava* c. lapot.⁸⁷¹ A KKL jelentését Márer Arnold ismertette, az elfogadott határozatok pedig a munka folytatását voltak hivatottak biztosítani. A határozat felszólítja mind a Magyar Cionista Szövetséget, mind pedig a Pro Palesztina Szövetséget, hogy segítsék a KKL-munka zavartalan végzését, továbbá kijelenti, hogy az eredményes Palesztina-munka kizárólag a már működő alapok – KKL és KH – keretében fejthető ki és ezek támogatására hívja fel a magyar zsidó társadalmat.⁸⁷² Az utóbbi kijelentésnek

---

⁸⁶⁸ Machaleket Hacharedin Bizottság. Uo. nov. 27. 11.

⁸⁶⁹ *A Magyar Cionista Szövetség Választmánya és Orsz. Intéző Bizottsága jelentése a Szövetség 5696. (1935/36.) évi működéséről.* A Pro Palesztina Szövetség gyűjtési engedélyét 1936-ban hivatalosan nem hosszabbították meg, így a KKL-gyűjtések is illegálisak lettek. Vö.: NOVÁK 1996b. Bővebben ld. a következő alfejezetet.

⁸⁷⁰ Ehhez kapcsolódóan a jelentés tartalmazza a *Jizkor-akcióban* részt vevő 25 vidéki város nevének felsorolását. *A Magyar Cionista Szövetség Választmánya és Orsz. Intéző Bizottsága jelentése a Szövetség 5696. (1935/36.) évi működéséről*, 10.

⁸⁷¹ *A délutáni ülés. Zsidó Szemle* 1937. febr. 5. 3-4.

⁸⁷² *A Keren Kajemetről.* Uo. febr. 12. 8.

sajátos aktualitása volt. Január elején tartották ugyanis a Pesti Izraelita Hitközség közgyűlését, melyen Stern Samu elnök „*felemelte szavát a magyarországi cionista agitációval szemben.*”⁸⁷³ Az elnök kifejtette, hogy a magyar zsidók vallásos tisztelettel övezik Palesztinát és a kivándorolni szándékozó hittestvéreiket támogatni kívánják. „*Ezért a Palesztina-munka irányítását most a magyar zsidóság hivatalos vezetői veszik kezükbe és új egyesületet hívnak életre, amely magyarországi hitfeleink érdekeinek támogatására fog bekapcsolódni a Palesztina-munkába.*”⁸⁷⁴

A lap következő számaiból kiderül, hogy a Pro Palesztina Szövetség tárgyalásokat folytatott a pesti hitközséggel, melyek nem eredményezték a zsidóság hivatalos vezetőinek csatlakozását a már hivatalos Palesztina-munkához, hanem épp ellenkezőleg: a hitközség külön szervezetet alakított M. I. Sz. E. T. T. E. – Magyar Izraelita Szentföldi és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesület – néven.⁸⁷⁵ A döntést élesen bírálta a Magyar Cionista Szövetség és a Pro Palesztina Szövetség vezetősége is. Bisseliches Mózes hosszú írása vezércikként jelent meg, címét a szövegben többször is hangsúlyozza: „*A Palesztinamunka nem lehet hadszintér.*”⁸⁷⁶ Először is leszögezi, hogy Palesztinát a cionisták szerezték meg az egész zsidóság számára, melyet hosszasan magyaráz, legékesebb bizonyítékként kiemelve, hogy jelenleg 400.000 zsidó él Erec Jisraelben, ennyi cionista pedig nem volt a háború előtt. Bemutatja azokat az egyéneket és szervezeteket, amelyek – mint a zsidóság nem cionista képviselői – az évek során bekapcsolódtak a munkába. Szavai szerint cionista kezdeményezésre alakult meg így Magyarországon is a Pro Palesztina Szövetség, ezen belül a KKL és KH szakosztályainak munkájában cionisták és nem cionisták fele-fele arányban vettek és vesznek részt. Az igazi eredmény azonban az lett volna, ha a magyar zsidóság hivatalos vezetői is bekapcsolódnak, sőt idővel átveszik a Pro Palesztina Szövetség vezetését, melyben már nem lenne szükség a cionisták jelenlétére. Az, hogy mégsem így történt, véleménye szerint azt mutatja, hogy a hivatalos zsidóság nem akar részt venni a Palesztina-munkában. „*Jelenleg a tényleges helyzet az, hogy a hivatalos zsidóság sok tárgyalás után mégsem csatlakozott a Pro Palesztinához, jelezvén ezzel azt, hogy nem akar a Jewish Agency keretében dolgozni, hanem megalapította saját egyesületét a Palesztinába kivándorolni akarók*

---

⁸⁷³ *A pesti izr. hitközség képviselőtestületének közgyűlése.* Uo. jan. 15. 7.

⁸⁷⁴ Uo.

⁸⁷⁵ Az egyesület nevét ld.: Uo. febr. 12. 2. (*Pro Palesztina Szövetség közgyűlése*) és *Egyenlőség* 1937. jan. 1. 2. (*Megalakul a Magyar Izraeliták Szentföldi- és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesülete*) Ld. még: *A pesti izr. hitközség Palesztina-akciója. Múlt és Jövő* 1937. jan. 29.

⁸⁷⁶ *A Palesztinamunka nem lehet hadszintér.* *Zsidó Szemle* 1937. febr. 5. 1-2.

*segélyezésére.*⁸⁷⁷ Bisseliches felhívja ugyanakkor a figyelmet arra is, hogy amennyiben a most alakított egyletet komolyan fogják vezetni, akkor szükségszerűen találkoznia kell a munkában a két egyesületnek, amely közös célt és munkamegosztást is jelenthet.

A Pesti Izraelita Hitközség, a Pro Palesztina Szövetség és a Magyar Cionista Szövetség közötti tárgyalások még 1935-ben elkezdődtek, az 1936-os társasutazás⁸⁷⁸ alkalmával pedig dr. Patai József a Pro Palesztina Szövetség és Eppler Sándor a Pesti Izraelita Hitközség nevében személyesen Ussischkinnal is megbeszélést folytatott ez ügyben, melynek során Ussischkin abba is beleegyezett, hogy a Magyarországon befolyt összeg felét egy Erec Jiszrael-i magyar-zsidó kolónia létesítésére fordítsák.⁸⁷⁹ A hitközség bekapcsolódása a cionisták számára is sürgető volt, mivel a KKL és KH gyűjtéseit évente engedélyeztetni kellett, a hivatalos engedélyt pedig 1936-tól nem hosszabbították meg. Így a KKL-munka ettől kezdve folyamatos nehézségbe ütközött, ráadásul illegálisnak is minősült.⁸⁸⁰ A felek közötti tárgyalások nehézségeit bizonyítja két felhívás is még 1936 szeptemberéből.⁸⁸¹ Az egyiket a Magyar Cionista Szövetség, a másikat pedig a Pro Palesztina Szövetség adta ki. Az első hivatkozik a pesti hitközség által kiadott felhívásra, mely a „szentföldi nyomorgó zsidó magyarok”⁸⁸² támogatására szólított fel. Bár nem említi, valószínűleg a Pro Palesztina Szövetség felhívásának is ez volt a kiváltó oka, mert mindkettő tiltakozik az ellen, hogy a palesztinai magyar zsidók könyöradományra szorulnának. Ehelyett hosszú távú támogatást kérnek, mellyel az egész országot meg lehet erősíteni azáltal, hogy újabb földterületeket vásárolnak. Ehhez pedig a KKL munkáján keresztül vezet az út, így a felhívások a KKL támogatását kérik, melyek formáit a második meg is nevezi: ünnepi, tóra- és mázkir-adomány. Bár a hitközség felhívását nem találtam meg, ezekből a válasz-felhívásokból is látszik a nézőpont és hozzáállás különbsége. Az új egyesület politikai vonatkozásait taglalja *A Föld Szava* c. lapban megjelent cikk.⁸⁸³ Eszerint a hitközség most alapított egyesülete ártalmas lehet a magyarországi Palesztina-munkára, mivel célja a cionizmus lejáratása és a Jewish Agency magyarországi munkájának ellehetetlenítése. Mindez részben annak következménye is, hogy a pesti hitközség

---

⁸⁷⁷ Uo. 2.

⁸⁷⁸ Ld. jelen dolgozat IV.7.12. KKL-munka Bató Lajos támogatásával 1936-ban c. fejezetét.

⁸⁷⁹ Vö.: NOVÁK 1996a, 1359-1360. és *Dolgozzunk Palesztináért! Egyenlőség* 1937. jan. 7. 6. A tanácskozáshoz ld. jelen dolgozat függelékének 18. képét.

⁸⁸⁰ Ezt a kérdéskört – a levélben és személyesen is megbeszéléseket folytató Nachum Goldmann intézkedéseivel együtt – behatóan vizsgálja több cikkében is dr. Novák Attila. Ld. NOVÁK 1993a, 1996a, 1996b.

⁸⁸¹ KKL5/7791.

⁸⁸² Uo.

⁸⁸³ *A magyar zsidóság Palesztina-munkájához. A Föld Szava* 1937/1. jan. 1-2.

cionista képviselő-testületi tagjai a hitközségen belül ellenzéki csoportot alakítottak, mellyel megindították a demokratikus átalakulás folyamatát.⁸⁸⁴

Az új egyesület alakuló közgyűléséről az *Egyenlőség* adott hírt, egyben az alapszabálytervezetből is közölt részletet, mely szerint az egyesület célja a magyarországi munkanélküli zsidók Palesztinába, vagy egyéb országokba való kivándorlásának elősegítése, ebből a célból mezőgazdasági és ipari átképző telepek létesítésével. Az alapítás indoka a felhívás szerint az, hogy azok a szervek, melyek ezt a munkát végzik Magyarországon, nem voltak kellőképpen eredményesek. Utóiratszerűen pár mondat olvasható arról, hogy a különböző sajtóorgánumban megjelent cikkek szerint az új egyesület és a cionista szervezetek között együttműködés lesz, azonban „ilyen együttműködésről szó sem lehet, mert hiszen az új egyesület megalakulására azért van szükség, mert a szentföldi problémákat a cionistáktól teljesen függetlenül óhajtják a magyar zsidó társadalomban megoldani.”⁸⁸⁵ Az *Egyenlőség* felkérésére dr. Patai József egy teljes oldalas cikket írt az új egyesülettel kapcsolatos gondolatairól és meglátásairól.⁸⁸⁶ Mindenekelőtt örömet fejezte ki afőlött, hogy végre a hivatalos zsidóság is bekapcsolódik a Palesztina-munkába. Ezután röviden ismertette a tárgyalások zátonyra futását, említve a magyarországi, majd a nemzetközi tárgyalásokat, külön kitérve az Ussischkinnel folytatott megbeszélésre. Mivel azonban – a Jewish Agency alkotmánya alapján – a KKL- és KH-gyűjtéseket csak saját eszközökkel lehet folytatni, a pesti hitközség vezetőinek elképzelése mégsem valósulhatott meg a Pro Palesztina Szövetségen belül. Ezért került sor az új egyesület megalapítására. Az egyesület gyűjtéseinek bevételeit a KKL és KH egyedi szerződések alapján fogja majd a magyar zsidók letelepítésére fordítani. Patai kiemeli ugyanakkor, hogy a kivándorláshoz szükséges certifikátokat továbbra is a Jewish Agency útján lehet igényelni, de számuk a gyűjtések bevételeinek növekedésével arányosan emelkedni fog. Hangsúlyozza, hogy az új egyesület immár alkalmat ad az összes zsidó bekapcsolódására a Palesztina-munkába, mert a cionista és – a Jewish Agency alapján álló – félig cionista szervezet mellett egy tisztán nem cionista szervezet is megkezdte a Palesztina-munkát. A Pro Palesztina Szövetségről szólva ugyanakkor kimondja, hogy a KKL és a KH gyűjtéseinek Magyarországon ez

---

⁸⁸⁴ Az *Egyenlőség* 8 cionista képviselőt említ. Ld.: *Cionisták a hitközségben. Egyenlőség* 1937. jan.14. 2. Vö. NOVÁK 1996a, 1359.

⁸⁸⁵ *Megalakul a Magyar Izraeliták Szentföldi- és Egyéb Telepítéseket Támogató Egyesülete. Egyenlőség* 1937. jan. 1. 2.

⁸⁸⁶ *Dolgozzunk Palesztináért!* Uo. jan. 7. 6.

a szervezet biztosítja a hivatalos engedélyt.⁸⁸⁷ Patai végül mindenki munkára hív: „*Ilyen uton, vagy olyan uton, a fő, hogy vita helyett munka folyjon: Dolgozzunk Palesztináért!*”⁸⁸⁸ A következő híradás az egyesület tevékenységéről novemberben jelent meg.⁸⁸⁹ A cikk szerint az egyesület munkájának segítésére külön bizottság alakult Palesztinában, mely – előzetes vizsgálatokat követően – kölcsönök formájában támogatja majd a munkanélküli, rászoruló magyar bevándorlókat.

Az új szervezettel, illetve az előzetes tárgyalásokkal szintén foglalkozott a Pro Palesztina Szövetség országos értekezlete, melyet február elején rendeztek meg a Magyar Cionista Szövetség központjában.⁸⁹⁰ Ez alkalommal dr. Patai József kiemelte, hogy a jelenlegi helyzetben szükséges a zsidóság minél szélesebb körű összefogása, ezért is fordult a szövetség a Pesti Izraelita Hitközséghez. Miután a tárgyalások nem vezettek eredményre, a hitközség mégis megalakított egy külön szervezetet, melynek – a hasonló célok miatt – párhuzamosan kell haladnia a Pro Palesztina Szövetség munkájával. Kiemelte azonban, hogy „*a palesztinai munka nemcsak jótékonyság, hanem nemzeti otthon, ahol a zsidóság újra nagy és világírányító erkölcsi és szellemi értékeket akar produkálni. Nem menedékhely Palesztina, hanem visszatérés a zsidósághoz.*”⁸⁹¹ A *Múlt és Jövőben* megjelent prof. Pfeiffer Ignácnak az értekezleten elhangzott beszéde, melyet azzal a kijelentéssel kezdett, hogy közel 10 évi elnökség után megválnak tisztétől.⁸⁹² Munkatársainak szóló köszönetnyilvánítása után hosszasan fejtegeti döntésének okait. A Pro Palesztina Szövetség eddigi munkáját eredménytelennek értékeli, mert nem sikerült a magyar zsidóságot bevonni a Palesztina-munkába. „*A magyar zsidóság részvétlensége ellen próbált küzdeni a Pro Palesztina Szövetség, de törekvése meddő, küzdelme eredménytelen volt. Ezen eredménytelenséget elsősorban az okozta, hogy nem tudtuk a zsidó tömegeket megmozdítani, nem tudtuk megértetni velük, hogy a mi bőrünkre is megy a harc, amely a Palesztina-munkát szükségessé teszi.*”⁸⁹³ A zsidó tömegekhez a hitközségeken keresztül lehet hozzáférni, azonban a szövetség kezdeményezései sikertelenek

---

⁸⁸⁷ „*A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége ... a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályok értelmében a Keren Kayemeth és Keren Hajeszod munkáját lehetővé tevő tetőorganizáció.*” Uo.

⁸⁸⁸ Uo. Az egyesület még januárban meg is alakult, elnöke dr. Havasi Simon főrabbi, alelnökei dr. Biedl Samu, szegedi hitközségi elnök és Székely Dezső lettek. Vö.: *Megalakult a magyar zsidók telepítő szervezete. Egyenlőség* 1937. jan. 24. 7.

⁸⁸⁹ *Segítsetek a szentföldi szenvedőkön!* Uo. nov. 4. 5.

⁸⁹⁰ A meghívót ld.: *Zsidó Szemle* 1937. febr. 5. 2.

⁸⁹¹ *Pro Palesztina Szövetség közgyűlése.* Uo. febr. 12. 2. A beszámolót ld. még: *Pro Palesztina közgyűlés. Múlt és Jövő* 1937. márc. 86. és *A Pro Palesztina Szövetség közgyűlése. A Föld Szava* 1937/2. márc. 12.

⁸⁹² *Prof. Pfeiffer Ignác: A magyar zsidóság Palesztina-munkája. Múlt és Jövő* 1937. márc. 81-82.

⁸⁹³ Uo. 81.

voltak. Ebben a kudarcban a vezető elsősorban magát teszi felelőssé, nézete szerint más vezetés mellett kedvezőbb kimenetele lehetett volna a tárgyalásoknak. A pesti hitközség elnöke ugyan hajlandónak mutatkozott a Palesztina-munkába való bekapcsolódásba és úgy látszott, hogy a Pro Palesztina Szövetség átszervezésével ez meg is valósulhat, de végül mégsem sikerült. Prof. Pfeiffer utalt az ügyben megjelent sajtóvitákra is, amelyekben nem kíván állást foglalni. Beszédében csak annyit említ, hogy a tárgyalások két pont miatt futottak zátonyra, egyrészt a hitközségnek azon kitételén, hogy a munka vezetésében továbbra is képviseljék magukat a cionisták, de befolyásuk korlátozott legyen, másrészt pedig azon, hogy – bár a Keren Kajemettel és a Keren Hajeszoddal együtt akart dolgozni – a hitközség *„a palesztinai célokra gyűjtött pénzek felhasználása körül bizonyos határig szabad kezet akart magának biztosítani.”*⁸⁹⁴ A Pro Palesztina Szövetség vezető cionista tagjai ebben a két kérdésben nem engedtek saját álláspontjukból, ennek egyik megnyilvánulása volt Bisseliches Mózes már említett cikke is. Miután a tárgyalások nem vezettek eredményre, a Pesti Izraelita Hitközség megalakította saját egyesületét. A professzor röviden kitér arra, hogy a hitközségi új egyesület alakuló ülésén élesen bírálták a cionisták álláspontját, leszögezi azonban, hogy az újonnan alakult egyesület is részt kíván venni a Palesztina-munkában. Megmagyarázza a szabad felhasználásra fenntartott összeg célját is: ebből akarják majd fedezni a kivándorlók útiköltségét. Végül kijelenti, hogy saját feladatának tartja a két szervezet közötti megegyezés helyreállítását, a KKL munkájában pedig lemondása után továbbra is szívesen részt vesz. Dr. Patai József a beszédhez hozzáfűzte, hogy *„Pfeifer professzor még chaluc-munkára is vállalkozik: utat törni az Andrásy-út 67 és a Síp-utca 12 között, ami talán nehezebb feladat, mint palesztinai pionírjaink komplikált, kanyaros útépitése Jeruzsálemből a Holttengerhez... A Pro Palesztina új vezetősége örömet lesz segítségére a béke útjának egyengetésében.”*⁸⁹⁵ A finom ironia mégis erőteljesen mutatja az alapelvek közötti gyökeres ellentétet és a cionista meggyőződés szilárdságát. A közgyűlésen az összes beszámoló után választásokat is tartottak, melynek eredményeként dr. Patai József került az elnöki székbe, a KKL-szakosztály vezetőjének pedig Márer Arnoldot választották. A leköszönő elnök, prof. Pfeiffer Ignác és a szintén leköszönő báró Hatvany Bertalan nevére aranykönyvi gyűjtést kezdeményezett az értekezlet.⁸⁹⁶ Az előző évben

---

⁸⁹⁴ Uo. 82.

⁸⁹⁵ Uo.

⁸⁹⁶ Prof. Pfeiffer Ignác részére az aranykönyvi diplomát még ez év decemberében át is adták. A meghívót ld.: *Zsidó Szemle* 1937. dec. 17. 11.

elhunyt keresztény támogató, Baltazár Dezső debreceni református püspök nevére olajfaliget ültetését határozták el.

Márciusban Szegeden, a Magyar Cionista Szövetség és a Wizo helyi csoportjai cionista nagygyűlést szerveztek.⁸⁹⁷ Az országos vezetőséget dr. Kahan Nison képviselte. Dr. Biedl Samu, szegedi községkerületi és egyben hitközségi elnök nagy hatású beszédet tartott, hangsúlyozva a Palesztina-munka fontosságát. Kijelentette, hogy Magyarországon is összeomlott az asszimiláció ideálja és a magyar zsidóságnak is csatlakoznia kell a cionista építómunkához, mert máskülönben teljesen egyedül marad. „*Biedl elnök felhívta hitközségének tagjait, hogy ne féljenek a cionista szótól és ha félelmüktől másképp nem tudnak megszabadulni, úgy próbálják meg naponta otthon ismételni azt, hogy cionisták és meglátják, hogy idővel ijedelmük és félelmük elmúlik. (...) Nem lehet és nem szabad a magyar zsidóságot kasztokra bontani és felállítani egy külön lovagrendet a hazafias zsidóság lovagjai számára.*”⁸⁹⁸ Végül rámutat arra, hogy Palesztinában zsidó nemzeti otthon létesül, melynek építésébe a Jewish Agency útján minden zsidónak kötelessége bekapcsolódni. Dr. Biedl Samu beszéde azért is érdekes, mert januárban őt választották a pesti hitközség új palesztinai telepítésekkel foglalkozó, kifejezetten anticionista egyesületének alelnökévé. Tevékenységének azonban véget vetett 1938-ban bekövetkezett halála.⁸⁹⁹

7. 14. KKL és vezetőjének jubileuma

A KKL 35 éves jubileumának első híradása egy Ussischkin-idézet: „*Izrael népe megfizet Izrael földjéért, aminthogy az apa megfizet beteg fia gyógyszeréért bármennyit kér érte a gyógyszerész és nem kérdi az árát.*”⁹⁰⁰ *A Föld Szavában* hosszú cikk fejtegeti a KKL tevékenységét, kitérve a nép és a föld kapcsolatára és sürgetve a *Zsidó Otthon* felépítését.⁹⁰¹ Dr. Patai Józsefet a KKL jeruzsálemi központja kérte meg a jubileumi év felhívásának megírására az amerikai és dél-afrikai zsidók számára. A felhívást, mely összefogást kér a zsidóság otthonának felépítésére, a *Múlt és Jövő* és *A Föld Szava* is leközölte.⁹⁰² Szintén mindkét lap megjelentette a Széfer Hajeled

---

⁸⁹⁷ *Cionista nagygyűlés Szegeden.* Uo. márc. 26. 8-9. *A Magyar Cionista Szövetség szegedi helyicsoportja. Múlt és Jövő* 1937. ápr. 126.

⁸⁹⁸ *Cionista nagygyűlés Szegeden. Zsidó Szemle* 1937. márc. 26. 9.

⁸⁹⁹ *Pro Palesztina Szövetség közgyűlése. Múlt és Jövő* 1938. ápr. 125.

⁹⁰⁰ *A K. K. L. 35 éves. Zsidó Szemle* 1937. febr. 12. 11.

⁹⁰¹ *A Keren Kayemeth Leisrael 35 éve. A Föld Szava* 1937/2. márc. 1-3.

⁹⁰² *A föld szava hiv. Múlt és Jövő* 1937. jan. 23. és *A Föld Szava* 1937/1. jan. 3.

felhívását,⁹⁰³ mellette pedig *A Föld Szavában* egy levél is olvasható. A levelet egy már Erec Jisraelenben élő fiatal fiú írta édesanyjának Krakkóba. Beszámol meghatottságáról, amikor a jeruzsálemi KKL-központban elhelyezett Széfer Hajeledben meglátta a saját nevét és leírja, hogy a folyamatos támadások között nagy szüksége van Erec Jisraelennek minden támogatásra, melyek közül kiemelkedik ez a bejegyzés, mert „*akinek neve ebben a gyönyörű könyvben szerepel, egész életében eljegyzettje marad szent földünknek.*”⁹⁰⁴ Tavasszal világméretű akciót hirdetett a KKL *Hagalila (Fel Galileába)* jelszóval. Az akció célja felső-galileai területek megvásárlása volt. *A Föld Szava* egy egész számot szentelt az akciónak, megváltoztatott címlappal, Galilea történetével, térképével és a jövő teendőinek részletezésével.⁹⁰⁵ A felhívás a *Zsidó Szemlében* is megjelent, kiemelve, hogy a KKL feladata minden – Erec Jisraelen földjével kapcsolatos – eddigi mulasztás bepótolása.⁹⁰⁶ Egy következő cikkben olvasható, hogy öt év alatt 500.000 font összegyűjtését irányozta elő a KKL most megkezdett akciójával, melyből Galilea felső vidékén szándékozik földet vásárolni. A folyamatos földvásárlás azért is fontos, mert azzal egyenes arányban növekszik majd az angol kormány által kiadott certifikátok száma.⁹⁰⁷

Decemberben a Pro Palesztina Szövetség rendezvényén ünnepelték a volt elnök, prof. Pfeiffer Ignác aranykönyvi bevezetését.⁹⁰⁸ A KKL jeruzsálemi központjának üdvözlő távirata után sorra olvasták fel a vidéki helyi csoportok üdvözléseit. Dr. Patai József mellett dr. C. Grau, a Jeruzsálemi Héber Egyetem képviselője is köszöntötte az ünnepeltet. A díszes oklevelet Márer Arnold, a Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának vezetője nyújtotta át, majd prof. Pfeiffer megköszönte az ünneplést. Beszédében újra kiemelte közel 10 éves vezetői munkájának eredménytelenségét, mellyel éppenhogy nem szolgált rá erre a kitüntetésre. Ismételten összefogásra és erőteljesebb Palesztina-munkára buzdított. Az ünnepség a Makkabea által rendezett esten folytatódott.⁹⁰⁹

---

⁹⁰³ *A gyermek könyve. Múlt és Jövő* 1937. márc. 72. *A zsidó gyermek könyve. A Föld Szava* 1937/1. jan. 5-6.

⁹⁰⁴ *A Föld Szava* 1937/1. jan. 6.

⁹⁰⁵ Uo. 1937/3. máj. 1-8.

⁹⁰⁶ *Hagalila – Fel Galileába. Zsidó Szemle.* 1937. máj. 4. 14.

⁹⁰⁷ *A Keren Kayemet szól: Hagalila!* Uo. jún. 11. 2.

⁹⁰⁸ *Pfeifer professzor ünneplése a Pro Palesztinában.* Uo. dec. 30. 1-2. *A Keren Kayemeth aranykönyvi diplomájának ünnepélyes átadása. Múlt és Jövő* 1938. jan. 26-27.

⁹⁰⁹ Ebben az időszakban a rendőrség többször tartott ellenőrzést a cionisták felkészítő telepein (hahsaráin). A vonatkozó újságcikkek mellett ezzel a témával foglalkozik SCHMIDT 1987.

A Magyar Cionista Szövetség februárban tartotta országos értekezletét, melynek díszvendége a Jewish Agency genfi megbízottja, dr. Nachum Goldmann volt.⁹¹⁰ A Pro Palesztina Szövetség nevében az elnök, dr. Patai József üdvözölte az értekezletet. Márer Arnold KKL-beszámolójában abbéli reményét is kifejezte, hogy sikerülni fog elhárítani az akadályokat a gyűjtések útjából. A Pro Palesztina Szövetség márciusban tartotta közgyűlését, melynek keretében Vázsonyi Vilmos – néhai országgyűlési képviselő és igazságügy-miniszter – fia, dr. Vázsonyi János ünnepélyes bejelentéssel csatlakozott a szövetség munkájához.⁹¹¹ A KKL-beszámolót itt is Márer Arnold terjesztette elő. Márer Arnold itt tűnik fel a választási névsorban mint a Pro Palesztina Szövetség ügyvezető elnöke.⁹¹² A szövetség titkára továbbra is Marton Ede, a KKL magyarországi irodájának vezetője maradt. A Pro Palesztina Szövetség KKL szakosztályának 18 tagját név szerint felsorolja az eredeti vezetőségi dokumentum mellett *A Föld Szava* c. lap is.⁹¹³ Dr. Patai József és prof. Pfeiffer Ignác mellett – akik egyébként a KH-bizottság tagjai is – szerepel a többi között dr. Kahan Nison, Bisseliches Mózes és dr. Lantos Tivadar neve is. Az októberi ülésen a KKL-bizottság újabb 22 taggal bővült, köztük vidéki delegáltakkal Szombathelyről, Hatvanból, Celldömölkéről, Győrből, Kapuvárról, Szegedről és Miskolcra. A bizottságon belül ekkor alakult különböző albizottságokhoz vezetőket is kineveztek, így például a Wizo, a faültetés, a Széfer Hajeled, a propaganda irányítására.⁹¹⁴

A *Zsidó Szemle* 1938-as évfolyamában több cikk foglalkozik a KKL Erec Jisrael-i tevékenységével, mint a magyarországi munkával. Egész oldalas cikk olvasható pl. a KKL központi éves jelentéséről a számok bemutatásával és elemzésével.⁹¹⁵ A földvásárlás az évek során folyamatos emelkedést mutat, a legutóbbi vásárlásokkal együtt összesen 385.000 dunam a KKL földbirtoka. Egy további cikk az új telepék életét mutatja be, kiemelve a vízellátás és az őrsegek

---

⁹¹⁰ *A Magyar Cionista Szövetség. Múlt és Jövő* 1938. febr. 63. *A tizedik országos értekezlet. Zsidó Szemle* 1938. febr. 11. 1-4.

⁹¹¹ *Pro Palesztina Szövetség közgyűlése. Múlt és Jövő* 1938. ápr. 125. *A Pro Palesztina közgyűlése. Zsidó Szemle* 1938. márc. 25. 11. *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. A Föld Szava* 1938/1. ápr. 16. Vázsonyi Vilmoshoz ld. jelen dolgozat IV.5.2.1. Agitáció és Palesztina-munka 1925-ben c. fejezetét.

⁹¹² *Pro Palesztina Szövetség közgyűlése. Múlt és Jövő* 1938. ápr. 125. *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségéből. Zsidó Szemle* 1938. ápr. 1. 4. *A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének közgyűlése. A Föld Szava* 1938/1. ápr. 16.

A221/4 szerint Márer Arnold 1937-től volt ügyvezető elnök, azonban mivel a hivatalos nyomtatott dokumentumon csak kézzel írott dátum látható, elképzelhető, hogy az téves. E szerint a dokumentum az 1938-as vezetőség névsorát tartalmazza.

⁹¹³ A221/4 és *A Föld Szava* 1938/1. ápr. 16.

⁹¹⁴ *Az új KKL-bizottság. A Föld Szava* 1938/4. dec. 15.

⁹¹⁵ *Egy grandiózus munka. Zsidó Szemle* 1938. febr. 25. 6.

kérdését.⁹¹⁶ Külön tudósítás olvasható az Otto Warburg nevét viselő telep felavatásáról.⁹¹⁷ Az előző évben meghirdetett *Hagalila* akció eredményéről – eddig 54.000 Font – is beszámol a *Zsidó Szemle*.⁹¹⁸ A cikk kiemeli a galileai területek fontosságát, rámutatva arra, hogy ezt a területet a felosztási tervek szerint a zsidó részhez csatolnák, azonban a kivitelezést megnehezíti, hogy egyelőre kis része van zsidó kézben. Ezért további gyűjtéseket sürget, előirányozva az eddigi bevételek megkétszerezését. A cikket szóról szóra közli *A Föld Szava* is, előzetesen bemutatva az akció különböző országokban elért eredményeit, amelyek között Magyarország nem szerepel.⁹¹⁹ A *Zsidó Szemle* Ussischkint is méltatja 75. születésnapja alkalmából.⁹²⁰ A KKL vezetőjét a Párizsban rendezett KKL-konferencián is megünnepelték, tiszteletére a banketten 75.000 Frank összegyűjtésére szólították fel a jelenlevőket.⁹²¹ Ussischkin beszédében hangsúlyozta, hogy sok ajánlatot kapott a KKL földvásárlásra az araboktól, melyekhez már csak a pénzt kell összegyűjteni.

A KKL magyarországi bevételeire ebben az évben csak néhány rövid hír utal, kimutatás – az 1937-es évhez hasonlóan – egyáltalán nem jelenik meg. Ilyen rövid említés egy zagyvapálfalvi aranylakodalom, melynek alkalmával 40 Pengő gyűlt össze a KKL javára.⁹²² Ros Hasana előtt ismét látható a palesztinai méz hirdetése.⁹²³ Külön KKL-propagandatevékenységről nem számol be a lap, azonban dr. Buk Miklós, a Magyar Cionista Szövetség főtitkárának dunántúli körútjáról igen. Ennek keretében előadásokat és közgyűléseket tartott Szombathelyen, Sárváron, Sopronban és Győrben. A cikk kiemeli a győri ifjúsági munkát, valamint a helyi főrabbi, dr. Roth Emil beszédeit, melyekkel folyamatosan népszerűsíti a KKL-t. A cikkíró ezt a következtetést vonja le: „*A magyar zsidóság kezdi belátni eddigi tévedését és tömegesen csatlakozik ahhoz a zászlóhoz, amely a zsidó tömegeket a zsidóság igazibb és jobb jövője felé vezeti.*”⁹²⁴

---

⁹¹⁶ *Az új telepek élete a KKL földjén.* Uo. ápr. 1. 8.

⁹¹⁷ *Uj telep a KKL földjén.* Uo. aug. 12. 7.

⁹¹⁸ *Hagalila, fel Galileába!* Uo. máj. 13. 6.

⁹¹⁹ *Mit eredményezett a Galil-akció? A Föld Szava* 1938/1. ápr. 6. és *Hagalila, fel Galileába!* Uo. 7.

⁹²⁰ *A hetvenöt éves Ussischkin.* *Zsidó Szemle* 1938. aug. 26. 9. Ugyanez a szám jelenti dr. Oesterreicher Béla halálhírét is. Uo. 3.

⁹²¹ „*120.000 frank gyűlt össze, szimboluszerűen annak a kívánságnak, hogy Ussischkin 120 évig éljen.*” Uo. okt. 7. 5. (*A párisi konferencia*)

⁹²² *Aranylakodalom.* Uo. ápr. 1. 11.

⁹²³ Uo. szept. 13. 2.

⁹²⁴ *Cionista élet a Dunántúlon.* Uo. szept. 23. 6.

A Föld Szava újránáljában külön foglalkozik az ünnep KKL akcióival.⁹²⁵ Elsőként a KKL zsebnaptárát ajánlja az olvasók figyelmébe, mely Erec Jisrael legújabb statisztikai adatait is tartalmazza. A nagyünnepek folyamán pedig templomi és mázki- adományokra szólít a cikk, melyet Magyarországon az ortodox és a Pesti Izraelita Hitközség templomain kívül szinte mindenhol fel lehet ajánlani KKL javára. A mázki-akcióhoz külön *Jizkor-füzetet* adott ki a magyarországi iroda, melyet a KKL-munkatársak helyeznek ki a zsinagógákba, majd az ima végeztével össze is gyűjtene. A kis füzetre mindenki ráírhatja a nevét és beleteheti adományát. A cikk még más gyűjtési formákat is említ – pl. nagy KKL-persely kihelyezését a templomokba –, amelyeket Magyarországon egyelőre nem sikerült meghonosítani. A lap következő számában rövid beszámoló található az aranykönyvi gyűjtésekről, melyben említésre kerül, hogy a hatodik aranykönyvet – amelynek kivitelezésére kiírt pályázatot egy Erec Jisrael-i művész nyerte – Ussischkin nevével fogják megnyitni.⁹²⁶ Emellett a múlt évben sok bejegyzés történt a Széfer Hajeledbe is, a KKL központi irodája pedig előkészíti egy Bar-Micva könyv megnyitását. A KKL egyre több héber nyelvű – ifjúsági és pedagógiai – kiadványt jelentet meg, a központ szívesen küld belőle Magyarországra is nagyobb mennyiségű anyagot. A magyarországi iroda ezúton kéri a héber nyelvet tanítókat címük beküldésére, hogy számukra ezeket a kiadványokat minél előbb postázhassák.⁹²⁷ *A Föld Szava* utolsó számának záróoldalán, *Üzenetek* cím alatt több alkalommal is KKL-felajánlást javasol a válaszoló. Elnöki jubileumra ajánlja az aranykönyvi bejegyzést, esküvőre a táviratmegváltást a hozzá kapcsolódó faültetéssel, valamint felhívja a figyelmet a használt bélyegek gyűjtésére és ismételten a KKL héber nyelvű kiadványaira is.⁹²⁸

7. 15. KKL-kiadványok 1938-ban

A Zsidó Szemle és *A Föld Szava* is 1938 végéig jelent meg, amikor az új sajtótörvény értelmében a közel 400 lap között ezt a két sajtóorgánomot is betiltották. Szintén erre a sorsra jutott az Egyenlőség.⁹²⁹

---

⁹²⁵ *Az ünnepek és a Keren Kayemeth. A Föld Szava* 1938/2. szept. 2-3. A tóra- és mázki adományokhoz ld. jelen dolgozat függelékének 21-22. képeit.

⁹²⁶ *A KKL-munka frontjáról. A Föld Szava* 1938/3. dec. 12.

⁹²⁷ *A KKL a héber kulturáért. Uo.* 12-13.

⁹²⁸ *Üzenetek. Uo.* 16.

⁹²⁹ Vö.: RÁNKI 1978. 166. Egy új neológ és egy ortodox hetilapot engedélyeztek. Ld.: KOMORÓCZY 2012. II/546.

A KKL kiadványai ebben az időszakban már túlmutatnak a propagandán. Közel hozzák az olvasóhoz Erec Jiszraelt, melyben része van a statisztikák mellett a gazdasági, politikai és kulturális megfontolásoknak is, de leginkább az összefogást hangsúlyozzák, azt, hogy – a háború előtti – vészterhes időkben mennyire fontos, hogy van egy hely, Izrael ősi földje, amely minden zsidót befogad. A kiadványok gondos kivitelezésben, sok Erec Jiszrael-i képpel illusztrálva jelentek meg. Az *Erec Jiszráél számokban* című a KKL és KH jeruzsálemi központjainak kiadványa magyar nyelven. A füzet képekkel és táblázatokkal szemléltetve mutatja be Erec Jiszrael fejlődését az élet minden területén. Külön fejezetek foglalkoznak a népességgel és bevándorlással, a mezőgazdasági és ipari fejlődéssel. A KKL földvásárlásait és területeit térkép is megjeleníti. A földvásárlás mellett a mocsarak lecsapolásának, a vízellátás kiépítésének, a fásításnak és a telepek bérbeadásának eredményei is megtalálhatók.⁹³⁰ A kiadvány bemutatja a KKL és KH legújabb – őrtornyokkal ellátott – telepeit is.

A földért küzdeni kell tulajdonképpen egy A3-as plakát, melyet A5-ös füzet formátumra hajtogattak össze. Széthajtva két nagy képet mutat, fent a Jordán-völgy panorámáját, benne az új telepekkel, lent pedig egy új telep építési munkálatait. A két nagy kép között chalucok és chalucák arcképei láthatók. A belső oldalon a fejlődésről, letelepítésről, építkezésekről olvasható rövid összefoglalás, egyes szám második személyben szólítva meg az olvasót. A zsidóságra minden oldalról jövő támadásra a válasz eszerint a földvásárlás és építkezés, melynek legnagyobb fegyvere a KKL. „Szólunk minden zsidóhoz: a létről s a nemlétről van szó, áldoznunk kell, hiszen még lehet, még tudunk.”⁹³¹

A *Hit és munka* megjelenésének éve nincs feltüntetve, erre a tartalomból – a bevételekből, aktuális akciókból, melyek utolsó kimutatása az 1938-as év – lehet következtetni. Főcímeiben *A Föld Szava* betűtípusa jelenik meg, sőt a lap címe maga is egy főcím, mintha a kiadvány egy különszám lenne.⁹³² A tartalom is az újságot idézi, hosszabb-rövidebb cikkek olvashatók benne, melyeket képek illusztrálnak, a középső oldal pedig poszterként ki is vehető – עַם יִשְׂרָאֵל הִי felirattal. Prof. Julian Silberbusch írása újabb felhívás a zsidó nép összefogására. Hirdeti, hogy az általános összeomlás idején minden zsidó kötelessége bekapcsolódni az Erec Jiszrael-i munkákba, mert ez egyben önszegélyezés is. A menekültek letelepítésének kérdésében kiemeli, hogy a KKL

---

⁹³⁰ *Erec Jiszráél számokban*. 1937/38. 12-18.

⁹³¹ *A földért küzdeni kell!*

⁹³² *Hit és munka* 2. (oldalszámozás nélkül)

folyamatosan a lehető legnagyobb biztonságra törekszik, így vásárolja, építi és telepíti be földjeit.⁹³³ Silberbusch cikkét Ussischkin felhívása követi, melyben kijelenti, hogy 2000 év óta most van az első háború, melyben a zsidók népként állnak. „*A mi számunkra Palesztina élet, vagy halál kérdése. És mi élni akarunk s nem fogunk meghalni.*”⁹³⁴ A következő három oldal הגלילה címen a galileai föld lehetőségeit mutatja be. A cikk szerint ez a terület csak a mezőgazdaságban 300.000 ember részére tud majd megélhetést biztosítani.⁹³⁵ Az utolsó oldal Jeruzsálem arcait jeleníti meg, majd az Erec Jisrael-i gyermekekről lehet olvasni, akik szúrósak, mint a szabre. „*Nagy gondolat jut ebben kifejezésre: teljes egybeolvadása embernek s természetnek. Kétezer esztendő után látta meg egymást e kettő: Isten szabad, vad természete Erec Jisráélben és Isten szabad, megszabadult népe hazatérve e földre. Meglátták egymást, találkoztak, összeölelkeztek, hogy soha-soha többé el ne váljanak.*”⁹³⁶

---

⁹³³ Uo. 3-4.

⁹³⁴ Uo. 6.

⁹³⁵ Uo. 10.

⁹³⁶ Uo. 14.

V. Összegzés

A magyar cionista mozgalom a KKL vezetésére legjobb embereit választotta, akik társadalmi munkában, ugyanakkor minden erejüket megfeszítve dolgoztak a nemzeti alap eszméinek és gyűjtéseinek minél szélesebb körű elterjesztésén. Az I. világháborúig tevékenységük folyamatosan bővült, egyre több települést vontak be a gyűjtésbe, amelynek során a cionista gondolat is mindinkább megjelent a közösségek életében. Az I. világháború alatt a KKL erőfeszítései a háborús körülményekhez igazodtak. Aktivistáinak nagy része maga is katonai szolgálatra vonult be, a magyarországi cionista központot hadikórházzá alakították át, bevételeik jelentősebb hányadát a kórházi ellátásra, valamint az özvegyek és árvák segélyezésére fordították. A háborút követő események, a tanácsköztársaság, illetve a fehérterror jóformán csak KKL-iroda pusztá falait hagyta meg, vagyona és dokumentációja megsemmisült. A magyarországi cionista mozgalom, ezzel együtt természetesen a KKL is elveszítette fontos központjait és embereit a trianoni területi elcsatolásokkal. Az 1920-as években ezért az alapoktól kellett újra felépíteni a szervezetet. Az újrászervezés munkáját küldöttek által segítette a központi iroda is. Tevékenységük eredményeként az 1930-as évekre újra élénk KKL-munka folyt országszerte a zsidó közösségekben, amelyhez csatlakozott a nem cionista zsidóság egy része is az 1926-ban megalakult Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének keretein belül. A KKL-iroda együtt dolgozott a Pro Palesztina Szövetség KKL-szakosztályával, nincs bizonyíték arra, hogy egyik szervezet a másiknak alárendeltje, vagy egyik a másikba beolvadt volna. Ugyanakkor a korabeli dokumentumokban nem volt következetes a névhasználat, a KKL-iroda, KKL-bizottság, KKL-szakosztály kifejezést szinte minden jelentésben, vagy akár újságcikkben váltakozva használták.

A fejezet elején feltett kérdésekre adott válaszok – amelyek egyben új eredmények is – a következők:

1. Az 1897-es bázeli Cionista Kongresszus után a magyar cionista csoportok pozsonyi központtal tevékenykedtek. 1905-ben székhelyüket Budapestre tették át, melyet az ottani mozgalom megerősödése eredményezett. Ekkor indította el dr. Künsztler Mór a KKL magyarországi munkáját, melyet 1906-tól dr. Dömény Lajos folytatott, aki megalapította a magyarországi irodát, valamint néhány év alatt megszervezte a gyűjtéseket és országszerte nemzeti alap biztosokat nevezett ki a tevékenység széles körben való elterjesztése céljából.

2. A gyűjtések bevezetéséhez belügyminisztériumi engedélyt kapott az iroda. Legfelsőbb szerve – ahová az összegyűjtött adományokat beküldték és ahonnan a működéshez szükséges anyagi és tárgyi feltételeket kapták – a KKL mindenkori központi irodája volt. A magyarországi iroda vezetőjét a cionista országos értekezlet választotta, a KKL központi irodája pedig jóváhagyta a döntést. A két világháború között azonban a központi iroda küldöttei – Székely Béla, prof. Julian Silberbusch és Bató Lajos – is dolgoztak vezetőként a magyarországi munkában. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének megalakulásától kezdve a hivatalos gyűjtési engedélyt a KKL is ezen az ernyőszervezeten keresztül kapta. A magyarországi iroda továbbra is működött, munkáját pedig segítette a Pro Palesztina Szövetségen belül alakult KKL-szakosztály.

3. A magyarországi iroda vezetői a cionista mozgalom elismert és közismert személyiségei voltak, akik megbízatásukat társadalmi munkában, ám a legnagyobb buzgalommal és odaadással végezték. Legtöbbjüknek civil munkája és családja volt, de irodavezetői megbízatását, sokirányú propagandatevékenységét, az egész országra kiterjedő személyes agitációját úgy végezte, mintha főállása lett volna. Elképzeléseik középpontjában elsősorban az állt, hogy a magyarországi zsidóság minél szélesebb rétegeit bekapcsolják a KKL által szervezett gyűjtőmunkába, ezen keresztül pedig az országépítésbe. Az iroda vezetőit név szerint mutatják disszertációm IV. fejezetének alfejezetcímei. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége KKL-szakosztályának első vezetője egy évtizeden keresztül a nemzetközi hírnévű tudós, prof. Pfeiffer Ignác volt, lemondása után, 1937-ben Márer Arnold követte.

4. A vizsgált időszak nagyobb gyűjtései az I. világháborúhoz kapcsolódtak. A *Hadi földadomány* osztrák kezdeményezésre indult 1915-ben, célja a háborúban földönfutóvá vált zsidók letelepítése volt Palesztinában. A gyűjtésbe bekapcsolódott a magyarországi iroda, azonban sem a kimutatások alapján, sem pedig a KKL tevékenységével foglalkozó héber és angol nyelvű kiadványokból nem derül ki, hogy az akció milyen sikerrel zárult. I. Ferenc József halála után a magyarországi iroda gyűjtést indított olajfaliget ültetésére, mely folyamatos volt 1917-18-ban. Az eredmény viszont ezúttal sem kimutatható. Az egyetlen gyűjtés, melynek bizonyítható eredménye volt és amelyet a magyarországi iroda kezdeményezett, a *Magyar Zsidó Hősi Halottak Emlékerdeje* ültetése. Az akció 1930-ban kezdődött, a Kirjat Anavim melletti erdő felavatására pedig 1931-ben került sor dr. Patai József és a KKL jeruzsálemi főirodája delegációjának vezetésével. Az erdőben az elesett

katonák emlékére névre szóló ligetekre is gyűjtöttek, melyek közül legnépszerűbb az *Ismeretlen Magyar Zsidó Katona Ligete* volt, ebből két év alatt hármat is ültettek.

5. A történelmi események nagymértékben befolyásolták az iroda működését és tevékenységét. A magyarországi iroda az I. világháborúig folyamatosan fejlődött mind a szervezet kiépítése, mind pedig a gyűjtések – adományágak és felajánlott összegek – vonatkozásában. A háború kezdetekor a cionisták nagy része önként vonult be katonai szolgálat teljesítésére, a KKL gyűjtéseinek jelentős hányadát pedig a – cionista központban létesített – hadikórház és a hadiárvak javára fordították. A háború befejezésekor az iroda vezetője, dr. Jordán Viktor nagyszabású, ugyanakkor konkrét terveket terjesztett elő az iroda tevékenységére vonatkozóan, azonban ezek a tervek a trianoni békeszerződést követően nem tudtak megvalósulni. Az ország szétdarabolásával nagyszámú zsidóság maradt az elcsatolt területeken, ez pedig a cionista mozgalmat – és benne a KKL tevékenységét – is érzékenyen érintette. A magyarországi cionista tevékenység így leginkább Budapestre, valamint a jelentősebb zsidó lakossággal rendelkező vidéki városokra szorult vissza. A lendület tehát a területi elcsatolásokkal torpant meg, hiszen ezekkel az intézkedésekkel a magyarországi cionista mozgalom fontos központjait és embereit veszítette el. Tovább nehezítették a helyzetet az 1919-es események (vörösteror, fehérterror), melyek következtében a KKL-irodát szinte az alapoktól kellett újra felépíteni. Ezek mind közrejátszottak abban, hogy Székely Béla, a központi iroda küldötte 1925-ben úgy látta, az országban nemcsak gyűjtések nincsenek, hanem a KKL-iroda sem működik. A két világháború között a KKL tevékenységi körét próbálták az egész országra kiterjeszteni előadássorozatokkal, programokkal, filmvetítésekkel, gyűlésekkel, hogy a gyűjtéseket minél szélesebb körben végezzék.

6. A KKL eszméjét és gyűjtéseit a cionisták a kezdetektől népszerűsítették általános zsidó – tehát nem cionista – körökben is. Az első időktől fogva voltak nem cionista – több esetben akár nem is zsidó – bizalmi tisztek, a tevékenységet azonban mégsem sikerült igazán kiterjeszteni. A cionisták 1909-től kezdve többször fordultak a Pesti Izraelita Hitközség vezetőségéhez azzal a kéréssel, hogy engedélyezzék a zsinagógákban a KKL céljaira való felajánlásokat, gyűjtéseket. A szélesebb körű terjesztést azonban nem a pesti, hanem a budai hitközség propagálta és indította el 1926-ban az összes vidéki hitközségnek szétküldött körlevelével. A KKL templomi gyűjtéseinek bevezetése és a zsidóság nem cionista elitje egy részének csatlakozása a KKL eszmeiségéhez 1926 végén életre hívta a Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségét. A szövetséget cionista és nem cionista zsidók

együtt alapították és vezették. A források tanúsága szerint a cionisták a kezdeti segítség után kiléptek volna, hogy a KKL cionista intézménye mellett egy azt segítő nem cionista intézmény is tevékenykedjen, de erre végül nem került sor és a Pro Palesztina munkáját cionisták és nem cionisták együttműködése jellemezte.

7. Bár a magyar cionisták nagy fontosságot tulajdonítottak a KKL-nek, legjobb embereiket választották vezetőknek és a gyűjtéseket folyamatosan népszerűsítették, a számszerű adatok összevetése alapján nem mondható eredményesnek a magyarországi munka. A magyarországi cionista mozgalommal foglalkozó kutatók megállapították, hogy a mozgalom csupán néhány ezer fős tagsággal rendelkezett, tehát marginálisnak mondható. Köztudomású, hogy a Magyar Cionista Szövetség belügyminisztériumi engedélyt csak 1927-ben kapott, addig félig – de több időszakban teljesen – illegalitásban működött egy gazdasági fedőszervezettel, melynek neve Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet volt. A KKL kölni központja 1907-ben engedélyeztette Magyarországon az irodát, így az legálisan működött. A gyűjtési engedélyt azonban minden évben meg kellett újítani, ez pedig – főleg az 1930-as években – többször is problematikusnak bizonyult. Gyűjtési engedély hiányában pedig a KKL-iroda sem dolgozhatott legálisan. Mindent összevetve kijelenthető, hogy a magyarországi KKL-munka végső soron nem volt eredményes. Ennek több oka lehetett, melyek azonban mind összefüggésbe hozhatók a cionizmus magyarországi megítélésével. Ezek közül legfontosabbnak tartom a magyar zsidóság általános felfogását, amely szerint a magyar zsidók hazája Magyarország, ezért Erec Jisrael felépítésére adományozni nemcsak fölösleges, hanem káros és veszélyes is. Veszélyes, mert hazafiatlanságot jelent, mert ellene fordul az emancipáció által kivívott értékeknek és jogoknak, mert a vallásfelekezeti ideológiája helyett azt hirdeti, hogy a zsidóság – ad absurdum – nemzet. Ugyanakkor minden elismerést megérdemelnek azok, akik a KKL-munkában részt vettek és ezzel tevékenyen járultak hozzá Erec Jisrael felépítéséhez, bármennyire kicsiny része volt is ez a világ zsidósága erőfeszítéseinek.

VI. Függelék

„Hangtalan áldozatosság eszmei célért”

Interjú Ungárné Dr. Komoly Judit professzor asszonnyal

Elmondom Neked, miután a kutatásod témájához kapcsolható, hogy hol, mikor és hogyan találkoztam életemben először a keren kajemet szavakkal és a kék Dávid-csillaggal.

Hat-hét éves forma lehettem. Amikor beteg voltam, akkor nappal többnyire nem a gyerekoszobai ágyamban, hanem Anyám ágyában fekettem. A szüleim hálósobája egy ötszobás polgári lakás része volt. Az akkori idők divatjának megfelelően elegáns stílbútorokkal berendezve. Miután itt csak ritkán fordulhattam elő, amikor lement a lázam, bémészködással múltattam az időt. Észrevettem hát, hogy van ott egy páncélszekrény is, egy régimódi páncélszekrény, a tetején pedig egy nagyon szép kék-fehér persely csillaggal. Ezek valahogy nem is illettek a szoba egészének a berendezéséhez. Megkérdeztem Anyámat, hogy mi ez. Anyám azt mondta, hogy ide pénzt szoktunk dobni, itt gyűjtjük azt a pénzt, amit jótékony célra adunk. De kérdezzem Apámat, aki erről biztosan többet tud mondani.

Apám vegyész mérnök volt, a Magyar Petróleum Ipar nevű gyár főmérnöke, a gyárban lévő szolgálati lakásban laktunk. Miután már folyt a II. világháború és a gyár hadiüzem lett, Apám szinte reggeltől estig dolgozott, egyébként ennek köszönhetően nem hívták be munkaszolgálatra. Nagyon boldog voltam, amikor egyszer azután időt talált arra, hogy mellém üljön és válaszoljon a kérdéseimre. Abban az időben már volt fogalmam arról, hogy a zsidókat itt Magyarországon nem szeretik. Apám így mesélte: „Tudod, ebben a perselyben arra gyűjtünk, hogy egyszer a zsidóknak legyen egy állama, ahova minden zsidó elmehet, ha bántják, vagy nem szeret ott lenni, ahol él. És emlékszel ugye, hogy szokott jönni hozzánk a Sára néni, a Friedländer Sára, akinek olyan nagyon mély hangja van. Ő azért jön hozzánk úgy két-három hónaponként, hogy kiürítse ezt a perselyt, de kulcsa ehhez csak neki van. És mi bizony elég gyakran szoktunk ide pengőket bedobni. Sára néni mindig meg van elégedve, láthatod, hogy milyen kedves, aranyos és mindig elégedett, amikor kiüríti ezt a perselyt.”

Ezután Apám először mesélt még arról is, hogy bizony a mi családunk sokat tesz azért, hogy legyen egy ilyen zsidó állam. Azt is elmesélte nekem, hogy édesapja, az én Nagypám, Kohn Dávid részt vett egy olyan kongresszuson, amit azért hívtak össze, hogy a zsidó állam eszméjéről vitát nyissanak. És legyen nagyon büszke arra, hogy Nagypám – aki akkor már nem élt – részt vett ezen a második, ha jól emlékszem bázeli kongresszuson. Akkor határozták el (hát ezt nem tudom, hogy jól tudom-e), hogy lesz egy ilyen persely, amit szétszotanak a galutban, illetve akkor még nem is galut, hanem a szétszórattatásban élő zsidóságnak. Abba a perselybe gyűjthetnek és kifejezhetik cionista érzéseiket, azt hogy akarják, legyen zsidó állam. Aztán még azt is elmesélte, hogy ezen a kongresszuson, a jövő zsidó állam nyelvéről is nagy vita alakult ki és a Nagypapa felszólalt és azt javasolta, hogy amíg nem tanul meg mindenki ivritül, addig legyen a közös nyelvünk a német, mert azt mindenki ismeri. Javaslatát, mesélte Apám, egyhangúan fogadták el.

Egyébként Kohn Dávid a gyerekeinek Heine verseket olvasott fel, többnyire – természetesen németül – a sabati vacsoraasztal mellett. Nagyszüleimnél eddig a kongresszusig nem nagyon vezettek kóser háztartást, de amikor nagypám visszajött Bázeltől a cionista kongresszusról, akkor azt kérte, hogy vezessék be újra-szigorúan.

Nagypapa ócskavas kereskedő volt. Volt egy nagyon nagy ócskavas telepe Kőbányán és abból egészen jól élt hat gyerekével. Elsőszülött fia, Ottó tette leginkább magáévá a cionizmus eszméjét. Azt is tudni kell azért, hogy amikor a Kohn név állandó antiszemita viccek főszereplőjévé lett, éppen Ottó javaslatára magyarosították Kohn Dávid gyermekei Komoly-ra a nevüket. A nagybátyám, Komoly Ottó hőiesen tragikus életének története eléggé jól ismert és Te Sanyikám, most nem erről kérdezel. Itt csak azt mondanám el Róla, hogy ő fogalmazta a nagyszüleim rákoskeresztúri sírjára feliratnak ezt a nagyon szép hexametert: „hangtalan áldozatosság eszmei célért, ez volt éltetek, most pihenőtök ez a sír.” Ez a hangtalan áldozatosság eszmei célért az volt, hogy Kohn Dávid minden nélkülözhető pénzét a cionista mozgalomra költötte. Kétszer ment tönkre emiatt. Meggyőződéses cionistává vált, Herzl tette őt azzá, és tényleg minden – akkor lehetséges – módon (ám szerényen és csöndesen – az igazi micva!) tevékenykedett a cionista mozgalomban. Ezt fogalmazta azután Ottó később így, hogy hangtalan áldozatosság eszmei célért.

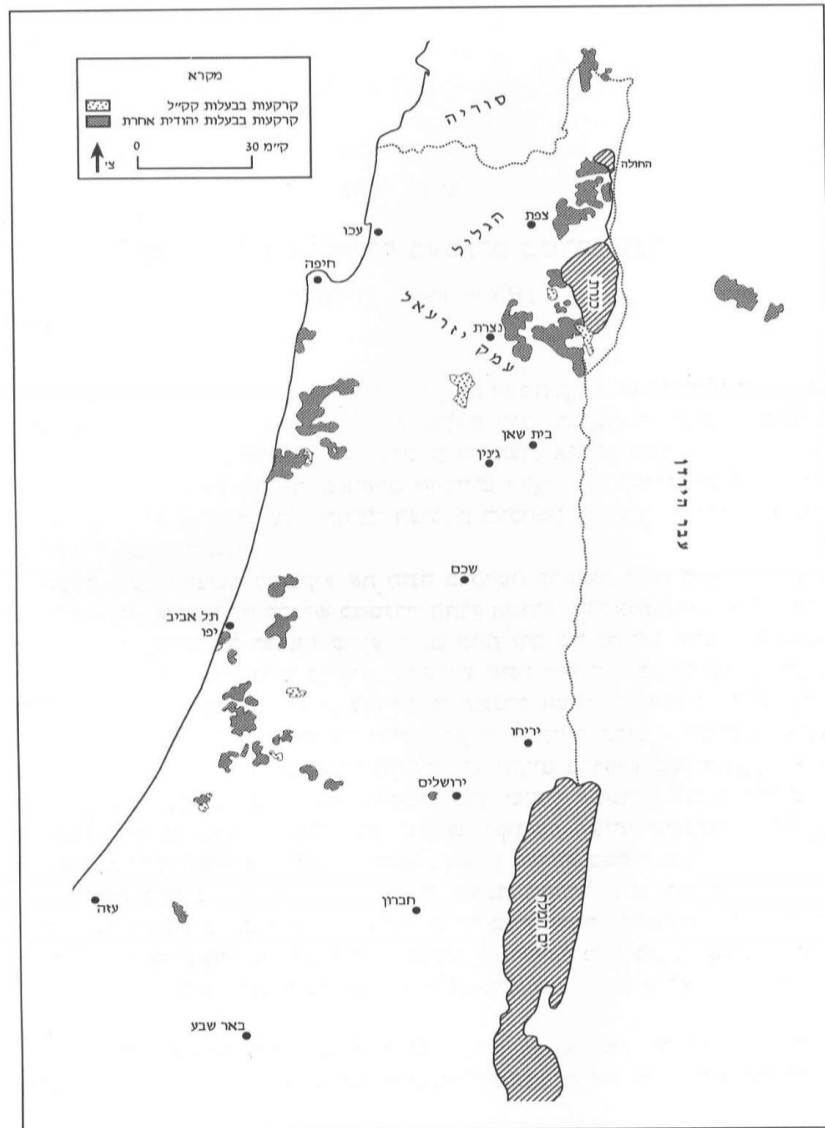
Kohn Dávid már nem érthette meg a zsidó állam megvalósulását, mint ahogyan Komoly Ottó sem. Viszont a Keren Kajemeten keresztül nagyon sokat tettek, tehettek azért, hogy majd egyszer legyen egy zsidó állam, akarták, hogy ne csak mese legyen!

DOI: 10.13146/OR-ZSE.2018.001

Izrael Állam megalakulásakor, Kohn Dávid egyik lánya és három unokája élt már ott.
Sajnos én nem!

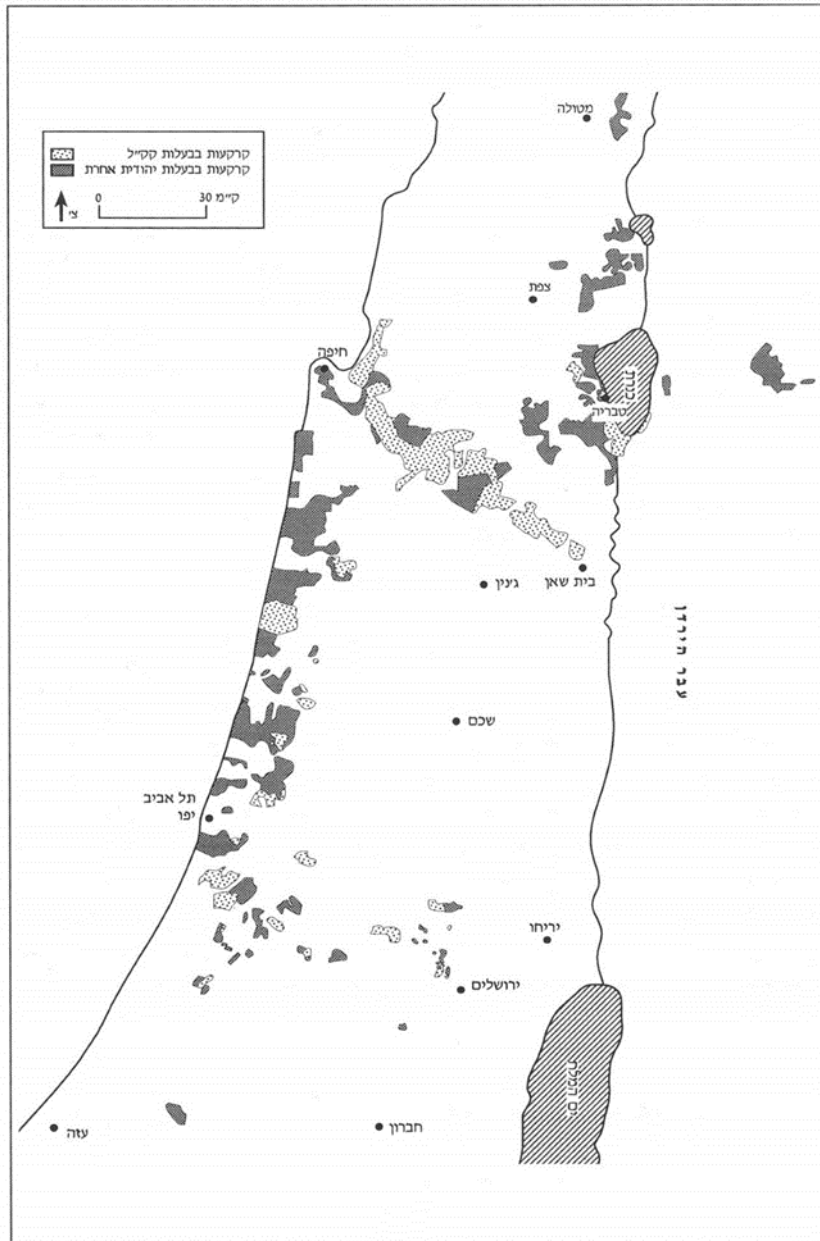
Most ha jól számolom az utódaikat, akkor ők – szabrék és szabrák – huszonheten vannak és számuk még reményteljesen növekszik.

Zehu.

מפה 1: הרכוש הקרקעי היהודי בארץ ישראל והרכוש הקרקעי של ק"ל בסוף 1919

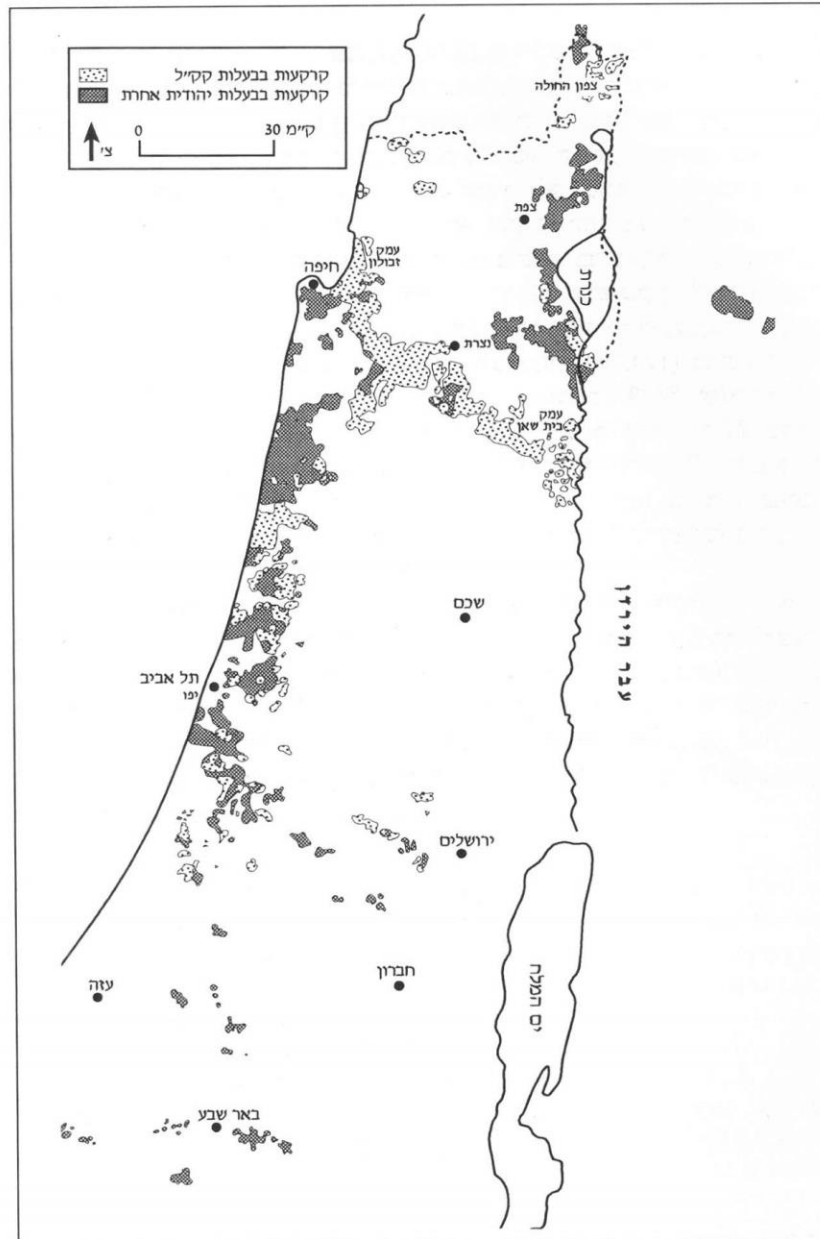
1. A KKL földterületei 1919-ben

מפה 4: הרכוש הקרקעי היהודי בארץ ישראל והרכוש הקרקעי של קק"ל בסוף 1929
מקור: ארכיון מפות קק"ל, מפה 4051

[11]

2. A KKL földterületei 1929-ben

מפה 14 : הרכוש הקרקעי היהודי בארץ ישראל
והרכוש הקרקעי של ק"ל בתחילת 1939
מקור: ארכיון מפות קק"ל, מפה 4095

3. A KKL földterületei 1939-ben

היקף פעילות קרן קימת לישראל ברכישת קרקעות
בתקופות נבחרות

התקופה	מספר השנים	סך הרכישות בדונמים	באחוזים
תרס"ב עד סוף תרע"ט	18	22,363	2.3
תר"פ-תרפ"ט	10	239,277	25.1
תר"צ-תרצ"ה	6	96,740	10.1
תרצ"ו-תש"ח	12	596,463	62.5

מקורות: פעולות, תשי"ז, עמי ז-ח; שם, תשי"ח, עמי לו.

4. A KKL földvásárlásai

קרקעות קרן קימת לישראל לפי אזורים
בשנים נבחרות
(באלפי דונמים)

שנה	1914	1927	1939	1947	אזור
העמקים	9	164	292	359	
שפלת יהודה	5	19	42	117	
השרון	—	6	62	112	
השומרון	—	—	16	42	
הגליל	2	4	53	174	
הרי יהודה	—	4	8	33	
הנגב	—	—	—	91	

מקור: פעולות, תשי"ז, עמי ט.

5. A pozsonyi értekezéslet plakátja

6-7-8. A KKL-kimutatások fejlécei

ZSIDÓ NEMZETI ALAP
NYUGTÁZÁSOK ÉS KÖZLEMÉNYEK.

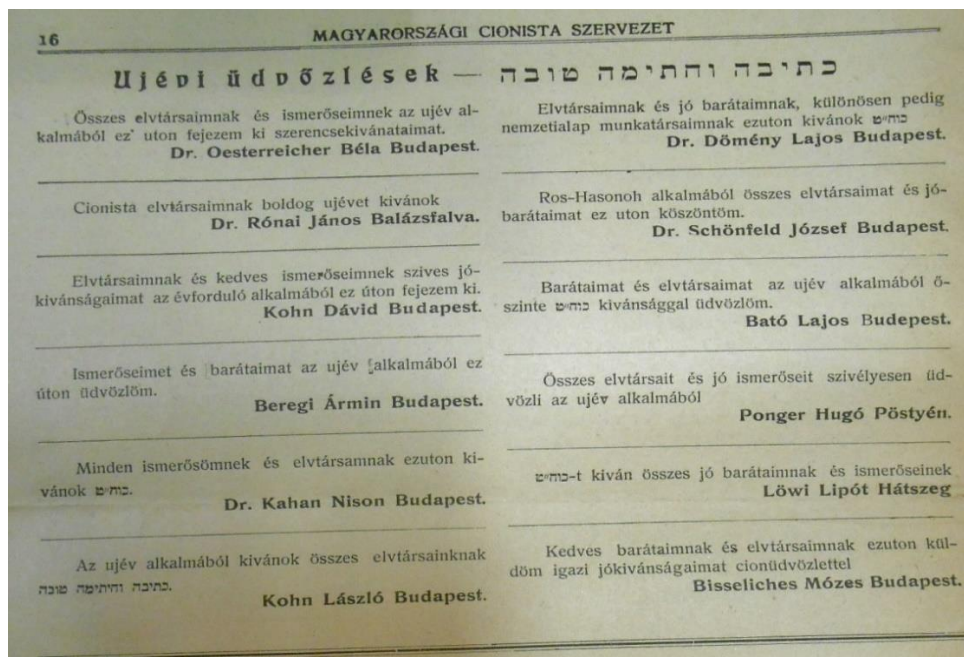
ZSIDÓ NEMZETI ALAP
magyarországi irodája
BUDAPEST, VI., Király-u. 36.
Postatakarékpénztári számla 17762.

A. Zs. N. A. célja:
Palesztiniában földet
vásárolni és oda hon-
talan testvéreinket le-
telepíteni. ::

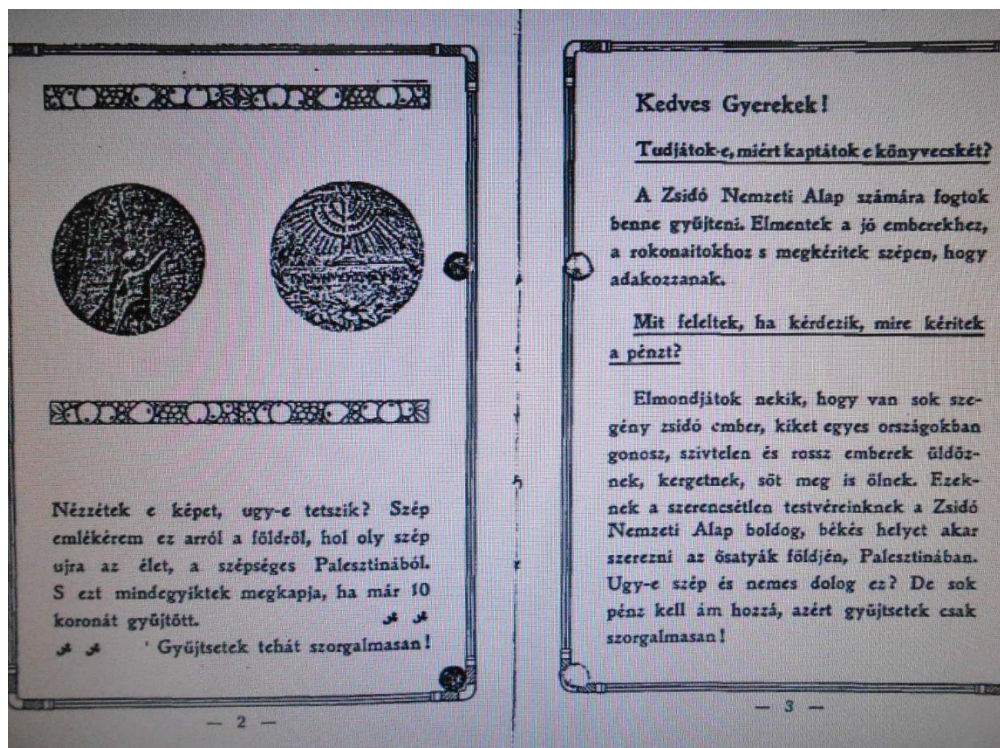

Ne muljék el nap anélkül, hogy a Zs. N. A. növelésére ne gondolnánk!

9. Újévi üdvözlések

10. Gyermekgyűjtőkönnyvecskéje

Budapest, 1914. szeptember 20.
5674. Tisri 29.

ZSIDÓ SZEMLE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST, VI. KIRÁLY-UTCA 36.

ZSIDÓ TÁRSADALMI FOLYÓIRAT.

Megjelenik havonta kétszer.
Egész évre 6 korona
Előfizetési díj: Fél évre 3 korona

Mély megilletődéssel tudatjuk, hogy

Dr. Dömény Lajos

ügyvéd, a 31. honvédszázados tartalékos hadnagya, a magyarországi cionista szervezet országos bizottságának tagja, a Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának volt vezetője, a budapesti Makkabea volt elnöke, a Kadimah cserkészcsapatok főparancsnoka, a „Herzl Tivadar” egyesület volt alelnöke, a Vivó és Atlétikai Club alelnöke

életének 34. évében a galíciai harcokban
hősi halált halt 1914. szeptember hó 6.-án.

A magyarországi cionista mozgalom egyik vezető egyéniségét, a zsidó ifjuság igaz barátját, minden zsidó mozgalom áldozatkész és bátor harcosát veszítjük benne

Hűséges fia volt zsidó népének, mely nem fogja feledni.

Legyen áldott és cionista munkára sorkentő az emlékezte!

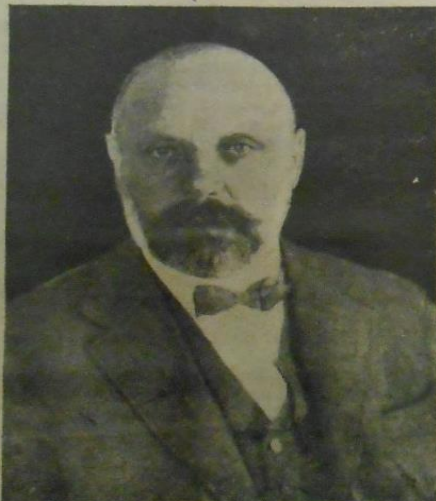
*Magyarországi cionista szervezet.
A Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodája.
Makkabea cionista egyetemi hallgatók egyesülete.
A Kadimah cserkészcsapatok.
„Herzl Tivadar”-egyesület.
Vivó és Atlétikai Club.*

11. Dömény Lajos gyászjelentése

Ussischkin Budapesten

Ünnepélyes fogadtatás a pályaudvaron — Sajtótea a Hungáriában — A magyarországi cionisták bankettje Ussischkin tiszteletére — Ussischkin nagy beszéde — A KKL elnökének látogatása a zsidó intézményeknél — A Rombach-utcai templomban — Ussischkin a zsidó nők teadélutánján a Royalban

A „Zsidó Szemle” legutolsó számában jelezte Ussischkin Budapestre való érkezését. Lapunk elhagyta a nyomdát és mi hozzáfogtunk az elők(születék megtételéhez, hogy illusztris nagy vendégünket méltó fogadtatásban részesítsük. Munkánkat azonban nem végezhet-

M. M. USSISCHKIN

tük nyugodtan: zavartak bennünket minduntalan. A mi különös és ritka, a zaklatók ezuttal nem ellenségeink, hanem éppen a mi igaz, lelkes elvárataink voltak. Mert azon naptól fogva, hogy a lap olvasóink kezeihez jutott, szerkesztőségünk és kiadóhivatalunk telefonja szinte szüntelenül csengett, hivatalos helyiségeink kilinesel kézzel-kézzel jártak és a posta esonagokba hozta a leveleket, kik mind-mind csak aziránt érdeklődtek, hogy mikor érkezik Ussischkin. Hol és mikor láthatják, vagy hallhatják a zsidóság nagy vezérferfiát. A különböző zsidóegyesületek — nem cionisták is! — vetekedtek egymással a felajánlásban, hogy melyikük lássa vendégül, avagy melyikük állhat bármely tekintetben is szolgátra a K. K. L. elnökének. Bárha örömmel láttuk e nemes versengést, mégis nem mondhattunk le az elsőbbségről, arról a megtiszteltetésről, hogy miként Sokolovot, a cionista világszervezet intézőbizottságának elnökét, és miként Sir Herbert Samuelt kétezer esztendő után az első zsidó kormányzót, úgy most Ussischkint, a tulajdonképeni zsidó honfoglalót, mi üdvözljük, a mi vendégünknek tartjuk és ünnepeljük.

A pályaudvaron

December 3. Hideg, ködös, nyirkos téli nap. Déli 1 óra 15 percre jelezték a wieni gyors érkezését, de már háromnegyedgykor szokatlanul élénk képet mutat a keleti pályaudvar környéke. Ünneplőbe öltözött lányok, fekete ünneplőbe öltözött férfiak — fiatalok és öregek, mind sűrűbben özönlenek az érkezési oldalra. A perronjegy-pénztárnál már hosszú kígyózásban sorakozik a türelmetlen várakozók közönsége. Az előcsarnokban csoportokba rendeződnek. Az egyik lelkes Aviva-leány végig megy az ekkor már erősen felszaporodott tömegen és mindenkinek gomblyukába kék-fehér szallagot tűz. Az egyre növekvő tömeg láttára rendőrök állanak közibénk. Pont egy órakor érkezik meg Strausz professzor és Osztern dr. vezetésével a Szervezet Intézőbizottsága. Még néhány perenyi izgatott várakozás, jelzés, mozgolódás, morajlás és a hatalmas prűszkölő Pullman-lokomotívval berobog a wieni gyors. Eppen előtünk áll meg a hálókocsi. Az ajtóban feltűnik Ussischkin alakja és Székely titkár jeladására az egész perront megtöltő tábor kitérő ujjongással, háromszoros Hedáddal üdvözlő a zsidóság nagy vezérferfiát. Dr. Osztern Lipót Ussischkin elé lép s a magyarországi cionisták köszöntő üdvözlését héberül tolmácsolta az elnöknek. Megható jelenet volt, amidőn az Aviva-lányok nevében Osztern Rózi néhány lelkes mondat kíséretében virágcsokrot nyújtott át Ussischkinnek. Az elnök látható örömmel és megindultsággal köszönte meg a meleg fogadtatást. Miután még baráti szívéllyességgel ölelte meg a mi ősz nesztornikat Strausz professzort, a tömeg hosszantartó éljenzése közben hagyta el a pályaudvart és a szervezett elnökének dr. Osztern Lipótnak kíséretében a már előre megrendelt szállására, a Hungáriába hajtatott.

Sajtótea a Hungáriában

Ussischkin a munka embere. Délután felkeltőkor érkezik Budapestre, és négy órakor már tea mellett fogadja és informálja a sajtó képviselőit. Ma már, amidőn e sorokat rojjuuk, idejét mult e sajtó teáról beszámolni, annál is inkább, mert az egyes napilapok tájékoztatták olvasóikat Ussischkin nyilatkozatairól. Különbösen is a sajtónak szánt nyilatkozata inkább nagy nyilvánosságának, nem a cionistáknak szólt, akik palesztinai munka fejlődéséről és a mozgalom eseményeiről mindenkor bőven tájékozódhattak, hivatalos orgánomunk, a „Zsidó Szemle” útján. E helyütt talán nem lesz érdektelen feljegyezni és megrögzíteni azt a tényt, hogy a denunciaciójáról hírhedt asszimiláns felekezeti sajtó ezuttal is minden lehetőet elkövetett arra, hogy akciónk sikerét meghusítsa. A szerkesztő ur lézas idegességgel íetett végig telefonálgatni a napilapok meghívott szerkesztősegeit, ne hogy lsten ments munkatársukat elküldjék a sajtóteára. Szinte fölösleges mondanunk, hogy a nevesleges erőlködése hiábavalónak bizonyult, mert bizony a meghívott lapok szinte kivétel nélkül képviseltették

12. Ussischkin budapesti látogatása

Purim a KKL-é!

Minden zsidó család Erecz Jiszráél földjének
megváltására
ad Schlachmoneszt a Keren Rajemethnek!

KKL

**VÁLTSA'TOK MEG
EREC JISZR'ÁELT!**

Eszter királyné megváltotta a zsidó népet
Erecz Jiszráél számára, a KKL. Erecz Jisz-
ráél földjét váltja meg a zsidóság számára!

Minden zsidó teljesítse kötelességét!
Ez a kockavetés ünnepének parancsa.

**! Használja fel a mellékelt !
! Schlachmonesz lapot !**

A KKL cheque számlája 17.762, fizesse be
mindenki a schlachmoneszét

13. Purimi KKL-felhívás

1926. július 15. ZSIDÓ SZEMLE 13

PRO PALESZTINA

A KEREN KAJEMETH LAJISZRÁÉL LTD. (ZSIDÓ KOLONIZÁCIÓS ALAP)
MAGYARORSZÁGI IRODÁJÁNAK KÖZLEMÉNYEI

A Keren Kajemeth Lajiszráél bevétele május végéig 153 millió — Májusi rekord bevétel 32 millió — Eddigi átutalás földvásárlásra 253 e. font — Eddigi kihelyezés: hétezer persely

Mit jelent a Keren Kajemeth?

I.

Általános emberi szempontból nézve a KKL az a közalap, amely földet vásárol Palesztinában, amely föld sohasem mehet át magántulajdonba.

Zsidók, akik ezt a földet saját kezük munkájával művelik meg, jogot kapnak arra, hogy ameddig ők vagy utódaik megművelik, tulajdonukban marad a föld. Csak el- vagy bérbeadniok nem szabad, mert hisz a föld az egész nép köztulajdona.

Miért van ez így? Mert a föld — a Biblia és a modern közgazdaság szemszögéből nézve is — nem emberi kéz munkájának eredménye. Nem nagyobbíthatjuk terjedelmében tetszésünk szerint. És nem is szállítható a kínálat helyéről a kereslet helyére.

A föld a legfontosabb emberi szükségletekhez nélkülözhetetlen: a lakáshoz, az élemezéshez (közvetlenül vagy közvetve) és a ruházódáshoz.

Ingóságoknál a megnagyobbodó kereslet azok termelését fokozza és javítja, ezáltal olcsóbbodáshoz vezetve, ellentétben a földnél, ahol a nagy kereslet — fenti okoknál fogva — drágulást idéz elő. Ezzel arányosan a házbér is emelkedik, mely a középosztály jövedelmének néha a 30 százalékáig emelkedik. A föld túltértékelésének a haszonélvezője természetesen nem a közösség, pedig ő idézi elő a föld drágulását a lakások, műhelyek, kulturépületek építésével, hanem azok véletlen tulajdonosai.

A magas bérek szükségszerűleg bérpaloták építését vonják maguk után, mert hisz a háztulajdonos a lehető legnagyobb hasznot akarja a birtoka után elérni. A bérpaloták következményei: egészségtelen, szűk, kicsiny lakások, ennél fogva a betegségeknek védtelenül kitétt lakók és mivel a barátságtalan ottanon nem vonzza az embereket, a kávéház, a koresteria, az alkoholizmus.

Ezek a károk előzhetőek meg, ha a föld nem képezi a spekuláció tárgyát, hanem a közösség tulajdonában marad és a köz érdekében használja fel.

II.

Különleges zsidó szempontból nézve a KKL az az alap, amely kb. 20 évvel ezelőtt a zsidóság gazdasági átrétegződését indította meg, amelyben a zsidó ifjaknak, ezen erkölcsileg és gazdaságilag olyan szent fontosságú mozgalom utódaik lehetővé tette a mezőgazdasági munka elvégzését Palesztinában. A régebbi zsidó kolonista utódaik inkább a kislányt, tehát olcsóbb

munkást foglalkoztatta, ezáltal megvonta az új bevándorlótól a mezőgazdasági munka lehetőségét. A KKL létesített azután a tulajdonát képező földeken iskolafarmokat, amelyeken a lelkes ifjak az általuk anyyira sóvárgott célt elérhették.

A KKL ezen tette meghozta a megérdemelt, a legfényesebb eredményt: a zsidó munkás bebizonyította, hogy a zsidóság a produktív, a teremtő munka terén is megállja a helyét és így alkalmas arra is, hogy Palesztinát újból felébressze ezeréves álmából és megint a zsidó kultúra békés, munkás otthonává tegye.

Ez a bizonyíték képezte a Balfour-deklaráció és a népszövetség állásfoglalásának jogalapját.

Uttörő volt a KKL az Émek (Jezreel-síkság) földjének megvásárlásában is, elérve ezzel azt, hogy ez a történelmi nevénél s termékenységénél fogva fontos síkság zsidó kézbe került. A KKL végezte Palesztinában az első mintaszerű lecsapolási és öntöző munkálatokat és bebizonyította, hogy a mocsarak és velük együtt az ország legkárosabb betegsége, a malária, megszüntethető.

A KKL továbbá azt is elérte, hogy a chassid elemek eddigi foglalkozásukat feladták s a Palesztinába való bevándorlásukkal a produktív foglalkozásbeli ágak felé, a földművelés és ipar felé fordultak.

A KKL a városépítést is részben lehetővé tette, részben előmozdította.

Igy egy kölesön által pár év előtt Tel-Avivnak, ennek az első és egyetlen zsidó városnak keletkezését tette lehetővé.

Ennek a városnak a közigazgatása a rendőrtől a polgármesterig tisztára zsidó és mintaszerű.

A KKL Jeruzsálemben és Haiffában, Palesztinának ebben a jövőre nagy kikötő városában új zsidónegyedeket létesített. Tervbe van véve továbbá, hogy Haiffa körül nagy területen munkáslakásokat épít.

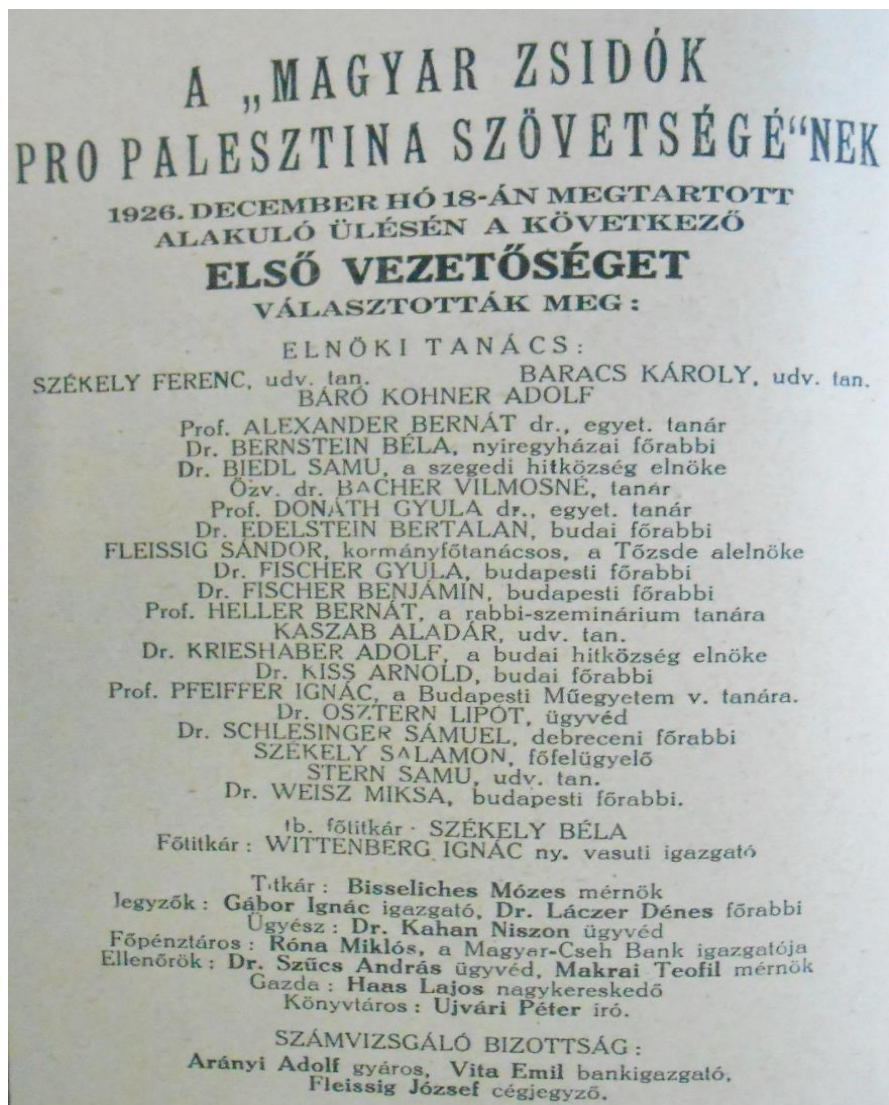
A KKL a Szentírás földbirtoktörvényeinek a megvalósítója, amelyek a modern földbirtok megreformálásához az öntözést adták.

Zsidók!

Gondoljatok naponta a Keren Kajemethre, így megadjátok és biztosítjátok Palesztina felépítésének az alapjait.

Aki naponta 1000 koronát dob a KKL-perselybe, évente 200 négyzetméterrel növeli a zsidó földbirtokot Palesztinában.

14. Pro Palesztina melléklet

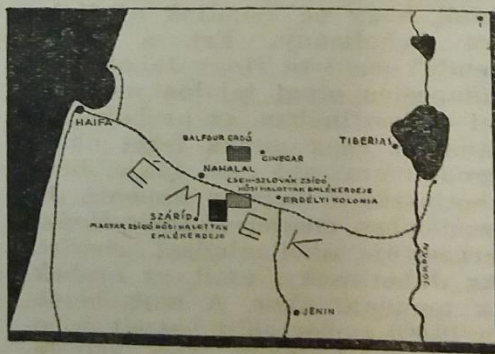

15. A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének első vezetősége

Hol lesz a magyar zsidó hősök emlékerdeje?

Mint már mult számunkban jeleztük, a Keren Kayemeth Leisrael jeruzsálemi főirodája kijelölte már a magyar zsidó hősi halottak emlékerdejének a helyét az Émek egyik új kolóniája, a gyönyörű fekvésű Szárid mellett, a csehszlovákiai hősi halottak emlékerdejének közvetlen szomszédságában. Amint az idemellékelt térkép nagyon élénken szemlélteti, ez a hely nem messze lesz a Haifa–Damaszkuszi vasutvonaltól egy hegyoldalon, úgyhogy mindenkinek szembetűnő lesz, aki a vasuton utazik. A Keren Kayemeth egyetlen kikötése, hogy e tavaszig legalább 2500 fa legyen lejegyezve. Amint az előjelek mutatják, ezt a feltételt, nemcsak hogy könnyen fogja teljesíteni a magyar zsidóság, hanem a fönti számot többszörösen tul fogja jegyezni. Valószínűnek tartjuk, hogy legalább annyi fa, mint a már kész cseh-

szlovák erdőben — 35 ezer fa — a magyar erdőben is lesz. A Pro Palestina Keren Kayemeth osztálya máris tömegesen kapja a bejelentéseket, úgyhogy a legközelebbi ki-

mutatásban a Hősök erdeje-akció is kertenként fogja megkezdeni a befolyt adományok hírlapi nyugtázását.

16-17. A Magyar Zsidó Hősi Halottak Szentföldi Emlékerdeje

A MAGYAR ZSIDÓ HŐSI HALOTTAK SZENTFÖLDI EMLÉKERDEJÉNEK FELAVATÁSA

*Ussiskin fogadja a Mult és Jövő zarándokcsoportját, közép-
pen ül. Mellette ül Eppler Sándor főtitkár. Dr. Patai
József állva beszél. (Motzen Béla, Nagyvárad, felvétele)*

18. Tanácskozás Ussischkinnal

11/21

meghívó

—
—
—
—
—

A PRO
PALESZTINA SZÖVETSÉG
ÉS A KEREN KAYEMETH
LEISRAEL UJ SZENTFOLDI
FILMJÉNEK :

**TAVASZ
PALESZTINÁBAN**

III. UTOLSÓ ELŐADÁSÁRA

UFA filmszínház
1929. május 9-én csütörtök (ünnepnap)

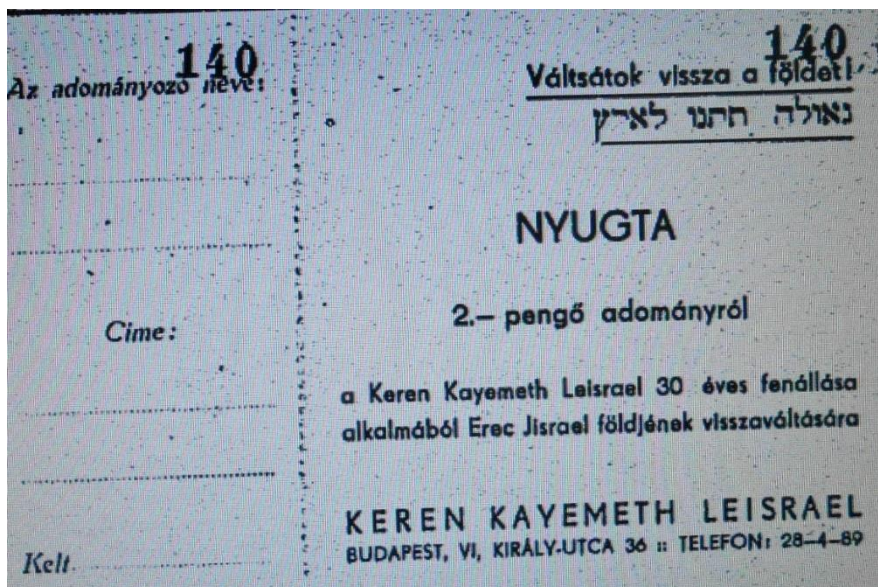
D. E. 1/212 ÓRAKOR, ISMERTETŐ
ELŐADÁST TART:
SZÉKELY BÉLA
BIBLIAI PROLÓGIUST SZÁVAL:
TORDAI JUDIT
EREDETI PALESZTINAI ZENÉVEL
ORGONÁN KISÉRI:
ÁKOM LAJOS TANÁR

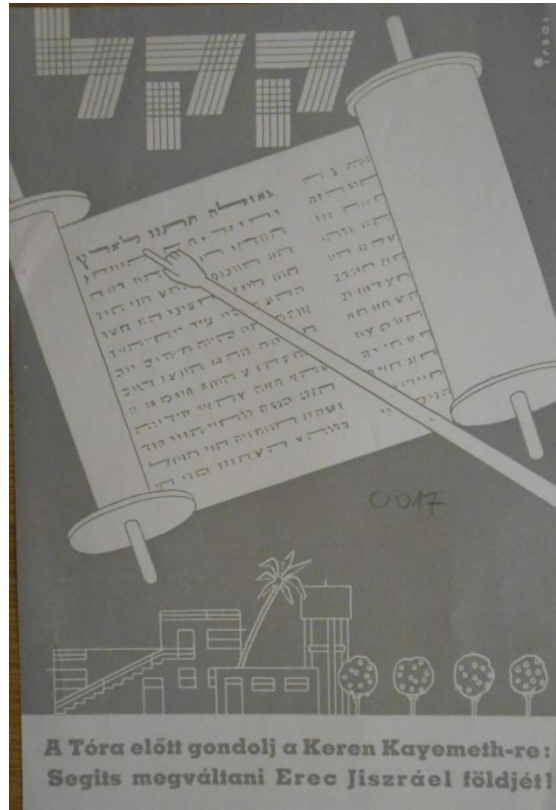
Phóbus-nyomda, (Aut. 133—98)

19. A KKL-film meghívója

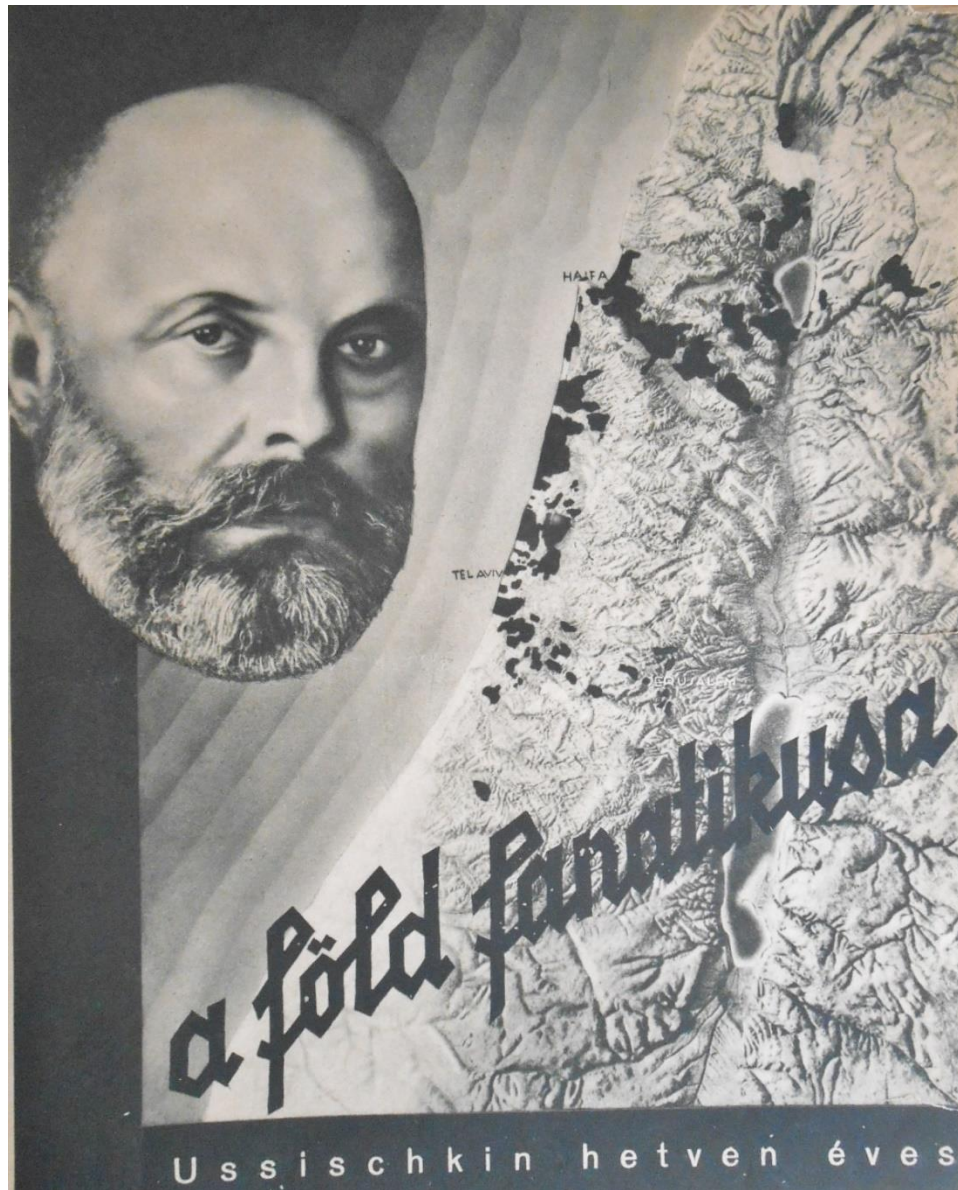
20. A KKL jubileumi gyűjtőkönyvecskéje

21-22. Felhívás tóra- és mázkiradományra

23. Ussischkin és Erec Jisrael

mit értünk el eddig Erec Izraelben

Zsidó bevándorlás az utolsó években:

1930-ban	4.800 lélek
1931-ben	3.900 "
1932-ben	9.800 "
1933-ban	30.000 "

Ez turista-bevándorlók nélkül értendő. 1933-ban az országban maradt turistákkal együtt a *bevándorlók száma 50.000-re emelkedett.*
Mint tényleges turista 1930-ban 13.200, míg 1933-ban már 70.000 látogatója volt az országnak.

A zsidó lakosság növekedése Palesztinában.

1919-ben	57.000 lélek
1924-ben	95.000 "
1927-ben	156.000 "
1930-ban	170.000 "
1932-ben	200.000 "
1933-ban	kb. 250.000 "

A zsidó ipar fejlődése.

Év	Vállalatok száma	Foglalkoztatottak száma	Befektetett tőke
1921	—	2.000	500.000
1925	—	4.900	1.500.000
1930	2300	11.000	2.300.000
1932	2900	16.500	4.500.000
1933	kb. 3400	kb. 20.000	kb. 6.000.000

Palesztina exportja és importja.

Év	Export (fontokban)	Import (fontokban)
1929	1.500.000	7.100.000
1930	1.900.000	7.000.000
1931	1.600.000	5.940.000
1932	2.400.000	7.770.000
1933	becslés szerint 2.800.000	9.000.000

A palesztinai építőiparba befektetett összegek.

1926-ban	1.141.000	palesztinai font
1929-ben	1.742.000	" "
1930-ban	2.449.000	" "
1931-ben	2.721.000	" "
1932-ben	2.946.000	" "

A tel-avivi keleti vásár fejlődése.

	1929 évben	1932 évben	1934-ben előreláthatóság
A kiállítás területe	26.000 m ²	30.000 m ²	100.000 m ²
Palesztinai kiállítók száma	209	405	800
Külföldi kiállítók száma	121	821	1.600
Látogatók száma	120.000	300.000	500.000

A KKL földterületének növekedése:

1914-ben	20.785 dunam
1920-ban	24.294 "
1923-ban	98.074 "
1925-ben	177.530 "
1926-ban	192.010 "
1929-ben	282.993 "
1930-ban	293.793 "
1933-ban	330.000 "

A palesztinai zsidó földbirtokmegoszlása 1932-ben.

A Keren Kayemeth Leisrael tulajd.	330.000 dunam
PICA tulajdonában	380.000 "
Zsidó magántulajdonban	520.000 "
Összesen: 1,230.000 dunam	

A zsidó mezőgazdasági telepítés fejlődése.

Év	Kolóniák száma	Megművelt föld (dunam)	Kolóniák lakossága
1901	20	120.000	5.000
1922	72	410.000	17.500
1927	100	460.000	30.000
1932	111	520.000	47.500

Cionista iskolák (1932).

	Iskolák száma	Tanulók száma	Tanerők
Gyermekkertek	140	5165	180
Elemi iskolák	110	15587	551
Középiskolák	5	1527	96
Tanítóképző	4	400	44
Műszaki iskolák	6	463	46
Összesen	265	23142	917

Azonkívül: Héber egyetem 250 és a haifai Technikum 125 hallgatóval.

A KKL-persely

eddig bevételre egymillió font. A zsidó föld megváltásának alapja a KKL-persely!

Az aranykönyv

diszes sorozata azoknak a neveknek, kik érdemeket szereztek a zsidó nép megújítása érdekében.

N e d a r i m

Ne csak imával, de pénzzel is szolgáljátok a nép és a föld új egyesülését!

Széfer Hajeled

Gyermekeitek életének szerencsés eseményeit kapcsoljátok össze népetek jövőjének sorsával!

Általános adomány

Minden alkalommal gondoljatok arra, hogy csak a zsidó otthon biztosítja mindnyájunk jövőjét!

24. A KKL eredményei 1933-ig

25. A KKL-persely

VII. Képjegyzék

1.	A KKL földterületei 1919-ben	KATZ 2001, 2.
2.	A KKL földterületei 1929-ben	KATZ 2001, 11.
3.	A KKL földterületei 1939-ben	KATZ 2001, 102.
4.	A KKL földvásárlásai	KATZ 2001, 316, 318.
5.	A pozsonyi értekezlet plakátja	<i>Ungarische Wochenschrift</i> 1903. ápr. 3.
6.	A KKL-kimutatások fejlécei (1)	<i>Magyarországi Cionista Szervezet</i> 1909. júl. 12.
7.	A KKL-kimutatások fejlécei (2)	<i>Zsidó Szemle</i> 1914. máj. 15. 15.
8.	A KKL-kimutatások fejlécei (3)	<i>Zsidó Szemle</i> 1930. jan. 17. 15.
9.	Újévi üdvözlések	<i>Magyarországi Cionista Szervezet</i> 1909. szept. 16.
10.	Gyermekek gyűjtőkönyvecskéje	1910. KKL1/473
11.	Dömény Lajos gyászjelentése	<i>Zsidó Szemle</i> 1914. szept. 20/okt. 19.
12.	Ussischkin budapesti látogatása	<i>Zsidó Szemle</i> 1925. dec. 15. 3.
13.	Purimi KKL-felhívás	<i>Zsidó Szemle</i> 1926. márc. 1. 9.
14.	Pro Palesztina melléklet	<i>Zsidó Szemle</i> 1926. júl. 15. 13.
15.	A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének első vezetősége	1926. A 221/4
16.	A Magyar Zsidó Hősi Halottak Szentföldi Emlékerdeje (1)	<i>Zsidó Szemle</i> 1930. jan. 17. 12.
17.	A Magyar Zsidó Hősi Halottak Szentföldi Emlékerdeje (2)	<i>Múlt és Jövő</i> 1931. máj. 189.
18.	Tanácskozás Ussischkinnal	<i>Múlt és Jövő</i> 1936. jún. 164.
19.	A KKL-film meghívója	1929. A 128/4
20.	A KKL jubileumi gyűjtőkönyvecskéje	1932. KKL5/5066/2
21.	Felhívás tóraadományra	Külön lap. OR-ZSE könyvtár
22.	Felhívás mázkiradományra	1936. KKL5/7791
23.	Ussischkin és Erec Jisrael	<i>Palesztina Erec Izrael</i> 1933. 3.
24.	A KKL eredményei 1933-ig	<i>Palesztina Erec Izrael</i> 1933. 15.
25.	A KKL-persely	<i>Palesztina Erec Izrael</i> 1933. hátlap.

VIII. Forrásjegyzék

Budapest Főváros Levéltára

VII.2.e 2420 Magyarországi Cionista Szervezet mint szövetkezet

Alakuló közgyűlés és alapszabályok – 1911.

Jegyzőkönyvek és taglisták 1911. és 1947. között (töredékes)

Központi Cionista Levéltár

A 128/2 Levelezés (német, magyar), benne:

Kahan Nison levelezése: Rónai Jánostól – 1904.

Dömény Lajostól – 1914.

Patai Józseftől – 1920. és 1937.

David Yellintől – 1928.

Schönfeld Józseftől – 1933.

A 128/4 Felhívások, meghívók

Kahan Nison: Mi a cionizmus? – 1920.

Levelek – 1914-18.

A 128/5 Újságcikkek – válogatás, pl. *Mordchele Hajehudi, Szidó Zsemle*

Zsidó Élet 1907. I. évfolyam 4. szám

Magyarországi Cionista Szervezet 1908. II. évfolyam 12. szám

A 128/82 A hősök emlékezete – Magyar Cionista Szövetség 1940.

A Magyar Cionista Szövetség Alapszabályai – 1948.

Zsidó Szemle problémáinkról – 1947.

A 221/3 Magyar Cionista Szövetség – névsor, 1948.

A 221/4 Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai – 1926.

Elnökségi, választmányi listái: 1930-31, 1937-42, 1944.

AK 216 Dr. Dömény Lajos levele szüleihez – 1914.

BK/1063 Beregi Benjámín felolvasása a VI. országos cionista értekezleten – 1908.

BK/1607 Beregi Ármin: Itoizmus és cionizmus – 1912.

BK/1660 Beregi Benjámín felolvasása Nagybányán – 1908.

- KKL1/216 Levelek, kimutatások (német, magyar) – 1907-08.
Magyarországi Cionista Szervezet 1908. II. évfolyam 3. és 7. szám
- KKL1/217 A Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának jelentése 1908. június 1-1909. június 1-ig
- KKL1/218 Gyűjtőív – 1910.
Levelek (német, magyar) – 1910-től
- KKL1/219 Éves beszámoló – 1910-11.
A Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának jegyzőkönyvei – 1911-12.
- KKL1/473 Kiadványok (pl. Gyermekgyűjtőkönnyvecskéje) – 1910.
Levél a budapesti hitközségnek – 1910.
- KKL1/606 A Zsidó Nemzeti Alap magyarországi irodájának jegyzőkönyvei – 1911-12.
- KKL1/607 Számlák, kimutatások – 1919-től
- KKL4/61 Pro Palesztina levelek, nyomtatványok kimutatások – 1930-tól
- KKL4/62 Költségvetés, kiadások, bevételek kimutatása – 1927.
- KKL5/57/1 Mit jelent a KKL persely?
- KKL5/60/1 Felhívások, körlevelek
- KKL5/2552 Felhívások, levelezőlapok
- KKL5/3711 Éves beszámoló – 1930.
- KKL5/3715 Propaganda – 1929.
- KKL5/5064 Felhívások
- KKL5/5066 Adományok kimutatásai városok, illetve csoportok szerint
- KKL5/6466 Gyűjtési névsor és diploma – 1934.
- KKL5/7790 Kiadási jegyzőkönyvek
- KKL5/7791 Felhívások, kártyák, kiadványok (pl. Fatemetés)
A Föld Szava 1936. 4. szám
- KKL5/7792 Éves beszámoló – 1935.
- KKL5/9269 Galil-akció kimutatása – 1938.
- KKL5/10914 Magyarországi vezetőség – 1940-41.
- KKL5/17448 Levelek (héber nyelven) – 1950.
- Z3 919 Kimutatások, névsorok – 1912-13.

Magyar Nemzeti Levéltár

P 1083 A Magyar Cionista Szövetség Alapszabályai – 1927.

P 2249 A Magyar Cionista Szövetség Választmányának és Országos Intéző Bizottságának jelentése – 1936/37.

Wizo-hírek 1938. január (V. szám)

Országos Rabbiképző-Zsidó Egyetem könyvtára

A Magyar Cionista Szövetség Választmánya és Orsz. Intéző Bizottsága jelentése a Szövetség 5696. (1935/36.) évi működéséről.

Múlt és Jövő – 1914-44.

Zsidó Szemle – 1911-38.

A Jövő – 1897-98

Ungarische Wochenschrift – 1900-05.

Országos Egyetértés – 1934.

Egyenlőség – 1936-37.

Erec Jisráél számokban. 1937/38.

Hit és munka

A földért küzdeni kell. Felelős kiadó: Marton Ede

Országos Széchenyi Könyvtár

A Föld Szava – 1935-38. (eredetiben az újság címe kisbetűs: *a föld szava*. Disszertációmban a többi sajtóorgánum megnevezéséhez hasonlóan, az egységes írásmód érdekében nagybetűs formát használok.)

Magyarországi Cionista Szervezet – 1910.

Zsidó Élet – 1907.

IX. Irodalomjegyzék

A talmud könyvei

1921 Szerk.: dr. Molnár Ernő. Korvin Testvérek Könyvnyomdája, Budapest

A zsidó állam

1948 Salamon Mihály bevezetőjével. Általános Cionista Blokk, Budapest

BARABÁS, Györgyi

2007 *Magyarországi zsidó hitközségek, egyletek, társulatok alapszabályai (1705-2005)*
Budapest, MTA Judaisztikai Kutatóközpont

2009 *Magyarországi zsidó hitközségek, egyletek, társulatok éves beszámolóit (1629-2008)*
Zsidó Tudományok Szabadegyeteme, Budapest

BENARI, Nachum

É.N. *Kvuca és kibbuc*. Javne Könyvek 17. Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, Budapest.
Évszám nélkül.

BEN-ARTZI, Yossi

1993

בן-ארצי, יוסי, "קרקע הלאום – מערך מקודש לערך משומש", **קרקע 36**, סיוון תשנ"ג, ירושלים: המכון לחקר
מדיניות קרקעית ושימושי קרקע, קק"ל, עמ' 45-57

http://www.kkl.org.il/files/HEBREW_FILES/machon-mediniut-karkait/karka-36/karka-36-1993-7.pdf (letöltés: 2017. 08. 27.)

BETTELHEIM, Sámuel

1934. Karcolatok a magyarországi cionizmus multjáról I-XIII. Országos Egyetértés 1934. január 1. 11-12 (I), január 13. 6 (II), január 20. 6 (III), január 27. 9-10 (IV), február 3. 8 (V), február 9. 10 (VI), február 24. 9-10 (VII), március 9. 13-14 (VIII), április 13. 14 (IX), április 20. 14-15 (X), április 27. 8 (XI), augusztus 1. 4 (XII. Utolsó látogatásom Herzlnél), augusztus 16. 8 (XIII. Herzl halála – az első mizrachi-kongresszus Pozsonyban)

BÖHM, Adolf

1932 *A Keren Kayemeth Leisrael (Zsidó Nemzeti Alap) feladata, munkája és jelentősége*.
Első része. Kiadja: A Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodája, Budapest

EFRATI, Natan

2011

אפרתי, נתן, "ירושלים היהודית בראשית השלטון הבריטי: שמות עבריים לרחובות ירושלים" **העברית, כרך נט חוברת א-ב (תשע"א)**, ירושלים: האקדמיה ללשון העברית, עמ' 62-70

EMED, Alexander Dr.

2002 *A magyarországi cionista mozgalom története (1902-1948)* Bethlen Téri Füzetek 8. Kiadja a Bethlen téri Oneg Sábbát Klub

ERŐS, Ferenc prof.

2017 Székely Béla és a „vajúdó ország”. *Yerusha online*. 2017. különkiadás. 4-10.
<http://yerushaonline.com/content/?v=07b7905974> (letöltés: 2017. 12. 27.)

EVEN, Shmuel – ORENSTEIN, Or

1996 *A Crown for Jerusalem*. Hamakor Press, Jerusalem

EVEN-SHOSHAN

1993

אבן-שושן, אברהם, מלון החדש, ירושלים: הוצאת קרית-ספר בע"מ

FERZIGER, Adam S.

1993 *A magyar ortodoxia és a cionizmus. Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 36-41

FROJIMOVICS Kinga

2007 *Magyarországi zsidó anyakönyvek 1760-tól napjainkig*. Budapest, MTA Judaisztikai Kutatóközpont

GÄRTNER, Mose

1942 *Két nagy zsidó élet. Ussischkin és Brandeis*. Fraternitas R. T. Kiadása, Kolozsvár

GILADI, Dan

1984

גלעדי, דן, "כלכלה וחברה בתקופת העלייה השנייה", *העלייה השנייה, 1914-1903*, בעריכת מרדכי נאור, ירושלים: יד יצחק בן-צבי תשמ"ח, עמ' 4-25

GILADI, David

1992 *Pesti mérnökök – Izrael országépítői*. Ex libris – Múlt és Jövő, Budapest

2009 *A magyarországi zsidók és Erec Izrael. Hágár országa. A magyarországi zsidóság – történelem, közösség kultúra*. Szerk. Szalai Anna. Antall József Alapítvány/Kossuth Kiadó, Budapest, 128-131

HABER, Peter

2001 *Pozsonytól Budapestig. A magyarországi cionizmus kezdetei 1897 és 1904 között. Otthonkeresők, otthonteremtők Zsidó társadalomtörténeti tanulmányok (Főszerk.: Schweitzer József)* Universitas Kiadó – Judaica Alapítvány 156-188.

HACOHEN, Dvora

2001

פרופ' הכהן, דבורה, "עלייה וקליטה", *מגמות בהברה הישראלית*: (בעריכת אפרים יער וזאב שביט), רמת גן: בית ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה תשס"א, עמ' 365-486

HALAMISH, Aviva

2004

חלמיש, אביבה, *מבית לאומי למדינה בדרך, היישוב היהודי בארץ ישראל בין מלחמות העולם*, רמת גן: בית ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה תשס"ד, עמ' תשס"ד

HARASZTI, György

1993a *Magyar zsidó levéltári repertórium I.* MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest

1993b Cionizmus a történelemtudományban – Odesszától Baselig, Bécstől Jeruzsálemig, avagy a historiográfia diszkrét bája (David Vital és Walter Laqueur könyvéről). *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/4. 101-106

1997 A zsidó történetírás nehézsége, avagy egy illúzió fogságában. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1997/2. 70-82

HAREL, Haja

2009 Herzl és magyar barátai Párizsban, 1891-1895. *Hágár országa. A magyarországi zsidóság – történelem, közösség kultúra.* Szerk. Szalai Anna. Antall József Alapítvány/Kossuth Kiadó, Budapest, 121-127

HAREUVENI, Noga

2002

הראובני, נגה, *שיח ועץ במורשת ישראל*, נאות קדומים: מהדורה מיוחדת בשיתוף קרן קימת לישראל 2002

HERZL, Tivadar

E.K. *A zsidó-állam* (Ford.: Dr. Schönfeld József) Elektronikus kiadás, 2004

<http://sofar.tudozsido.com/herzl-tivadar-halalanak-100-evforduloja/>

(letöltés: 2016. 12. 07.)

1944 *Ha akarjátok, nem mese* (második, bővített kiadás) Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége, Budapest

KAHAN, Nison

1934 A magyar cionizmus múltjából I-VIII. *Zsidó Szemle*, 1933. december 14. 15-16 (I), 1934. január 5. 5-6 (II), január 12. 3-4 (III), január 19. 5-6 (IV), január 26. 11-12 (V), február 2. 7-8 (VI), február 16. 7-8 (VII), február 27. 11-12 (VIII)

KATZ, Yossi
2001

כץ, יוסי, בחזית הקרקע קרן קימת לישראל בטרם מדינה, ירושלים: מאגנס, האוניברסיטה העברית, תשס"ב

2003

כץ, יוסי, "הקרן הקיימת לישראל וחברת הכשרת היישוב: משיתוף פעולה לדרכים נפרדות ברכישת קרקעות בזמן המנדט", כלכלה וחברה בימי המנדט 1948-1918, (בעריכת אבי בראלי ונחום קרלינסקי), קריית שדה-בוקר: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב תשס"ג, עמ' 489-517

KISS, Erika

2012 Az erdélyi cionizmus *Hacofe*. 3.Tematikus szám: MMXII Vol. I. Nr. 1. (letöltés: 2016. 12. 07.) http://www.or-zse.hu/hacofe/vol3/Kiss_Erika_Az%20erdelyi%20cionizmus.pdf

KISS, József

1997 Hogyan reagált a katolikus sajtó az első cionista kongresszusra? *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1997/4. 60-66

KKL

Küzdelem a földért (1901-1947) Keren Kajemeth Leisrael

Luach – 5692 (1931/32), 5700 (1939/40), 5701 (1940/41), 5702 (1941/42), 5703 (1942/43)

1926 *És Erec Jiszráélbe vonultak a chaszidok...* Dr. Tartakower Chaim, Wien

1941 *Menachem Ussischkin, a zsidó föld megváltója a Keren Kajemeth Leisrael élén 1863-1941.* Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége Kolonizációs (Keren Kajemeth Leisrael) szakosztálya, Budapest

KOMORÓCZY, Géza

2012 *A zsidók története Magyarországon.* Kalligram, Pozsony

KŐBÁNYAI, János

1993 Cionizmus mint szellemi magatartás – Az eredet története. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 107-111

1996 Az asszimiláció és az integráció paradigmái. Kőbányai János párizsi beszélgetése Fejtő Ferencsel. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1996/4-1997/1. 91-92

Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetségének alapszabályai

1926 Kertész József Könyvnyomdája, Karcag

MISNAJOT

2003

משניות מבוארות, סדר נזיקין, אבות, תשס"ד, ירושלים: משניות קהתי בע"מ

NOVÁK, Attila Dr.

- 1993a Lapok a magyar cionizmus történetéből – Bevezetés a Goldmann-levelekhez. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 45-51
- 1993b Testvérharc – A revizionista-cionisták és a Magyar Cionista Szövetség viszonya a harmincas évek második felében. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 51-56
- 1996a Cionisták, baloldaliak, államrejon (Cionizmus és államhatalom a '30-as évek Magyarországon). *Századok*. 1996/6. 1341-1392
- 1996b Itt érdekközösség van. *Szombat online archívum*. 1996. 06. 01. (letöltés: 2017. 03. 30.)
<http://www.szombat.org/archivum/itt-erdekkozosseg-van1>
- 1998a Cionizmus érett korban (A magyarországi cionista mozgalom a második világháború után) *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1998/2-3. 89-106
- 1998b Fordulat előtt – Cionizmus az 1938 és 1940 közötti Magyarországon. *Szombat online archívum*. 1998. 02. 01. (letöltés: 2017. 03. 30.)
<http://www.szombat.org/archivum/fordulatok-elott>
- 2000 *Átmenetben - a cionista mozgalom négy éve Magyarországon*. Múlt és Jövő Kiadó
- 2001 *Cion – A cionista intézmények rövid története*. Bethlen Téri Füzetek 7. Kiadja a Bethlen téri Oneg Sábbát Klub
- 2009 Cionizmus a két világháború között Magyarországon. *Hágár országa. A magyarországi zsidóság – történelem, közösség kultúra*. Szerk.: Szalai Anna. Antall József Alapítvány/Kossuth Kiadó, Budapest, 133-140
- 2010 Cionizmus mint akarat és képzet. *Kommentár*. 2010/4 (letöltés: 2017. 03. 30.)
http://kommentar.info.hu/iras/2010_4/a_cionizmus_mint_akarat_es_kepzet

OLÁH, János Dr.

- 2013 „Egyenlőség” és „zsidó állam” – 1896. *Hacofe*. 7. Tematikus szám: MMXIII Vol. I. Nr. 1.
<http://or-zse.hu/hacofe/vol7/olah-egyenloseg-egyenloseg2013-5.htm>
(letöltés: 2016. 12. 07.)

OPPENHEIMER, Franz dr.

- 1910 *Zsidó telepes szövetkezetek*. Unio Könyvnyomda, Budapest

PATAI, József

Harc a zsidó kultúráért. Múlt és Jövő, Budapest, é.n.

PATAI, Raphael

- 1993a Cionizmus: előfutárok, alapítók, ellenfelek. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 19-31

1993b Vesszőfutas cionizmus és patriotizmus között (Szabolcsi Lajos: Két emberöltő: Az Egyenlőség évtizedei) *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/3. 103-107

PENSLAR, Derek Jonathan

1990

פנסלר, דרק יונתן, "מדיניות ההתיישבות הציונית ערב מלחמת-העולם הראשונה", *קתדרה 57*, תשרי תשנ"א, ירושלים: יד יצחק בן-צבי, עמ' 79-104

https://www.ybz.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Article_57.7.pdf

(letöltés: 2017. 08. 27.)

PIETSCH, Walter

1998 Hátám Szófértől Theodor Herzlig (Az ortodoxia és a korai cionizmus viszonya a XIX. századi Magyar Királyságban) *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1998/2-3. 11-20

RAAB, Andor

2008 Cionizmus a világháborúban. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 2008/1. 102-109

RÁNKI, György

1978 *1944. március 19. Magyarország német megszállása*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest

RAPPEL, Joel

2002

רפל, יואל, *הגדת יום העצמאות להיילי צה"ל*, הוצאת מפקדת קצין הינוך ונוער ראשי בסיוע קק"ל, אייר התשס"ב

RÓBERT, Péter Dr.

1 *Herzl követőinek lapjai. A cionista sajtó története Magyarországon 1904-1919*. Bethlen Téri Füzetek. Kiadja: Magyarországi Cionista Szövetség. Évszám nélkül.

2 *Két háború között... A cionista sajtó története Magyarországon 1920-1940*. Bethlen Téri Füzetek. Kiadja: Magyarországi Cionista Szövetség. Évszám nélkül.

3 *Nehéz idők... A cionista sajtó történeti emlékei Magyarországon a II. világháború alatt*. Bethlen Téri Füzetek. Kiadja: Magyarországi Cionista Szövetség. Évszám nélkül.

4 *A reménység évei... A cionista sajtó története Magyarországon 1945-1947*. Bethlen Téri Füzetek. Kiadja: Magyarországi Cionista Szövetség. Évszám nélkül.

5 *Célegyenesben: siker és betiltás. A cionista sajtó története Magyarországon 1947-1949*. Bethlen Téri Füzetek. Magyarországi Cionista Szövetség, Budapest, 2016

1993 Viharos idők – világháború, forradalmak, ellenforradalom és a magyar cionista mozgalom. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 57-62

2013 Az Egyenlőség első két évtizede. *Hacofe*. 7.Tematikus szám: MMXIII Vol I. Nr. 1. <http://www.or-zse.hu/hacofe/vol7/robertp-egyenloseg-egyenloseg2013.htm>
(letöltés: 2016. 12. 07.)

ROMSICS, Ignác

2005 *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó

RÓNAI, János

1993 Cion és Magyarország. *Múlt és Jövő (Új Folyam)* 1993/1. 32-36

SCHEIBER, Sándor

1993 *Magyar zsidó hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1847-1992*.
MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest

SCHMIDT, Mária

1987 A 30-as évek cionista mozgalma a rendőrségi megfigyelés tükrében. *Történelmi Szemle*.
XXX. 1987-88. 339-350

SCHÖNFELD, József Dr.

1928 *Harcban a zsidóságért. A „Zsidó Szemle” szerkesztője összegyűjtött írásai 1908-1927*.
Általános Nyomda, Könyv- és Lapkiadó Részvénytársaság, Budapest

SCHWEITZER, Gábor

1994a Vigyázó szemetek Ciónra vessétek II. *Szombat online archívum*. 1994. 01. 01. (letöltés:
2017. 10. 04.) <http://www.szombat.org/archivum/vigyazo-szemetek-cionra-vessetek-ii>

1994b Miért nem kellett Herzl a magyar zsidóknak? A politikai cionizmus kezdetei és a
magyarországi zsidó közvélemény. *Budapesti Negyed*. 1994/2. 42-55

SHAPIRA, Anita

1998 Zionism in the age of revolution. *Modern Judaism*. Vol.18. No.3. Oct. 1998. 217-226

SHILO, Margalit

1986

שילה, מרגלית, "דגניה - דגם ראשון להתיישבות שיתופית על קרקע הלאום", *קתדרה* 39, ניסן תשמ"ו, ירושלים:

יד יצחק בן-צבי, עמ' 87-98

http://www.ybz.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Article_39.7.pdf?SearchParam

(letöltés: 2017. 08. 27.)

1992

שילה, מרגלית, "כיצד הוותותה מדיניות ההתיישבות הציונית ערב מלחמת-העולם הראשונה?", *קתדרה* 66, טבת
תשנ"ג, ירושלים: יד יצחק בן-צבי עמ' 180-183

https://www.ybz.org.il/_Uploads/dbsAttachedFiles/Article_66.10.pdf

(letöltés: 2017. 08. 27.)

2007

שילה, מרגלית, "אבי ההתיישבות הציונית – המנהיג והאדם", **קתדרה 124**, תמוז תשס"ז, ירושלים: יד יצחק בן-צבי עמ' 184-190

https://www.ybz.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Article_124.6.pdf
(letöltés: 2017. 08. 27.)

SHILONY, Zvi

1985

שילוני, צבי, "תמורות בהנהגה היהודית בירושלים בתקופת מלחמת-העולם הראשונה", **קתדרה 35**, ניסן תשמ"ה, ירושלים: יד יצחק בן-צבי, עמ' 1-32

[https://www.ybz.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Article_35.8\(1\).pdf](https://www.ybz.org.il/Uploads/dbsAttachedFiles/Article_35.8(1).pdf)
(letöltés: 2017. 08. 27.)

1990

שילוני, צבי, **הקרן הקיימת לישראל וההתיישבות הציונית 1903-1914**, ירושלים: הוצאת יד בן-צבי, 1990

SHIMONI, Gideon

1995 *The Zionist Ideology*. University Press of New England

SHVA, Shlomo

1991

שבא, שלמה, **יום אחד ו-90 שנה, סיפורה של קרן קיימת לישראל**, ירושלים, אגף ההסברה, קרן קיימת לישראל, 1991

SILBER, Michael K.

2010 *A héberek szövetsége (1863-1875): egy ultra-ortodox protocionista utópia magyarországi gyökerei Palesztinában. Múlt és Jövő (Új Folyam) 2010/1. 40-65*

SILBERBUSCH, Julian

1935 *Keren Kayemeth nélkül nincs zsidó otthon*. Kiadja a Keren Kayemeth Leisrael Magyarországi Irodája, Budapest

SZABOLCSI, Lajos

1993 *Két emberöltő. Az Egyenlőség évtizedei (1881-1931)* MTA Judaisztikai Kutatócsoport, Budapest

VENETIANER, Jakabné dr.

1931 *A zsidókérdésről – A Keren Kayemeth Lejisrael jelentősége*. A Pro Palesztina Szövetség miskolci fiókja kiadása

VITAL, David

1993 *Az állam és a nemzet – A nemzeti kérdés*. *Múlt és Jövő (Új Folyam) 1993/1. 87-95*

1997 *Hogyan vette át Herzl a vezetést?* *Múlt és Jövő (Új Folyam) 1997/4. 56-59*

YAAR – SHAVIT

2001

פרופ' יער, אפרים – שביט, זאב, "רקע היסטורי לדיון בחברה הישראלית: האידיאולוגיה הציונית והחברה היישובית",
מגמות בחברה הישראלית: (בעריכת אפרים יער וזאב שביט) רמת גן: בית ההוצאה לאור של האוניברסיטה הפתוחה
תשס"א, עמ' 1-126

ZIMA, András Dr.

2013 „Az örök zsidó kérdés.” Első világháborús neológ és cionista csoportstratégiák a budapesti
felekezeti sajtóban. *Hacofe*. 7. Tematikus szám: MMXIII Vol I. Nr. 1.
<http://www.or-zse.hu/hacofe/vol7/zima-orokzsidokerdes-egyenloseg2013.htm>
(letöltés: 2016. 12. 07.)

2015 *A cionizmus mint közép-európai nemzeti mozgalom*. Herzl Center, World Zionist
Organization Department for Diaspora Activities

Abstract

In my dissertation, I present the operation and activities of the Hungarian office of Keren Kayemeth LeIsrael-Jewish National Fund (KKL-JNF) from its establishment in 1901 until 1938. The Jewish National Fund was founded in The Fifth Zionist Congress held in Basel, following of Theodor Herzl inspirational speech. The JNF was founded with a single purpose: to establish a homeland for the Jewish people through land acquisition and settlement in Eretz Israel. Its fund capital and revenues were entirely based solely upon donations, and because its interest was the interest of the Jewish people as a whole, its operation and dissemination assumed the cooperation of Jewry worldwide. Branch offices of the central office around the world were established, which organized national fundraisings. The Hungarian Zionist leaders founded the KKL's (Budapest) office using the same format, organizing a nationwide network by appointing country commissioners, and achieving the widest possible fundraising with campaigns, publications and meetings. KKL is essentially a Zionist organization, but in Hungary the Zionist movement never attracted a considerable following.

The primary aim of my dissertation is to present the operation of the Hungarian KKL office. The number of primary sources I collected and processed and the relevant professional literature and knowledge which I reviewed have laid the foundation for this presentation on one hand, while on the other hand creating a secondary goal: the extension of KKL in Hungarian professional literature. This is also a significant goal, as a historical summary of in Hungarian is lacking and there is no professional literature relating to the activities of the Hungarian KKL office.

The research methodology of the dissertation follows the work methods of the historian. In the first place primary sources were collected, which meant searching and gathering contemporary documents, as well as gathering relevant articles, newsletters and press releases and news of the statements published in the collection. The processing of the material was accomplished on the one hand through the interpretation and analysis of the history, on the other hand in a cause-effect context analysis, aiming to maintain the objectivity of the facts and of the factual reality. Here I highlight the newly discovered sources, which are the results of my own research: *Zsidó Élet, The Jewish Life*, under the title of *Literature, Social and Economics Weekly*, in the year of 1907, up to number 32, *Magyarországi Cionista Szervezet, The Hungarian Zionist Organization* the number 3

of the 1908 issue of monthly magazine and dr. Lajos Dömény last two letters from the front in 1914.

The ideology and fundraising campaigns of the KKL have been popularized by the Hungarian Zionists in general Jewish circles. From the very beginning, the trust-activists were not Zionist (in many cases, not even Jewish), but the KKL activity was not really expanded. Although the Hungarian Zionists attributed great importance to the KKL, they chose as their leaders those who were recognized and well-known personalities of the movement. It was they who constantly promoted the fund raising campaigns. Based on the comparison of numerical data, Hungarian JNF collection work can not be said to be successful. There were several reasons for this, but all of them could be related to the perceptions of Zionism in Hungary. The most important of these is the general perception of Hungarian Jews, which views Hungary as the homeland of the Hungarian Jews; thus, to donate Erec Jisrael is not only unnecessary, but harmful and dangerous. It is dangerous because it is interpreted as unpatriotic, because it goes against the values of which replace the ideology of a religious denomination of Judaism and promotes – ad absurdum – nationhood.